

6—7 april

Debatter m. m.

Tisdagen den 6 april

	Sid.
Svar på fråga av herr Sjöholm ang. existensminimum vid avdrag för skatt	5
Svar på interpellationer av:	
herr Lundberg ang. motståndet mot kvinnliga präster	9
herr Börjesson i Glömminge ang. bestämmelserna för intagning på mentalsjukhus	19
Interpellation av herr Carlsson i Tyresö ang. internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel	20
Meddelande om enkel fråga av herr Rimmerfors ang. ett extra tillskott från statens sida till hjälpen åt de handikappade	23

Onsdagen den 7 april fm.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer av herr Öhvall ang. ökning av bostadsbyggandet i Norrbotten, herr Grebäck ang. bostadsbyggandet i Stockholms län utanför storstockholmsområdet, herr Eriksson i Bäckmora ang. uppförande av småhus och invalidbostäder utanför byggnadskvoten, herr Lundberg ang. åtgärder för att förbättra de bostadslösas situation samt herr Gustafsson i Kårby ang. förbättringslånen för upprustning av åldringsbostäder	26
Interpellationer av:	
fröken Andersson i Strängnäs ang. förvaringen av järnvägmuseets samlingar	117

	Sid.
herr Petersson ang. statens vattenfallsverks system för ränteberäkning och vinstredovisning	118

Onsdagen den 7 april em.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m. (forts.)	119
Markförvärvs- och tomträttsfonder	137
Utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde:	
Konstnärstipendier	137
Konstnärbelöningar	153
Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader	155
Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.	158
Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken	161
Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m.	165
Användande av riksbankens vinst för år 1964	168
Inkomsten från riksbanksfonden	170
Rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar	172
Översyn av vissa bestämmelser i föräldrabalken	174
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Börjesson i Falköping ang. förenklad handläggning av vissa fylleförseelser, m. m.	177
herr Björkman ang. åtgärder mot luftförorening	177
herr Karlsson i Huddinge ang. tidpunkten för beslut om statsskatten	177
fröken Elmén ang. installation av hissar för Operans publik	177

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 7 april fm.

Val av ledamöter och suppleanter i riksdagens lönelegation	23
Val av ledamöter och suppleanter i riksdagens krigslegation	24

Onsdagen den 7 april em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 38, ang. anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	119
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 13, om markförvärvs- och tomträttsfonder	137
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, rörande utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	137

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 7, ang. användande av riksbankens vinst för år 1964.....	168
— utlåtande nr 8, ang. inkomsten från riksbanksfonden	170
— nr 9, om skyldighet för riksbanksfullmäktige att avge yttrande över nationalbudgeten.....	171
— nr 10, ang. lönegradsuppflyttning av en tjänst som bankokommisarie.....	171
— nr 11, om rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar.....	172
— nr 12, om tillhandahållande av ytterligare exemplar av riksdagstrycket till riksdagens ledamöter.....	174
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 14, om ökad rättssäkerhet vid bestämmande av ersättning till följd av övergången till högertrafik.....	174
— nr 15, om översyn av vissa bestämmelser i föräldrabalken.....	174

Tisdagen den 6 april

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. existensminimum vid avdrag för skatt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat om jag uppmärksammat att avsaknaden av bestämmelse om existensminimum vid avdrag för i synnerhet kvarstående skatt men även preliminär A-skatt ofta medför att löntagaren helt eller delvis ekonomiskt blottställs och vilka åtgärder jag ämnar vidtaga.

Frågan är mycket dunkelt formulerad. Om frågeställaren anser att det bör finnas generella bestämmelser att arbetsgivare skall tillse att arbetstagaren får behålla ett belopp som svarar mot existensminimum, vill jag framhålla att arbetsgivaren inte alltid känner till de relevanta omständigheterna i det enskilda fallet. Han vet således inte om arbetstagaren har sidoinkomst, kapitalinkomst, förmögenhet m. m. och inte heller hur stor försörjningsbörda arbetstagaren har. Det torde därför vara nödvändigt att bibehålla det i uppbördsförordningen angivna förfarandet, varigenom den lokala skattemyndigheten efter ansökan meddelar beslut om att — med hänsyn till existensminimum — skatteavdrag inte skall ske eller ske med lägre belopp än eljest.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret, även om det var negativt. Finansministern säger att frågan var dunkelt formulerad. Den var

emellertid tydligen inte dunklare formulerad än att finansministern kunde förstå innebörden — jag har ju fått svar på frågan. Detta har kanske dock ett visst samband med att finansministern förra veckan i denna kammare utnämndes till geni. Den respekt jag har för finansministern personligen gör att jag kan instämma i den benämningen. Där emot har jag inte samma respekt för finansdepartementet — därifrån utgår förvisso mycket som inte är genialt.

Jag tror att finansministern och jag kan vara överens om att det inte kan vara myndigheternas uppgift att rekrytera fall till socialvården. Det är vad man gör i detta avseende. Det kan inte heller vara riktigt att en arbetare som stått vid sin maskin en hel vecka på torsdag eller fredag skall hämta ett tomt lönekuvert eller ett kuvert med bara 5 eller 10 kronor i.

Finansministern säger i svaret att arbetsgivaren inte vet tillräckligt för att kunna bestämma existensminimum. Men arbetsgivaren vet alldeles tillräckligt. Han vet att en person inte får ut en sådan lön att han kan leva på den.

Det är väl också ganska symtomatiskt att i den skattetabell som man får med sin debetsedel står det inte en rad om hur man skall bete sig för att få behålla existensminimum, om man inte får tillräckligt över av lönen att leva av. Det står mycket annat men inte ett ord om detta. Det vore en ganska viktig upplysning till de människor det gäller. Det fordras för övrigt ganska mycket för att få ett existensminimum. Det räcker inte att inkomsten i och för sig är låg — en hel del andra omständigheter måste också föreligga. Jag vädjar därför till finansministern att det i skattetabellerna införes ett existensminimum. Varje

Svar på fråga ang. existensminimum vid avdrag för skatt

löntagare bör veta att han varje vecka skall ha åtminstone så och så mycket som han kan leva av. Vad skall de människor göra som får endast 5 kronor i veckan? Hur skall de klara livhanken på det beloppet? Om de går till socialvården får de ingen hjälp — det ligger en viss rim och reson i att man där säger att »om en myndighet har tagit edra pengar skall inte en annan myndighet betala ut dem». De måste då helt och hållet lita på att de kan få låna pengar eller få kredit.

Det är inte fråga om något överdådigt belopp, ett belopp som man kan resa till Kanarieöarna på. För en ensamstående person är beloppet 82 kronor, för makar 121 kronor och för makar med ett barn 137 kronor i veckan. Det är alltså inte ens existensminimum i verklig mening utan det är ett belopp som ligger avsevärt under existensminimum.

Vidare finns det människor som har införsel för underhållsbidrag. Detta tas allra först ur lönen; först därefter tas den preliminära skatten. Arbetsgivaren skall då dra preliminär skatt även om det inte blir något över eller om det endast blir exempelvis 5 kronor över, ifall inte den lokala skattemyndigheten lämnat besked om särskilt existensminimum. Kunde inte, eftersom utmätningsmannen bestämmer existensminimum i beslutet om införsel, detta gälla även för skatten? Här kommer människor, som inte förstår detta — det kan man inte begära att de skall göra — och säger: »Här står att jag skall ha 90 kronor i veckan och nu har jag bara 10 kronor kvar.» Då måste man förklara för dem att det existensminimum, som utmätningsmannen utfärdat, inte gäller för skatt. De förstår inte att det behöver vara så krångligt.

Vi kan inte i vårt socialt väl utvecklade land stå till svars med att en människa berövas hela sin lön, även om hon sedan i efterhand kan få ett papper som säger att hon skall få behålla så mycket

att hon kan klara sig. Hon svälter ihjäl dessförinnan, och det är inte roligare att svälta ihjäl därför att det sker i författningenlig ordning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRANG:

Herr talman! Vi får väl betrakta det som en framgång i våra överläggningar, herr Sjöholm och jag, att vi nu har kommit dithän, att herr Sjöholm kan ställa sådana frågor som jag inte behöver missuppfatta. Förra gången herr Sjöholm ställde en fråga var det mycket dubiöst vad han ville ha svar på. Det var det även denna gången. Jag har gissat båda gångerna. Denna gången gissade jag rätt, förra gången gissade jag fel. Men det är möjligt att om herr Sjöholm får hålla på med att ställa frågor så där en gång i veckan kommer vi kanske snart dithän, att en diskussion om frågans innebörd är överflödig.

Jag reagerar nog mot det mera allmänt betonade resonemang som herr Sjöholm för. De skatteförfattningar som skrivs måste vara tillämpliga för alla, för stora liksom för små arbetsgivare. En liten arbetsgivare vet väl ungefär under vilka ekonomiska förhållanden hans anställda lever. Men jag är alldeles övertygad om att Asea i Västerås eller L M Ericsson i Midsommarkransen eller Volvo i Göteborg när de betalar ut lönerna inte har reda på den individuella löntagarens personliga ekonomiska status. Det är orimligt att begära att arbetsgivaren skall hålla reda på och anpassa sina skatteavdrag med hänsyn till om vederbörande råkar komma under existensminimum. Sedan kan man tala hur hjärtnupet som helst om att det är synd om människor som har ont om pengar — även om jag inte begriper var Kanarieöarna kommer in i det sammanhanget; det är ju något som ligger helt vid sidan om dessa människors angelägenheter.

Men det är en sak för sig. Nu har vi det ordnat på det sättet, att om en an-

Svar på fråga ang. existensminimum vid avdrag för skatt

ställd riskerar att få det för dåligt ställt på grund av att arbetsgivaren drar av hans preliminärskatt och hans eventuellt kvarstående skatt, så har han att göra en framställning om att bli garanterad existensminimum. Om han gör en sådan framställning, så får han den bifallen t. o. m. med retroaktiv verkan. Arbetsgivaren har sålunda skyldighet att av redan uttagen skatt restituera den del som kan vara erforderlig för att bestämmelsen om existensminimum skall vara iakttagen. Jag förstår inte hur man i praktiken skall kunna komma närmare en lösning av detta problem.

Jag tror nog rent allmänt att herr Sjöholm har en litet för lättvindig uppfattning om svenska folkets förmåga att fatta. Jag säger det även om jag är den förste att erkänna, att det ibland kan vara besvärligt att läsa författningar och ha reda på de rättigheter man skall ha. Men lika litet som jag vill skriva under på herr Sjöholms påstående för några veckor sedan, att det är svårt för en enskild att begripa sig på en deklara-tionsblankett, lika litet vill jag skriva under på att det är svårt för en vanlig människa att bedöma huruvida hans skatteavdrag är så pass stora att han kommer under existensminimum. Det här är inte svårare än att en normalt begåvad människa förstår det, och dess bättre är svenska folket i allra största utsträckning normalbegåvat. Korrigeringsmöjligheter föreligger som sagt och jag kan inte förstå hur man genom några författningsändringar skall kunna vinna det syfte herr Sjöholm eftersträvar. Om herr Sjöholm kan ge mig några anvisningar om detta mera konkret och inte i allmänna beklaganden är jag självfallet mycket intresserad av att få del av dem.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tror inte heller att det är fel på människorna, utan jag tror att det är fel på myndigheterna som utfärdar bestämmelserna. Därvidlag är

vi ense. Vidare lovar jag att jag skall formulera mina frågor klarare i fortsättningen. Däremot kan jag inte lova att jag inte skall fråga mera.

Jag kan faktiskt antyda en lösning, tror jag, men den kanske enligt finansministerns mening är hållen i så allmänna ordalag, att denna gång måhända inte kan få något arvode, men det får bli en senare fråga. Jag menar att vad som är viktigt i detta sammanhang är att man inte skall kunna ta så mycket av en människas lön, att hon inte skall kunna klara sig. Det kan man inte göra på 5 kronor eller 2 kronor — det händer icke sällan att det är vad människor får ut av sin lön. Det spelar ingen roll vad det beror på, ty varje människa skall dock kunna klara livhanken. Det är vi säkert ense om.

Man skulle kunna göra på det sättet — det är klart att stora arbetsgivare inte vet mycket om arbetstagarnas personliga förhållanden — att man bestämde att vad som motsvarar existensminimum alltid skall utgå. Det borde stå i skattetabellerna att mindre än så skall en ensamstående respektive en gift inte få ut. De beloppen skulle man aldrig få gå under, dem skulle myndigheterna inte få röra vid. Vidare skulle föreskrivas, att i de fall då arbetsgivare har iakttagit denna bestämmelse om existensminimum skulle arbetsgivaren sända in en enkel blankett till den lokala skattemyndigheten, som sedan fick ta ställning och bestämma vad existensminimum i det aktuella fallet skulle fixeras till. Då vinner man syftet att effektivt hjälpa dessa människor. Det måste ju vara kolossalt deprimerande att inte vara mera uppskattad i sin arbetsutövning än att man kan bli helt utan lön. Då slutar en människa naturligtvis att arbeta, och det är samhället inte betjänt av. Ingen är betjänt av det. Jag tror faktiskt inte att finansministern innerst inne kan vara tillfreds med att myndigheterna berövar människorna sista öret av deras lön, så att de inte har något att leva av.

Svar på fråga ang. existensminimum vid avdrag för skatt

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Sjöholm fortsätter energiskt att tala i mera känsloladdade och allmänna tongångar om att människor inte skall riskera livhanken och inte skall svälta ihjäl. Det är betydande överdrifter. Människor svälter dess bättre inte ihjäl här i landet och riskerar inte livhanken, därför att de enligt herr Sjöholms mening är illa behandlade av arbetsgivaren vad beträffar skatteavdragen. Denna församling är nog litet för erfaren för att man skall kunna anföra sådana argument i en mera seriös debatt.

Det tycks föresväva herr Sjöholm i det dunkelt sagda, att man skall fixera ett visst existensminimum, och sedan skall arbetsgivaren inte få dra av vare sig preliminärskatt eller kvarskatt i sådan utsträckning, att vederbörande arbetstagare riskerar att få kvar mindre av sin lön än vad detta existensminimum representerar. Emellertid förhåller det sig ju så, vilket jag sade i mitt svar, att varje medborgare har inte likartade förhållanden. Det finns de som har sidoinkomster, vilket den ordinarie arbetsgivaren kanske inte alls har reda på. Det kan ju tänkas att man har en kapitalinkomst, kanske t. o. m. av den storleksordningen att man klarar sig på en lön som är mindre än existensminimum tack vare det tillskott man har genom kapitalinkomsten. Det vore väl att göra den ena villan värre än den andra, om man då skulle ha en tumregel att gå efter, enligt vilken man inte skulle få dra av skatt, så att man kommer under ett visst belopp, vilken regel skulle gälla även i sådana fall då vederbörande har inkomster som är för arbetsgivaren okontrollerbara och som medger att arbetstagaren kan betala sin reguljära skatt.

Det är på detta saken hänger, och man kan inte föra ett sådant här löst, allmänt tal — som i och för sig givetvis är åtskilligt jultomtebetonat — i en allvarlig och seriös skattedebatt.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Så har då jultomten gjort sin entré även i denna kammare — det har jag länge väntat på.

Nu säger finansministern att ingen av dessa människor det här gäller svälter ihjäl. Ja, det skulle vara värdefullt om finansministern såg till att nästa upplaga av skattetablerna kompletterades med en anvisning om hur det går att leva på 5 kronor eller 2 kronor i en vecka eller kanske på ingenting alls — det händer ju också att man över huvudet inte får någonting kvar sedan skatten är avdragen. Under alla förhållanden måste emellertid nästa upplaga av skattetablerna förses med en bestämmelse om existensminimum vid avdrag för skatt.

Det kan naturligtvis i något enstaka fall inträffa att en person medges en sådan rätt till existensminimum fastän han egentligen inte skulle behöva det. Men detta kan, såsom jag förut framhöll, korrigeras genom att arbetsgivaren skickar in en blankett till de lokala skattemyndigheterna så fort han tillämpar bestämmelsen om existensminimum. Under en kortare tidsrymd kanske staten får litet mindre i skatt från vederbörande skattebetalare, men om han t. ex. som finansministern antar har pengar på banken finns det ingen risk för att man inte senare kan ta ut det av honom.

Det viktigaste är att man hjälper dessa människor som har för litet att leva av. Arbetsgivaren ser ju när pengarna i avlöningskuvertet minskar alldeles för mycket. Därför bör han också ha möjlighet att tillämpa en bestämmelse om existensminimum då han gör avdrag för skatt.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

§ 3

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Lundberg frågat mig

1) om jag uppmärksammat Kyrklig samlings och till denna sympatiserande grupper fortsatta diskriminerande verksamhet gentemot kvinnorna och om jag anser denna verksamhet stå i strid med vår demokratiska författning, konventionen om de mänskliga rättigheterna samt de av riksdagen fattade besluten i rätts- och författningsfrågor,

2) om jag efter samråd med ärkebiskopen kommer att vidta erforderliga åtgärder för att ålägga även anställd i kyrkans tjänst att följa lag och rätt, demokratiska principer och internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter och respekt för människovärdet,

3) om jag kommer att ge eftertryck åt att ras, hudfärg eller könsfrågor inte får påverka val av utbildnings- och arbetsområden inom kyrkan och att ett fåtal aktiva kyrkoförkunnare inte får handla så att vår uppfattning i ras-, köns- eller liknande frågor kan äventyra att Sveriges uppfattning i dessa frågor kan sättas i tvivelsmål,

4) om man kan förutsätta att, ifall det kan anses behövt för att komma till rätta med avarterna inom kyrkan, Kungl. Maj:t kommer att föreslå att prästvigningen — vilken ju endast kan ha rituell symbolisk karaktär — och vigseln görs till en vanlig borgerlig uppgift att juridiskt och utbildningsmässigt intyga kompetens och ingånget äktenskap, samt

5) om Kungl. Maj:t överväger att på grund av utvecklingen inom arbetsmarknaden för statsanställda avskaffa eller begränsa förordnande på fullmakt eller annan anställningskaraktär för ämbets-

eller tjänstemän till exempelvis högst sex år.

Vad beträffar de problem herr Lundberg tar upp kan jag till stor del hänvisa till det utförliga svar förutvarande statsrådet af Geijerstam lämnade 1963 års riksdag på interpellationer av herr Dahlgren och herr Lundberg angående vissa prästers ämbetsutövning m. m.

Herr Dahlgrens interpellation hade samband med en utebliven pålysning av kollekt till Diakonistyrelsen. Herr Lundberg frågade den gången vilken uppfattning regeringen hade om den kyrkostrid, som fraktionen Kyrklig samling åstadkommit, och vilka åtgärder regeringen ämnade vidta i denna. Herr Lundberg frågade vidare bl. a. om man kunde förutsätta, att statsrådet skulle komma att pröva och eventuellt föreslå att avskaffa prästvigningen, och om statsrådet ämnade lägga fram förslag om att äktenskapet endast skulle vara juridiskt bindande vid borgerlig vigsel.

Statsrådet af Geijerstam, som besvarade interpellationerna i ett sammanhang, konstaterade till en början att svenska kyrkans präster i sin ämbetsutövning var underkastade ämbetsansvar enligt strafflagens bestämmelser. Det fanns i detta hänseende inga lagregler, som lät prästerna inta en särställning.

Statsrådet af Geijerstam uppehöll sig vidare vid ett uttalande av särskilda utskottet vid 1958 års kyrkomöte, den s. k. samvetsklausulen, enligt vilken präst inte borde åläggas att i tjänsten utföra sådant, som *uppenbarligen* skulle kränka hans samvete på grund av den övertygelse han hyste i kvinnoprästfrågan. Det borde, framhöll statsrådet, inte komma i fråga att ge uttalandena vid 1958 års kyrkomöte en vidare innebörd än som förutsetts vid tillkomsten av lagen om kvinnans behörighet till prästerlig tjänst. Ett berättigat återopande av samvetskonflikt måste alltså inskränka sig till fall, då verklig och inte bara skenbar konflikt förelåg. Vidare hänvi-

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

sades till ett uttalande av justitieombudsmannen år 1961, vari denne bl. a. anförde att det inte var möjligt att tillerkänna enskild befattningshavare inom kyrkan obegränsad handlingsfrihet på grund av den uppfattning han hyste i trosfrågan. I den utsträckning det var påkallat för lagstiftningens behöriga genomförande måste man — framhöll justitieombudsmannen — kräva av präst såsom innehavare av allmän tjänst, att han fullgjorde de uppgifter, som ålåg honom enligt lag och författning eller som följde av tjänstens beskaffenhet. Det var också uppenbart, att man vid lagens antagande inte hade avsett att frångå denna fundamentala grundsats för all reglering av samhällsliga angelägenheter.

I interpellationssvaret år 1963 betonades också att statsorganen om möjligt inte borde ingripa i tvister inom kyrkan då det gällde frågor som rörde kyrkans lära. Statens intresse borde principiellt inte sträcka sig längre än till att övervaka att kyrkan i sin verksamhet inte överskred de av lagstiftningen uppdragna gränserna eller att handlingar inte förekom, som stred mot gällande lag. Tillsynen över att så skedde utövades främst av domkapiteln samt Kungl. Maj:ts och riksdagens organ, justiekanslern och justitieombudsmannen. Det fanns inte anledning för regeringen att ingripa med åtgärder utöver vad som föranleddes av dessa organs tillsyn eller de initiativ som kunde utgå från kyrkans egna led.

Vad som hänt på det kyrkliga området sedan tiden för 1963 års interpellationssvar ger inte anledning till att frångå de synpunkter, för vilka jag här redogjort; de motsvarar alltså regeringens allmänna inställning till dessa frågor. Den brottsbalk, som numera ersatt strafflagen, innebär inte heller någon ändring i det rättsläge man har att utgå från.

Självfallet kommer regeringen också i fortsättningen att med uppmärksamhet

följa utvecklingen inom kyrkan och slå vakt om att hävdvunna demokratiska principer och gällande lag iakttas och respekt visas för andras människovärde och åsikter.

Det må nämnas, att det år 1963 berörda fallet av prästs underlåtenhet att pålysa kollekt genom justitieombudsmannens ingripande ledde till åtal och att prästen i fråga dömdes för tjänstefel.

Genom vad jag nu sagt anser jag mig ha besvarat herr Lundbergs tre första frågor och i någon mån också den fjärde.

Vad ytterligare gäller den fjärde frågan i vad den avser prästvigning kan det konstateras att vissa beklagliga företeelser i samband med prästvigning av kvinna alltså inget oro. Det framstår som nödvändigt att ansträngningarna att förbättra förhållandena härvidlag ökas. Detta bör ankomma på de kyrkliga organen själva. Jag räknar nämligen med att den goda viljan och förmågan här till finns. Det synes därför knappast vara lämpligt att nu överväga ett ingripande från regeringens sida.

Vad angår obligatoriskt civiläktenskap erinrades i interpellationssvaret 1963 om två motioner med yrkanden om utredning i frågan. I första lagutskottets utlåtande över motionerna anfördes bl. a., att övergång till ett system med obligatoriskt civiläktenskap inte framstod som ett problem som var i behov av en snar lösning. Den omständigheten att statskyrkoprästs vigelskyldighet ibland kunde leda till komplikationer var inte tillräcklig anledning att ta upp frågan till närmare övervägande. Frågan hade stor principiell och politisk betydelse och borde övervägas från mera allmänna synpunkter. Härvidlag hänvisade utskottet till att 1958 års utredning kyrka—stat skulle behandla frågan. Utskottet kunde därför inte förorda den begärda utredningen. Riksdagen godkände utlåtandet. Jag ansluter

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

mig till de synpunkter utskottet anförde och vill i denna del hänvisa också till utlåtandet.

Herr Lundbergs sista fråga är ytterligt vittomfattande. Jag vill här endast framhålla att frågan om prästers anställningsförhållanden inte kan ses isolerad från frågan om tjänsteförhållandena för flertalet andra offentliga tjänstemän. Jag är därför inte beredd att nu gå in på denna fråga.

Vidare anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation.

Svaret utgör i stort sett en återuppreppning och ett understrykande av vad som anfördes i 1963 års interpellations-svar, och jag tolkar detta som ett uttryck för att enligt statsrådets mening ingenting nytt har inträffat på den s. k. kyrkligsamlingsfronten. För egen del måste jag med ett japansk ordspråk säga: »Det är mörkt vid fyrtornets fot». Det förefaller som om den kyrkliga samlingens reaktionära mörker ytterligare har tätat och det borde faktiskt vara på tiden att den svenska statskyrkan rensar ut förkunnarna av den fariseism som av Kyrklig samling återges enligt den omvända Saulus', d. v. s. Paulus' från Tarsus förkunnelse i hans brev från olika platser runt Medelhavet.

Det senaste tillskottet till de självtagna apostlaförkunnarna av de reaktionära strömningarna är tydligen bis-kopen på Gotland som nu även förkunnar, att man skall inrätta ett kloster för män även i Sverige. Huruvida han själv levat i celibat kan mycket starkt sättas i fråga, ty om detta skulle vara förhållandet skulle icke resultatet blivit vad det blivit.

Vad Kyrklig samling stöder sin politiska aktivism på är Mithra-religionen, ty i dess kult och liturgi ingick guden

Mithras död och uppståndelse. Denna religion som redan 48 år före Jesu födelse hade sitt säte i Tarsus var en religion för mannen. Kvinnan var även här dömd till evig osalighet.

Vad Paulus återger i exempelvis korintierbrevet är den gamla Mithra-läran och icke den lära och förkunnelse som kan tillskrivas Jesus av Nasaret. Jag vill erinra om att vi för fyrtio år sedan hade ett ekumeniskt möte i Uppsala, till vilket hade samlats över 500 deltagare från hela världen. Vid detta tillfälle gjordes bl. a. följande uttalande: »I andliga ting erkänner kristendomen inga rasskillnader, lika litet som skiljaktigheter beträffande samhällsställning, bildning eller kön. Kyrkans uppgift är därför klar. Hon skall bereda rum för alla raser utan åtskillnad i sin gudstjänst och i det kyrkliga ämbetet. Detta innebär dock icke ett förnekande av rasolikheter.»

Jag vill också påminna om den allmänna världskonferensens budskap där det bl. a. heter: »Vi bekänna inför Gud och världen de förbrytelser och fel, vartill kyrkosamfunden gjort sig skyldiga genom brist på kärlek och förstående medkänsla. Redliga sökare efter sanning och rättfärdighet hava känt sig avvisade från Kristus, därför att de, som åberopa sig på honom, så ofullkomligt framställt honom för mänskorna. Kyrkan är därför i denna stund kallad att göra bot och bättring och att med ångern vinna en ny tillförsikt, som kommer från de outtömliga tillgångarna i Kristi person och verk.»

När man läser om förhandlingarna vid detta världshistoriska möte, konstaterar man att svenska kyrkan eller rättare de som går under namnet Kyrklig samling föga eller inte alls har följt uttalandena vid det mötet.

Statsrådet hänvisar till samvetsklausulen, enligt vilken präst inte bör åläggas att i tjänsten utföra handlingar som uppenbarligen kränker hans samvete med hänsyn till den övertygelse han har

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

i frågan om kvinnliga präster. Men äger då en präst, anställd av stat och kommun, rätt att kränka svenska medborgare? Ty om vi accepterar kvinnans likaberättigande, så kränker man i Kyrklig samling dagligen de medborgerliga fri- och rättigheterna. Skall samhället stillatigande finna sig i det?

De frågor jag här ställt är bara detaljer i ett stort sammanhang. Det finns kanske ingen anledning att gå närmare in på dem utan i stället se på den principiella frågan. Och då konstaterar jag att Kyrklig samling i blyxtbelysning har ställt fram det olyckliga i en statskyrkas liv och funktion. Alla vi som kanske gått och trott att den svenska statskyrkan bäres fram av en fri och odogmatisk syn och att den är en folkkyrka, inte en prästerlig skråordning, har under senare år fått bevittna hur såväl biskopar som präster i svenska kyrkan har engagerat sig i reaktionära strävanden, som är helt främmande för en kulturstat och en demokrati. Dessa strävanden skulle heller aldrig ha kommit till uttryck, om man inte byggt sin uppfattning på en inställning, som har sin grund i tiden före Kristus i stället för på Jesu egen förkunnelse.

Den 27 april 1918 var en stor märkesdag i svenskt samhällsliv. Då infördes den allmänna och lika rösträtten, som gjorde kvinnorna politiskt fullmyndiga — ett grundläggande faktum som ingen kan komma ifrån. Och även om de flesta av de inom statskyrkan anställda har accepterat demokratin, visar dock de avslöjande artiklarna i Expressen och andra tidningar, att man inom KDS, Kyrklig samling etc. begår handlingar som strider mot demokratin. Detta måste vi se mycket allvarligt på, ty om man döljer en politisk, reaktionär strävan under statskyrkans dok, måste staten värna om demokratiens grundläggande värden. Då kan inte samvetsklausulen få vara bestämmande för hur vi i en viss situation skall reagera.

När jag i min interpellation beskrivit Kyrklig samlings skamliga uppträdande när det gäller kvinnornas likaberättigade ställning i svenskt samhällsliv, är det därför att jag — för att här tala med en av ecklesiastikministerns företrädare — velat understryka att så länge staten står som garant för statskyrkosystemet och för en viss bekännelse, bär staten också ansvaret för denna bekännelses innehåll och livsyttningar. Jag uppfattar Kyrklig samlings sätt att behandla kvinnans ställning i svenskt samhällsliv som en skymf mot demokratin, mot svensk lag och mot de mänskliga fri- och rättigheterna. Och när staten tolererar att så sker, har jag frågat mig, om det inte nu är på tiden att vi i den svenska kulturens eget intresse lossar banden mellan staten och kyrkan och inför verklig religionsfrihet här i landet. Man bör avkläda staten dess bekännelseskrud och låta den stå som en fri kulturstat gentemot kyrkan i stället för att tvinga den att vara garant för en livsåskådning, som medför att opinionen ovillkorligen måste gå djupt isär om vad som kan vara riktigt, rimligt och förnuftigt.

När heltidsanställda inom kyrkan öppet ger sin anslutning till en uppfattning som är främmande för, ja oförenlig med en demokrati och en rättsstat, när man i riten och det kyrkliga arbetet öppet börjar vandra efter katolska vägar, då finns det intet intresse för staten att ställa sig bakom denna kyrkopolitik.

I den situation vi kommit måste staten, till dess att statskyrkan är avskaffad, ha ansvar för att de av kyrkans anställda, som ansluter sig till förkristendomens Mithra-lära — vilkens mansreligion bygger på att kvinnan är mindervärdig och dömd till evig osalighet — väljer mellan denna lära och den kristendom som enligt vad vi under århundraden hävdade skulle vara överlägsen. Vi kan i den svenska statskyrkan varken ha präster eller bisko-

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

par som hyllar och följer Mithras lära men lever i kristendomens hägn och under dess ekonomiska betingelser. Detta är enligt min mening ett skrymteri, ovärdigt en statskyrka.

Oavsett inställning till religionen och dess genom årtusenden olika gestaltning kan ingen underlåta att känna allvaret i det läge svensk statskyrka hamnat i. Det förefaller som om det religiösa livet i frihet bäst kan växa och frodas, om det inte från staten krävs en viss, normaliserad bekännelse, utan det religiösa arbetet får gå sin väg och staten sin. De religiösa livsvärdena kan och får icke underskattas — de är väsentliga inslag i den västerländska kulturen. Den nuvarande eklestiastikministern har också i sitt betydelsefulla och vidsynta arbete inom undervisningen ådagalagt att han genom en gedigen religionskunskap — genom att ge medborgarna solida kunskaper om de kulturella företeelserna inom religionens sfär — givit medborgarna fundamental rätt att tänka fritt och tro fritt. Då borde väl staten icke rimligen uppträda som bekännare av en religionsåskådning. Den enskilde får då inför sitt samvete söka komma till rätta med de religiösa spörsmålen.

Utan att gå in på en diskussion i frågan, om vi är mogna att ta detta viktiga steg till religionsfrihet genom statskyrkans avskaffande, vill jag säga att det förefaller som om kyrkans avarter av i dag tvingar fram ett ställningstagande. Jag återupprepar inte utan hänvisar till de synpunkter jag anförde i interpellation och i debatten 1963. De bör vara så allvarliga, att man inte likgiltigt kan gå förbi dem.

Religionsfriheten kan inte med den förändring av dissenterlagstiftningen vi diskuterade och genomförde för några år sedan anses vara föredömlig och riktig. För de frireligiösa församlingarna måste den ha blivit en direkt besvikelse, och det måste för dem vara ytterst angeläget att statskyrkans av-

skaffande blir aktualiserat. Det förefaller en utomstående som om de frireligiösa församlingarna i vårt land bättre skulle motsvara den uppfattning av Kristi lära, som Jesus under cirka tre aktiva år predikade, som han mig veterligt inte själv nedskrivit ett ord av men som ett antal människor ungefär 48 år efter Jesu död satt på pränt. När då denne apostel med Mithras livsyn har producerat inemot en tredjedel av Nya Testamentet, måste man säga sig att det inte kan vara rimligt att ordmäsigt följa detsamma.

De olika frågor jag har ställt här är efter mitt sätt att se ganska viktiga, och det är tacknämligt om regeringen i fortsättningen verkligen med uppmärksamhet följer utvecklingen inom kyrkan och slår vakt om hävdvunna principer och gällande lag samt respekten för andras människovärde och åsikter. Tyvärr måste man säga att det i dagens situation synes vara ganska svårt att göra något enbart med ord — här behövs det handling.

Med anledning härav vill jag också framhålla att de uppgifter som statskyrkan i dag har mycket väl skulle kunna överföras till andra organ för den händelse statskyrkan skulle avskaffas. Kyrkans egendom är statlig och skall givetvis också brukas av staten. Kyrkorna bör kunna ställas till förfogande för såväl religiös som annan likartad verksamhet med hänsyn till att vi när det gäller övrig föreningsrörelse anser att det är en samhällets uppgift att hålla lokaler.

För mig förefaller det som om vi hade satts i ett tvångsläge, där vi verkligen behöver överväga, om inte statskyrkans avskaffande från såväl kristna som övriga synpunkter ändå är synnerligen aktuellt.

Jag vill erinra om att våra universitet, om jag inte missminner mig, öppnades för de första kvinnliga studenterna 1873. År 1923 fick kvinnorna tillträde till flertalet offentliga tjäns-

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

ter och, såsom jag redan anfört, erkände vi år 1918 kvinnan såsom likställd medborgare i förhållande till mannen.

Med tanke på kravet på likställdhet med männen kan vi aldrig tolerera eller acceptera Kyrklig samlings verksamhet inom den svenska statskyrkan. Jag anser att det är angeläget att något görs i detta sammanhang och jag vill därför rikta en vädjan till statsrådet om detta.

Jag är mycket väl medveten om att de frågor jag ställt kan vara svåra att besvara för herr statsrådet och jag begär inte heller att få ett svar som går in i detaljer. Jag vill vädja till herr statsrådet att allvarligt pröva varje väg, som är möjlig för att ge kvinnan samma medborgerliga plats i vår demokrati som tillkommer oss män. Jag tror att varje dröjsmål i detta avseende kan verka som en bumerang i vår demokrati.

Om förverkligandet av detta önskemål förutsätter statskyrkans avskaffande och införandet av religionsfrihet i vårt land, är jag även förvissad om att en sådan åtgärd skulle vara klok och riktig.

Herr talman! Det vore kanske en del att tillägga, men jag skall sluta nu, eftersom jag förstår att herr statsrådet ändå får rätt stora besvärigheter. Jag läste nämligen att det skall anordnas ett »bondetåg» av kvinnor från norr till söder. De husmödrar som skall gå med i detta tåg till ecklesiastikministern har emellertid inte för avsikt att hävda att Kyrklig samlings syn på kvinnan är en skamfläck som måste tvättas bort, utan som vanligt — låt mig säga det — glömmer de äldre sina egna fel och brister och sitt ansvar och går till storms mot ungdomsbrottligheten som det allvarliga i tiden. Och visst är ungdomsbrottligheten allvarlig — men jag tror inte att medicinen är tio Guds bud, instruktiv undervisning i skolan, Bergspredikan och mor-

gongsamlingar. Nej, om vi skall kunna lösa dessa problem, som många av vårt lands invånare önskar få lösta, måste vi se till att de olika funktionerna i samhället löper som de bör göra i en demokratisk stat.

Med detta ber jag, herr talman, att än en gång få tacka för ecklesiastikministerns svar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag tänker inte göra någon deklaration om min personliga inställning till kvinnliga präster — den tror jag att herr Lundberg och kammarens övriga ärade ledamöter känner väl till.

I mitt interpellationssvar har jag självfallet utgått från nu gällande rättsläge, och jag vill bara göra den allmänna kommentaren att jag i herr Lundbergs inlägg ser ett — det vill jag gärna säga — väsentligt bidrag till den debatt som måste komma om kyrkans problematik i en för övrigt sekulariserad stat, över huvud taget alla dessa synnerligen inveklade problem med statskyrka, religionsfrihet etc. Jag har — liksom väl de flesta här i huset — inte velat ta upp den debatten i väntan på att vi skall få ett mer konkret och utförligt material för en bedömning av problemet stat—kyrka, och det kan väl nu inte dröja så länge innan det materialet föreligger.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Det kanske kunde vara av värde att med några ord skildra vad som har hänt inom kyrkan under de två år, som har förflutit sedan herr Lundberg ställde sin tidigare interpellation i denna fråga. Om herr Lundberg ser uppåt, skall han nog kunna finna ett och annat ljus som strålar och inte bara det mörker, vilket enligt hans mening utbreder sig på detta område.

För det första har ytterligare några

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

kvinnor prästvigts i svenska kyrkan. Under de fyra åren 1959—1963 prästvigdes sex kvinnor. Under de två år som förflutit sedan herr Lundberg ställde sin tidigare interpellation — jag vill inte därmed påstå att detta har något samband med interpellationen — har det tillkommit fem nya kvinnliga präster. Det finns alltså sammanlagt elva sådana.

Om man ser på förhållandena ute i världen i övrigt är det ju så att man inom den romerska kyrkan som bekant inte känner till några kvinnliga präster. Inom den stora anglikanska kyrkan gör man det inte heller, trots att man där haft sådana politiska radikaler som t. ex. biskop Gore, med vilka jag tror att herr Lundberg skulle ha känt mycket samförstånd på de allra flesta områden utom på denna punkt.

I våra grannländer Norge och Danmark, där man under mer än dubbelt så lång tid som vi haft en lagstiftning, som tillåtit kvinnliga präster, har antalet sådana i dessa båda länder tillsammans inte kommit högre än vad som är fallet hos oss. Man kan alltså inte skildra det så att läget på detta område i vårt land är oförändrat. I själva verket har det hänt en del ting.

Det mest remarkabla är att det, medan det var en utomordentlig publicity kring de kvinnliga prästvigningarna år 1959, då varje rörelse i Storkyrkans mening under vigningen kunde observeras i TV, inte har förekommit någon större publicity kring de senaste prästvigningarna av kvinnor. Dessa uppfattas numera som något naturligt.

Inom de närmaste åren kommer säkerligen ytterligare kvinnor att bli prästvigda. Det finns nu fem stift, där kvinnor tjänstgör, och om jag inte är fel underrättad finns det sannolikhet för att det inom ett år tillkommer ytterligare ett sjätte stift.

Det förekom onekligen uppseendeväckande aktioner med vägledande råd av diskriminerande art från motståndarnas

sida i början av denna sexårsperiod. Dyliga aktioner har veterligen icke förekommit under de senaste åren. Också de fall av kollektivvägran, för vilka det redogjordes i interpellationssvaret, har lett till åtgärder. De kyrkliga myndigheterna har i huvudsak kunnat pacificera de oroshärdar som har funnits.

För några veckor sedan kunde pressen upplysa om att det under ärkebiskopens ledning fördes överläggningar mellan representanter för olika synsätt i kvinnoprästfrågan. Syftet med dessa överläggningar är att nå ett modus vivendi mellan olika grupper. Det finns enligt vad jag tror anledning att se optimistiskt på dessa strävanden.

Under sådana förhållanden finns det alla skäl att understryka, att statsmakterna å sin sida inte bör ingripa annat än då det är befogat av hänsyn till kravet på vakthållning kring lagars och förordningars iakttagande, och därvid bör man i största möjliga utsträckning låta de kyrkliga myndigheterna ingripa. Den grad av förtroende som statsmakterna har visat för ärkebiskopen — ett förtroende som av interpellationen att döma delas av interpellanten — och för övriga ansvariga inom kyrkan har visat sig befrämja den utveckling som vi alla önskar, till respekt för den nyordning inom kyrkan som regering och riksdag och den representation som kanske något oegentligt brukar kallas kyrkans riksdag, alltså kyrkomötet, tillsammans har beslutat.

Så något rörande själva formerna för polemiken på detta område. Jag minns, att när vi diskuterade frågan för två år sedan sade herr Nilsson i Bästekille några ord som är värda att lägga märke till. Han erinrade oss om att det är lättare att komma till resultat, om man visar någon grad av tolerans mot dem som har en annan mening — inte tolerans mot det som är övergrepp från deras sida men en vilja att förstå i vilket sammanhang vederbörandes åsikter kan ha vuxit fram.

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

Slutligen, herr talman, ett par små synpunkter.

Jag hade inte tänkt yttra mig om herr Lundbergs religionshistoriska studier rörande Mithra-religionen, men han tog upp saken för två år sedan och återkom nästan ordagrant till den nu. När jag hörde det första gången tyckte jag det kunde passera och även andra gången — men tre gånger skall väl sådana egendomliga framställningar inte få passera helt opåtalda.

Alltså: I det gamla romerska riket fanns en Mithra-religion — det är riktigt. Det var framför allt en mysteriekult, som vunnit utbredning bland soldater, det var en manskult — det är fortfarande riktigt — och den hade därför en speciell utbredning i garnisonsstäderna inom det romerska imperiet. Att denna kult odlades i Tarsus är också sannolikt. Sedan talar emellertid herr Lundberg om »aposteln med Mithras livssyn», och det skulle vara Paulus. Men, herr Lundberg, aposteln Paulus bryter så uppenbart med Mithras hela »livssyn», att det av Pauli tretton brev framgår att det var normalt med kvinnor i församlingarna. Och att kvinnor skulle beviljas tillträde till gudstjänst inom en Mithra-församling hade varit fullkomligt otänkbart. Samme apostel — med »Mithras livssyn», för att än en gång citera herr Lundberg, har också yttrat orden: »Här är icke jude eller grek, — — —, här är icke man och kvinna.»

Jag tycker inte jag behöver gå närmare in på frågan för att antyda, att bland det värdefulla och uppfordrande som jag hämtat ur herr Lundbergs anförande finns verkligen också inslag som inte förtjänar att tas på alltför djupt allvar. Till det värdefulla räknar jag det positiva han sade om ekumeniska mötet för 40 år sedan. Jag hoppas att herr Lundberg vill vara med när vi skall fira det fyrtioårsminnet den 19 augusti i Storkyrkan. Han är välkommen.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag hörde herr Zetterberg tala kom jag att erinra mig vad Bernhard von Beskow skrev i inledningen till en uppsats om Johan Olof Wallins leverne: »'Giv mig en stor tanke, att jag vid den må värma mig och dö' — yttrade till sin son en berömd världsvis, med ögat fäst på den redan öppnade graven.»

Jag tror att herr Zetterberg bör komma ihåg att skillnaden mellan de frireligiösa samfundet och statskyrkan är, att de frireligiösa förkunnelse är någonting som bärs upp av de första kristnas församling. Statskyrkan har anställda predikanter och förkunnare, och dessa har vissa, både etiska och allmänna regler att följa.

Det har återopats att vi prästvigat så och så många nya teologer. Får jag erinra om att det den 5 januari stod att läsa i en tidning, att en av biskoparna, som ville prästviga en kvinna tillsammans med unga manliga teologer, hade utsatts för sådana påfrestningar att han kände sig psykiskt nedbruten. Jag måste säga, att unga teologer, som är så hårda och hjärtlösa och så litet förstår av kristen humanitet att de vägrar att låta sig prästvigas tillsammans med en kvinnlig teolog som undergått samma utbildning och naturligtvis har samma möjligheter som en karl, aldrig borde få prästvigas, ty de är olämpliga för kallet. Huruvida sedan prästvigningen i och för sig betyder någonting och inte bara är en symbol är en annan sak.

Herr Zetterberg kom in på frågan om Paulus och Mithra-religionen. Jag förstår att herr Zetterberg kan bibeln något bättre än jag, ty det var ganska många år sedan jag helt läste den — numera händer det kanske inte så ofta. Men om herr Zetterberg slår upp Paulus' 1:a brev till Korintierna 14: 34—35, så kan han där läsa:

»Såsom kvinnorna tiga i alla andra de heligas församling, så må de ock

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

tiga i edra församlingar. Det är dem icke tillstätt att tala, utan de böra underordna sig, såsom lagen bjuder.

Vilja de hava upplysning om något, så må de hemma fråga sina män; ty det är en skam för en kvinna att tala i församlingen.»

Jag skall inte citera mer, men jag frågar: På vad sätt skiljer sig detta uttalande från Mithra-religionens förkunnelse? Det är ju en direkt kopiering, och det är dessa uttalanden som Kyrklig samling stöder sig på och som Åstadkommit så mycket ont.

Det finns ingen anledning för mig att nu ta upp en teologisk diskussion, även om jag naturligtvis inte är rädd för att diskutera teologi med herr Zetterberg; jag hade givetvis räknat med det, och jag har också viss litteratur med mig. Men det är inte detta som är huvudsaken, utan huvudsaken är att vi som medborgare och riksdagsmän ser till att kvinnans rätt även på detta område erkännes och att vi får bort denna dualism, som är en skamfläck i en kulturstat.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till ecklesiastikministern. Jag är inte säker på om jag fattade honom riktigt eller om jag nu citerar honom rätt, men jag tror att han sade ungefär så här: »Vi måste snart aktualisera frågan om kyrkans ställning i ett i övrigt sekulariserat samhälle.»

Jag undrar om ecklesiastikministern betraktar dagens samhälle såsom ett — om man bortser från kyrkan — sekulariserat samhälle eller om detta »i övrigt sekulariserade samhälle» är någonting som ecklesiastikministern väntar sig längre fram och som han sålunda skulle mena att vi i sinom tid kommer att ställas inför i den frågeställning han angav.

Vad menar ecklesiastikministern med »ett i övrigt sekulariserat samhälle»? Går det att få ett svar på den frågan?

Sedan skulle jag gärna i sakfrågan vilja tala om för min vän John Lundberg hur jag själv ser på detta problem; han är tillräckligt bibelsprängd och studerad för att kunna förstå min ståndpunkt. Jag tror nog att Vår Herre har så pass stor makt att Han, när Han vill, kan kalla en kvinna att predika Hans ord, om Han så skulle finna lämpligt. Längre behöver man egentligen inte tänka, tycker jag.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Jag har starkt på känn att det egentligen är onödigt att förlänga debatten, men å andra sidan eftersträvar vi ju ackuratess i argumenten på alla andra områden. Varför skulle vi då inte göra det i denna debatt? När vi sysslar med ekonomiska frågor eller lagstiftningsfrågor ställer vi ju det kravet på oss själva att vi skall framföra argument som är relevanta.

Efter den livliga slagväxling herr Lundberg åstadkom tillåter jag mig att än en gång återvända till Mithra. Herr Lundberg citerade det ställe där Paulus talar om vad lagen bjuder. Tror herr Lundberg att det gäller Mithras lag? Nej, det var den judiska lagen som avsågs, och vill herr Lundberg veta hur den fungerar än i dag på det området, så kan han besöka synagogan här i Stockholm. Denna inställning övertog Paulus från sin judiska, religiösa miljö och frigjorde sig inte helt ifrån den. För att styrka historierna om Mithra får nog herr Lundberg läsa upp egenartade avhandlingar, och jag skall be honom att då inte välja något tvivelaktigt arbete som t. ex. något av Wetters från 20-talet.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Till herr Dickson skulle jag bara helt allmänt vilja säga att jag inte tror att Vår Herre kan kalla en kvinna till talare när och hur som helst. Vi får väl säga som Bøjgen sade en

Svar på interpellation ang. motståndet mot kvinnliga präster

gång, att det finns andra krafter som är för starka och som står emellan.

Beträffande den judiska lagen skulle jag till herr Zetterberg vilja säga att Paulus efter vad jag kan minnas var jude. Efter vad jag kan minnas var också Jesus jude. Men det förändrar väl inte förhållandet; just det avsnitt jag läste upp här är det grundläggande temat i kampen mot kvinnorna. Eftersom jag har bibeln med mig skulle jag kunna läsa upp flera avsnitt som visar just samstämmigheten i dessa uttalanden. Jag skulle också kunna vara elak och citera en vers från riksdagen i Norrköping år 1800, där Hans Järta och Mårten Bunge i psalmtön gisslade ständsriksdagen. Jag skall inte göra det, men jag vill tala om att denna dikt återfinns i Politisk rimdans — från Karl Knutsson till Karl Gerhard. Det är en karakteristik som är ganska allvarlig.

Herr Zetterbergs resonemang förändrar inte Paulus' inställning, och det kan inte förnekas att Kyrklig samlings inställning stöder sig på Paulus. Jag känner, som tur är, också till vissa sanningar inom teologien och kyrkohistorien, även om jag naturligtvis inte kan tävla med herr Zetterberg. Men det kan hända att mina intressen ur samhällssynpunkt är lika respektabla som de skulle vara om jag företrädde en viss kristen uppfattning; lag är lag, och lagen skall följas. Här gäller det ändå Sveriges lag, Sveriges riksdags beslut. De bör inte kränkas av en liten grupp, ett litet skrå som vill återuppliva något som varit — och bör vara — försvunnet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Med »ett i övrigt sekulariserat samhälle» menar jag att övriga samhällsfunktioner utanför statskyrkan är sekulariserade, t. ex. vårt parlament; denna kammare är sekulariserad — att den sedan innehåller kristna människor är en helt annan historia.

Vår rättsskipning och vår förvaltning är sekulariserade i den bemärkelsen, att det icke är religiösa och gudomliga lagar de följer, utan rent världsliga. Det är ganska enkelt, herr Dickson.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara begagna tillfället till att säga — för den händelse det inte redan har framgått tillräckligt tydligt — att jag delar herr Lundbergs uppfattning om att lag och rätt skall respekteras. När det gäller kvinnoprästfrågan tror jag att herr Lundberg och jag har precis samma mening i själva sakfrågan. Våra meningsskiljaktigheter gäller bara det sätt, varpå man skall gå till väga. Jag ansluter mig till den mening som kommer till uttryck i interpellationssvaret, nämligen att man skall förlita sig på de kyrkliga organen för denna uppgift. Jag har tillåtit mig att tillägga att det har skett vissa framsteg.

Jag är tacksam för att herr Lundberg slutat talet om den gamle blodige Mithra; han hade inte i sammanhanget att göra. Nu kom herr Lundberg tillbaka till den Paulus som sysselsatt oss i dessa debatter. Vill herr Lundberg veta ännu mer skulle jag råda honom att läsa professor Gösta Lindeskogs utredning om de ställen i Paulus' brev som han har anfört i denna diskussion. Han kanske då får en något vidare syn på Pauli förhållande till lagen.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag har, herr Zetterberg, vid studium av både Nya och Gamla testamentet inte kunnat finna någon grund för Kyrklig samlings inställning till frågan om kvinnliga präster annat än just i de anförda citaten av Paulus eller, som han först kallades, Saulus. Jag är tacksam om herr Zetterberg kan anvisa något annat ställe i bibeln där det ges belägg för att Kyrklig samlings inställning till kvinnorna baserar sig på en i verklig mening kristen syn på denna fråga.

Svar på interpellation ang. bestämmelserna för intagning på mentalsjukhus

Nu skall vi komma ihåg att Jesus av Nasaret endast verkade under tre år och under denna korta tid, såvitt jag kan finna, aldrig själv skrivit ned något ord. Det är andra — däribland Paulus eller, som han också kallades, Saulus — som återgivit vad Jesus sagt. Dessa referat kan givetvis ha påverkats av en rent personlig inställning. Tolkningen och återgivandet av Jesu förkunnelse kan naturligtvis vara behäftade med vissa brister. Därför bör man också vara aktsam när det gäller att mana människor att till bokstaven följa någonting som anses heligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. bestämmelserna för intagning på mentalsjukhus**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge har frågat, om jag anser att gällande bestämmelser för intagning på mentalsjukhus är tillfredsställande och, om så inte skulle vara fallet, om jag har för avsikt att vidta nödvändiga åtgärder.

Förfarandet vid intagning på mentalsjukhus är utförligt reglerat i nu gällande sinnessjuklag av år 1929. Sinnessjuklagstiftningskommittén har i höstas avgivit förslag till ny mentalsjukvårdslag, som är avsedd att ersätta 1929 års lag. Förslaget har remissbehandlats i vanlig ordning och är för närvarande föremål för övervägande inom socialdepartementet. Det är min avsikt att proposition i ämnet skall föreläggas årets riksdag. Riksdagen kommer då att få ta ställning till bl. a. den fråga herr Börjesson aktualiserat i sin interpellation.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):
Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Svaret är undvikande på så sätt att statsrådet uttalar att han har för avsikt att vid detta års riksdag framlägga en proposition angående ny mentalsjukvårdslag. Jag förstår att det kan vara mindre lämpligt att vid utarbetandet av en proposition göra uttalanden just i en fråga som kanhända kommer att beröra denna propositions innehåll.

Icke förty har det nyligen inträffat en händelse som gjorde att jag ansåg mig böra aktualisera denna fråga genom en interpellation. En man som var ägare till cirka 115 000 kronor blev genom några skojares framfart helt blottställd. När han efter hand kom underfund med sin situation blev han mycket deprimerad. De som avlurat honom hans förmögenhet lyckades vid ett taktiskt lämpligt tillfälle att få honom intagen på ett sinnessjukhus efter att, såvitt man kan förstå, ha lämnat vilseledande uppgifter till den läkare som utfärdade det avgörande intyget.

Skojarna blev åtalade, och när målet kom före vid domstolen i Norrköping blev de förhållanden som jag här relaterat tydligen verifierade och vederbörande naturligtvis dömda. Men frågan kvarstår hur stor säkerhet det finns för att inte en enskild person kan råka i den situationen att han på initiativ av samvetslösa människor blir intagen på sinnessjukhus.

Jag förstår till fullo att det kan vara mycket svårt för en läkare att avgöra i vad mån en människa kan anses vara i behov av vård och omhändertagande, lika väl som det är svårt att avgöra när en människa skall, om jag får använda det något hårda uttrycket, släppas ut från ett mentalsjukhus.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka för svaret. Det kanske blir

Interpellation ang. internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel

tillfälle att komma igen med denna fråga när den proposition, som statsrådet här har aviserat, kommer att behandlas i denna kammare.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 99, angående omorganisation av Svenska skeppshypotekskassan, m. m.

§ 6

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 797—800.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 801, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående kommunal skatteutjämning, m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg grunderna för de statliga bidragen till de kommunala bostadstilläggen, till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs den å bordet vilande motionen nr 802, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43; och hänvisades motionen, såvitt avsåg förslaget om anslag, till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Slutligen föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 803—811; samt

till bevillningsutskottet motionerna nr 812 och 813.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 19, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 8 och 38—44, bevillningsutskottets betänkande nr 21, bankoutskottets utlåtanden nr 13 och 14, första lagut-

skottets utlåtanden nr 16 och 18, andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och 37, tredje lagutskottets utlåtanden nr 15—17, jordbruksutskottets utlåtande nr 5 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 15—20.

§ 8

Föredrogs den av herr *Börjesson* i Falköping vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående läkarvårdsersättning för behandling mot tobaksmissbruk.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att statsutskottets utlåtande nr 38, bankoutskottets utlåtande nr 13 och statsutskottets utlåtande nr 8 i nu nämnd ordning måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 10

Interpellation ang. internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSSON i Tyresö (s), som yttrade:

Herr talman! Efter det första världskriget fördömde en enhällig opinion användandet av gaser och bakteriologiska stridsmedel i krigföringen. I fredsfördragen slog man fast, att gaskrig var olagligt, och de makter som kapitulerat fick förbinda sig att inte framställa eller importera gaser för militära ändamål.

Man sökte emellertid också komma

Interpellation ang. internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel

fram till en allmän och mer realistisk överenskommelse. Efter förhandlingar mellan ett stort antal stater undertecknade dessa år 1925 det s. k. Genèveprotokollet. I detta förbjöds utan undantag utnyttjandet av gas och bakteriologiska stridsmedel. Också Sverige tillhörde de makter som undertecknade protokollet och detsamma ratificerades av oss år 1930.

Endast i samband med det italienska angreppet på Abessinien 1935—1936 har förbudet öppet nonchalerats och överträtts. Man kan självfallet ha delade meningar om varför protokollet — inte minst med hänsyn till det andra världskrigets påfrestningar — med ett undantag kommit att efterlevas. En rad komplicerade och svårbedömbara faktorer spelar härvid en roll.

Detta problem har emellertid fått förnyad aktualitet genom händelserna i Syd-Vietnam, där gas — i och för sig av lindrig art — kommit till användning i krigföringen. Genèveprotokollet kan formellt icke åberopas, enär det aldrig ratificerades av Förenta staterna. I dagens maktpolitiska situation reducerar detta värdet av fördraget högst betydligt.

Den tekniska och militära utvecklingen sedan 1925 innebär dessutom att protokollet i sig självt icke kan anses anpassat till dagens situation. En diskussion på internationellt plan med syfte att nå fram till en ny och tidsenlig överenskommelse framstår därför som angelägen. Inte minst med hänsyn till de stora ansträngningar som görs för att begränsa kärnvapenupprustningen borde det vara naturligt att även ta initiativ i fråga om gas och bakteriologiska stridsmedel. Dessa utgör liksom kärnvapnen ett hot mot hela den mänskliga civilisationen och borde därför tillmätas en ökad betydelse i diskussionerna om fred och nedrustning.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att

till hans excellens herr utrikesministern få framställa följande interpellation:

Är hans excellens herr utrikesministern beredd att medverka till att frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel upptages till internationell prövning?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1965/66 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till Markförvärv för övningsfält m. m.,

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner och om anordnande av en fångvårdsanstalt i Uppsala för studiebegärade intagna, och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1965/66 till Kammarkollegiet: Avlöningar och Kammarkollegiet: Omkostnader jämte i ämnet väckta motioner; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 22, i anledning av väckta motioner om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga.

§ 12

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige; och

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till Allmänna beredskapsarbeten m. m.; samt

från tredje lagutskottet:

nr 94, i anledning av väckta motioner om fastighetsombud för dödsbon som äger jordbruks- och skogsfastigheter.

§ 13

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 95, angående reglering av priser-na på vissa jordbruksprodukter, m. m.,

nr 97, angående vatten- och luftvårdens organisation,

nr 102, med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 152) om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m., m. m.,

nr 103, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m., samt

nr 107, med förslag till förordning om statsbidrag till byggande av tunnelbana.

Dessa propositioner bordlades.

§ 14

Anmäldes, att följande motioner un-

der sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 814, av herr andre vice talmannen *Cassel m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående anslag för budgetåret 1965/66 till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond,

nr 815, av herr *Antonsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 63, angående det statliga utvecklingsbiståndets administration,

nr 816, av herrar *Zetterberg* och *Svensson* i Kungälv, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 63,

nr 817, av herr andre vice talmannen *Cassel m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m.,

nr 818, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68, med anhållan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess sextonde ordinarie möte antagna rekommendationer och resolutioner,

nr 819, av herrar *Ullsten* och *Mundebo*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68,

nr 820, av herrar *Elmstedt* och *Larsson* i Öskeviksby, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70, angående blind- och dövskolväsendets organisation m. m.,

nr 821, av herrar *Källstad* och *Rimmerfors*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70,

nr 822, av herr *Bengtson* i Solna *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 71, med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande angående fortsatt valutareglering,

nr 823, av herr *Enskog m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående vissa frågor rörande lärarutbildning,

nr 824, av fröken *Ljungberg m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79,

nr 825, av herr *Brandt m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

nr 81, angående naturhistoriska riksmuseets ställning och organisation m. m.,

nr 826, av herr *Hermansson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 82, angående anslag för budgetåret 1965/66 till statistiska centralbyrån, m. m.,

nr 827, av herr *Nordgren m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag,

nr 828, av fru *Eriksson* i Stockholm, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84, med förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar,

nr 829, av fru *Gärde Widemar m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84,

nr 830, av herr *Öhvall m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84,

nr 831, av herrar *Nelander* och *Thylén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 87, med förslag till förord-

ning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, samt

nr 832, av herr *Larsson* i Umeå m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Rimmerfors* till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående ett extra tillskott från statens sida till hjälpen åt de handikappade.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.56.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 7 april

Kl. 10.00

§ 1

I enlighet med kammarens därom den 2 innevarande april fattade beslut skulle nu anställas val av åtta ledamöter i riksdagens löne delegation jämte suppleanter för dessa.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som yttrade:

Herr talman! För vart och ett av de

val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr förste vice talmannen för valet av ledamöter i riksdagens löne delegation avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Ekendahl, fru
 Almgren
 Larsson i Umeå
 Bengtsson i Landskrona
 Boo
 Ringaby
 Gustafsson i Uddevalla
 From.

Herr talmannen uppläste nu denna lista, vilken kammaren godkände; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till ledamöter i riksdagens löne delegation.

Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om kammarens val av nämnda ledamöter och om valet av suppleanter för dem samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

§ 2

Verkställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omnämnda ledamöterna i riksdagens lö-

nedelegation. Herr förste vice talmannen avlämnade en lista, vilken under partibeteckningen »Gemensam lista» upptog följande namn:

Asp
 Kristenson
 Sterne
 Blomkvist
 Sjönell
 Nordgren
 Skantz, fru
 Rimås.

Sedan denna lista av herr talmannen upplästs och av kammaren godkänts förklarades de personer, vilkas namn fanns upptagna å listan, utsedda till suppleanter för här ifrågavarande ledamöter.

§ 3

I enlighet med kammarens därom den 2 innevarande april fattade beslut företogs nu val av tjugofem ledamöter i riksdagens krigsdelegation jämte suppleanter för dessa. Den av herr förste vice talmannen för dessa val avlämnade listan var av följande utseende:

*Ledamöter**Suppleanter*

Erlander	Lindholm
Nilsson i Stockholm	Skoglund
Ohlin	Ståhl
Johansson i Ljungby	Edenman
Hedlund	Eriksson i Bäckmora
Heckscher	Eliasson i Moholm
Thapper	Bergman
Allard	Blidfors
Wedén	von Friesen
Levin	Bergegren, fröken
Hansson i Skegrie	Svensson i Vä
Cassel	Magnusson i Borås
Kärlander	Hagnell
Gustafsson i Skellefteå	Elmén, fröken
Eriksson i Stockholm, fru	Lindahl

Ledamöter

Suppleanter

Gustafsson i Stockholm	Lundkvist
Eliasson i Sundborn	Larsson i Hedenäset
Bengtsson i Varberg	Svanberg
Bohman	Nilsson i Svalöv
Nihlfors	Antby
Renström-Ingenäs, fru	Martinsson
Mellqvist	Björk i Göteborg
Wahlund	Larsson i Luttra
Alemyr	Carlsson i Tyresö
Nettelbrandt, fru	Wiklund

Efter det denna lista av herr talman-
nen upplästs och av kammaren god-
känts, förklarades de å listan upptag-
na personerna utsedda till ledamöter
respektive suppleanter i riksdagens
krigsdelegation.

§ 4

Justerades protokollet för den 1 in-
nevarande april.

§ 5

Föredrogs var för sig följande Kungl.
Maj:ts å bordet vilande propositioner;
och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositioner-
na:

nr 95, angående reglering av priser-
na på vissa jordbruksprodukter, m. m.,
och

nr 97, angående vatten- och luftvår-
dens organisation;

till lagutskott propositionerna:

nr 102, med förslag till lag angående
ändring i lagen den 18 april 1952 (nr
152) om sammanföring av samfälld väg-
mark med angränsande fastighet m. m.,
m. m., och

nr 103, med förslag till lag angående
fortsatt giltighet av lagen den 19 juni
1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.,
m. m.; samt

till statsutskottet propositionen nr
107, med förslag till förordning om
statsbidrag till byggande av tunnelbana.

§ 6

Föredrogs var efter annan och hän-
visades till statsutskottet de å bordet
vilande motionerna nr 814—816.

Vid föredragning av den å bordet
vilande motionen nr 817, i anledning
av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, an-
gående anslag för budgetåret 1965/66
till statsdepartementen, m. m., hänvi-
sades motionen, såvitt avsåg jordbruks-
departementet, till jordbruksutskottet
och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs var för sig föl-
jande å bordet vilande motioner; och
hänvisades därvid

till utrikesutskottet motionerna nr
818 och 819;

till statsutskottet motionerna nr 820
och 821;

till bankoutskottet motionen nr 822;

till statsutskottet motionerna nr 823
—827; samt

till bevillningsutskottet motionerna
nr 828—831.

Slutligen föredrogs den å bordet vi-
lande motionen nr 832, i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition nr 105, an-
gående ytterligare utgifter på tilläggs-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

stat II till riksstaten för budgetåret 1964/65; och hänvisades motionen, såvitt avsåg användning av kvarteret Vinstocken för riksbankens räkning, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 2, 6 och 45—47 samt bevillningsutskottets betänkande nr 22.

§ 8

Föredrogs den av herr *Carlsson* i Tyresö vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1965/66 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade (bilaga 13, punkterna D 2—D 4, D 8, D 9, V: 1, V: 2 och VI: 2) föreslagit riksdagen att

A. beträffande anslag på *driftbudgeten*

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för länsbostadsnämnderna i enlighet med vad i statsrådsprotokollet anförts;

II. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsbostads-

nämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

III. medgiva att beslut om räntefria förbättringslån finge meddelas intill 60 milj. kr. under budgetåret 1965/66;

IV. för budgetåret 1965/66 under elfte huvudtiteln anvisa

1) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 052 000 kr.;

2) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 9 150 000 kr.;

3) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 201 000 kr.;

4) till Räntebidrag ett förslagsanslag av 250 milj. kr.;

5) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett förslagsanslag av 30 milj. kr.;

B. beträffande anslag på *kapitalbudgeten*

I. godkänna av departementschefen förordad ändring av bestämmelserna angående hyreskontroll i statsbelånade hus;

II. medgiva att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för högst 82 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 470 milj. kr. samt under 1966 för högst 84 000 bostadslägenheter intill ett belopp av högst 1 460 milj. kr.;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att, under av departementschefen angivna förutsättningar, besluta om utökning av den under B. II. upptagna ramen för långivning under år 1965;

IV. godkänna vad departementschefen anført beträffande inriktningen av långivningen från lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin;

V. godkänna av departementschefen framlagt förslag rörande vissa kapitalsubventioner för studentbostäder;

VI. medgiva att beslut om lån, som skulle utgå från anslaget till räntefria lån till bostadsbyggande, finge medde-

las intill 22 milj. kr. under ett vart av åren 1965 och 1966;

VII. bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om utökning av den under B. VI. upptagna ramen för långivning under år 1965 i den omfattning som utvecklingen i fråga om kapital- och arbetskraftsresurser möjliggjorde;

VIII. för budgetåret 1965/66 anvisa

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 850 milj. kr.;

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien ett investeringsanslag av 1 000 kr.;

b) under fonden för låneunderstöd till Räntefria lån till bostadsbyggande ett investeringsanslag av 20 milj. kr.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

från första kammaren

I: 82 av herr *Lars Larsson m. fl.*,

I: 118 av herrar *Adolfsson* och *Lager*,

I: 175 av herr *Eric Carlsson m. fl.*,

I: 177 av herr *Knut Johansson m. fl.*,

I: 280 av herr *Göran Karlsson*,

I: 290 av herr *Virgin m. fl.*,

I: 412 av herr *Paul Jansson*,

I: 418 av herr *Lundström m. fl.*,

I: 423 av herr *Strandberg* och fröken *Stenberg*,

I: 426 av herr *Sundin m. fl.*,

I: 433 av herrar *Wikberg* och *Erik Olsson*,

I: 604 av herr *Svanström*, samt

från andra kammaren

II: 110 av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.*,

II: 150 av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.*,

II: 220 av herr *Bergman m. fl.*,

II: 226 av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*,

II: 343 av herr *Heckscher m. fl.*,

II: 349 av herr *Rask*,

II: 489 av herr *Blomkvist m. fl.*,

II: 502 av herr *Hedlund m. fl.*

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

II: 510 av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*,

II: 517 av herr *Ohlin m. fl.*,

II: 518 av herrar *Petersson* och *Nilsson* i Agnäs.

I de likalydande motionerna I: 82 (av herr *Lars Larsson m. fl.*) och II: 110 (av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.*) hade hemställts att riksdagen vid behandling av anslag till Lånefonden för bostadsbyggande måtte uttala, att den regionala fördelningen av de medel som skulle ställas till förfogande för bostadslångivningen under kalenderåret 1965 borde äga rum under beaktande av vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 118 (av herrar *Adolfsson* och *Lager*) och II: 150 (av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.*) hade hemställts att riksdagen måtte

1. avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande ramen för långivning till bostadsbyggande,

2. medgiva att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för högst 89 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 571 500 000 kr. samt under 1966 för högst 89 000 bostadslägenheter intill ett belopp av högst 1 532 500 000 kr.,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att, under förutsättningar som i motionerna angivits, besluta om utökning av den under 2. upptagna ramen för långivning under år 1965,

4. till lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1965/66 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 000 kr. samt

5. till Kungl. Maj:t i övrigt ge till känna vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 177 (av herr *Knut Johansson m. fl.*) och II: 220 (av herr *Bergman m. fl.*) hade föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att förslag grundade på markpolitiska utredningens betänkande om kommunal

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

markpolitik snarast möjligt förelades riksdagen.

I de likalydande motionerna I: 280 (av herr Göran Karlsson) och II: 349 (av herr Rask) hade hemställts att riksdagen vid behandlingen av lånefonden för bostadsbyggande uttalade, att lånemedel för småhus ställdes till förfogande i sådan omfattning att produktionen av dylika upprätthölls på en i stort sett oförändrad nivå.

I de likalydande motionerna I: 290 (av herr Virgin m. fl.) och II: 343 (av herr Heckscher m. fl.) hade hemställts

A. att riksdagen måtte

1) besluta att de såsom allmännyttiga betecknade bostadsföretagen skulle åläggas redovisningsskyldighet för sina fonder, dessas storlek och successiva uppbyggnad samt för de principer efter vilka dels fonderna uppbyggdes, dels hyressättningen skedde;

2) uttala att en grundprincip för den fortsatta bostadspolitiken borde vara att de boende själva skulle betala vad deras bostäder kostade;

B. att riksdagen måtte besluta

1) att den statliga bostadslånegivningen fr. o. m. den 1 juli 1965 skulle ersättas av ett kreditgarantisystem;

2) att i anledning därav varken preliminära beslut skulle meddelas angående lån från lånefonden för bostadsbyggande eller anslag anvisas till samma fond från nämnda datum;

3) att för erhållande av kreditgaranti en engångsavgift av 0,5 % skulle erläggas;

4) att fr. o. m. den 1 januari 1965 ränteeftergift ej längre skulle medgivas beträffande hus som påbörjats före ingången av 1958;

5) att räntegaranti, avseende räntor å underliggande lån som hänförde sig till tiden fr. o. m. den 1 januari 1965, skulle grundas på en räntesats av 5 % vad avsåge hus påbörjade fr. o. m. den 1 januari 1958;

6) att statliga bostadslån och egna-

hemslån upp till 90 % av belåningsvärdet för hus påbörjade fr. o. m. den 1 januari 1958 skulle för tid fr. o. m. den 1 juli 1965 förräntas efter en räntesats av 6 %, samt att till den del lånen överstege 90 % av belåningsvärdet räntan skulle utgöra 6,5 %;

7) att förbättringslån avseende hus som påbörjats fr. o. m. den 1 januari 1958 skulle för tid fr. o. m. den 1 juli 1965 förräntas efter en räntesats av 5 %;

8) att de tillägglån, som enligt beslut av 1953, 1957 och 1959 års riksdagar gjorts amorteringspliktiga, skulle för tid fr. o. m. den 1 juli 1965 förräntas efter en räntesats av 6 %;

C. att riksdagen om förslagen under B. 1)—3) ovan icke vunne riksdagens bifall måtte besluta

1) att bostadslån, till vilka tillstånd lämnats tidigast den 1 juli 1965, skulle beviljas upp till 90 % av belåningsvärdet mot enbart in-teckningssäkerhet, oavsett förvaltningsformerna och för s. k. allmännyttiga företag upp till 95 % mot kommunal borgen, samt till den del de överstege 90 % av belåningsvärdet amorteras på 25 år;

2) att vid utgivande av statliga bostadslån en förvaltningsavgift om 0,5 % skulle uttagas i samband med lånets utbetalande;

D. att riksdagen under förutsättning att yrkandet under C. 1) vunne riksdagens bifall måtte medgiva att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge beviljas intill 1 380 000 000 kr. under år 1965 samt 1 370 000 000 kr. under år 1966;

E. att riksdagen måtte i övrigt beakta vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 412 (av herr Paul Jansson) och II: 489 (av herr Blomkvist m. fl.) hade hemställts att riksdagen vid behandling av anslag till Lånefonden för bostadsbyggande måtte uttala, att vid den regionala fördelningen all tänkbar hänsyn toges till såväl byggnadsbehovet som sysselsätt-

ningen för i motionerna berörda yrkesgrupper.

I de likalydande motionerna I: 418 (av herr Lundström m. fl.) och II: 517 (av herr Ohlin m. fl.) hade hemställts att riksdagen måtte besluta

1) att antaga det i motionerna föreslagna bostadsbyggnadsprogrammet;

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionerna anförts beträffande bostadsbyggandets lokalisering;

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionerna anförts beträffande miljöfrågorna;

4) att räntesubventionen ersattes med ett enhetligt schablonbidrag enligt i motionerna angivna riktlinjer;

5) att lånegränsen för enskilda bostadsföretag som finge preliminärt beslut efter den 1 juli 1965 skulle höjas från 85 % till 90 % av belåningsvärdet;

6) att tertiärlånet för privatägda småhus skulle förräntas och amorteras med fast annuitet, att tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1965;

7) att räntebidragen fr. o. m. den 1 januari 1965 skulle utgå enligt i motionerna föreslagna villkor;

8) att anslaget till Räntebidrag under elfte huvudtiteln för budgetåret 1965/66 skulle uppföras med 215 000 000 kr., vilket innebure ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 35 000 000 kr. sänkt anslag;

9) att medgiva att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för 84 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 530 000 000 kr.; förslaget innebure för år 1965 en höjning med 2 000 bostadslägenheter — i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag — och för år 1966 en höjning med 4 000 lägenheter.

I de likalydande motionerna I: 423 (av herr Strandberg och fröken Stenberg) och II: 518 (av herrar Petersson och Nilsson i Agnäs) hade hemställts

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att riksdagen måtte uttala, att fördelningen av bostadsbyggandet alltså borde ske efter de fördelningstal mellan storstäderna och övriga delar av landet som hitintills tillämpats.

I de likalydande motionerna I: 426 (av herr Sundin m. fl.) och II: 502 (av herr Hedlund m. fl.) hade hemställts

I. att riksdagen måtte

a) fastställa i motionerna angivna basräntor å vissa underliggande bostadslån att träda i kraft den 1 januari 1965,

b) till Räntebidrag under elfte huvudtiteln för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kr.,

II. att riksdagen måtte medge att övre lånegränsen för statligt bostadslån till enskilda fr. o. m. den 1 juli 1965 finge höjas från 90 till 95 % av belåningsvärdet såvitt gällde småhus och från 85 till 90 % såvitt gällde flerfamiljshus,

III. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

a) att den regionala fördelningen av medel som skulle ställas till förfogande för bostadslångivningen under 1965 måtte ske enligt i motionerna angivna grunder,

b) att det preliminära programmet för bostadsbyggandet år 1966 måtte omfatta 95 000 lägenheter,

c) att förslag rörande schablonmetod för beräkning av räntebidrag till vissa underliggande bostadslån måtte föreläggas riksdagen snarast möjligt,

d) att förslag rörande frågan om avskrivning av tilläggs lån till vissa studentbostäder måtte föreläggas riksdagen så snart underlag erhållits för frågans bedömning,

e) att frågorna rörande ökat utrymme i planeringen, bättre finansieringsvillkor och rationella byggmetoder m. m. för småhusproduktionen snarast måtte utredas i syfte att kraftigt öka småhusbyggandet.

I de likalydande motionerna I: 433 (av herrar Wikberg och Erik Olsson)

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och II: 510 (av herr Larsson i Norderön m. fl.) hade hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Jämtlands län måtte tilldelas bostadsbyggnadskvot så att dess resurser i fråga om planering, projektering och byggarbetskraft kunde utnyttjas på ett normalt sätt.

I motionen I: 604 (av herr Svanström) hade hemställts att riksdagen måtte besluta

att vid behandling av frågan om statligt stöd till bostadsbyggandet uttala att fördelningen skulle ske jämväl med hänsyn till lokaliseringspolitiska synpunkter i län som t. ex. Kalmar län; samt

att en eventuell ökning av bostadsproduktionen i storstäderna icke finge resultera i minskning för landsortens vidkommande, utan följas upp med en ökning även ute i länen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. beträffande bostadsbyggandets omfattning och lokalisering

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 418 och II: 517, I: 426 och II: 502, I: 118 och II: 150, I: 82 och II: 110, I: 412 och II: 489, I: 423 och II: 518, I: 433 och II: 510 samt I: 604, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

b) i skrivelse till fullmäktige i riksbanken giva till känna vad utskottet i förevarande sammanhang anfört beträffande bostadsbyggandets kreditförsörjning;

2. beträffande bostadsbyggandets inriktning med avslag å motionerna I: 418 och II: 517, I: 426 och II: 502 samt I: 280 och II: 349, de fyra förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3. beträffande kommunal markpolitik i anledning av motionerna I: 177 och II: 220 godkänna vad utskottet anfört;

4. avslå i motionerna I: 290 och II: 343 framställt yrkande om införande av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet;

5. avslå i motionerna I: 418 och II: 517, I: 290 och II: 343 samt I: 426 och II: 502 framställda yrkanden beträffande bostadslånets storlek;

6. avslå i motionerna I: 175 och II: 226 framställt yrkande angående räntefria stående förbättringslån;

7. avslå i motionerna I: 418 och II: 517 framställt yrkande angående formen för förräntning och amortering av vissa bostadslån;

8. avslå i motionerna I: 290 och II: 343 framställda yrkanden angående räntan på bostadslån, egnahemslån, förbättringslån och vissa tilläggs-lån;

9. avslå i motionerna I: 290 och II: 343 framfört yrkande angående en förvaltningsavgift för bostadslån;

10. avslå i motionerna I: 290 och II: 343 framställt yrkande angående viss redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag;

11. beträffande långivningen för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

12. avslå i motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502 framställda yrkanden angående en schablonmetod för beräkning av räntesubventioner;

13. avslå i motionerna I: 418 och II: 517, I: 290 och II: 343 samt I: 426 och II: 502 framställda yrkanden beträffande grunderna för räntebidrag;

14. beträffande vissa utestående subventioner till studentbostäder med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 426 och II: 502, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

15. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till främjande av bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under 1.—14.,

med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet anfört godkänna i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1965 förordade ändringar;

16. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 290 och II: 343, I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 250 000 000 kr.;

17. medgiva att beslut om räntefria förbättringslån finge meddelas intill 60 000 000 kr. under budgetåret 1965/66;

18. till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 30 000 000 kr.;

19. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 418 och II: 517, I: 290 och II: 343 samt I: 118 och II: 150, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, medgiva att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för högst 82 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 470 000 000 kr. samt under år 1966 för högst 84 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 460 000 000 kr.;

20. bemyndiga Kungl. Maj:t att under förutsättningar, som departementschefen angivit i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1965, besluta om utökning av den under 19. upptagna ramen för långivning under år 1965;

21. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 290 och II: 343 samt I: 118 och II: 150, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 850 000 000 kr.;

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

22. till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 1 000 kr.;

23. medgiva att lån, som skulle utgå från anslaget till räntefria lån till bostadsbyggande, finge meddelas intill 22 000 000 kr. under ettvarvt av åren 1965 och 1966;

24. bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om en utökning av den under 23. upptagna ramen för långivning under år 1965 i den omfattning, som utvecklingen i fråga om kapital- och arbetskraftsresurser möjliggjorde;

25. till Räntefria lån till bostadsbyggande för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.;

26. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1965 föreslagit;

27. godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

28. till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 150 000 kr.;

29. till Bostadsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 052 000 kr.;

30. till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 201 000 kr.;

31. besluta att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de inte blivit under punkterna 1. --30. särskilt berörda eller av utskottet behandlades i annat utlåtande, icke

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande bostadsbyggandets omfattning och lokalisering

a) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort under 1. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets omfattning och lokalisering i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 418 och II: 517, I: 426 och II: 502, I: 118 och II: 150, I: 82 och II: 110, I: 412 och II: 489, I: 423 och II: 518, I: 433 och II: 510 samt I: 604, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Per Jacobsson, Edström* och *Källqvist*, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Mundebo*, vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande på s. 9, som började med »Förhållandena på» och slutade med »att förverkliga», bort ersättas med text av i reservationen angiven lydelse;

c) av herrar *Per Jacobsson, Edström* och *Källqvist*, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Mundebo*, vilka ansett att det avsnitt i utskottets yttrande, som på s. 10 började med »Vad angår» och på s. 11 slutade med »denna reserv», bort ha av dessa reservanter angiven lydelse;

d) av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Eliasson* i Sundborn och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att det avsnitt i utskottets yttrande, som på s. 10 började med »Vad angår» och på s. 11 slutade med »denna reserv», bort ha i denna reservation angiven lydelse;

e) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 12, som började

med »Utskottet godtager» och slutade med »avstyrkes alltså», bort ha av reservanterna angiven lydelse;

f) av herrar *Karlsson* i Olofström, *Almgren, Johansson* i Norrköping och *Blomkvist*, utan angivet yrkande;

2) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Kaijser, Källqvist, Holmberg, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Turesson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nordstrandh, Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 2. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets inriktning i anledning av motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 280 och II: 349 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

3) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka beträffande kommunal markpolitik ansett att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 14 började med »Såvitt utskottet» och på s. 15 slutade med »på kreditmarknaden», bort ha i denna reservation angiven lydelse;

4) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort under 4. hemställa, att riksdagen måtte beträffande införande av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

5) beträffande bostadslånets storlek

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 5. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadslånets storlek med bifall till motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502 ävensom med

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

avslag å motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i denna reservation anförts;

b) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort under 5. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadslånets storlek med bifall till motionerna I: 290 och II: 343 ävensom med avslag å motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad dessa reservanter anförts;

6) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Kaijser, Källqvist, Holmberg, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Turesson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nordstrandh, Nilsson* i Tvärälund och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 7. hemställa, att riksdagen måtte beträffande formen för förräntning och amortering av vissa bostadslån med bifall till motionerna I: 418 och II: 517, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i denna reservation anförts;

7) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort under 8. hemställa, att riksdagen måtte beträffande ränta på bostadslån, egnahemslån, förbättringslån och vissa tilläggsån med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

8) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort under 9. hemställa, att riksdagen måtte beträffande en förvaltningsavgift för bostadslån med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i denna reservation anförts;

9) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort under 10. hemställa, att

riksdagen måtte beträffande viss redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

10) beträffande grunderna för räntebidrag

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärälund och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 13. hemställa, att riksdagen måtte beträffande grunderna för räntebidrag med bifall till motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502 ävensom med avslag å motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i denna reservation anförts;

b) av herrar *Kaijser, Holmberg, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort under 13. hemställa, att riksdagen måtte beträffande grunderna för räntebidrag med bifall till motionerna I: 290 och II: 343 ävensom med avslag å motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad dessa reservanter anförts;

11) av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Eliasson* i Sundborn och *Nilsson* i Tvärälund, vilka ansett att utskottet bort under 14. hemställa, att riksdagen måtte beträffande vissa utestående subventioner till studentbostäder i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 426 och II: 502, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i denna reservation anförts;

12) beträffande anslag till räntebidrag

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Skellefteå, Nilsson i Tvärålund och Mundebo, vilka under förutsättning av bifall till reservationen 10 a) ansett att utskottet bort under 16. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 290 och II: 343 ävensom med bifall till motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kr.;

b) av herrar Kaijser, Holmberg, Turesson och Nordstrandh, vilka under förutsättning av bifall till reservationen 10 b) ansett att utskottet bort under 16. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 418 och II: 517 samt I: 426 och II: 502 ävensom med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130 000 000 kr.;

13) beträffande låneramens storlek

a) av herrar Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson och Eliasson i Sundborn, fröken Elmén samt herrar Gustafsson i Skellefteå, Nilsson i Tvärålund och Mundebo, vilka under förutsättning av bifall till reservationen 1 e) ansett att utskottet bort under 19. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 118 och II: 150 samt med bifall till motionerna I: 418 och II: 517 ävensom med avslag på motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, medgiva att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge under år 1965 beviljas för högst 84 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 530 000 000 kr. samt under år 1966 för högst 88 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 560 000 000 kr.;

b) av herrar Kaijser, Holmberg, Turesson och Nordstrandh, vilka under

förutsättning av bifall till reservationen 5 b) ansett att utskottet bort under 19. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 118 och II: 150 samt I: 418 och II: 517 ävensom med bifall till motionerna I: 290 och II: 343, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, medgiva att lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge beviljas intill 1 380 000 000 kr. under år 1965 samt 1 370 000 000 kr. under år 1966;

14) av herrar Kaijser, Holmberg, Turesson och Nordstrandh, vilka beträffande anslag till lånefonden för bostadsbyggande under förutsättning av bifall till reservationen 4) ansett att utskottet bort under 21. hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 290 och II: 343 samt med avslag å motionerna I: 118 och II: 150, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag rörande investeringsanslag för budgetåret 1965/66 till Lånefonden för bostadsbyggande.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet Johansson, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara dels i ett sammanhang interpellationer av herr Öhvall angående ökning av bostadsbyggandet i Norrbotten, herr Grebäck angående bostadsbyggandet i Stockholms län utanför storstockholmsområdet och herr Eriksson i Bäckmora angående uppförande av småhus och invalidbostäder utanför byggnadskvoten, dels ock interpellationer av herr Lundberg angående åtgärder för att förbättra de bostadslösa situation och av herr Gustafsson i Kärby angående förbättringslånen för upprustning av åldringsbostäder.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen i detta ärende må omfatta även bankoutskottets utlåtande nr 13, men yrkanden beträffande

sistnämnda utlåtande framställes först sedan detsamma föredragits.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Det är åtskilliga ting när det gäller bostadsfrågan som man kan vara osäker om, men just nu är det en sak som man kan vara ganska säker om, och det är att vilket problem man än berör så befinner det sig i utredning i en eller annan statlig kommitté.

Tidskriften Vår bostad har räknat ut att det är inte mindre än sexton olika statliga kommittéer som sysslar med spörsmål som rör bostadsfrågan, marknadsfrågan eller hyrespolitiken. Man tycker nog att mängden av utredningar tyder på att regeringen är medveten om att det liksom inte längre räcker med att tala om hur mycket vi bygger och hur bra vi bygger i jämförelse med 1930-talet. Den självbelåtna förnöjsamhet, som man har mött så ofta förr från statsrådsbanken, är liksom inte längre gångbar, utan nu måste statsmakterna äntligen angripa bostadsfrågan på allvar för att vi skall kunna komma ur denna bostadskris.

Nu räcker det emellertid inte med utredningar. Dessa kommer säkert med utförligt motiverade förslag, var och en på sitt område. Härigenom har man materialet för ett bostadspolitiskt program över hela linjen, men mer än så är det inte. Att dra slutsatser av detta material och göra de politiska bedömningarna och att utforma ett program och en genomtänkt plan för en politik som kan leda till att bostadseländet tar slut inom en rimlig tid är ju regeringens uppgift. Hittills har man i alltför hög grad lagat efter läglighet. Man har lappat litet här och där men utan någon klar målsättning. Om det i fortsättningen blir en mera konsekvent politik med mera radikala grepp återstår att se.

Man kan säga att den viktigaste uppgiften för bostadspolitiken naturligtvis

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

är att komma till rätta med bostadsbristen. Men det är också viktigt att detta sker utan att bostadskostnaderna drivs upp i höjden. I det avseendet kan man säga att tendenserna under de senare åren varit oroande, och orsakerna härtill är säkert flera. Det har varit svårt att planera ordentligt på grund av ryckigheten i tillståndsgivningen. Överefterfrågan har väl här som på andra områden verkat avtrubbande på intresset att bygga billigt. Mekaniseringen inom byggnadsindustrien har fortgått i rask takt. I det avseendet är det knappast anledning till några klagomål. Den har väl också gett resultat: produktiviteten har ökat kraftigt och man bygger väsentligt mer per arbetare än vad man gjorde för tio år sedan. Mekaniseringen bör väl också ha gett vinster på kostnadssidan, men hur dessa vinster fördelas mellan företagare, arbetare, tekniker och bostadskonsumenter vet vi bra litet om. Vi har egentligen inget byggnadskostnadsindex som ger svar på den frågan. För en osakkunnig bedömare förefaller det emellertid som om konsumenterna skulle ha fått en bra liten andel.

Det är förklarligt om denna kostnadsutveckling inom byggnadsindustrien har orsakat oro och missnöje, inte minst bland lågavlönade grupper, som trots de statliga subventionerna har svårt att klara hyran i nyproducerade bostäder. Jag tycker att när man försöker lugna den opinionen genom förslag om statliga byggnadsföretag som skall bygga 15 000 lägenheter per år, så ligger det ganska nära till hands att tala om homeopatmedicin. Så enkelt är det tyvärr inte! Det finns nog ingen radikal kur här, annat än möjligen ökad konkurrens.

Obestridligt är det emellertid att prisstegringstendenserna är starka just nu, och detta är en av anledningarna till att vi inte har velat föreslå ett mer utökat minimiprogram för igångsättningen än det vi i fjol föreslog för 1965, nämligen 90 000 lägenheter. I det av-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

seendet ligger vårt bud nära regeringens. Det gör det däremot inte när det gäller byggnadsprogrammet på längre sikt. Allting talar enligt vår mening för att bostadsefterfrågan kommer att öka. Människorna kommer väl att använda en väsentlig del av de stigande reallöneinkomsterna till bostadskonsumtion, och detta är ingenting som vi skall klaga över.

Bostadsbyggnadsutredningens intervjundersökningar har också visat att hushållens inkomster ökat tendenserna till stegrad bostadsefterfrågan på tre vägar: hushållskvoterna för de ogifta och förut gifta ökar, familjerna efterfrågar större lägenheter och bättre lägenheter, vilket i sin tur ökar behovet av att sanera äldre bostadsområden. Vi tror att man är tvungen att ta hänsyn till detta vid en långsiktigare planering. Det räcker inte med att som regeringen säger bygga en miljon lägenheter på tio år. Vi måste nog inrikta oss på att bygga mer än så, om vi skall kunna klara bostadssituationen. För vår del har vi satt ett genomsnitt på 110 000 lägenheter per år, och vi tror att detta är nödvändigt.

Det är väl inte möjligt att på allvar diskutera bostadsfrågan utan att i någon mån komma in på hyresregleringen. Den får vi emellertid tillfälle att återkomma till i annat sammanhang — vi har ju en proposition om dess förlängning. För dagen får det för min del räcka med ett par korta reflexioner.

Det förefaller som om avvecklingen i storstäderna, när den en gång skall påbörjas, måste ske successivt och så att man har hyresutvecklingen under kontroll, åtminstone under en övergångstid. En utredning arbetar som bekant med detta problem. När den är färdig blir det lättare att bedöma när avvecklingen kan påbörjas. Att nu uppgöra planer för en sådan avveckling är ganska meningslöst. Klart är emellertid att hyresregleringen har negativa verkningar. Den har varit nödvändig, men den har negativa verkningar, och den

har en del av skulden till svårigheterna på bostadsmarknaden. Det är också klart att man inte kan vänta med avvecklingen till dess att den inte kan väntas medföra vissa hyresstegringar i äldre, centralt belägna och bra lägenheter. Där ligger hyran så väsentligt under bostadskonsumenternas värderingar att man där säkert får räkna med en viss hyresstegring.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga ett par ord om de ensamståendes problem, fastän jag kommer att beröra det kort; det kommer att beröras mera ingående av en annan talare senare under debatten. Här har skett en viss förbättring. Flera ungdomar har lägenhet i dag än tidigare. För män i åldern 25—29 år har innehavet av egen lägenhet ökat från 12 procent 1945 till 26 procent 1960, och för kvinnor har det ökat från 17 procent till 35 procent. Det är en bra ökning på femton år, men dessa siffror säger oss också att det kommer att ta avsevärd tid, innan möjlighet till en egen lägenhet står till buds för alla ensamstående som så önskar. Det går inte att lösa den frågan i en handvändning. Det betyder att för många kommer under ganska lång tid framåt inte att finnas något annat alternativ än inneboendesystemet.

Detta systems avigsidor har under senare tid belysts på olika sätt i pressen, i radio och i TV, och det kan nog behövas. Men jag tycker att kritiken ibland har skjutit över målet. Den har utformats på ett sådant sätt att man kan ha ingivit folk den föreställningen att detta att hyra ut rum är en halvt asocial hantering. Det måste ju leda till att man snarast avskräcker folk från att hyra ut rum. Jag tror att här har vi faktiskt en bostadsreserv som kunde tas i anspråk omedelbart, om den bara ställdes till marknadens förfogande. Det är klart att den bästa lösningen är, om man får flera lägenheter för ensamstående. Men eftersom den lösningen inte kan uppnås omedelbart och eftersom vi här har en

reserv, tycker jag att det vore rimligt att de som har ansvaret helt enkelt väddade till människor som har lämpliga rum att hyra ut att också göra det. Det finns nämligen bara ett effektivt sätt att förbättra förhållandena på denna marknad, nämligen ökat utbud av rum. Jag säger inte detta för att rehabilitera hyrestanterna, utan därför att jag tror att här finns verkligen en möjlighet att snabbt skapa en förbättring av läget.

Det är väl troligt att den mesta tiden av dagens debatt kommer att ägnas icke åt bostadsbyggandets omfattning utan åt fördelningen mellan de stora bostadsområdena och landet i övrigt av de 88 000 lägenheter som regeringen och utskottsmajoriteten stannat för som minimiprogram för igångsättningen i år. Att man i första hand bör öka bostadsbyggandet i de områden där bristen är mest framträdande har ifrån vårt håll understrukits så många gånger att det inte behöver sägas mer. Bostadsbristen är ingalunda lokaliserad endast till storstäderna, men att den är svår där lär inte kunna bestridas. Därmed har man väl också sagt att en ökning av bostadsbyggandet i dessa områden är angelägen i den mån man har tillräcklig markberedskap och andra resurser för att kunna utnyttja den högre kvoten.

Emellertid är det tydligt att om en kraftig ökning av bostadsbyggandet i dessa områden sker just när igångsättningen för hela landet minskar, måste situationen bli mycket besvärande i andra områden. Därom bär ju en hel del motioner vid årets riksdag vittne liksom uppvaktningsfrekvensen i bostadsstyrelsen. Där har det under senare tid vimlat av delegationer från län, kommuner och även företag. Jag tror det är en föga avundsvärd uppgift som styrelsen har haft under denna tid.

En beklaglig följd av den fördelning som är gjord är också att småhusbyggandet av allt att döma kommer att minska kraftigt. De områden, där man byggt mest småhus, får vidkännas de

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

största minskningarna. Dessa beklagliga verkningar går att komma till rätta med, om igångsättningen kan öka utöver det minimiprogram som utskottsmajoriteten föreslår och naturligtvis också utöver det minimiprogram som vi föreslår. Att detta är möjligt med hänsyn till arbetskraftstillgången förefaller troligt. Särskilt är detta fallet vad beträffar byggandet av enfamiljshus i landskommunerna, som man nu har minskat mycket kraftigt. Den arbetskraft som där användes för detta ändamål kan väl endast i undantagsfall utnyttjas för byggnadsarbete på annat håll. Jag tror det är anledning att ta hänsyn till detta, när man planerar denna tilldelning.

Att öka byggandet är väl också möjligt med hänsyn till mark- och planeringssituationen. Däremot är det värre på kapitalsidan. Ej avlyftade bostadskreditiv lär uppgå till i runt tal en och en halv miljard kronor, och det är bra nära rekordet. Statsutskottet har också i sin skrivning uppmärksammat detta förhållande och sagt att skäl föreligger för en undersökning av möjligheterna till en förbättring i detta avseende. Det kan man väl säga, särskilt som en ökning av bostadsbyggandet just för att minska svårigheterna utanför de stora bostadsområdena är så angelägen.

Jag vill också, herr talman, beröra ett annat avsnitt av bostadspolitikens, nämligen räntesubventionerna. Folkpartiet och centerpartiet har föreslagit en mindre höjning av basräntan i hus färdigställda åren 1947—1962. Jag tror inte det behövs en särskild motivering för detta. Motiveringen finns i finansplanen, där man har infört ett diagram som visar att hyran är lägre i dessa hus än i hus byggda före denna period liksom naturligtvis också i hus byggda efter denna period. Vi har alltså endast velat utjämna denna omotiverade hyreskurva.

Jag tycker att det är obegripligt att inte även regeringen dragit konsekvenserna av vad som står att läsa i finansplanen.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Däremot finner jag det nödvändigt att motivera varför vi inte prutat mera på bostadssubventionerna. Anledningen till att jag finner detta nödvändigt är att ett antal högertidningar med Svenska Dagbladet i spetsen framställt högerns skattesänkingsförslag som den enda verkligt borgerliga politiken, medan mittenpartiernas politik betecknas som medlöperi och uppgivelse inför socialdemokratien. Eftersom högerns skattesänkningar till en betydande del skall finansieras genom besparingar på bostadsområdet tycker jag det är lämpligt att i detta sammanhang säga något om högerns förslag. Det är kanske väl mycket begärt att vi skall låta denna propaganda fortgå utan att bemöta den.

Det har på alla håll rått enighet om att bostadssubventionerna inte skall behållas för all framtid. Möjligen har någon representant för den s. k. allmännyttiga bostadsförvaltningen varit av annan mening. Vi har också framhållit att avvecklingen bör ske successivt, helst så att relationen hyra — inkomster inte behöver påtagligt försämras. Den besparing som högern nu föreslår innebär att man för hus som är byggda 1960 får räkna med en hyreshöjning på 15 %, och för hus som är byggda 1963 blir höjningen 26 %. Man kan säga att grundhyran skulle få höjas från 49 till 62 kronor. Dessa siffror är framräknade av experter, varför jag går ut från att de är riktiga. Det är alltså inte fråga om någon successiv avveckling utan om en chockartad avveckling, och bara detta strider mot de principer vi har hävdat beträffande bostadssubventionerna.

Dessutom finns just nu en alldeles speciell anledning att gå försiktigt fram vid denna avveckling. Enligt sina direktiv skall bostadspolitiska utredningen söka utvägar att utjämna hyreskostnaderna i den framtida bostadsproduktionen mellan olika årgångar. Det innebär att en fortgående inflation — och en sådan lär vara det enda säkra i en

föränderlig värld — inte skall tillåtas att skapa oupphörliga nya hyresklyftor i olika årgångar av hus. Detta kan åstadkommas på två sätt. Man kan indexreglera bostadslånen. Lån kan då lämnas med mycket låg ränta, vilket medför att kostnaderna blir låga från början, medan de sedan stiger i takt med prisutvecklingen. Enligt den metoden kommer hyrorna att ganska exakt kunna följa prisutvecklingen. Men utjämningen går också att uppnå på annat sätt. Vanliga lån kan konstrueras så att kapitalkostnaderna blir mycket låga i början — praktiskt taget hur låga som helst — för att sedan successivt stiga så att de blir slutamorterade och fullt förräntade vid den tidpunkt man bestämmer sig för, t. ex. efter 50 år eller 55 år. Vilken av dessa utvägar man än väljer bör man, såvitt jag kan förstå, kunna åstadkomma att kapitalkostnaderna hålles nere i nya hus lika mycket som nu åstadkommes med räntesubventioner. De hålles då nere utan statliga subventioner. Jag föreställer mig att om man antar en sådan plan för en framtida bostadsfinansiering måste även avvecklingen av de nu utgående subventionerna inordnas i den planen. Avvecklingen skall alltså i fortsättningen inte ske slumpmässigt och när det faller finansministern in utan planmässigt och som ett led i strävandena att undvika hyresklyftor.

Om vi sålunda utgår från att det blir en omläggning av detta slag — och det tycker jag vi bör göra eftersom den verkar vettig — måste det anses i högsta grad olämpligt att nu vidtaga en höjning av hyrorna med ungefär 25 % i nyproduktion. En sådan höjning skulle innebära att hyresklyftan vidgas väsentligt inte bara mellan dessa hus och tidigare byggda hus utan även mellan dessa hus och de hus, som byggts sedan den omläggning av lånevillkoren, som jag nu har talat om, kommer till stånd.

Jag har svårt att tänka mig en sämre bostadspolitik än denna. Så gör man

helt enkelt inte -- inte ens för att kunna lova aldrig så önskvärda skattesänkningar. Jag tror det vore bra om Svenska Dagbladet och andra högertidningar, som nu angriper mittenpartierna, gjorde klart för sig att man inte får framgång för en borgerlig politik enbart därför att den är annorlunda än regeringens -- den måste även ha andra kvaliteter.

Innan jag slutar vill jag, herr talman, säga några ord om markpolitiken. Den har aktualiserats motionsvägen. Utskottet skriver att det inte är berett att ta ställning till det förslag som markpolitiska utredningen har framlagt men att utskottet anser att Kungl. Maj:t snarast bör pröva frågan. Utskottet menar att det aktuella läget på kreditmarknaden inte skall hindra att man beslutar om formerna för stödet till en aktivare markpolitik och anser tydligen att det materiella innehållet får komma när möjligheterna på kreditmarknaden medger det. Jag tycker att detta ingalunda låter äventyrligt.

Markpolitiken diskuterades här i kammaren för några veckor sedan i samband med ett interpellationssvar. Det lät då på inrikesministern som om han var förvånad över att man på liberalt håll var positivt inställd till att ge kommunerna möjlighet att föra en aktiv markpolitik. Jag tycker att denna förvånning är rätt besynnerlig, därför att om man som vi vill att det skall byggas mer, måste man också önska att det skall finnas färdig mark att sätta dessa hus på. Nu föreföll det emellertid som om det var debatten om det socialdemokratiska kommunalpolitiska programmet 1962 som ingett statsrådet föreställningen att man på liberalt håll är så negativ när det gäller markpolitiken. Detta låter också besynnerligt, och därför måste jag ta ett par minuter i anspråk för att erinra herr statsrådet Johansson och andra om vad det var som verkligen hände 1962.

Det framlades då från socialdemokra-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tiskt håll ett programförslag, uppgjort av en kommitté i vilken även inrikesministern deltog, vari föreslogs att kommunerna skulle få rätt att exproprieratätbebyggda områden för att lägga dem under tomträtt. Motivet var att man skulle överföra framtida markvärdestegring till kommunerna. Från vårt håll framhölls då att om en sådan lag kom till stånd skulle man även kunna exproprieratätbebyggda områden.

Detta påstående är obestriddligen riktigt. Ingen som har någon föreställning om vad tätbebyggelsebegreppet innebär kan gärna förneka detta. Nu befann vi oss emellertid mitt uppe i en valrörelse, och regeringen råkade tydligen ut för stora skälvan. Det ena statsrådet efter det andra klev upp och försäkrade att detta var skrämselfpropaganda och att några egnahemsområden inte skulle exproprieras.

Om dessa försäkringar är endast att säga att värdelösare garantier torde aldrig givits av något statsråd i något sammanhang -- helt enkelt därför att om en sådan lag kommer till stånd är det kommunerna som avgör vilka områden som skall exproprieras och inte regeringen. Det är möjligt att man i regeringen förstod att dessa garantier inte var tillräckliga för att styrka regeringens omsorg om egnahemsägarna. Det behövdes mer påtagliga ting, och det var väl därför förslaget om att avskrivna cirka 900 miljoner av utestående lån till småhus framlades. Argumenteringen för detta förslag var besynnerlig. Man sade bland annat att de egnahem som byggts i början eller mitten av 50-talet var av låg kvalitet, och att det i många fall skulle behövas dyrbara ombyggnader. Det är dessa underhålliga egnahem som man nu upptaxerat med ungefär 40 procent. Jag måste säga att det i början av denna sorglustiga debatt föreföll som om de agerande statsråden inte alls visste vad de hade föreslagit i sitt framlagda program. Sedan gav de intryck av att vara i högsta grad

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

uppskärade. Jag tycker att det vore klokt att sluta tala om denna affär, och när jag säger detta företräder jag för en gångs skulle inte folkpartiets intressen utan regeringens.

Herr talman! De övriga reservationerna skall jag inte tala om. De får tala för sig själva — de är ju också gamla bekanta. Jag kanske får motivera varför vi inte aktualiserat ett par av de tidigare framförda förslagen.

Det ena förslaget gäller övergång från direkt statlig långivning till kreditgarantier. Denna fråga är under utredning i bostadspolitiska kommittén, och eftersom vi har önskat en utredning har vi inte haft någon anledning att nu föra fram frågan. Vi har inte heller framfört frågan om sänkning av lånegränsen för allmännyttiga företag och bostadsrättsföreningar. Även detta utreds av bostadspolitiska kommittén. Härtill kommer att dessa lånegränser i verkligheten har varit snarare lägre än dem vi föreslagit på grund av att byggnadskostnaderna varit högre än belåningsvärdet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till samtliga reservationer av herr Per Jacobsson m. fl.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Först ber jag att få göra kammaren uppmärksam på en rättelse i utskottsutlåtandet. I reservationen 1 d) anmälde under plenasammanträde i statsutskottet en ändring i skrivningen. Den har ändå kommit med i utskottsutlåtandet; det lösa blad som utdelats upptar den rätta skrivningen.

Bostadsområdet är en mycket viktig sektor för vilken samhället har väsentliga förutsättningsskapande förpliktelser. De många utredningarna är väl ett av tecknen på detta. Det viktigaste målet måste vara att producera bostäder som motsvarar medborgarnas behov och efterfrågan. Ingen bör vara tvungen att av ekonomiska eller liknande skäl avstå från en godtagbar bostad. Mål-

sättningen måste vara att tillförsäkra inkomstsvaga grupper en sådan inkomst eller grundtrygghet att en tillfredsställande standard i fråga om såväl bostad som annat kan uppnås.

Det är således fråga om ett allmänt ekonomiskt tillskott som inte behöver knytas till bostaden. Familjebostadsrabatterna bör ersättas av stöd till barnfamiljerna i annan form. En liknande anordning bör eftersträvas för pensionärerna. Ännu är folkpensionerna så låga att ett särskilt bostadsstöd för pensionärerna behövs. Ett speciellt bostadsstöd är motiverat för handikappade personer som behöver bostad med dyrare utrustning och utformning.

Vid fjolårets riksdag erhöll inkomstsvaga grupper en förbättring i några avseenden, då riksdagen vid gemensam votering biföll motioner från centerpartiet och folkpartiet.

Sedan en ur sociala och liknande synpunkter godtagbar bostadsstandard uppnåtts kan det inte anses vara en uppgift för samhället att gynna bostadskonsumtionen framför annan konsumtion, exempelvis genom generella subventioner. Dessa kan medföra att personer med höga inkomster får särskilt stora bostadssubventioner. Det är en primär samhällsuppgift att medverka till balans på bostadsområdet. Ingen tror väl heller i dag att det är möjligt att inom kort tid enbart bygga bort bostadsbristen. En sådan radikal omläggning av resursernas användning skulle allvarligt störa sysselsättningen och expansionen inom näringslivet i övrigt.

Den något propagandabetonade målsättning som framfördes i statsverkspropositionen om byggandet av en miljon lägenheter på tio år kan med nuvarande produktionsutveckling i samhället inte anses vara något särskilt djärvt mål. En grundläggande förutsättning är att bostadsproduktionen blir föremål för en långsiktig planering och att ökad kontinuitet skapas, så att två-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ra kastningar och stora oförutsatta förändringar undvikas. Det karakteristiska i årets regeringsförslag måste emellertid tyvärr sägas vara en viss brist på planering, med åtföljande tvåra kastningar och stora oförutsedda förändringar. Den livliga bostadsdebatten denna vinter liksom de ovanligt många uppvakningarna hos Kungl. Maj:t har just berört det förhållandet.

När centerpartiet under den allmänna motionstiden tog ställning till bostadsfrågorna var vår strävan då liksom nu att beakta dels den av förhållandena påkallade lokaliseringen av bostadsbyggandet, dels bostadsbyggandets inverkan på samhällsekonomin och dels dess betydelse för näringslivets utveckling i vårt land. Det råder ju ett nära samband mellan industrilokalisering och bostadsproduktion. Riksdagens beslut om en aktivare lokaliseringspolitik bör åtminstone betyda att tillströmningen till bostadskoerna i stadsområdena minskar. Centerpartiets alternativ i fråga om lokaliseringpolitiken skulle ha tillfört arbetslöshetsområdena ytterligare 3 000—4 000 arbetstillfällen per år. Många som nu har bostad men tvingas flytta på grund av sysselsättningssvårigheter skulle då inte behöva trängas i bostadskoerna i stadsområdena.

I januari månad var inte verkningarna av inrikesministerns förslag beträffande bostadsbyggandet kända i hela sin vidd, och det är de naturligtvis inte heller i dag. Den katastrofala minskningen av småhusbyggandet redovisas exempelvis inte i statsverkspropositionen. Enligt vad som nu framkommit torde denna minskning röra sig om inemot en tredjedel av det småhusbyggande som försiggått under senare år. Regeringsförslagets verkningar i denna del måste enligt vårt sätt att se betyda att klockan vridits tillbaka flera varv. Inte minst ur miljösynpunkt måste detta betecknas som betänkligt. Inrikesministerns förslag innebär en ut-

veckling i rakt motsatt riktning mot bostadskonsumenternas önskemål, om dessa skall ha möjlighet till någon valfrihet. Av statsverkspropositionens skrivning på denna punkt får man det intrycket att regeringen vill främja småhusbyggandet, men verkningarna av regeringsförslaget blir som sagt de helt motsatta.

I fjol beslöt riksdagen att den garanterade minimigränsen för bostadsbyggandet skulle fastställas till 85 000 lägenheter, men när arbetslösheten började göra sig kännbar inom byggnadsbranschen visade det sig möjligt att igångsätta 94 000 lägenheter. Denna ökade produktion kunde emellertid bara till en mindre del förläggas till de s. k. bostadsområdena. Vi anser nu inom centerpartiet att det är mycket tveksamt om de s. k. bostadsområdena redan i år har resurser för att svälja den våldsamma omfördelning av bostadsbyggandet som inrikesministern föreslagit i statsverkspropositionen. Omfördelningen av bostadsbyggandets lokalisering omfattar ju inte mindre än 15 000 lägenheter, och detta kan skapa mycket svåra sysselsättningsstörningar. Antalet arbetslösa byggnadsarbetare skulle sannolikt få räknas i många tusental. Jag vill erinra om att arbetskraft inte enbart friställes inom själva bostadsproduktionen med dess angränsande industrier, utan också inom industrier som för sin expansion är beroende av visst bostadsbyggande för sina anställda.

I motion nr II: 489 av herrar Blomkvist och Ohde och fru Lisa Johansson redovisas sålunda att i november 1964 omfattade bostadsbyggnadsigångsättningen i Skaraborgs län 2 408 lägenheter, medan antalet sysselsatta arbetare uppgick till 1 100. Samma tid år 1965 beräknas bostadsproduktionen omfatta 1 331 lägenheter med 610 sysselsatta arbetare. Enligt uppgifterna i motionen har det alltså skett en minskning med i runt tal 500 arbetare. I för-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ra veckan meddelades i tidningspressen att länsarbetsnämnden i Norrbottens län förutser en minskning av sysselsättningen inom byggnadsområdet med inte mindre än 1 000 arbetare.

Detta är ett par blodprov på det tillstånd som kan uppkomma ifall regeringens förslag förverkligas. Det kan inte sägas att förslaget skulle medföra ökad kontinuitet. Tvärtom kännetecknas det, såsom jag tidigare framhöll, av häftiga oförutsedda förändringar, med alla de störningar detta måste få på sysselsättningen och bostadsproduktionens omfattning. Tror verkligen regeringen att alla dessa friställda byggnadsarbetare skulle kunna flyttas från sina hem och hemorter till storstadsområdena?

Hur skall i så fall bostadsfrågan ordnas för dem där? Eller skall de arbetslösa byggnadsarbetarna hänvisas till beredskapsarbeten i skogen, till vägarbeten eller vatten- och avloppsarbeten, samtidigt som vi här i landet har behov av att utnyttja byggresurserna optimalt?

Inrikesministern handlägger ju såväl bostadsfrågorna som lokaliseringspolitiken, och han måste ha funderat på dessa problem. Enligt vår mening finns en uppenbar risk för att resurserna på byggnadsområdet inte skulle komma att utnyttjas effektivt med denna tvära omkastning i lokaliseringen av bostadsbyggandet. Risk föreligger också att vi får en överhettning av byggnadskostnaderna, särskilt inom storstadsområdena, som höjer byggkostnaderna där. Vi anser således att regeringens politik »mot nya, djärva mål» på bostadsområdet inte är rimligt.

Centerpartiet föreslog därför i sin partimotion, att den ofördelade kvoten på 3 000 lägenheter skulle slås samman med pluskvoten för bostadsområdena för att senare fördelas med hänsyn till planering, arbetskraftstillgång, industrilokalisering o. s. v. Även om det medför uppenbara olägenheter ur plane-

ringssynpunkt att ha en för stor kvot för en sen fördelning, ansåg vi att de värsta olägenheterna skulle kunna i någon mån elimineras.

Hur har då reaktionen på inrikesministerns förslag blivit ute i landet? Kommunalmännen landet runt, socialdemokrater såväl som representanter för andra partier, började tala om katastrofala följder. I min hemkommun — för att ta ett närliggande exempel — på 9 000 invånare byggdes i fjol 19 lägenheter. Det räcker inte ens till för att upprätthålla en oförändrad bostadsstandard. Om man räknar med att det skall bo fyra personer i varje lägenhet och att husens varaktighet är 75 år, så är det för litet med 19 nya lägenheter i en kommun av den storleken. I år skulle vår tilldelning bli 5 lägenheter. Andra kommuner har blivit helt utan. Jag vet inte om man kan säga att Norrland är mera missgynnad än andra delar av landet. Jag tror inte det att döma av de många motioner som avlämnats här i riksdagen.

Efter många och svåra mödor har utskottsmajoriteten, bestående av socialdemokrater, högermän och folkpartister, ökat den s. k. fria kvoten med 2 000 lägenheter till 5 000. De väsentliga olägenheterna är ändå, enligt vår mening, kvar även efter utskottets justering av Kungl. Maj:ts förslag. Berget har fött en rätta. Man får väl tolka utskottets eget omdöme på detta sätt, då utskottet säger att olägenheterna är så svåra »att åtgärder för att i görlig mån begränsa dem synes ofrånkomliga».

Utskottet gör olika uttalanden och föreslår olika skrivelser till riksbanken och Kungl. Maj:t i olika frågor. Man får väl tolka dessa skrivelser som en beställning på en högre ökning än 88 000 lägenheter. Denna beställning — om jag får använda det uttrycket — understryks av att man också skriver till riksbanken rörande kreditpro-

blemen i samband med bostadsbyggandet.

Utskottet säger i sin motivering många tänkvärda saker, som till ett kommande år kan vara värda att begrundas och beaktas av inrikesministern. Jag tycker att det är litet märkligt att inte utskottet mot bakgrunden av dessa uttalanden har kommit till samma slutsats som vi inom centerpartiet. I synnerhet tycker jag det är märkligt att inte motionären Rune Johansson i Norrköping har kommit till slutsatsen att han bör yrka bifall på sin egen motion, som vi följer upp i detta sammanhang.

Vad utskottet säger kan inte reserverna på denna punkt säga bättre. Jag skall citera några rader: »Såsom departementschefen framhållit och som även understrukits i flera motioner har bostadsproduktionen stor betydelse för näringslivets utveckling. Det är därför angeläget att vid den regionala fördelningen också ta hänsyn till de näringspolitiska betingelserna och samhällets lokaliseringpolitiska mål. Vidare bör skälig hänsyn tagas till betydelsen av kontinuitet i planering och produktion. Förutsättningen för en sådan kontinuitet är att produktionsvolymen inom en ort eller region inte underkastas alltför stora oförutsedda ändringar.»

Det är ju nu inte bara fråga om att säga detta, det är också fråga om att handla därefter. Man får väl hoppas att inrikesministern till ett annat år verkligen sätter handling bakom orden i riktlinjerna för en optimal bostadsproduktion.

Centerpartiet har för sin del tagit fasta på dessa uttalanden, som vi tycker stämmer överens med vad vi själva anser på denna punkt. Vi har nu fått så många exempel på för det första att Kungl. Maj:ts förslag skulle skapa en besvärande situation på arbetsmarknaden för byggnadsarbetarna, för det andra att det skulle rubba kontinuiteten i bostadsproduktionen och därmed

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

förutsättningarna för största möjliga bostadsbyggande, som ju är nödvändigt för att vi skall kunna häva bostadsbristen över huvud taget, för det tredje att fördelningen inte står i rimlig överensstämmelse med de näringspolitiska betingelserna i landet och de lokaliseringpolitiska mål som riksdagen nyss har beslutat och för det fjärde att bostadsbyggandets inriktning ännu mera skulle avvika från bostadskonsumenternas önskemål i det att småhusens andel skulle minska med inemot en tredjedel. Utskottsmajoritetens försök till rättelse av Kungl. Maj:ts förslag för att tillgodose de nyssnämnda förutsättningarna anser vi vara otillräckligt.

Herr talman! Av skäl som jag här anfört har centerpartiet valt att föreslå en lokalisering av bostadsbyggandet utanför storstadsområdena, som kvantitativt i stort sett motsvarar fjolårets fördelning inom ramen för 79 000 statsbelånade lägenheter och enligt yrkandet i motion II:110 av herr Johansson i Norrköping m. fl. Vi följer Kungl. Maj:ts förslag beträffande den fria kvoten på 3 000 lägenheter att fördelas med hänsyn till industrietablering. Vi föreslår en ytterligare utökning av minimikvoten med 2 000 lägenheter, som vi anser bör läggas till storstadsområdena. Där est en ytterligare ökning av bostadsbyggandet är realiserbar, bör denna så långt möjligt komma bristområdena till godo. Detta står i överensstämmelse med det uttalande som riksdagen gjorde i fjol beträffande bostadsbyggandets lokalisering.

En ökning av minimikvoten till 90 000 lägenheter anser vi vara motiverad för att bibehålla kontinuiteten i bostadsbyggandet. Jag vill erinra om att igångsättningen under fjolåret var 94 000 lägenheter. För följande budgetår bör av skäl som jag tidigare anfört 94 000 lägenheter kunna igångsättas.

I centerpartiets motion yrkas på åtgärder för att öka småhusens andel i

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bostadsproduktionen. Detta står i överensstämmelse med bostadskonsumenter-
nas önskemål, som bör vara riktgivande
för kommunernas bostadsplanering. Ti-
digare har småhusen inte hindrats av
någon begränsning av låneramen. Detta
har stimulerat småhusbyggandet. Då
denna bostadsform inte minst ur miljö-
synpunkt har stora förtjänster, föreslår
vi i enlighet med motionen II: 349 av
herr Rask att möjligheter skapas för en
oförändrad produktion av småhus un-
der 1965.

Beträffande frågan om bostadslånens
övre gräns prövas den av bostadspoli-
tiska utredningen. För småhusens del
vill vi redan nu förbättra deras ställ-
ning. Vi anser sålunda att lånegränsen
bör höjas från 90 till 95 procent av be-
låningsvärdet. Eftersom de höga initial-
kostnaderna för småhus synes vara ett
av de svåra problemen för människor
att skaffa sig småhus, ansluter vi oss
till folkpartiets förslag om en fast an-
nuitet, som jämnar ut boendekostnaden.

Beträffande räntebidragen har folk-
partiet och centerpartiet identiskt lika
förslag, och jag nöjer mig därför med
att instämma i vad herr Gustafsson i
Skellefteå anförde på den punkten.

I reservation 11 yrkas att frågan hu-
ruvida tio år gamla eller äldre tilläggs-
lån till studentbostäder bör avskrivnas
eller återkrävas skall föreläggas riksdag-
en, så snart underlag erhållits för frå-
gans bedömning. För närvarande har
Kungl. Maj:t denna befogenhet. Vi an-
ser att den frågan är av principiell na-
tur och bör jämföras med de lån för
avskrivning av vissa egnahemslån, som
riksdagen härom året tog ställning till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-
fall till reservationerna 1 d, 1 e, 2, 5 a,
6, 10 a, 11, 12 a och 13 a.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag skall inte ta upp el-
ler bemöta herr Nilssons i Tvärålund
synpunkter på fördelningen av bostads-

byggandet mellan stad och landsbygd,
ehuru jag är på det klara med att den
frågan kommer att spela stor roll i den
fortsatta debatten här i kammaren. Jag
är övertygad om att i första hand herr
Bergman kommer att anlägga en del
synpunkter i det hänseendet.

Däremot vill jag anföra en del allmän-
na synpunkter på dagens svenska bo-
stadspolitik. Jag tycker då att det kan
vara lämpligt att som bakgrund därtill
erinra om att vi här i landet har den
högsta levnadsstandarden i Europa.
Hundratusentals svenskar tillbringa
varje år sina semestrar utomlands. Vårt
bilbestånd växer fortare än i något an-
nat land i Europa. Antalet fritidshus
och småbåtar ökar för varje år och i allt
snabbare takt. Konsumtionen av fritid
och varor accelererar i samma takt som
forskning och teknik ställer nya pro-
dukter till förfogande. Valfriheten är
nästan obegränsad, och mycket tyder
på en fortsatt ökning av konsumtionen
och en fortsatt höjning av standarden.
Om man bortser från vissa, i och för sig
betydelsefulla eftersläpande områden
inom den offentliga sektorn och bedö-
mer framtiden ur den rent materiella
behovstillfredsställelsens synvinkel, har
man alltså anledning att i stort sett vara
optimistisk.

Men på *ett* utomordentligt väsentligt
område är läget som bekant helt annor-
lunda, och ingenting tyder där på en
snar förändring till det bättre. Som alla
i denna kammare förstår syftar jag på
bostadssektorn, den sektor som omfattar
den viktigaste delen av den enskilde
medborgarens materiella behov. Här
fins ingen balans mellan tillgång och
efterfrågan, ingen valfrihet, ingen möj-
lighet att få individuella, angelägna öns-
kemål tillgodosedda. *Bostadsnöd* är
i detta sammanhang inget överdrivet
ord. Trots en hög, vissa år mycket hög,
bostadsproduktion fortsätter bostads-
köerna att växa. Över 400 000 bostads-
sökande köar i våra bostadsregister, och
enbart i stockholmsområdet är över

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

120 000 människor anmälda på bostadsförmedlingen.

Även om flertalet sökande har egen bostad och har anmält sig till kön för att få en bättre bostad, en större bostad eller en bostad som är mera lämpligt belägen i förhållande till arbetsplatsen, eller helt enkelt en bostad som bättre passar deras individuella behov, uppgår antalet människor som helt saknar bostad ändå till betydligt mer än 140 000 personer. Familjebildningen försenas och försvåras. Väntetiden i bostadsköerna för unga familjer är i Stockholm åtta—nio år, om familjen saknar barn, sju—åtta år om familjen har ett barn och lika länge om familjen har två barn, samt sex år om antalet barn är tre.

Den nuvarande bostadspolitiken har i praktiken blivit riktad mot den nya och unga generationen. Den våldsamma hyressplittringen är socialt orättvis och från marknadssynpunkt helt orimlig. Tidigare samband mellan bostättning och arbetsplats har i regel upphört, och dyra och långa arbetsresor har blivit följden.

Vi har helt enkelt fått ett nytt frälse, bostadsfrälset. Den som en gång — ibland av en slump — kommit över en lägenhet sitter trygg, och frälserätten är t. o. m. ärftlig. Frälserätten har blivit överlåtbar, men inte öppet utan under bordet till den högstbjudande. I hyresregleringens skugga förekommer hyreskoj och andra ljusskygga och samvetslösa transaktioner, som inte borde tolereras i ett rättssamhälle.

Herr talman! Social kan verkligen inte den politik vara, som tar sig sådana uttryck. Här om någonsin är det de stinna plånböckerna som fått möjlighet att göra sig gällande, och samhället har självt tvingats prioritera sina egna angelägna behov framför andras för att över huvud taget få arbetskraft till betydelsefulla områden. Poliser, sjuksköterskor, byggnadsarbetare och andra måste ges förtur i köerna. Betecknande är att av de 556 bostäder, som Stock-

holms bostadsförmedling under en enda månad i slutet av förra året anvisade, bara 127 gick till stockholmare som stått i bostadskön. Alla de övriga anvisningarna hade förturskaraktär av ena eller andra slaget.

Tillgången på bostäder har blivit en lokaliseringsfaktor. Även om företagsekonomiska skäl skulle tala emot en viss industrilokalisering, kan tillgången på bostäder — eller rättare sagt en mindre påtaglig brist på bostäder — på ett visst håll leda till att industriföretag söker sig dit. I vissa fall kanske detta inte har någon som helst betydelse, men i andra fall kan det leda till en på lång sikt oekonomisk drift för företagen i fråga. Inom såväl administrationen som näringslivet förhindrar och försvårar bostadsbristen vidare ett smidigt utbyte av kvalificerad arbetskraft mellan olika sektorer.

Självfallet frågar man sig varför det har blivit på detta sätt. Det är också klart att svaret på frågan blir olika beroende på vem som svarar. Det är dock alldeles givet att bostadsnöden *inte* beror på bristande intresse från samhällets sida för de bostadspolitiska problemen som sådana. Det förhåller sig snarare tvärtom. Samhället har nämligen visat ett alltför stort intresse för att ingripa i och dirigera utvecklingen och därigenom motverkat den naturliga anpassning mot balans mellan tillgång och efterfrågan, som annars skulle ha ägt rum.

Låt vara att dagens bostadsbrist primärt är en funktion av ökad efterfrågan, som i sin tur är ett uttryck för höjd levnadsstandard. Men bostadspolitiken har ytterligare stimulerat efterfrågesidan utan motsvarande effekt på utbudssidan.

Hyresregleringen — en tjuguarig relik från krigstidens ransoneringsystem — har upphävt avtalsfriheten på bostadsområdet och omöjliggjort en anpassning av prissättningen efter efterfrågan. Genom generell verkande subventioner, vilkas syfte uttryckligen an-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

givits vara produktionsstimulerande och icke hyresutjämnande eller hyresreducerande, har efterfrågan ytterligare förstärkts. Produktionen har i stor utsträckning förbehållits nya företag, kommunala och s. k. allmännyttiga, som givits speciella förmåner i konkurrensen, inte endast i form av billigare och subventionerade krediter utan också beträffande tillgången på lämplig mark och i beskattningshänseende. Inom bostadssektorn har det allmänna generellt sett bedrivit en politik, som helt strider mot den grundsyn på den fria konkurrensens betydelse för effektivitet och framåtskridande, vilken kommit till uttryck inom andra områden av folkushållet.

Den desorganisering av kapitalmarknaden, som kännetecknat samhällsekonomin under de senaste åren, är i icke ringa grad en följd av bostadspolitik och dess utformning. Att det rekordartade bostadsbyggandet förra året tillsammans med de kommunala för- och följdinvesteringarna medfört en överanstängning av våra tillgängliga resurser råder det väl icke någon tvekan om. Allmänt inses väl också, att den intensiva byggnadsverksamheten fått icke önskvärda konsekvenser på arbetsmarknaden i form av en starkt stigande kostnadskurva.

Lånetaket för med statliga lån finansierade bostadshus har måst uppjusteras inte mindre än två gånger under förra året. Även om tillströmningen av arbetskraft till byggnadsindustrin ökat, har kostnadsuppgången icke kunnat effektivt hejdas. Därigenom har tvärtom skapats arbetskraftsbrist inom andra industrisektorer särskilt i södra och mellersta Sverige, så att produktionskapaciteten inte kunnat fullt utnyttjas i flera branscher, bl. a. inom verkstadsindustrin. Pris- och lönespiralen inom byggnadssektorn har generellt påverkat löner och kostnader inom övriga sektorer av det svenska näringslivet.

Men trots denna starka, överstarka

satsning på bostadsbyggandet har vår bostadspolitik inte kunnat lösa bostadsproblemet. Bostadsköerna fortsätter att växa och någon ljusning är i dag inte skönjbar. Däremot är det uppenbart att politiken fått negativa återverkningar för den svenska samhällsekonomin i dess helhet, för det svenska näringslivet och vår framtida konkurrenskraft.

Man frågar sig: Behöver det vara på detta sätt? Är problemet verkligen olösligt? Finns det några andra alternativ och hur skall dessa se ut?

Det är givet att det inte finns någon direkt och generellt verkande patentmedicin på detta område. Däri har herr Gustafsson i Skellefteå självfallet rätt. Det väsentliga är emellertid att man innan man ordinerar medicinen gör klart för sig orsakerna till sjukdomen och inte bara söker angripa symptomen ett efter ett.

Det ligger i varje fall för mig nära till hands att peka på att det som inträffat på bostadsområdet är ett uttryck för hur svårt det är att i ett samhällssystem, som i allt väsentligt bygger på fri marknadshushållning och fritt konsumtionsval — och det gör som bekant det svenska samhället — avsnöra *en enda sektor* och göra den till föremål för en planerad och reglerad hushållning. När avtalsfriheten, konsumenternas egna valmöjligheter och marknadshushållningen sätts ur spel blir resultatet just det som vi ser framför oss i dag. Och då den partiella planhushållningen tillämpas på en så betydelsefull sektor som bostadsproduktionen, får detta i sin tur konsekvenser inom *alla* grenar av det svenska samhället.

Det är också självklart att ju längre vi tillämpar den nuvarande bostadspolitik desto svårare blir det att ändra den och att övergångssvårigheterna blir desto större den dag vi finner att vi inte längre kan bibehålla denna politik.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Under de debatter som ägt rum i bostadsfrågan under årens lopp har man från olika håll gjort gällande, att ett slopande av regleringssystemet och en omläggning av subventionssystemet icke skulle lösa bostadsproblemet. Detta skulle bara dölja bostadsbristen. Man har framhållit att den enda acceptabla metoden att effektivt lösa problemet som sådant vore att utnyttja alla tillgängliga resurser för bostadsbyggandet och att bygga i kapp bostadsbristen. Med den takt som bostadsbyggandet haft under de senaste åren och med den ytterligare höjning därav, vilken våra stigande produktionsresurser skulle kunna medge, skulle det — har man framhållit — vara möjligt att snart lösa frågan.

Det har man sagt år efter år. Men verkligheten har hittills inte motsvarat förutsägelseerna. Bostadskoerna har i stället varje år ökat, trots att produktionssiffrorna också visat en ökning så gott som varje år. Nej, det finns ingenting som tyder på att de optimistiska förutsägelseerna kan komma att bli infriade. Allting tyder tvärtom på att det är uteslutet att nå målet på den vägen.

Några av kammarens ledamöter lyssnade för ett par veckor sedan till ett anförande av professor Ragnar Bentzel om den framtida bostadsproduktionen. Jag har en känsla av att det kan vara på sin plats att återge några av de mycket intressanta synpunkter som professor Bentzel framförde — jag skall göra det så kortfattat som möjligt.

Professor Bentzel redovisade först en kalkyl över den väntade utvecklingen av efterfrågan på bostäder på grund av de förändringar som kommer att inträda i befolkningens sammansättning och inkomsten per capita. Han kom fram till en efterfrågeökning som motsvarade ungefär 45 procents ökning under en tioårsperiod av det totala bostadsbeståndet. Vid oförändrad hyresnivå skulle man, menade professor

Bentzel, endast för att hålla undan för den ökning i efterfrågan som uppkommer under det närmaste decenniet behöva bygga 110 000 lägenheter per år. Men den siffran inkluderar då inte den byggnadsverksamhet som behövs för att ersätta avgången av lägenheter genom kontorisering, genom ödeställande eller genom rivning, och inte heller omfattar den de bostäder som behövs för att bygga i kapp den nuvarande bostadsbristen. Tar man hänsyn också till det behovet och dessutom räknar med en mycket måttlig sanering, kommer man fram till att det årliga nybyggnadsbehovet enligt professor Bentzels kalkyler skulle stiga till 140 000 à 150 000 lägenheter i genomsnitt per år under tioårsperioden och att produktionen år 1975 borde vara dubbelt så stor som den är i dag.

Professor Bentzel gick därefter in på frågan om det finns ett samhälls-ekonomiskt utrymme för ett bostadsbyggande av denna omfattning och redovisade olika i kalkylen ingående komponenter: det fortsatta behovet av industriinvesteringar, behovet av investeringar för handel, samfärdsel, sjukvård, undervisning. Han kom till det i och för sig inte alls förvånande resultatet att något reellt samhälls-ekonomiskt investeringsunderlag för en så kraftig ökning av bostadsbyggandet vid oförändrad prisnivå inte skulle föreligga. Professor Bentzels slutsats var att den enda möjligheten att lösa problemet vore att övergå till jämviktsprisbildning på bostadsmarknaden. Därigenom skulle de skadeverkningar som den nuvarande bostadsbristen medfört automatiskt elimineras och de samhälls-ekonomiska bedömningarna av hur stort bostadsbyggandet rimligen borde vara underlättas. Även åtskilliga andra fördelar skulle stå att vinna genom jämviktsprisbildning baserad på tillgång och efterfrågan.

I sitt resonemang påvisade professor Bentzel vidare hur fullständigt efter-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

frågans styrka hittills underskattats och menade att vi snart borde kunna komma överens om att vi inte har och inte kommer att få resurser i vårt samhälle att bygga i kapp bostadsbristen. De prognoser som man tidigare åberopat hade alla visat sig slå fel.

Professor Bentzel påminde om — och den påminnelsen var rätt intressant — att bostadsstyrelsen exempelvis då 1950 års långtidsutredning behövde material för sitt arbete utarbetat en promemoria, där man räknade med olika alternativ rörande byggnadsverksamhet och bostadsefterfrågan och kom fram till att en byggnadsverksamhet på i genomsnitt 50 000 lägenheter om året i det allra ogynnsammaste fallet skulle skapa balans på marknaden fram till år 1959. Under åren 1950—1959, d. v. s. de år som 1950 års långtidsutredning omspann, byggdes i genomsnitt 55 000 lägenheter, d. v. s. 5 000 fler per år än bostadsstyrelsen ansåg behövligt. Trots detta växte bostadskön, och någon minskning av det lägenhetsunderskott på ej mindre än 90 000 lägenheter som fanns i utgångsläget skedde inte.

Även 1955 års långtidsutredning hade som underlag för sitt arbete fått en promemoria, utarbetad av bostadsstyrelsen — vårt fackorgan på området. I den promemorian räknades med en byggnadsverksamhet på i genomsnitt 65 000 lägenheter för att nå balans fram till år 1965; denna byggnadsverksamhet skulle också medge en rimlig sanering och skapa en viss lägenhetsreserv. — Under de tio åren 1955—1965 byggdes 73 000 lägenheter per år — alltså inte 65 000 lägenheter om året utan 8 000 fler — men samtidigt växte köerna, saneringen blev eftersatt och någon lägenhetsreserv uppkom inte.

År 1961 publicerade bostadsstyrelsen en ny kalkyl, avseende hur mycket som skulle behöva byggas under perioden 1961—1965 för att det skulle bli balans på marknaden. Behovet angavs nu till 76 000 lägenheter per år. Enligt profes-

sor Bentzel torde den genomsnittliga lägenhetsproduktionen komma att uppgå till cirka 80 000 lägenheter. Trots detta är det väl ingen som kan se några tecken till att bristsituationen i dag är mindre framträdande än den var tidigare.

Professor Bentzels uppgifter får naturligtvis stå för honom själv; jag är inte tillräckligt vetenskapligt skolad för att kunna vare sig kritisera eller bekräfta dem. Men skall man dra några slutsatser av den hittillsvarande utvecklingen, så jävar våra erfarenheter inte på något sätt de påståenden som professor Bentzel gjort. De framstår tvärtom som högst sannolika.

Herr talman! I själva verket har man väl inom alla våra demokratiska partier varit överens om att vissa drag i den nuvarande bostadspolitiken i och för sig inte är tilltalande och att man hellre skulle vilja övergå till något annat system. Det pågår som bekant utredningar i olika betydelsefulla frågor på detta område, och resultaten av dessa utredningar får väl så småningom debatteras och sammanvägas till någonting — som jag hoppas — helt nytt. I princip är vi väl också överens om att generella subventioner inte är tilltalande och att de egentligen borde avvecklas. Det föreligger väl också — i varje fall tror jag att inrikesministern har den uppfattningen — i stort sett enighet om att regleringssystem inte är tilltalande.

Men från princip till praktik har steget visat sig vara väldigt långt. Vi kan inte, menar man nu på många håll, upphäva de nuvarande subventionerna och regleringarna utan att detta får allvarliga konsekvenser i många andra hänseenden, varför vi hellre får dras med bristerna i det system vi nu har. Men, herr talman, jag tror att det fordras helt andra, mer målmedvetna och konsekventa åtgärder för att vi skall komma ut ur den nuvarande misslyckade byggnads- och efterfrågespiralen. Vi

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

måste helt enkelt skapa den marknads-hushållning på bostadsområdet, som trots allt är den enda möjliga vägen att nå balans, att åstadkomma ett bostadsbyggande som motsvarar våra resurser och vad svenska folket vill ha.

Härför fordras bl. a. följande.

För det första måste hyresregleringen bort. Även om frågan om hyresregleringen inte skall diskuteras i samband med behandlingen av statsutskottets utlåtande, kan den inte förbigås i detta sammanhang. Vi har från vår sida under flera år yrkat på en övergång till friare hyresförhållanden, och vi har lagt fram ett program till successiv avveckling av kontrollen. Vi har också framhållit att det samtidigt blir nödvändigt att göra om hyreslagstiftningen och införa ett verkligt besittningsskydd som skapar garantier mot obefogade uppsägningar och som tillförsäkrar en hyresgäst rätt att — om inte alldeles speciella skäl talar här emot — kvarbo i sin lägenhet. Ett återinförande av avtalsfrihet på hyresmarknaden skulle skapa helt andra förhållanden än de nuvarande och råda bot på en stor del av de brister som nu förekommer.

För det andra måste de generella subventionerna bringas att upphöra i snabbare takt än vad regeringen föreslagit. Principen för den svenska bostadspolitiken måste vara, att var och en skall själv betala vad bostaden kostar. Denna självklara princip har statsutskottet inte vågat kosta på sig att erkänna. Att det är fråga om en princip innebär, att de som av olika skäl har det svårt — stora barnfamiljer, pensionärer och andra — självfallet skall kunna erhålla ett stöd som gör det möjligt för dem att få en god bostad. Men sådana speciella och behovsprövade åtgärder förutsätter naturligtvis inte ett bibehållande av ett generellt subventionssystem, som innebär att vi alla betalar hyrorna åt varandra och att bl. a. de många bostadslösa och

de som har mindervärdiga lägenheter betalar en del av hyrorna för dem som har bra lägenheter. Det är ett orättvist och i längden orimligt system.

För det tredje måste vi inom bostadsproduktionen skapa ett aktivt kostnadsmedvetande. Vi måste engagera alla goda krafter för att åstadkomma ett ändamålsenligt, snabbt och effektivt bostadsbyggande. Det finns ingen anledning att prioritera kommunala eller s. k. allmännyttiga företag framför enskilda bostadsproducenter. Alla företag som bygger bostäder och bidrar till att upphäva bostadsbristen är i lika mån allmännyttiga, även om de drivs av vinstintresse. På alla andra områden i samhället erkänns vinstintresset som en betydelsefull drivkraft, och det finns ingen anledning att koppla bort vinstintresset på bostadsbyggnadsområdet. De förmåner av olika slag som tillkommer de kommunala och de s. k. allmännyttiga företagen måste alltså bringas att upphöra. Så länge det inte skett måste — som vi påyrkat — dessa företag finna sig i en öppen redovisning av sina fonder m. m. Vi har som bekant en allmän konkurrenslagstiftning som utgår ifrån att fri konkurrens är överlägsen regleringssystem. Varför vill man inte dra konsekvenserna av det teoretiskt riktiga förhållandet även på bostadsområdet? Det har man hittills inte velat göra. Eller har man inte vågat göra det?

För det fjärde måste också markpolitiken utformas efter samma grundsatser om behovet av fri konkurrens, och man måste även härvidlag utnyttja alla tillgängliga resurser. Det finns ingen anledning att binda kommunalt kapital i mark uteslutande för att kommunalisera marken eller för att förbehålla den kommunens egna företag eller s. k. allmännyttiga företag.

Markförvärv är inget självändamål. En i verklig mening aktiv kommunal markpolitik förutsätter framför allt en målmedveten, långsiktig planering av

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lämpligt belägen bebyggbar mark, oavsett i vilken ägares hand den marken ligger. Den nuvarande kommunala markpolitiken har alltför ofta präglats av samma prioriteringstänkande som själva bostadsbyggandet. Vad som erfordras är en mindre doktrinär, en mer vidsynt och förutsättningslös markpolitik, grundad på samverkan och samarbete mellan *alla* goda krafter — även enskilda — ute i kommunerna.

Herr talman! De konkreta förslag som vi motionsvis fört fram under årets riksdag och som också återspeglats i våra reservationer till statsutskottets utlåtande är ett uttryck för den allmänna principiella målsättning som jag här har försökt redovisa. Jag tror inte att det är nödvändigt att jag närmare utvecklar det resonemang som förts i reservationerna. De utgör naturligtvis inte ett slutgiltigt uttryck för de principiella strävandena, utan de får betraktas som ett steg på vägen mot en friare bostadsmarknad. När jag talar om en friare bostadsmarknad syftar jag inte enbart på hyresregleringen, utan jag avser en marknad där över huvud taget fri konkurrens och effektivitet på nytt får göra sig gällande, där valmöjligheter på nytt öppnas för konsumenterna och där deras önskemål kan infrias.

Herr talman! Det är på några punkter som jag behöver göra några kompletterande kommentarer.

När det gäller småhusbyggandet skulle jag vilja göra några tillägg till det som herrar Gustafsson i Skellefteå och Nilsson i Tvärålund tidigare sagt. Som någon av dessa herrar — eller var det kanske båda? — framhöll råder det i vårt land en klar disproportion mellan konsumenternas önskemål och byggandets inriktning i fråga om småhus. Trots vår höga levnadsstandard och trots den goda tillgången på lämplig mark skiljer sig Sverige på ett anmärkningsvärt sätt från andra europeiska länder när det gäller småhusproduktionen.

1955 låg vi sist i Europa. Endast 28,8

procent av vår totala produktion utgjordes av en- och tvåfamiljshus. Motsvarande siffra i Norge, Finland och Danmark var 65,3, 53 respektive 52,5 procent. År 1963 hade produktionen av småhus i vårt land ytterligare sjunkit. Vi låg alltså sist i Europa. Norge och Danmark hade ytterligare ökat småhusandelen, medan Finland hade gått något tillbaka. Och ändå hade under de åren genom formerna för fixeringen av bostadsbyggnadsprogrammet småhusbyggandet fått ett visst, opåräknat tillskott. Den »prioriteringen» kommer nu att upphöra, och bostadsstyrelsen räknar med att följden måste bli en högst väsentlig reducering av småhusbyggandet — man har nämnt att nedgången skulle kunna bli så stor som från 28 % till 15 %, vilket kanske är väl pessimistiskt.

De s. k. bygginiciativen — ett vackert och besynnerligt ord för resten — utformas av kommunerna. Och kommunerna vill framför allt bygga hyreshus. Deras egna byggnadsföretag är mer lämpade för produktion av hyreshus, deras markpolitik är i regel inriktad därpå, och dessutom anser man väl att hyreshus ger en något snabbare effekt på bostadskön. Men i själva verket visar väl detta klart hur litet konsumenternas egna önskemål betyder och hur liten roll den långsiktiga aspekten spelar i vårt stadsbyggande. Det finns verkligen alla skäl att — såsom sker i den gemensamma borgerliga reservationen — understryka vikten av ett ökat småhusbyggande.

Att svårigheten att avlyfta byggnadskreditiv sammanhänger med att vi till det yttersta utnyttjat våra kapitalmarknadsresurser för bostadsbyggandet står väl klart för oss alla. Att riksdagen fördenskull skulle vidtaga en så ovanlig åtgärd som att skriva till fullmäktige för riksbanken och begära en bättre — underförstått »mer prioriterad» — kreditförsörjning kan väl ändå knappast vara befogat. Vi kan i varje fall inte

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sträcka oss längre än till att påminna Kungl. Maj:t om att den fysiska och ekonomiska planeringen av bostadsbygandet synbarligen behöver samordnas bättre.

Herr talman! Självfallet kommer våra förslag att innebära vissa hyreshöjningar för dem som bor i de kategorier av fastigheter, för vilka vi vill höja den garanterade basräntan och bostadslåneräntan. I vissa fall kan hyreshöjningen bli rätt betydande, det skall jag inte sticka under stol med; den kan bli ända upp till 24 procent för hus byggda 1963. Annars kommer höjningen — och det gäller hus byggda mellan 1957 och 1963 — att bli 14,17 eller 20 procent. Men det bör observeras — och det påvisades av herr Gustafsson i Skellefteå — att regeringens förslag innebär att dessa hus skulle få lägre hyror än de som byggdes under sexårsperioden före år 1957. Det kan väl inte vara rimligt att utforma generella subventioner för vissa grupper av hus på sådant sätt, att man direkt diskriminerar hyresgästerna i hus som färdigbyggdes bara några år tidigare.

Men bortsett härifrån — den frågan betyder kanske mindre i detta sammanhang — måste man i varje debatt om hyrans höjd ta hänsyn till att den *nominella* hyran inte är den *verkliga* hyran. I själva verket är det ju på det sättet, att vi i dag betalar *två* olika hyresbelopp: dels en nominell hyra, som betalas av oss till husägaren, dels en tilläggs hyra som ingår i vår statsskatt. Om man slår ihop de beloppen och subventionen, vilken i sista hand betalas av oss själva — då först får man fram den *verkliga* boendekostnaden. Det glömmes alltför många alltför ofta bort. Hänsyn bör också tas till att den del av hyran som betalas över våra skattsedlar långt ifrån alltid går till våra egna bostäder utan till att betala bostäder för andra som kanske har bättre eller billigare bostäder än vi själva har.

Och inte nog med det. Hyressubventionerna betalas — indirekt — även av dem som inte har någon bostad alls utan står i bostadskön och kanske får stå där ett tiotal år till. De pengarna skulle vederbörande nog hellre velat lägga ned på att skaffa en egen bostad än på att sänka boendekostnaderna för dem som haft den stora förmånen att få en bostad.

Det kan vara intressant att göra ett snabbt tankeexperiment som belyser situationen. Vi förflyttar oss från andra kammaren ut till ett bostadsområde i stockholmsregionen och uppsöker ett alldeles nyuppfört punkthus av det slag som numera fyller ut och delvis förstör våra vackra björk- och ekbackar. Huset är byggt av ett allmännyttigt företag med hjälp av alla de förmåner som tillförsäkras sådana företag. Vi söker upp en av hyresgästerna som bebor en alldeles ny och modern fyrarumslägenhet om t. ex. 90 kvadratmeter. Han är låt oss säga byråchef i ett statligt verk, kommunalingenjör eller stadsarkitekt — det spelar ingen roll vilket. Men vi utgår från att han har en årslön av omkring 60 000 kronor; det har som bekant en byråchef. Den hyra han betalar för denna fyrarumslägenhet uppgår till i runt tal 5 400 kronor om året. Men subventionen för den lägenheten uppgår, om jag inte räknat alldeles fel, till 2 250 kronor om året.

Den sammanlagda reella hyran är alltså 7 650 kronor. Vem betalar tillskottet? Det är självfallet *alla* vi skattebetalare, människor som har bostad, människor som inte har men söker egen bostad, människor som bor i mindervärdiga bostäder, människor i städer och ute i glesbygderna. Det kan inte vara en rimlig ekonomisk, effektiv bostadspolitik att låta oss betala hyror för andra på det sättet. Här, herr Gustafsson i Skellefteå, ligger förklaringen till högerns syn på skatte- och bostadspolitiken.

För säkerhets skull skall jag själv erkänna, innan någon angriper mig, att ett

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sådant här resonemang naturligtvis kan sägas vara drastiskt tillspetsat. På många andra områden får vi alla vara med och betala åt varandra för att åstadkomma utjämning både mellan olika grupper av människor och inom olika åldrar. Det är i och för sig inget fel på det. Ett sådant system är jag beredd att acceptera också på bostadsområdet, då det gäller att hjälpa barnfamiljerna att få bostäder, då det gäller att hjälpa pensionärer och studerande till lägenheter och då det över huvud gäller att utjämna påfallande sociala orättvisor.

Men det är inte rimligt att ett sådant system skall användas för att underlätta bostadsanskaffningen i en bristsituation som den nuvarande för människor som har råd att betala sina egna boendekostnader. Vi har ändå Europas högsta levnadsstandard, och det finns ingen anledning att bygga på ett generellt subventionssystem under sådana förhållanden. Att det dessutom genom att det ökar efterfrågetrycket *direkt försvårar* en lösning av bostadsproblemet, gör verkligen inte systemet mer acceptabelt.

En övergång till en ny bostadspolitik medför åtskilliga svåra avvägningsproblem. Och det är naturligtvis inte lätt att gå ut till de bostadsökande och för dem förklara de invecklade sammanhang det är fråga om. Jag kan förstå att man på många håll hesiterar. Jag vill därför, herr talman — jag har gjort det förut — på nytt erinra om att det bostadspolitiska fältet lämpar sig särskilt väl för en uppgörelse över partigränserna. Varför skulle inte alla de demokratiska partierna tillsammans, ungefär som vi gjorde då vi beslöt oss för att genomföra högertrafiken eller då vi träffat våra försvarsuppgörelser, kunna samsas och lägga fram ett förslag, som syftar till en definitiv lösning av vårt bostadsproblem, ett problem som — det kan vi väl vara överens om — utgör en skamfläck för folkhemmet Sverige. Här finns det verkligen utrymme för sam-

verkan över partigränserna. Det kan inte vara rimligt att fortsätta att konservera ett system, som har visat sig vara så utomordentligt bristfälligt och som har skapat de sociala vådor, den bristande respekt för lagstiftningen som den nuvarande bostadspolitiken medfört. Skulle vi inte kunna komma överens om att gemensamt föra bostadspolitiken ur den politiska striden?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga reservationer av herr Kaijser m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Nordgren, Ringaby och Lothigius* (samtliga h).

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag förmodar att talmannen och även kammarens övriga ledamöter håller mig räkning för att jag inte ger en alltför översiktlig belysning av de olika angrepp som har riktats mot statsutskottets majoritets ställningstagande i denna fråga. Jag kan inte räkna med att ens disponera halva den tid som de vilka angripit tagit till sitt förfogande. Jag skall bara kommentera några saker.

Medan vi här nu diskuterar olika delar av bostadsfrågan, befinner sig bostadsbyggarna i en dramatisk situation som saknar tidigare motsvarighet. Vi talar om subventioner och kvoterings, och vi talar om igångsättning, när bristen på byggnadskreditiv och kapital som kan lyfta av de liggande infrusna kreditiven förmodligen omöjliggör den igångsättning, som är planerad för detta kvartal. Det kommer att innebära rubbningar i bostadsbyggnadsprogrammet för detta år såvida inte någonting sker snabbt. Inom andra instanser styr man hårdare än vi, ty där har man större resurser till förfogande än vi har. Tyvärr!

Ungefär 1,5 miljard kronor i byggnadskreditiv ligger i dag fastfrusna i färdigställda bostadsfastigheter, och byggarna kan inte få dem omplacerade i fasta lån. Genom att bostadsstyrelsen

nu har sagt ifrån — däri ligger inget fel — att ingen byggare kan få starta utan att från någon bank ha papper på att det finns ett kreditiv på projektet, kan byggarna inte som under tidigare år glida över de besvärliga lägen som nu har uppstått genom att sätta i gång med egna medel. När man skall bygga ett hus är det i början små kostnader och nu står man där vackert och väntar på att få papper från någon affärsbank. Men dessa lämnar inga sådana papper i den omfattning som behövs. Vi vet genom tidningarna att det här i Storstockholm rör sig om ungefär halva igångsättningen. Ute i landet föreligger inte lika mätbara uppgifter, därför att där bygger man inte så att säga varje dag som man gör inom de stora bostadsområdena.

Men situationen är likadan oavsett var man befinner sig i landet. Alla byggarkategorier befinner sig i precis samma läge; affärsbankerna ger inga papper i den omfattning som samhället har bedömt det vara önskvärt. Om nu inte denna fråga kommer att lösas, befinner vi oss i ett läge som suddar ut det mesta av det vi här talar om.

Jag är därför glad över att vi i år i statsutskottet kunnat uppnå enighet över partigränserna om att vi bör se över dessa frågor. Det kan råda delade meningar om hur problemen skall lösas, men att vi inte skall ha det som vi har det, därom är vi fullständigt eniga.

Jag skall inte, även om det vore frestande, ge mig in på att ta upp en diskussion och ställa frågor, men man är förvånad över att de förväntningar som ställts på AP-fondernas medverkan i bostadsfinansieringen inte infriats i högre grad än vad som har skett. År 1962 var andelen av AP-fondernas medel för bostadsfinansieringen ungefär 55 procent; i dag är den nere vid omkring 40 procent. Det är bara en kategori låntagare som befinner sig i samma läge, nämligen de som rubriceras »utländska obligationer», som visar en förändring från

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

1 procent till 0,9 procent. Alla andra kategorier, framför allt staten och näringslivet, har fått sin andel i AP-fonderna ökad. Jag är inte alldeles säker på att det är önskemål på AP-fondshåll som här kommer till uttryck. Kanske har man där inte fått tillfälle att teckna bostadsobligationer i den omfattning som de haft resurser till. Jag tror att det är angeläget att dessa saker inte ventileras, diskuteras och bedömes bakom vadderade dörrar, utan att diskussionen äger rum inför en större offentlighet. På många andra områden har vi fått tillstånd en öppenhet i debatten, och jag tror att en något större öppenhet skulle vara till god nytta även när det gäller dessa ekonomiska frågor.

Statsutskottet har skrivit att dessa frågor bör bli föremål för en översyn. Högern har formulerat detta i sin reservation på ett förnämligare sätt än de andra. Jag är ledsn för att vi inte kunde ta den formuleringen, i vilken det sägs att det skall vara samordning mellan ekonomisk och fysisk planering. Detta är något som vi eftersträvar. Skillnaden mellan högerns och vår uppfattning är bara den att högern enbart vill skriva till Kungl. Maj:t i en vördnad för denna institution.

Vi tror att det är värdefullt att även fullmäktige i riksbanken får titta på dessa frågor. Riksbanken är ju riksdagens eget verk. Detta samband föreligger inte i fråga om, höll jag på att säga, min egen regering; den är i varje fall inte på samma sätt knuten till riksdagen. Därför bör en gemensam prövning ske i båda instanserna av frågan hur vi skall kunna få tillstånd en sådan ordning att pengar kan erhållas utan alltför stora störningar — i motsats till vad nu är fallet — när de instanser i samhället som har att bedöma behovet av bostadsbyggandet och tillgången på arbetskraft säger ifrån att ett byggande bör ske. Annars är riksdagens beslut i dessa frågor ingenting annat än munväder.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Låt mig också säga några ord om en annan fråga som är mycket inflammerad och mycket diskuterad. Jag tänker på frågan om kvoteringen.

Visst har denna fråga varit svår att knäcka i statsutskottet. Men det finns anledning att vara glad över att — vilket herr Nilsson i Tvärålund beklagade — folkpartiet, högern och socialdemokraterna i stort är eniga i denna fråga. Det ligger ett betydande värde i den enigheten. Jag skall försöka att något redogöra för utskottets ställningstagande på denna punkt för att undvika att innehållet i en del följande inlägg skall basera sig på missförstånd.

Utskottsmajoriteten har menat att bostadsbristens storlek inte ensam skall vara avgörande för var man skall bygga. Även näringspolitiska och lokaliseringspolitiska skäl skall finnas med vid den bedömningen — allt i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition. Därutöver har vi i utskottsutlåtandet påpekat något som man i propositionen inte speciellt uppehållit sig vid, och det är något som vi anser vara väsentligt, nämligen att det skall finnas en kontinuitet i planering och i produktion. De mycket plötsliga omkastningar i kvoteringen som skedde vid ingången av 1965 och medförde störningar kan ställa till en rad besvärligheter i landet. Utskottsmajoriteten anser därför att denna synpunkt bör tas med när man gör förändringar i bostadsbyggandet.

Både centerpartister, folkpartister, högern och socialdemokraterna har hittills varit eniga om att man skall bygga mest där bristen är störst. Av detta följer att man skall bygga mindre där bristen är mindre. Men när denna enighet skulle få ett konkret uttryck i en nedskärning och omfördelning under ett år av antalet lägenheter sprack enigheten.

Nu förhåller det sig så att man hittills inte handlat efter denna målsättning. All statistisk redovisning ger belägg för att det byggts mest där bristen varit minst och vice versa. Det kan inte

vara bra att konservera denna ordning. Den ändring som man nu sökt få till stånd har emellertid kommit till i alltför drastiska former.

Utskottet har sålunda framhållit betydelsen av kontinuitet i fråga om planering och produktion. Även om det är någonting som riksdagen inte i detalj skall blanda sig i med hänsyn till att det gäller administrationen, har vi sagt att 2 000 lägenheter ur den kvot som ännu inte är fördelad på storstäderna bör läggas utanför storstadsregionerna tillsammans med de 3 000 lägenheter som utgör en reserv för näringspolitiska och lokaliseringspolitiska åtgärder att placeras på olika delar i landet senare under året. Tillsammans skulle det bli 5 000 lägenheter som omedelbart efter riksdagens ställningstagande kan fördelas på olika län. Det sistnämnda står inte omnämnt i utskottsutlåtandet, men vi har inom utskottet försäkrat oss om att så kan ske vid våra kontakter med såväl departement som bostadsstyrelse. Genom att dessa lägenheter skall fördelas omedelbart efter ett beslut i riksdagen kan man i varje fall i någon mån se till att olika orter ute i landet inte behöver vänta på besked alltför länge, vilket bör vara av värde för deras planering.

Låt mig beröra en detalj som också har samband med det administrativa i detta sammanhang. Det är frågan om storstadsregionernas gränser. Därvidlag pågår för närvarande överläggningar mellan bostadsstyrelsen och de tre storstadsregionerna om att vidga gränserna, så att det som är avsett för det som vi i dag kallar Storstockholm — jag kan även säga Storgöteborg, fast det känns obehagligare för mig, och även Stormalmö — skall kunna avse ett större område. Det innebär att kommuner belägna strax utanför storstadsregionerna kan få del av storstadskvoten — det blir då mer än 5 000 lägenheter på landet i övrigt. Hur mycket det rör sig om, vet jag inte. Det är ingen som i dag kan

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

säga det. Men i dessa frågor pågår som sagt överläggningar mellan berörda myndigheter, där alltså något bör finnas att hämta.

Jag tycker det är angeläget att ha sagt detta. Det kanske inte skall sägas i så högtidliga former, men jag tror det är väsentligt att det blir klarlagt hur man inom avdelningen i statsutskottet har sett på denna detalj. I själva sakfrågan är det ur min synpunkt alldeles klart att samhället måste inrikta sig på att lösa bostadsfrågan, den är ett brännande socialt problem. Det är den i allt större omfattning — mest i Stockholm, därefter i Göteborg, Malmö, Norrköping o. s. v.; man kan gå efter städernas storlek.

Vi kan tycka illa om detta, men vi kan ändå inte komma ifrån det. Vi kan göra som centerpartiet — jag förmodar att herr Sjönell inte är författare till förslaget — och föreslå minskat bostadsbyggande i storstäderna; förmodligen därför att man tycker illa om dessa. Ute i landet skall allting vara orubbade, men i storstäderna ville centerpartiet minska tilldelningen av lägenheter med 6 000. Det blir väl en minskning till 4 000 nu därför att centerpartiet i år för en gångs skull gått med på en ökning av bostadsbyggandet. Det är mittenpolitik det. Man har gått med på en ökning med 2 000 lägenheter, vilket gör att vad som annars skulle ha blivit en minskning på 6 000 lägenheter i storstäderna nu bara blir en minskning på 4 000 lägenheter där. Ute i landet skall man sitta i orubbade bo enligt centerpartiets förslag. De orter, där bristproblemet är så brännande som det är, skall alltså få ett mindre antal lägenheter. Herr Sjönell har väl, som sagt, inte hållit i pennan denna gång, utan någon annan långt härifrån verksam person har troligen författat detta förslag. Det är ett återfall, som man kanske inte kommer att bli så glad över, trots alla de applåder som i dag kan inregistreras ute i landet i denna fråga.

Jag tror det är viktigt att här försöka hålla balansen något så när och se till att vi sätter in de begränsade resurserna där de behövs bäst.

Herr Nilsson i Tvärälund tog upp en annan fråga, som även herr Gustafsson i Skellefteå har berört, nämligen den fasta annuiteten för amortering av egnahemslån, vilken man nu har diskuterat i ett par års tid. Det kan inte hjälpas att jag kommer in på sådana detaljfrågor när jag skall kommentera vad herrar opponenter har anfört. Det är väl ändå inte en fråga värd att föras fram på detta sätt. Det är ett par år sedan vi ändrade reglerna för egnahemslån. Vi döpte om egnahems- och tertiärlånen till bostadslån och bestämde att de skall ha lika former. Då gjorde man amorteringsvillkoren lika för egnahemmen — eller småhusen som vi kallar dem — och flerfamiljshusen. Samtidigt ändrades räntegarantien för dessa kategorier så att kostnaden, den reella kostnaden för småhusbyggaren blev oförändrad.

Nu efteråt säger man att det är bättre med en fast annuitet, därför att kostnaden blir lägre för låntagaren. Nu är det kanske riktigt att ha fast annuitet för både flerfamiljshus och småhus. Dessa frågor är föremål för diskussioner inom bostadspolitiska utredningen. Jag är inte alls säker på att man där kommer fram till en sådan ordning som föreslås i reservation. Men att i detta sammanhang upphäva en så sent genomförd ändring, när vi vet att hela frågan tas upp till behandling, tycker jag är onödigt.

Vidare vill jag till herr Nilsson säga att talet om att småhusbyggandet inte varit låst av några låneramar är en mytbildning som har skapats ute i landet. Jag tycker det är angeläget att slå fast att riksdagen aldrig har uttalat något sådant. Ingen av oss har sagt det. Vi har byggt våra resonemang i denna fråga helt på Kungl. Maj:ts proposition. Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp vad som sades i bil. 27 i kapital-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

budgeten, längst bak i 1961 års proposition, ty den texten är ganska utförlig. Galantare formulerade sig Kungl. Maj:t 1962, i bil. 7, sid. 284: »Liksom under innevarande budgetår bör småhusproduktionen inom den av statsmakterna fastställda totala ramen för bostadsmyndigheternas långivning fritt få bestämmas av de framkommande bygginitiativen». »Bygginitiativ», är ett ord som herr Bohman inte tycker om. Men vi alla vet ju vad som menas.

Det var vad regeringen då sade. Att sedan många har tolkat detta på annat sätt, må vara deras sak. Men vi som fattat besluten borde inte lägga i dem något annat än vad vi menar.

Får jag sedan till herr Gustafsson säga — i kortfattade ordalag för att inte förstöra dagen helt för mig genom att ta alltför lång tid i anspråk — att det inte är mycket man har att invända mot hans uttalande. Han talar om vackert väder. Det vill vi alla ha. Men herr Gustafsson gör ingenting för att vi skall få vackert väder. Han bara säger att det är synd att det inte kan bli på det sättet och talar om en mängd saker, som vi i stort sett kan vara överens om. Men åtgärder för att förverkliga denna målsättning om vackert väder på bostadsmarknaden, de lyser med sin frånvaro.

Så vill jag beröra en liten detalj. Herr Gustafsson har ju fört mittenpolitik i bostadsfrågan. Det märks på en del områden. I den gamla omtjutade frågan om lånegränserna har han förenat sig med centerpartiet. Förr gick folkpartiet alltid fram med förslag om sänkning av lånegränserna för allmännyttiga och kooperativa bostadsföretag. Centerpartiet har för några år sedan framfört krav på höjning av lånegränserna för privata byggare och byggare av småhus.

Jag måste säga att hela denna fråga — herr Bohman drog upp den också — är för mig obegriplig. Här driver de borgerliga partierna ständigt diskussionen om konkurrens på lika villkor mellan allmännyttiga och enskilda bostadsföretagare.

Den är en orimlighet, en omöjlighet att genomföra, därför att de har helt olika målsättningar, olika funktion. Det låter förmetat när man bara har gått i folkskolan att säga, att det där kan man läsa om någonstans, men det finns ju skrifter i nationalekonomi och avsnitt i nationalekonomi som berör sådana saker som olika företagstyper. Det finns beskrivning på de företag som kallas allmännyttiga och som har en speciell funktion och det finns även vinstbestämda företag — det är de senare som förekommer på den privata marknaden — och de har en annan funktion. De har olika målsättningar och har därför i sig själva någonting som gör att de inte *kan* konkurrera på lika villkor, eftersom de har olika funktioner och olika målsättningar. Jag tycker inte att det är så mycket att säga om vare sig den ena eller den andra målsättningen. Skulle man inte kunna göra detta klart och slippa detta tal om konkurrens på lika villkor?

Vad som sker på bostadsmarknaden är ju att samhället i hög grad gynnar enskilda företagare på ett speciellt område inom näringslivet. Man gynnar byggmästarna, man gynnar dem som vill bygga och äga ett hus. Man bidrar till att enskilda människor i detta land kan få en förmögenhetsbildning av icke ringa omfattning och nu vill centerpartiet och folkpartiet ge dem ännu bättre möjligheter i detta avseende, de skall få pengar av samhället att skaffa sig en förmögenhet.

Det enda motiv som vi socialdemokrater haft för att gå med på att lämna möjliga lån till enskilda företagare är att vi vill ha fram lägenheter i så stor omfattning som möjligt. Innan det fanns bostadspolitik kunde ingen få låna mycket mer än upp till ungefär 70 procent av kostnaden för ett hus; resten fick han klara själv. Det var staten som kom in med pengarna därutöver, staten övertog risker och därmed skapades möjligheter för en större produktion i alla konjunkturlägen. På orter där det inte

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

är någon bostadsbrist borde inte staten låna ut några pengar till enskilda byggmästare. Det finns ingen anledning till detta, och jag tycker att denna fråga borde vi kanske ta upp till en diskussion. Skall staten fortsätta med att lämna lån till enskilda människor som skaffar sig en förmögenhet på detta? Det enda motivet är som sagt att vi vill ha fram lägenheter; det är det enda motivet för att vi speciellt klart gynnar en särskild kategori inom svenskt näringsliv. Skall jag öppna en korvhandel, eller vad jag nu vill göra för någonting, så inte kan jag gå till staten och säga att jag vill ha ett lån för att starta denna verksamhet.

Men på bostadsmarknaden finns denna möjlighet, och då säger man, att emedan enskilda inte har samma förmån, som de kommunägda företagen, så kan de inte konkurrera på lika villkor med dessa. De allmännyttiga företagen — vad är det för någonting? Herr Bohman talar om dem som om de vore någonting betänkligt. De är dock kommunernas företag, kommunerna är deras huvudmän och kommunerna har all insyn i dessa företag. När herr Bohman talade om att dessa företag borde öppna sina portar för insyn, så hade jag innerst inne hoppats att herr Bohman inte skulle ramla i den falluckan. Herr Bohman har bidragit på ett som jag tycker strålande sätt till en förnämlig skrivning av utskottsutlåtandet, inte minst beträffande markfrågan, även om vi där har skilt oss åt. Dessutom har vi fått en förnämlig skrivning i fördelningsfrågan och jag tror att även högerreservationerna har en utformning som är ovanlig. Jämför man högerreservationerna med högermotionen, så ser man skillnaden. Det är en fantastisk skillnad på innehåll och värderingar i högermotionen i jämförelse med vad som finns i reservationerna. Jag hoppas bara att herr Bohman kommer att ha inflytande även på motionsskrivningen, ty då kanske debatten kan bli bättre

i bostadsfrågan än vad den nu blir därför att de övertramp som där presenteras ju är mycket besvärande.

Inom högern har man år efter år sagt att de allmännyttiga företagen skall öppnas för insikt. De är öppna för insikt. De har ingenting som de kan dölja. Varje kommunalman vet detta, och herr Bohman borde också minnas sina egna erfarenheter från Stockholm, att de allmännyttiga företagen på ett nästan rörande barnsligt sätt redovisar detaljer från sin ekonomi. Hyresgästerna har möjligheter att få insyn genom sina organisationer vid förhandlingar om hyressättningen. De statliga myndigheterna får när de vill den insyn de önskar. Likväl skall man varje år få höra detta krav på ökad insyn i de allmännyttiga företagen.

Det borde vara tvärtom, herr Bohman. Det borde vara de enskilda fastighetsägarnas husaffärer som vi borde få en bättre insyn i än vi har. Dessa har inte ens bokföringsskyldighet. När de deklarerar får de liksom herr Bohman och jag naturligtvis tala om varifrån de har skaffat sina pengar, men någon bokföringsskyldighet har de inte. De kan dock få statliga lån för att skaffa sig ett »stenhus i staden» och liksom drömma om en framtid då detta kan bli värt mycket pengar utan att ens behöva föra böcker på utgifter och inkomster. De allmännyttiga företagen däremot bokför sina kostnader efter av byggforskningsinstitutet fastställda kontoplaner, redovisar dem inför hyresgästerna och även inför sina kommunala förtroendemän samt de statliga myndigheter som begär det. För närvarande pågår en bearbetning av hyreskostnaderna olika årgångar emellan, där de allmännyttiga företagen har bidragit med sitt material på ett sätt som jag hoppas kommer att vara till mycket stor glädje för många i den diskussion om olika hyresnivåer som alltjämt pågår.

Jag skulle vilja till herr Bohman säga att jag är glad åt en annan sak också

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

som han presenterade i dag, nämligen när han började sitt anförande med att beskriva detta land som ett underbart land att leva i för oss alla, där vi hade ett nästan litet skamligt välstånd. Vi kunde resa utomlands och äga bilar med mera sådant och vi hade en allmän välmåga — herr Bohman säger väl *trots* socialdemokratiskt styre, jag säger *tack vare* — men i varje fall är landet bra att leva i.

Men så kommer vi till bostäderna. Då slutar skönmålningen. Herr Bohman skulle emellertid ha kunnat fortsätta. Han skulle ha kunnat säga, även om detta, som jag vet, inte slår någonstans, att går vi till bostadssituationen, så kan vi också där finna en ökning av välståndet i form av höjd bostadsstandard för allt fler människor och på villkor som gör det möjligt för dem att efterfråga bättre lägenheter också i jämförelse med tidigare, friare förhållanden på bostadsmarknaden.

Men detta passar inte herr Bohman. Han vill teckna en bild av Socialsverige som är bedrövlig på detta område och som inte kan förbättras på annat sätt än genom att bygga mer lägenheter. Det går inte på annat sätt om man skall kunna göra det bättre för sjuksköterskor och för poliskonstaplar och de andra kategorier som herr Bohman talade om än att bjuda dem lägenheter utöver dem som redan finns. Det måste alltså byggas fler lägenheter.

I ett annat sammanhang citerar sedan herr Bohman en professor — mig förefaller det som om argumenten är enkla — ju högre de akademiska titlarna är på dem som lägger sig i bostadsdebatten — som sagt att man inte kan bygga bort bostadsbristen. Vi bör söka andra vägar, vi måste ha en fri prisbildning, staten skall ta bort sin hand från den. Visst kan vi då få bort bostadsbristen, herr Bohman. Detta är ju ett gammalt kärt samtalsämne. Höjer vi hyrorna kan folk inte efterfråga bostäderna. Det blir som förr i världen då bostadsbristen i

realiteten var större men inte syntes. Nu syns den, och det är naturligtvis besvärande framför allt för socialdemokraterna. Men det är dock bättre än att bristen döljes för människorna. Jag tror att den enda väg vi kan gå är att öka resurserna för byggandet på alla de vägar det kan ske. Trots att herr Bohman inte vill erkänna det har man dock från socialdemokratisk sida inte stirrat sig blind på att allt det som tidigare har genomförts beträffande regleringar och subventioner skall bestå för all framtid.

Det finns emellertid vissa principiella sidor i bostadspolitiken som jag tycker det är viktigt att komma ihåg. Det vore fel att påstå att socialdemokraterna är med på att ta bort subventionerna till bostadsförsörjningen. Gör vi det har vi ingen bostadspolitik längre. Ty vad är egentligen bostadspolitik? Jo, det är det som känns för samhället, alltså pengarna. Om samhället inte tar på sig ansvaret för att pengar finns för bostadsbyggande kan vi knappast tala om någon bostadspolitik. Jag tror att vi aldrig kan komma ifrån att samhället måste bära en del av det ekonomiska ansvaret. Detta sker bl. a. genom att ställa en räntegaranti. Räntegarantien innebär att samhället i någon form skall skapa trygghet för värdering av våra framtida hyreskostnader.

Detta kanske kan åstadkommas med den metod som herr Gustafsson i Skellefteå tänkt sig — han blottade tydligen en diskussion inom en utredning beträffande nya finansieringsmetoder, där man varit inne på tanken att ersätta räntegarantien med förlängda amorteringstider. Detta är en risk som samhället påtar sig. Det innebär att samhället har kvar sitt toppkapital i bostadsbeståndet längre tid. Jag tror att den metod som herr Gustafsson i Skellefteå skisserade är värd att diskuteras ganska ingående.

Mycket är fortfarande osagt i denna fråga, men jag vill till slut endast säga till herr Bohman att för honom och för

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

högerpartiet är det en självklar princip, att de som bor i en lägenhet själva skall betala vad den kostar, såsom högern har formulerat det. Herr Gustafsson argumenterade mot herr Bohman på denna punkt, och jag instämmer helt med herr Gustafsson. Jag tror inte att den principen är möjlig att upprätthålla. Samhället måste vara med vid utformningen. Även om man inte bör säga sådant i andra kammaren — i första kammaren kan man göra det, ty där finns ingen press och ingen TV, där kan man säga nästan vad som helst — vill jag dock framhålla, att man nog i dag kunde göra upp planer för att bygga bort bostadsbristen om t. ex. 10 år, om vi bara hade garantier för att samhället kommer att vara precis likadant om tio år. Men det enda vi vet är att våra anspråk och värderingar kommer att vara annorlunda om tio år. Vad som i dag kallas smålägenheter, t. ex. tvårumslägenheter, var för fem, sex år sedan stora lägenheter för många människor. Jag tror därför att vi måste vara försiktiga när vi talar om framtiden. Bristen kommer då att ha ett annat innehåll.

Koncentrationen av bostadsefterfrågan till storstäderna har sin speciella förklaring och har skapat speciella problem som är svår bemästrade. Det kan emellertid inte rådas bot för dem på annat sätt än genom att vi skapar större resurser för en ökad bostadsproduktion. Detta tycker jag är väsentligt att satsa på, men jag tror inte att högerns väg leder oss ur våra bekymmer.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan på alla punkter.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman antydde att jag skulle ha blottat någonting som pågår i en utredning. Vad jag har blottat är vad som står i utredningens direktiv, och de är ju offentliga.

Beträffande småhusen försökte herr

Bergman klargöra, att det inte varit meningen att bygginitiativen skulle få vara avgörande. Hans citat är förmodligen riktiga. Vi har emellertid haft många debatter i denna kammare i denna fråga, och när vi kritiserat regeringen för att det byggts för få småhus har man alltid invänt, att regeringen inte lägger hinder i vägen utan att byggnadsinitiativet är det avgörande. Det är inte så underligt om det uppstått missuppfattningar ute i landet.

Herr Bergman gjorde sedan en jämförelse mellan mitt tal om bostadspolitik och talet om vädret. Ja, man brukar tala om vädret trots att man inte kan göra något åt det. Men när man talar om bostadspolitik hyser man åtminstone någon förhoppning om att de som sköter den lyssnar på vad man säger, även om de inte bryr sig så mycket om det. Därför kommer vi att fortsätta att tala.

Beträffande lånegränsen vill jag framhålla, att anledningen till att vi inte föreslagit någon sänkning av densamma för allmännyttiga företag ingalunda är att vi övergivit vår uppfattning i frågan. Vi anser det rimligt att kommunerna har topplånen och även topprisken. Det är nämligen kommunerna som genom sin planering avgör vad som skall byggas och om det skall byggas stora hyreshus eller småhus. Om kommunerna vet med sig att de tar en viss risk om det byggs för många stora hyreshus kommer förmodligen planeringsarbetet att utföras noggrannare och med större aktgivande på bostadskonsumenternas efterfrågan. Därför kommer vi även i fortsättningen att hålla fast vid den ståndpunkten. Att vi inte aktualiserat den i år beror dels på att den är under utredning, dels på att de faktiska lånegränserna under några år legat under våra förslag.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman medger

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att regeringens och även utskottets förslag innebär betydande olägenheter så till vida att de leder till störningar på arbetsmarknaden och även till olika andra störningar och att varken utskottets eller regeringens förslag i bostadsfrågan detta år utmärks av kontinuitet.

Han säger emellertid att vi i fjol var eniga om att bygga mest där bristen är störst. Det är vi väl också eniga om i år. Men jag vill påpeka att varken utskottet eller riksdagen i fjol beställde ett förslag av den innebörden, att man för att klara svårigheterna för storstadsområdena skulle åstadkomma utomordentligt stora olägenheter för landet i övrigt. Det är inte fråga om fördelningen mellan land och stad, som herr Bohman sade, utan det är fråga om fördelningen mellan storstäderna och landet i övrigt inklusive alla expansiva orter.

I fjol skrev utskottet i utlåtandet nr 42, att man skulle öka arbetskrafttillgången i storstadsområdena genom att redan verk samma byggnadsarbetare i större utsträckning skulle överföras till bostadsbyggnadsarbete och att man skulle öka utbildningskapaciteten och överföra arbetskraft som är sysslösa inom andra områden i landet. Det är vi väl också eniga om i år. Men vi inom centern kan inte vara med om att skapa sysselsättningssvårigheter genom en tvångsdirigering av bostadsbyggandet.

Herr Bergman säger att centerpartiet vill minska bostadsbyggandet i storstäderna. Han måste väl inte ha läst utskottsutlåtandet och vår reservation tillräckligt noga. På s. 27 i utlåtandet säger vi i reservationen: »Utskottet föreslår beträffande storstadsregionerna att ökningen av bostadsbyggnadsprogrammets omfattning för hela landet utöver departementschefens förslag skall så långt möjligt tillföras dessa områden.» Det betyder att den ökning av kvoten med 2 000 lägenheter utöver 88 000 lägenheter skall förläggas till storstadsregionerna. I fjol ökade igångsättningen utöver riksdagsbeslutet med 9 000 lägen-

heter. Vi förutsätter att en viss ökning skall vara möjlig även i år och att den så långt möjligt skall tillföras storstadsområdena. Jag hoppas att herr Bergman skall medge att han sade litet mer än han är beredd att stå för i detta sammanhang.

Vad vi vill är att undvika de störningar som blir följderna av den fördelning av bostadsbyggandet som utskottet och i ännu högre grad regeringen har föreslagit. Vidare anser vi det högst betänkligt att småhusbyggandet skall minska så mycket som blir följderna av ett bifall till utskottsförslaget.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det har nog ibland förekommit då vi har diskuterat dagens välstånd att jag i politiska anföranden sagt, att vi nått så långt »trots socialdemokraterna». Men, herr Bergman, jag sade det inte den här gången, jag tänkte det inte ens, och därför behöver vi väl inte polemisera i den frågan just nu.

Vidare kritiserade herr Bergman mig för att jag inte talade om vad man hade uträttat, hur mycket man hade byggt och vilka resultat man hade nått genom vår nuvarande bostadspolitik. Men det tyckte jag faktiskt var onödigt, ty det skulle väl bara ha fattats, om vi inte under dessa år producerat goda bostäder i stora kvantiteter, när vi har överansträngt våra resurser till den grad som vi har gjort för att bygga bostäder. Det är självklart att vi har åstadkommit resultat, men vi har fördenskull inte upphävt bostadsbristen. Vi har fortfarande kvar bostadseländet. Det är den saken vi nu angriper. Jag har ingen anledning att peka på det ena eller andra som vi alla är överens om, nämligen det goda som åstadkommit, utan på bristerna.

Anledningen till att jag citerade professor Bentzel var inte att han är en professor som jag tycker i och för sig var värd att citera, utan anledningen var att han hade specialiserat sig på den här

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

frågan och försökt göra en ekonomisk analys om vilken efterfrågan som vi kan vänta under de närmaste tio åren. När han kommit fram till att det behöver byggas 140 000—150 000 lägenheter om året under den närmaste tioårsperioden för att vi skall ha någon chans att bygga ikapp bostadsbristen och när han samtidigt gjorde det konstaterandet, att våra samhällsekonomiska resurser inte räcker till för detta, så tycker jag att det är ett ganska bra bevis för att vi inte kan trampa på i ullstrumporna på samma sätt som vi har gjort under de gångna åren utan måste komma över till någonting helt nytt.

Herr Bergmans och min bedömning av allmännyttiga företag skiljer sin naturligtvis i grunden. Jag anser att alla företag som sysselsätter folk, som tillvaratar och skapar resurser och som bidrar till vår välförhållning är lika allmännyttiga. På bostadsområdet är alla företag allmännyttiga som skapar goda bostäder så snabbt som möjligt och till så låga kostnader som möjligt. Det är det som är det avgörande och inte att man sätter etiketten »allmännyttig» på ett företag. Hade man på bostadsområdet gått till väga så, att man genom generellt verkande åtgärder hade sökt stimulera bostadsproduktionen, så hade man säkerligen nått ett helt annat resultat än man nu har åstadkommit, när man har valt att favorisera vissa företag och därmed kapat av den enskilda och fria konkurrensen inom sektorn. Det är bl. a. genom att man gjort så som man fått de resultat som vi nu har alla skäl att kritisera.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är, herr Gustafsson i Skellefteå, ledsen om mina ord föll så olyckligt, att herr Gustafsson uppfattade mitt uttalande såsom att jag skulle haklandrat honom för att ha blottat något ur en debatt i en utredning. Det var inte min mening. Jag utgick från att det stått något i direktiven om det.

Stenograferna är arga på mig för att jag talar så fort, och de är naturligtvis inte ensamma om det, men jag skall försöka lugna ned takten.

Jag utgick från att herr Gustafsson hade haft dessa frågor uppe i utredningen och därför blottade någonting som vi kunde förvänta. Jag tog upp saken därför att jag är glad över alla nya vägar som man söker för att komma ur de gamla skyttegravarna i bostadspolitiken. Dem har vi varit i alltför länge, och jag tror att vi alla skulle må bra av att försöka komma ur dem.

Till herr Nilsson i Tvärålund vill jag säga, att han bör läsa vad utskottet säger i tredje stycket på s. 27 i utlåtandet. Första meningen i tredje stycket lyder på följande sätt: »Utskottet föreslår beträffande bostadsbyggandet utanför storstadsregionerna att länenmedlen fördelas på ett sådant sätt att igångsättningen sker i samma omfattning och med samma fördelning som föregående år.» Det talas alltså om ett bostadsbyggande »utanför storstadsområdena» och »i samma omfattning». Förra året startade vi med 94 000 lägenheter. I år skall vi starta med 88 000 lägenheter — plus de 2 000 lägenheter som centerpartiet och folkpartiet kommit överens om blir det sammanlagda antalet alltså 90 000 eller 4 000 lägenheter mindre än föregående år. Om man samtidigt gör ett uttalande om att bostadsbyggandet skall ha samma omfattning utanför storstadsregionerna som föregående år, måste detta betyda 4 000 lägenheter mindre i storstadsregionerna.

Jag har nog, herr Nilsson i Tvärålund, rätt väl läst på det hela.

Till herr Bohman vill jag säga att jag hoppas att bostadsproduktionen snart kommer att vara uppe i 140 000 lägenheter per år. Även om det inför andra kvartalet 1965 finns anledning att se mycket mörkt på situationen, lär det inte dröja länge förrän den totala produktionen uppnår en hög nivå. För min del tror jag att det ligger en realitet bak-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

om den målsättning om en miljon lägenheter under tio år som gjordes av den partikongress jag bevistade föregående år.

Man kan givetvis, herr Bohman, sätta termen allmännyttig på mycken mänsklig verksamhet, men i detta sammanhang har den använts för att karaktärisera en viss företagstyp. Sedan mitten av 1800-talet har termen allmännyttig begagnats just som beteckning för bostadsverksamhet av social art, och därifrån har den av riksdagen överförs till sådana kommunala företag som vi i dag kallar för allmännyttiga bostadsföretag.

Jag är fullt på det klara med att herr Bohmans resonemang kan ha sin riktighet, men när dessa företag nu har av myndigheterna åsatts benämningen allmännyttig, varför skall vi då inte använda den? Det ligger ingen annan värdering i denna benämning. Företagen har erhållit beteckningen allmännyttiga företag med hänsyn till den terminologi som tillämpas inom företagsekonomien.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Man kan bli offer för det missförstånd som herr Bergman tydligen råkat ut för, om man inte läser längre än till slutet av den mening som han citerade och inte fortsätter med de båda därpå följande meningarna. Jag ber därför att än en gång få citera den senare av dessa båda meningar: »Utskottet föreslår beträffande storstadsregionerna att ökningen av bostadsbyggnadsprogrammets omfattning för hela landet utöver departementschefens förslag skall så långt möjligt tillföras dessa områden.»

Det talas alltså om en ökning »utöver departementschefens förslag» och departementschefen har som bekant föreslagit en igångsättning av 88 000 lägenheter.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var glädjande att höra herr Bergman säga, att vi måste försöka komma ur de gamla skyttegravarna i bostadsfrågan. Jag tror att vi allesammans bör försöka tänka om i rätt långa stycken när det gäller bostadspolitiken.

Däremot måste jag opponera mig när herr Bergman i sitt förra inlägg talade om att enskilda skulle kunna tjäna stora förmögenheter på bostadsförvaltning. Jag har mycket svårt att tro att det skulle vara möjligt att göra något sådant i dessa tider när man ju skall konkurrera med de allmännyttiga företagen som har väsentligt gynnsammare lånevillkor.

Herr Bergmans negativa inställning till en konkurrerande enskild bostadsförvaltning utgör också en av dessa skyttegravar som han så fort som möjligt bör försöka ta sig ur.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Skulle meningskiljaktigheterna mellan herr Bergman och mig bara ligga på det terminologiska planet, må de s. k. allmännyttiga företagen gärna behålla sin benämning. Men vad det gäller är väl främst att ta bort alla de förmåner som hittills följt med benämningen allmännyttig.

Jag vill påminna om att en ung vetenskapsman, som gått igenom en del av de gängse termerna på området, nyligen karakteriserade de allmännyttiga företagen »såsom sådana företag inom bostadsbranschen som bl. a. genom fördelaktiga statslån drar särskilt mycket nytta av det allmänna». Det är naturligtvis också ett sätt att tolka detta uttryck.

Så länge de s. k. allmännyttiga företagen har speciella förmåner är det enligt min mening fullt logiskt att man kräver, att dessa företag i gengäld underkastar sig en fullständig och öppen redovisning.

Herr Bergman trodde sig vidare kunna konstatera, såsom han uttryckte det, »fantastiska» skillnader mellan motio-

närernas och reservanternas skrivning. Ja, det är naturligtvis möjligt att det finns vissa nyanser. En reservation kan inte vara lika utförlig som en motion brukar vara — det känner vi alla väl till.

Det väsentliga i herr Bergmans senaste replik var emellertid hans kritik av den princip som jag ansåg att vi alla måste betrakta som vägledande för vår bostadspolitik, nämligen att var och en betalar sina egna bostadskostnader och inte skall behöva bidra till andras bostadskostnader. Den principen kunde inte herr Bergman acceptera. Givetvis måste man — såsom jag också framhöll i mitt förra anförande — göra avsteg från principen när det gäller att hjälpa människor som har det besvärligt, barnfamiljer, åldringar och andra, att lösa sitt bostadsproblem. Men principen som sådan måste vi hålla på. Om vi inte är överens om detta, lär vi aldrig kunna klara bostadsfrågan här i landet — det är min bestämda övertygelse.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill rekommendera kammarens ledamöter att läsa den reservation, som herr Nilsson i Tvärålund och jag träter om och som återfinns på s. 26 och 27 i utskottsutlåtandet. Att reservationen inte håller ihop stycke efter stycke, är inte i och för sig ovanligt, men den passus som jag förut citerade utgör otvivelaktigt ett speciellt avsnitt och dess innehåll är också lätt att definiera. Sedan får herr Nilsson i Tvärålund försöka komma ifrån detta genom att läsa ett annat avsnitt med annat innehåll, men det är ju inte särskilt hedrande för reservanterna.

Vidare vill jag till herr Gustafsson i Skellefteå säga, att jag har inte talat om en stor förmögenhetsbildning, utan endast om förväntan om en förmögenhetsbildning. Hur stor förmögenhetsbildningen blir, får framtiden utvisa. I dag är avkastningen låg, men de enskilda fastighetsägarna har väl vissa förhopp-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ningar för framtiden. De drömmer väl om att de på ålderns dagar skall sitta, som man brukar säga, med stenhus i staden, och då kan det vara värt en del att staten har hjälpt enskilda att äga fastigheter, i vilkas verksamhet vi inte har mycket insyn. Däremot har vi, herr Bohman, insyn i de allmännyttiga företagen.

Vilka är de allmännyttiga företagen? Jo, det är kommunerna. Man talar om dem som om de vore privatägda företag med enskilda intressen. Det är ju därför att det saknas enskilt vinstintresse som de kallas allmännyttiga. De är självkostnadsbestämda till sin karaktär, och det är detta som ligger bakom termen. Det är således i och för sig inte en terminologisk fråga i våra värderingar, men vårt sätt att handskas med termerna borde kanske vara annorlunda än hittills.

Jag vill sedan framhålla att jag tycker att det är en fantastisk skillnad. Det är mycket möjligt att herr Bohman lägger mera i ordet »fantastisk» än vad en göteborgare gör, ty vi kanske har ett något yvigare språk än människorna uppe i Stockholm. Jag tycker emellertid att det är en markant skillnad. Det är inte fråga om att man är utförligare i motionen utan man är utederhäftig, och det tycker jag man slipper att se så mycket av i de av herr Bohman signerade reservationerna.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! För att inte komma i samma dilemma som herr Bohman kanske man skulle läsa i den skrift som vi fått av kungl. bostadsstyrelsen om vilka resultat man kommit fram till när det gäller bostadspolitik.

Jag är dock angelägen om att understryka att det har hänt åtskilligt positivt då det gäller bostadsbyggande i vårt land. Det är knappast något parti eller någon talesman i dessa frågor som vill förneka dessa framgångar, men det är ju inte om detta debatten handlar, utan

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

den gäller det förhållandet att vi inte kunnat klara efterfrågan på bostäder.

Jag vill i början av mitt tal ta upp en fråga till diskussion. Den lyder: finns det någon osynlig kraft som verkar nedbrytande och förhalande och rent objektivt saboterar bostadsbyggandet? Jag tror frågan är berättigad, och den är intressant från en viss synpunkt, nämligen den att regeringen för sin del anser att dess bostadspolitik står på toppen, och att de borgerliga partierna också för sin del anser sig ha en bra bostadspolitik och goda intentioner. Beträffande det kommunistiska partiet måste jag, som talesman för detta parti, säga att vi också tycker att vi står väl till när det gäller dessa problem.

Denna tankegång som jag nu vill utveckla är ingen lek med ord och tankar, utan det är fullt allvar. Jag vågar nämligen påstå, att det måste finnas sådana »osynliga» krafter som verkar förhalande och nedbrytande och som rent objektivt saboterar ett kontinuerligt byggande. Jag vill närmare redogöra för vad jag menar.

Herr Gustafsson i Skellefteå har nyss erinrat om att det finns 16 statliga kommittéer som utreder dessa problem. Några av dessa utredningar är mycket gamla. 16 statliga utredningar är mycket. Detta säger någonting. Några är hela tio år gamla, och detta säger också någonting. Det torde vara mycket svårt att övertyga vanligt folk om nödvändigheten av 16 statliga utredningskommittéer, och det måste vara särskilt svårt att övertyga dem om att det är nödvändigt att kommittéer skall sitta i tio år och utreda dessa problem.

Jag skulle därför vilja fråga inrikesministern eller utskottets talesman: Är det verkligen nödvändigt med 16 statliga utredningar, och hur länge anser man att en kommitté skall få sitta i ostört lugn med en utredning utan att bli anmodad att komma med ett slutligt arbetsresultat?

Jag vill inte alls påstå att regeringen

använder sig av detta utredningsmaskineri för att skapa en buffert eller en järnvall bakom vilken den vill gömma sig inför närgångna frågor, men tyvärr möts man alltför ofta av talet att det är en utredning på gång, att man därför ingenting kan göra, att man inte kan förgripa sig på en sittande utredning o. s. v. Vi har flera exempel härpå i statsutskottets skrivning. Det gäller inte kommunistiska motioner. På s. 15 står det: »Utskottet vill erinra om att frågan om en övergång till statliga kreditgarantier skall prövas av bostadspolitiska kommittén. I avvaktan på denna prövning bör statsmakterna ej ta ståndpunkt i frågan. Motionsyrkandet avstyrkes alltså.»

På s. 16 återgår man till samma form av argumentation. Där kan man läsa: »Då även frågan om formen för förräntning och amortering av bostadslån hör till de problem som bostadspolitiska kommittén skall överväga, kan utskottet ej biträda motionsyrkandena.»

Rent objektivt verkar ett sådant utredningsmaskineri som en broms för praktiska initiativ. Man väntar på utredningsresultaten. Man vill ingenting företa sig förrän man sett vad utredningen eventuellt kan komma med. Man låter sig villigt rullas i de gamla hjulspåren, allt medan tiden snabbt går förbi gamla förlegade byggmetoder och ett konservativt tänkesätt.

Såväl departementschefen som utskottet anför: »Å andra sidan fortsätter byggnadskostnaderna att stiga i en takt, som inte kan undgå att inge bekymmer.»

Ja, det är verkligen det minsta man kan säga. Det torde alla bostadskonsumenter kunna intyga, men det är ju ingen ny fråga. Det har varit känt i många år, utan att några egentliga åtgärder mot byggnadskostnadernas stegring vidtagits.

För 10—15 år sedan kunde man i Moskva, men även i andra större europeiska storstäder, se hur fabriksstillver-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kade våningar transporterades från fabriker och med jättelika lyftkranar sattes på sin plats. Snabbt och effektivt byggdes det ena huset efter det andra. Jag skall inte uttala mig om eventuella skavanker och andra problem som man här hade att brottas med, men själva metodiken var dock en helt annan. Den var vad man kallar högindustriell. Jag tror att man har mycket att lära från dessa storstäder när det gäller en högindustriell bostadsproduktion. Denna form av bostadsproduktion tycks inte ha slagit igenom i vårt land. Man frågar sig vad det beror på. Är vi kanske industriellt efterblivna på detta område? Ja, jag tror att man törs säga det, inte så att våra nya, moderna bostäder inte skulle vara av hög klass — tvärtom — utan så att de högt utvecklade industriella byggmetoderna inte har fått full genomslagskraft inom vårt lands bostadsbyggande. I det avseendet menar jag att vi är efterblivna.

Herr Bohman rekommenderar i detta fall mera fri konkurrens. Jag förstår inte hur herr Bohman kan ha den uppfattningen, att det skulle saknas möjligheter till sådan fri konkurrens inom byggnads- och anläggningsverksamheten. Vi har inte mindre än 27 000 företag sysselessats inom denna verksamhetsgren. De kooperativa företagen inom branschen har bara 6,9 procent av omsättningen och 6,5 procent av sysselsättningen. De statliga och kommunala företagen svarar bara för 3,5 procent av omsättningen och 4,0 procent av sysselsättningen. Den privata företagsamheten, alltså alla dessa olika företag, har verkligen möjligheter att konkurrera med varandra. Men här tror jag det är ett kardinalfel. Vi har alldeles för många och för små företag, som inte har de möjligheter och de resurser som krävs för en högindustriell bostadsproduktion.

I botten på hela detta problem har vi så markfrågan. Ännu tillåts det jobberi

och spekulation med tomtmark. Men mark kan ju fördyras även på annat sätt. I en socialdemokratiskt styrd stad beslutade man för bara någon vecka sedan att skriva upp råmarkspriset för ett bostadsområde med nära 1 miljon kronor. Varför gjorde man så? Det var därför att en enskild kommun inte kan föra en annan markpolitik än den staten själv för. För varje dag som går underlättar ju staten själv väldiga markpristegringar just genom frånvaron av en genomtänkt markpolitik. Där kan målsättningen enligt vårt sätt att se endast vara en, nämligen att all mark som behövs för bostadsändamål måste överföras i samhällets, i kommunernas ägo.

Till detta kommer så monopolpriserna på byggnadsmaterielen. De s. k. fria krafternas spel har ju tillåtit ett sådant svängrum, att staten, samhället icke är mäktigt att föra en bostadspolitik som förmår hålla bostadskostnaderna nere på en skälig nivå.

I dag har vi den 7 april. Den 3 april kunde vi läsa i den regeringen närstående Stockholms-Tidningen: »Stockholms bostadsprogram i fara. Stockholm kan mista 35 % eller 6 000 lägenheter av sin tilldelning av årets bostadsbyggande.» Orsakerna till detta, påstår skribenten, är följande: »Kommunerna och byggnadsföretagen har inte hunnit med planeringsjobbet. Man släpar efter i projektering, markberedning och planfrågor. För det andra, det är svårt att få pengar till byggerna. I de flesta kommuner har byggfirmorna meddelat bostadsnämnderna att de har betydande kreditsvårigheter.»

Här måste man säga att herr Bergman har alldeles rätt. Han satte fingret på den ömmaste punkten, och vi måste nog hälsa med tillfredsställelse att utskottet går med på en skrivning till såväl riksbanken som Kungl. Maj:t och påpekar just detta problem. Det är en positiv sak, som jag anser att man skall hålla utskottet räkning för.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Den ryckighet som måste uppstå i byggandet kommer självfallet att leda till fördyringar.

Om jag nu skall försöka sammanfatta vad jag vill ha fram, vill jag ställa frågan: Kan man inte säga att vi här har några av de krafter, som tillsammans håller byggandet tillbaka, samtidigt som byggandet fördyras? Har vi inte här de sabotörer som jag talar om? Det finns naturligtvis flera sådana nedbrytande krafter. Byråkratien, stelbentheten och efterblivenheten inom bostadsproduktionen måste med kraft bekämpas. Jag tror inte att man klarar denna fråga med mindre än att man, som också herr Bergman sade, kommer ur de gamla skyttegravarna. Men man måste då föra en genomtänkt och hård kamp mot byråkratien, mot efterblivenheten när det gäller den industriella bostadsproduktionen. För att den kampen skall nå framgång tror jag att man måste enas om vissa åtgärder.

Man måste se till att utredningarna påskyndas och arbetar i sådan takt att de kan avlämna sina resultat om möjligt före detta års slut. De utredningar som har varit i arbete i över två år bör över ses. Är deras arbetstakt försvarlig? Är kanske ledamöterna överhopade med annat jobb? I så fall måste man överväga att byta ut dessa människor mot andra som har mera tid.

Vi måste ge byggnadsforskningen större möjligheter.

Vi måste få till stånd det stora bostadsbyggnadsföretag, som fackför eningarna vill starta och som vi motionsledes fört fram här i riksdagen. Här måste staten hjälpa till med de ekonomiska resurserna.

Vi måste få en markpolitik som överför mark för bostadsändamål i samhällets och kommunernas ägo.

Vi måste få ett ekonomiskt försvarbart bostadsbyggande, som tillåter folk med vanliga inkomster att bebo lägenheterna.

Vi måste frikoppla bostadsbyggandet

från konjunkturpolitiken. Det är enligt vårt sätt att se inte försvarbart att låta bostadsbyggandet växla alltefter konjunkturväxlingarna — det fördyrar byggandet avsevärt.

Vi måste också enligt vår uppfattning se till att det finns pengar disponibla till låg ränta.

Jag har tidigare haft en slogan, och jag anser att den fortfarande är riktig: bostaden måste anses vara en mänsklig rättighet för alla människor. Så länge vi har bostadslösa i landet finns inte denna mänskliga rättighet.

Det finns naturligtvis fog för påståendet att i tider av ökade inkomster och stigande levnadsstandard efterfrågar folk större och mera dyrbara lägenheter. Men ingen vill väl på allvar påstå att bostadskön är något slags välståndskö. Även om det finns en och annan i den kön som söker bättre, större och dyrare lägenhet, så är väl ändå inte de bostadslösa av den uppfattningen, att de står i en utpräglad välståndskö, när de söker bostad.

»Nu skall det bli full fart på alla bostadsutredare», utropar Gunnar Palin i Stockholms-Tidningen. »Statsminister Erlander har själv gripit in, men närmast är det inrikesminister Rune Johansson som driver på. Till kommunalvalet måste det finnas ett politiskt program för mark- och bostadspolitik.»

Där tycker jag att Stockholms-Tidningen är orättvis mot regeringen. Visst har vi väl haft en känsla av att det gått politik i bostadsfrågorna, men att på detta öppna sätt ange att regeringen bara förbereder sig för kommunalvalet 1966 tycker jag är en aning djärvt. Vi kanske kan få höra i dag, om påståendet är riktigt eller inte. Jag tror inte att regeringen politiserar dessa allvarliga frågor på det sätt som Stockholms-Tidningens skribent gör gällande.

Tillåt mig sedan säga några ord om kvotfördelningen. För några veckor sedan utvecklades en stark aktivitet ute i länen, där man försökte övertyga rege-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ringen om att den uppgjorda kvotfördelningen var felaktig. Det ansågs vara oriktigt att ge storstadsområdena en större andel på det övriga landets bekostnad. I princip är jag överens med dem som hävdar att man inte skall ge storstadsområdena en större kvot på det övriga landets bekostnad. Men om vi skall komma ifrån det — och vi är ju alla eniga om att bygga där bristen är störst — kan jag inte finna någon annan lösning än att vi måste bygga mera. Det har emellertid inte de uppvaktande landshövdingarna och deras sällskap föreslagit regeringen, utan de har bara önskat få en större del av den kvot som inrikesministern vill ge till storstäderna.

Länsbostadsnämnderna har förvisso ingen avundsvärd situation, men jag kan inte tycka att man där handlägger lägenhetsfördelningen på ett riktigt sätt. Jag har här en fördelningslista för ett län framför mig, enligt vilken sju kommuner har tilldelats fem lägenheter var. Man frågar sig vad det i praktiken kan innebära. Kommer det att i dessa sju kommuner ske någon positiv ändring, sedan man har fått bygga dessa fem lägenheter, som betyder att man följer upp regeringens och riksdagens intentioner i lokaliseringsfrågorna? Om 20 län gör på samma sätt, plottar länen bort nära tusentalet lägenheter i områden, som naturligtvis vill ha dessa fem lägenheter, men bortser alldeles från helheten och den allmänna målsättning som vi alla strävar mot.

Jag erkänner emellertid att vi där har ett mycket svårt avvägningsproblem. Var och en vill självfallet ha så stor kvot som möjligt till sin by, sitt län och sin stad. Men skulle vi ändå inte kunna komma ifrån detta läns- och bybetonade resonemang och uppvaktningar av det slag som föregått denna frågas behandling? Dessa uppvaktningar tycks ha varit eniga om att vi inte kan bygga mera och har bara diskuterat fördelningen av den kvot som inrikesministern har räknat fram. Vi kommunister

anser dock att det finns goda möjligheter att bygga mer. Det har vi anfört i vår motion, där vi såvitt jag förstår har full täckning för vårt krav om 95 000 lägenheter, med antagandet att 6 000 lägenheter bygges utan statliga lån.

Den av oss föreslagna ökningstakten grundar sig på antagandet att den högindustrialiserade och högmekaniserade produktionen kommer att öka. Tekniska framsteg och rationalisering i övrigt kommer enligt vår mening att medföra en ökad produktivitet i själva byggandet. Vi utgår också från att planerings- och projekteringsarbetet skall kunna ligga så väl framme, att igångsättnings-tillstånd inte skall behöva hindra en kontinuerlig bostadsproduktion. Därmed skulle vi också komma ifrån det produktionsbortfall som en på flera håll kännbar arbetslöshet för med sig. Vi vill ha full sysselsättning för alla byggnadsarbetare, förtursrätt för bostadsproduktionen, ett ekonomiskt och rationellt byggande, en förenkling av rit-, konsult- och konstruktionsarbetet, samt en forcering av regions- och stadsplanearbetet. Vi vill med andra ord ha en koncentration av ansträngningarna och en inriktning på bostadsbyggandet, som gör det möjligt att öka minimiprogrammet för bostadsbyggandet i enlighet med vad vi har anfört.

De s. k. bostadsförsörjningsplaner som vissa kommuner är skyldiga att upprätta har också mottagits mycket positivt av länsbostadsnämnderna. Beträffande de planer som gjordes upp och avlämnades på hösten 1963 skrev bostadsstyrelsen bl. a.: »Även om totalsiffrorna inrymmer ett visst mått av överskattning — — — framgår det utan tvekan av programmen att ett ökat bostadsbyggande utöver nuvarande nivå är möjligt, såvitt det beror på läget beträffande markdisposition, planering och projektering.»

Såvitt jag förstår är det fullt möjligt att satsa mera på bostadsproduktionen och att öka lånemedelsramarna.

Det är klart att vi måste rikta oss mot

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

de höga bostadskostnaderna. Även därvidlag har en statlig utredning givit goda anvisningar om hur man kan komma till rätta med missförhållandena. Utredningens argument avser visserligen s. k. offentliga byggnader, men jag är övertygad om att samma synsätt kan anläggas — åtminstone i vissa fall — när det gäller bostadsproduktionen. Låt mig citera ur denna utrednings betänkande, som publicerades i juni månad förra året: »Även om således den allmänna fördyringen inom en viss byggnadssektor följer av ökade standardkrav, kan detta ej vara en förklaring till att det samtidigt byggts både dyrbara och billigare anläggningar för samma ändamål. En stark inriktning på manifestation — såväl från byggherrens som projektörens sida — strävan till modernitet och teknisk fulländning för dess egen skull, följsamhet inför moderikningar i fråga om byggnadsutformningen, stark påverkan av reklam från materialproducenter o. s. v. syntes ofta i långt högre grad ha varit vägledande än tekniskt-ekonomiska överväganden och strävan till rationalitet.»

Det tycker jag är en hård dom. Är den riktig — och det får man väl utgå från — tror jag det finns samma brister i fråga om bostadsproduktionen. Att komma till rätta med dessa brister är enligt min mening alldeles nödvändigt.

Herr talman! Med de anförda synpunkterna ber jag att få yrka bifall till de av den kommunistiska gruppen väckta likalydande motionerna I: 118 och II: 150.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! De stora frågorna rörande den framtida bostadspolitiken är ju till avsevärd del lämnade åt sidan i det föreliggande utskottsutlåtandet, helt naturligt beroende på att det pågår utredningar inom ett flertal områden.

I vissa avseenden kan man notera en minskad spänning partierna emellan.

Främst gäller detta de generella bostads-subventionerna. När bl. a. centerpartiet i slutet av 1950-talet begärde en successiv avveckling av dessa subventioner stötte vi på hårt motstånd. Nu kan det konstateras att den linje vi då förde fram är accepterad. För dagen gäller frågan, om man genom en viss minskning av subventioner till hus som uppförts åren 1957—1962 skall söka åstadkomma en jämnare hyresnivå. Härigenom skulle för övrigt också en statsfinansie- nsiell besparing på 70 miljoner kronor för helt år göras.

Oavsett detta får konstateras, att tanken att de generella subventionerna inom ramen för det nuvarande finansieringssystemet skall ha karaktären av initialstöd blivit accepterad. En annan sak är att man på sikt bör eftersträva ett finansieringssystem så utformat, att generella subventioner blir överflödiga. Centerpartiet har framfört förslag om värdebeständiga bostadslån och förslag om att ett initialstöd skall ges i form av anstånd med amortering under de första åren. Härigenom skulle byggnads-kostnadsstegringens hyressplittrande effekt motverkas och nyproduktionen erhålla en stimulans samtidigt som hyrorna i de nya bostäderna skulle bli lägre.

Det nuvarande systemet är ju egendomligt: samtidigt som det på sina håll råder mycket stor brist på bostäder bedrivs en omfattande generell subventionering. Även mycket välbeställda personer får del av dessa subventioner. Detta bidrar självfallet inte till att minska bostadsbristen utan måste vara ägnat att öka den.

Däremot finns det starka skäl att ge ekonomiskt stöd åt framför allt barnfamiljer och pensionärer, så att de får råd att hålla sig med ordentliga bostäder. Det finns också former härför — beträffande barnfamiljerna genom familjebostadsrabatterna. Men det stödet är behäftat med en stor svaghet. Det inträffar t. ex. att en familj med 3—4

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

barn får ytterligare ett barn med påföljd att den betecknas som trångbodd, och då skall familjen enligt gällande bestämmelser inte längre få uppbära familjebostadsrabatten. Detta förefaller ju horribelt för vanligt folk — den ökade försörjningsbördan medför att bostadsrabatten faller bort! Visst kan man säga att en sådan familj bör byta till rymligare bostad, sedan familjen har blivit större. Men vi behöver väl inte här i kammaren orda om vilka möjligheterna att förverkliga ett sådant önskemål är.

I andra fall inträffar det att familjer med liten inkomst och många barn aldrig erhåller bostadsrabatt därför att de är i den olyckliga situationen att inte ha kunnat komma över en bostad som är tillräckligt bra för att uppfylla de fordringar samhället ställer för att sådant bidrag skall utgå.

Dessa spörsmål måste enligt min mening tas upp till övervägande, och de kommer väl också att tas upp. Frågan är då om inte lösningen bör sökas inom familjepolitikens ram, med ett extra stöd till dessa barnfamiljer, likartat med det nuvarande men inte anknutet till bostaden som sådan och framför allt inte till bostadens förnämliga beskaffenhet. Det måste finnas samma möjligheter att få bidrag för de familjer i enahanda ekonomiska omständigheter och med samma försörjningsbörda, vilka inte haft turen att i bostadskön komma över en hygglig bostad. Familjens ekonomiska situation bör helt vara avgörande, icke den slumpmässiga bedömningen av huruvida vederbörande familj lyckats komma över en enligt myndigheternas mening tillräckligt god bostad.

En av huvudfrågorna i det föreliggande utskottsutlåtandet gäller bostadsbyggandets omfattning och fördelning. Man måste självfallet göra ansträngningar för att öka byggandet framför allt på orter, där det råder bostadsbrist, d. v. s. i storstadsområdena. Därom kan inte mer än en mening råda. Men såsom bostadsstyrelsen framhållit bör detta

ske utan att man minskar byggandet i landet i övrigt.

I statsverkspropositionen har man gått en motsatt väg, och bostadsstyrelsen har sedermera reviderat sitt program i enlighet med departementschefens ställningstagande. I områden utanför storstadsområdena skall en minskning av föregående års byggande genomföras med inte mindre än cirka en fjärdedel. Detta är inte någon liten minskning — i exempelvis Jämtlands län skall bostadsbyggandet minska med hela 42 procent. Vad kommer en sådan omläggning att betyda i fråga om förutsättningarna att utnyttja tillgängliga resurser?

Finns det å andra sidan möjligheter att skaffa fram de stora ökade resurserna i storstadsområdena, finns det arbetskraft, är planeringen tillräckligt långt framskriden, hinner man med projekteringen, har man hunnit tillräckligt långt med vatten, avlopp och gator, vilket allt fordras för att man skall kunna klara en ökning av bostadsbyggandet?

Det förefaller som om sådana tvära kastningar i den regionala fördelningen av bostadsbyggandet måste leda till att man inte kan utnyttja de tillgängliga resurserna på sådana håll som t. ex. i Jämtlands län, där man minskar bostadsbyggandet med 42 procent. Å andra sidan är det sannolikt att det på vissa håll kommer att uppstå stockningar i fråga om planering och annat.

Det låter sig säga att man skall föra över arbetskraft från områden, som drabbas av minskat bostadsbyggande, till storstadsområdena. Men vad blir följderna av en sådan åtgärd? Så småningom skall väl ändå bostadsbyggandet ute i landet få komma upp till ungefärligen samma nivå, på vilken det befann sig i fjol — eller är det meningen att man t. ex. i Jämtland stadigvarande skall upprätthålla en byggnadsproduktion, som uppgår till bara 58 procent av fjolårsnivån? Om

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

detta inte är avsikten, måste man öka tillgången på arbetskraft ute i landet vid en senare tidpunkt. Tror man att man kan göra detta genom att då flytta tillbaka folk igen eller menar man, att de som nu inte kan sysselsättas på grund av att byggnadsvolymen på detta sätt krymper skall gå arbetslösa och stämpla i väntan på att det blir en bättre kvot ett annat år?

Centerpartiet godtar inte den fördelning som följer av departementschefens förslag. Om inte särskilda skäl föreligger, borde inte bostadsbyggandet tillåtas minska inom någon region i vårt land. Däremot ansluter vi oss givetvis till bostadsstyrelsens uppfattning att ökningen av det totala bostadsbyggandet i första hand måste komma de stora bostadsområdena, d. v. s. storstadsregionerna, till godo. Med en sådan fördelning bör det också vara möjligt att utnyttja resurserna bättre och att komma upp till en större total bostadsproduktion. Detta har vi också från vårt håll givit uttryck för i utskottets utlåtande.

Över huvud taget måste man akta sig för varje form av statiskt tänkande när det gäller bostadsproduktionens volym. Vi har en ständig ökning av vår nationalprodukt och man måste kunna fordra, att bostadsbyggandets volym följer samma ökningstakt. Det är möjligt att det just på detta område kan åstadkommas effektivare och större rationaliseringar än vad som är fallet inom näringslivet i övrigt. Då bör det kunna gå ännu snabbare.

Småhusproduktionen är inte tillräckligt tillgodosedd. Dess andel av byggnadsproduktionen kvarligger oförändrad vid 28—29 procent. Det framhålls nu att lånemedel kommer att ställas till förfogande så långt efterfrågan föreligger på sådana medel. Vad är det då som bestämmer denna efterfrågan? Jo, det är framför allt tillgången på färdigställda tomter.

Låt mig lämna ett exempel. Stock-

holms småstugebyrå fördelade år 1964 163 färdigställda tomter men hade samtidigt en kö på 15 000 personer, som ville bygga själva, och 3 500, vilka efterfrågade entreprenadbyggnation. Alla dessa kanske inte har en dagsaktuell efterfrågan, men det är klart att tillgången på småhustomter i det här fallet inte på långt när motsvarar efterfrågan. Men en låneefterfrågan uppkommer naturligtvis bara för det antal tomter som finns, d. v. s. i detta exempel för 163 stycken.

Svaret att småhusbyggandet tillgodoses genom lånemedel är därför inte realistiskt. Om vi skall kunna öka småhusbyggandet på ett sätt som motsvarar den faktiska efterfrågan, måste huvudstöten sättas in på ett annat område, nämligen på samhällsplaneringens område. Det gäller härvid att se till att det lämnas erforderligt utrymme även för småhusbyggen.

När hyresregleringen infördes i början av 1940-talet ansåg man att den skulle vara en temporär företeelse. Vi var väl rätt överens om att den var nödvändig. I centerpartiet är vi av den uppfattningen, att man inte på en gång kan slopa den. Vi vill ha en successiv avveckling men en avveckling i snabbare takt än vad som nu sker. Avvecklingen går för långsamt för att man skall kunna inom rimlig tid nå fram till målet att helt få bort hyresregleringen. Om man går fram i något snabbare takt får man finna sig i någon höjning av priserna.

Från centerpartiets sida är vi angelägna att stryka under att det bör finnas ett effektivt besittningsskydd.

När vi är inne på frågan om anomalier i hyreslagstiftningen och hyresregleringen, vill jag ta upp problemet med detta rivningsraseri, som uppenbarligen bottnar i felaktiga normer för prissättningen. En ägare av ett gammalt hus kan inte höja hyrorna tillräckligt för att kunna renovera och reparera. Men en person som river ett gam-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

malt hus och bygger upp ett nytt i stället måste — för att det skall vara någon mening med det hela — i det nya huset ta ut så höga hyror, att det täcker produktionskostnaderna för den nya lägenheterna och vad han kunnat få ut i hyror för motsvarande utrymme i det gamla huset. Han måste alltså ta betalt för två lägenheter för att det skall gå ihop för honom.

En annan konstighet när det gäller hyresregleringen är att hyrans storlek i vissa fall är beroende av fastighetsägarens ekonomiska ställning. Om han har mycket egna pengar i fastigheten, blir hyrorna lägre än om han måste låna pengar.

Flertalet av dessa förhållanden förefaller i dag grönköpingsmässiga. Det hindrar inte att vi litet var har ansvar för att det blivit på detta sätt. Men det är en sak. En annan sak är att vi nu också har ansvaret att fästa uppmärksamheten på dem och försöka få bort dem, att se framåt och inte gräva ned oss i det förgångna.

När det gäller målsättningen nämnde jag nyss, att byggnadskvantiteten bör öka i ungefär samma takt som nationalprodukten stiger, d. v. s. med några tusen lägenheter per år. Ser man saken så och inte fastnar i ett statiskt tänkande är målsättningen en miljon lägenheter på tio år inte mycket att hurra för.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Inte vid något tillfälle tidigare har det inträffat så kraftiga hyreshöjningar som just i år. I de statsbelånade fastigheterna, byggda 1952—1956, blev det en hyreshöjning med i vissa fall 23—26 procent på grundhyrorna. Som exempel kan nämnas att om man har en grundhyra av 200 kronor per månad, så stiger denna hyra nu med 46—52 kronor per månad i

dessa fastigheter. Även i andra statligt belånade fastigheter blir det kännbara hyreshöjningar.

Den generella hyreshöjningen för fastigheter utan statliga lån, byggda före 1942, blev 11 å 13 procent. Har husen sedan en extra tilläggskompensation, vilket många har, blir det en ytterligare ökning med 4,7 procent, d. v. s. när det gäller en fastighet av denna typ i allt en ökning med 15,7 till 17,7 procent på grundhyran från och med den 1 mars 1964.

För hyresgäster med små ekonomiska resurser, för familjer med barn och för pensionärer blir denna prishöjning på ett så viktigt område som bostäderna utgör ytterst kännbar, och vi som sysslar med bostadsärenden och har att ta kontakt med de berörda hyresgästerna kan konstatera vilka stora ansträngningar det krävs för att klara de nya påkänningarna på hyresmarknaden.

Efter en sådan hyresjustering som nu ägt rum är det enligt mitt sätt att se naturligt att man i propositionen i år inte finner något nytt förslag om ytterligare avveckling av de generella bostadssubventionerna. Det är i högsta grad befogat med en hyreshöjningspaus, då man ändå kan räkna med att medborgarna över lag får vidkännas en kraftig höjning av priser och kostnader på andra områden. Det är därför man med beklagande måste konstatera att de borgerliga partierna inte vill vara med om något sådant stopp för ytterligare hyreshöjningar. Folkpartiet och centern föreslår tvärtom i motioner en bantning av bostadsstödet med 70 miljoner kronor, medan högern går ännu hårdare fram och klipper till med en tre gånger så hög hyreshöjning och dessutom har tillfogat sitt gamla önskemål om en avveckling av hyresregleringen på fyra år.

Hyresgästerna landet runt har all anledning att notera denna kraftiga framstöt från högerpartiet, som pressar upp

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

hyreskostnaderna på ett fullkomligt onormalt sätt. Även de ljusblå högermännen är inne på samma linje. Höger-tidningarna i Malmö förordar exempelvis »marknadsmässiga» hyror och anser att den enda riktiga lösningen är att kostnaderna får slå igenom i hyrorna. Försiktigtvis noterar de »ljusblå» höger-tidningarna att inget parti i dagens läge på allvar vågar föreslå sådana åtgärder, och i en ledare i Kvällsposten den 26 februari i år skriver man, att högerpartiet visserligen driver en konsekvent ehuru kanske en smula kraftlös realistisk bostadspolitik men att det är begripligt att partiet inte vågar satsa hårdare med tanke på att övriga partier praktiskt taget tiger stilla.

Nåja, så farligt är det väl inte med stillatigandet på borgerligt håll, vilket jag konstaterat tidigare. Men MbS-organet är inte djärt nog att självt föreslå en punkt i det obefintliga partiprogrammet, där man kräver ett slopande av hyresregleringen och en höjning av hyrorna, utan man föreslår i stället att de fyra demokratiska partierna skall ta sig samman och träffa en överens-kommelse om hyresregleringens snara avskaffande. Varför inte tala ett öppet och rent språk? Högern önskar driva en bostadspolitik, som får till resultat att man avskaffar bostadsbristen genom att göra det omöjligt för många människor att hyra en ordentlig bostad till ett rimligt pris.

Herr Bohman har varit inne på denna fråga och framfört precis samma synpunkter som Kvällsposten. Jag tror att de hyresgäster som får höra herr Bohmans anförande kommer att få en orolig natt. Det enda som kan lugna dem och oss och som vi kan vara glada för är att herr Bohmans parti inte har majoritet i riksdagen.

Detta högerförslag innebär att man skulle lägga en särskild belastning på de hårdast drabbade grupperna — de mindre bemedlade, barnfamiljerna och

pensionärerna. En sådan hyrespolitik skulle nämligen omöjliggöra för dessa grupper att på ett någorlunda riktigt sätt lösa sin bostadsfråga genom ordentliga bostäder. Jag tycker det är nödvändigt att i svenska riksdagen säga ifrån ordentligt i denna angelägenhet och att tala om vad den egentliga högeravsikten är.

1960 års bostadsräkning avslöjade att det här i landet finns sammanlagt 900 000 omoderna lägenheter, därav 500 000 dåligt utrustade. Pensionärsutredningen konstaterade också, att större delen av dessa bostäder bebos av pensionärer och mindre bemedlade.

Jag hade också tillfälle, herr Bohman, att vara med på den konferens där professor Ragnar Bentzel talade. Men jag lade märke till ett avsnitt i hans tal, som herr Bohman inte citerade. Professor Bentzel sade nämligen, att på en fri hyresmarknad skulle man hjälpa låglönegrupperna till bättre bostäder. Han framhöll vidare att pensionärerna i dagens läge gynnas på bostadsmarknaden. I bjärt kontrast mot detta uttalande står den av mig nämnda utredningen, som visar att i de 500 000 dåligt utrustade bostäderna huvudsakligen bor mindre bemedlade och pensionärer. Jag vet inte om professor Bentzel på fullt allvar menar att man är gynnad på dagens bostadsmarknad om man bor i en bostad som borde utdömas eller i en dålig bostad med en relativt sett låg hyra.

Jag tror knappast, med den erfarenhet jag har om Sveriges pensionärer, att de känner sig tillfredsställda. De önskar nog på sin ålders dar bo i ordentligt uppvärmda, moderna och hyggliga bostäder.

Regeringen har i stället diskuterat konsekvenserna av pensionärsutredningen och förordar kraftiga åtgärder för en förbättring av pensionärernas bostadsförhållanden genom en upprustning av bostäderna och genom bidrag till de pensionärer, som bor i egna hem

och önskar en modernisering, samt genom ett starkt ökat byggande av pensionsbostäder, insprängda i det allmänna bostadsbeståndet eller i form av byggandet av särskilda pensionärshem och ålderdomshem.

Med hänsyn till hyresmarknaden i övrigt skulle vi som arbetar inom bostadsförmedlingarna vara mycket nöjda med att få i gång en ökad bytesverksamhet, som möjliggör för bostadsförmedlingarna att placera ekonomiskt svaga familjer eller ensamstående i genom byten frigjorda moderna eller halvmoderna lägenheter i det äldre bostadsbeståndet. Det finns ett mycket stort antal sådana befolkningsgrupper, som skulle ha varit tillfredsställda med en på detta sätt snabbt genomförd förbättring av sina nuvarande bostadsförhållanden och som med den största glädje skulle hälsa möjligheten att disponera goda bostäder till rimliga hyror inom det nuvarande bostadsbeståndet. Denna möjlighet skulle helt elimineras, om man genom slopandet av hyresregleringslagen skulle tillämpat en fri prisbildning på de bristorter där det dröjer många år ännu, innan man nått en någorlunda balans.

Skrivbordsteoretiker är nog bra, men den nyktra verkligheten talar ett annat, mera naturligt språk, och de som sysslar med praktisk bostadspolitik kan nog genom sin erfarenhet på ett förständigare sätt medverka till goda lösningar för olika medborgargrupper, om man slipper ifrån ingrepp i form av omotiverade och felaktiga hyreshöjningar.

Man får ju inte glömma bort att det finns ett stort antal låglönegrupper, som ännu i många år måste räkna med att familjeinkomsterna kommer att ligga mellan 10 000 och 15 000 kronor eller lägre. Inom dessa grupper har man inte möjlighet att betala hur stor del av inkomsten som helst för bostaden, och dessa gruppers årsinkomster räcker inte till utsvävningar i form av bilar,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sommarbostäder eller utlandsresor, vilket brukar åberopas som motiv för hyresjusteringar.

Herr Bohman talade i sitt anförande om hur mycket människorna använder för sådana ändamål. Jag gjorde den reflexionen att herr Bohman i sitt anförande inte var mörkblå utan helt och hållet svart.

Människorna kan inte minska sin redan starkt begränsade bostadskonsumtion. Det är fullständigt orimligt. Alla måste bo någonstans. Genom en fri hyresjustering över hela fältet skulle den naturliga omflyttning, som nu sker från ett äldre, ofta utranterat bostadsbestånd till ett nyare, stoppas upp. Det är inte så, herr Bohman, att det är den enskilde bostadssökandens plånbok som i dag är den faktor som leder fram till ökat bostadsbyggande eller löser bostadsfrågan, men om man följer herr Bohman skulle den plånboken i hög grad i dag bli helt dominerande på bostadsmarknaden.

Jag kan förstå att vissa teoretiker spekulerar i att man låter prismekanismen fungera på det antydda sättet för att klara bostadsbristen, men man skapar samtidigt en bostadsnöd och kamouflerar det verkliga bostadsläget.

Även om det för närvarande är besvärligt på bostadsfronten, finns ingen anledning att inte arbeta vidare på målet att göra det bästa tänkbara genom att öka bostadsproduktionen och sanera och skapa ett bättre lägenhetsbestånd och då i första hand en ökad utrymmesstandard.

Man får inte bortse ifrån att det har skett åtskilligt på bostadsfronten i Sverige de senaste åren. Till och med tidskriften »Sunt Förnuft» konstaterar i sitt decembernummer 1964 att bostadsbyggandet i vårt land hävdats sig väl internationellt sett, då Sverige ligger i spetsen med 9,8 bostäder per 1 000 invånare, en siffra som i dag troligen ligger högre.

Jag har också blivit överraskad när

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

jag för några dagar sedan hörde talas om den Sifo-undersökning som gjorts huruvida svenskarna var nöjda med sina bostäder eller ej. Det visar sig till min överraskning att 75 procent var nöjda med sina bostäder. Låt oss arbeta vidare med att lösa denna fråga även om det är mycket som återstår!

De senaste årens ansträngningar att höja vårt bostadsbyggande har lyckats väl, och det är att hoppas att man fortfarande kan hålla den nu signalerade takten i bostadsutbyggnaden.

En annan fråga som jag skulle vilja gå in på är den s. k. hyressplittringen. Just nu föres en synnerligen inflammerad debatt på detta område.

Vissa utredningar har gjorts om denna hyressplittring, som man menar att den förda bostads- och hyrespolitiken har lett till. Innebörden skulle vara att lägenheter av lika standard och utrustning betalas med oerhört skilda hyror. Något bevis för en sådan hyressplittring har man inte kunnat anföra, och efter riksdagens beslut år 1964 om slopande av de statliga subventionerna i en rad årgångar av fastigheter återstår inte mycket av beviset för en hyressplittring.

Den utredning som Näringslivets byggnadsdelegation genom hyresräkning i vissa städer har lämnat var behäftad med sådana brister att materialet inte är hållbart. Man redovisade inte de totala boendekostnaderna.

Som exempel konstateras att en så stor post som bränslet inte redovisades, och denna är som bekant betydligt högre i äldre hus än i moderna genom sämre eldningsanordningar, sämre värmeisolering och mindre effektivt slag av bränsle. Man redovisade inte heller trappstädningen, som hyresgästerna i äldre hus i allmänhet betalar vid sidan om den egentliga hyran, medan den i moderna fastigheter ligger inbakad i hyran. Men den kraftigaste invändningen mot utredningen är att en uppgift om årshyra eller kvadratmeterpris ingen-

ting säger, såvida man inte vet något om lägenhetens standard och skick. I de äldre fastigheterna lämnar underhållet f. ö. mycket att önska.

Det enda resultatet som kan framgå av utredningen är det att man på goda grunder kan anta att hyror för vissa lägenheter i det äldre beståndet är alltför höga.

Även hyresrådet och vissa utredningar som sysslar med dessa frågor kommer säkert att lägga liknande synpunkter på hyressättningen i äldre och nyare fastigheter. Att på så dåligt material som man disponerat över tala om en avsevärd hyressplittring och genom detta försöka få en hyreshöjning till stånd är ingenting annat än en spekulation kring bostadsnöden. Fastighetsägarna skulle kunna uttaga betydande höjningar i hyror, utan att fördenskull flera lägenheter skulle tillkomma.

Vårt parti vill som bärande princip utgå ifrån att bostadskonsumenterna endast bör betala de verkliga boendekostnaderna och inte hyror som gör det möjligt för fastighetsägare eller rumsuthyrare att ta ut oskäliga ersättningar.

Den mycket förnämliga lösning som tillämpas i de kooperativa bostadsföretagen och i de kommunala har på ett utomordentligt sätt visat att man kan bedriva en modern, framsynt bostadspolitik till gagn för hyresgästerna utan att åsidosätta de nödiga ekonomiska hänsynstagandena samt en effektiv och framåtsiktande fastighetsförvaltning.

Hyresgästerna accepterar ekonomiska realiteter men reagerar när man ger sig ut på spekulationer på hyres- och bostadsmarknaden.

Så till sist något om markfrågan. Nu ges glädjande signaler från regeringshåll att man hårt går in för en effektiv markpolitik. Det är en väg som man måste gå. Man måste öka bostadsbyggandet för att komma till rätta med bostadsbristen. Vid sidan om samhällets finansiella stöd för bostadsbyggandet

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ligger också nödvändigheten av att i god tid skaffa sig tomtmark och främst — om möjligt — till ett överkomligt pris.

På detta område behövs också statens medverkan och stöd. Stödet skulle omfatta både markförvärv på ett tidigt stadium av planeringsprocessen och ett bibehållande av marken i kommunal ägo genom tillämpning av tomträtt. År 1963 tillsatte inrikesministern en utredning om vilka statliga åtgärder som kunde vara nödvändiga för finansiellt stöd åt vad som kallas »en aktiv, kommunal markpolitik».

I direktiven heter det att kommunala markförvärv är ett värdefullt medel för att föra en rationell och aktiv bostadspolitik i expanderande orter. Det innebär att man genom att i god tid gardera sig genom köp av tomtmark skulle kunna hålla tillbaka prisstegringen på mark och motverka spekulationer i värdestegringsvinster.

Markpolitiska utredningen har överlämnat ett betänkande med titeln »Kommunal markpolitik», i vilket föreslås åtgärder för ett underlättande av de kommunala markförvärven och tomträttsupplåtelser i enlighet med de av inrikesministern uppdragna riktlinjerna. I utredningen förordas expropriation. Enligt förslaget uppmanas kommunerna också att inte sälja marken utan upplåta den med tomträtt. Därigenom skulle samhället gardera sig mot kommande markvärdestegringar. På längre sikt kan tomträtten bli av stor betydelse för kommunernas ekonomi.

Det är nödvändigt att man på nytt allvarligt för fram frågan om tomträtt.

Av utredningen framgår att under åren 1958—1962 tillhandahöll kommunerna omkring 80 procent av marken för flerfamiljshus inom nya exploateringsområden och 30 procent inom tidigare tätt bebyggda områden. Den mesta marken såldes. Av lägenheterna i flerfamiljshus inom nya exploateringsområden — de tre största städerna undan-

tagna — tillkom 13 procent på tomrättsmark år 1958. Fem år senare var det endast 4 procent som byggdes på tomrättsmark.

Denna utveckling visar att kommunerna på grund av kapitalbrist hade varit nödsakade att fränhända sig marken, vilket är att beklaga. Ett statligt stöd är ytterst nödvändigt för att på nytt möjliggöra ett effektivt utnyttjande av tomrätten.

Det är också dessa tankegångar som ligger bakom markpolitiska utredningens betänkande. Vid sina undersökningar har utredningen konstaterat, att det finns ett starkt kommunalt gehör för att kommunerna bör förvärva mark innan denna blir stadsplanlagd. För egen del anser jag att tomträtten är ytterst betydelsefull som ett medel att överföra markvärdestegringen till det allmänna. Att Näringslivets byggnadsdelegation har en annan uppfattning snarare styrker min teori än motsatsen. Denna delegation vill helst att kommunerna inte köper mark, och om de skulle hänvisas till att köpa mark, bör de omedelbart sälja denna till byggnadsexploaterer. Tomträttsförvärvet beskrives som ett dåligt eller närmast odugligt instrument för att överföra en eventuell markvärdestegring till kommunerna.

Herr Bohman! Vi har nu använt denna metod i Malmö under 30 år. Vi köper mark för 10 miljoner kronor varje år, men vi har en fond bestående av arrendavgifter och tomträttsavgälder som är uppe i 6—7 miljoner kronor som vi ständigt låter gå runt och av vars medel vi köper upp ny mark. Är detta en dålig affär? Nej, här skulle man snarare kunna säga att man lyckas i affären utan att egentligen anstränga sig.

Tomträttsinstitutet, exploateringsförfarandet och stadsplanemonopolet är de värdefulla instrument som de expanderande kommunerna bör begagna sig av för att säkra byggmarken åt samhället och förhindra de oskäligen höga tomtpriser,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vilka nu präglar många samhällen i vårt land.

I fråga om fördelningen av bostadskvoten vill jag endast i korthet anföra följande: Statsutskottet föreslår en reducering av den ursprungliga tilldelningen till storstäderna med 2 000 lägenheter. Det innebär att 5 000 lägenheter i allt står till förfogande för expansiva orter utanför storstäderna. Även om det i dag är högst betydelsefullt att storstädernas bostadsköer reduceras så snabbt som möjligt, tror jag att det just nu är realistiskt att räkna med att man inte helt plötsligt skall öka sin bostadskvot hur mycket som helst i dessa storstäder.

Sedan jag sagt detta vill jag också bestämt framhålla att jag utgår ifrån att man från storstädernas sida inte kommer i det läget att man får bygga mindre än under tidigare år. Risk för detta kan ju föreligga, om man inte uppmärksammar frågan, och därför vill jag starkt understryka att en viss ökning av storstadskvoten under alla förhållanden är nödvändig och att man mycket bestämt måste säga ifrån att en minskning av bostadskvoten i storstadsregionerna under inga omständigheter kan tolereras.

Herr Hedlunds anförande skulle jag något vilja kommentera. Han talade om de moderna bostäderna och sade att det inte fanns någon möjlighet för barnfamiljerna att klara sitt lägenhetsutrymme om de fick ett ytterligare barn. De skulle i så fall tvingas att flytta. Så är inte fallet. Först och främst finns det en övergångstid om två år. Vidare anstränger sig säkert alla kommuner för att hjälpa till att klara upp barnfamiljernas problem.

Det är inte heller så att dessa barnfamiljer tvingas att bo sämre eller inte få sina behov tillgodosedda. Jag kan visa herr Hedlund en statistik som jag har med mig och enligt vilken barnfamiljerna gynnas främst. En särskild förmedlingsavdelning finns på många håll upprättad för att ta hand om barnfamil-

jernas problem. Dessa familjer får stå den kortaste tiden i bostadskön. Man uppmärksammar deras bostadsstandard även i sanitärt avseende etc. och försöker på allt sätt att hjälpa dem tillrätta. Det råder ingen tvekan om den saken. Jag skall gärna visa herr Hedlund denna statistik.

Om rivningarna av hyreshus säger herr Hedlund att dessa beror på att fastighetsägarna inte får sina ekonomiska intressen tillgodosedda. Det förhåller sig inte alls så, herr Hedlund. Jag har många tillfällen att få inblickar i de ekonomiska förhållanden som gäller för de gamla husen. De ger stora avkastningar; 10—12 procent är inte alls ovanligt. Malmö stad förvärvar en rad sådana fastigheter till höga köpeskillingar. Likaväl ger de en avkastning på 10—12 procent. Det är således inte några dåliga affärer, tvärtom. Därom vittnar också det förhållandet att vissa fastighetsägare inte sanerar eller moderniserar utan behåller det gamla fastighetsbeståndet i oförändrat skick.

I fråga om hyreshusen var herr Hedlund också inne på ett resonemang som utmynnade i att de som hade dåliga bostäder och ville modernisera inte fick någon ekonomisk hjälp. Inte heller det är riktigt. Verkliga förhållandet är att om någon vill modernisera är hyresnämnderna synnerligen generösa. Fastighetsägarna får inte bara kompensation i form av högre hyror för de moderniseringar man gör. Man får t. o. m. kompensation för reparationsarbeten som man ändå skulle ha gjort. Det är viktigt att i god tid rätta till denna missuppfattning att det inte är lönande att modernisera.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenning och jag har mötts förut i denna fråga, och vi vet ungefär var vi står båda två. Vi företräder diametralt motsatta uppfattningar. Herr Svenning är övertygad om att man kan lösa problemet genom fortsatt

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

reglering, genom fortsatt ransonering och genom fortsatt prioritering. Jag är precis lika övertygad om att det *inte* är möjligt; att den enda utvägen är att även här försöka övergå till marknadsprisbildning, fritt konsumtionsval och fri konkurrens. Här står alltså uppfattning mot uppfattning. Jag kan respektera herr Svennings mening eller i varje fall att han har en mening, och han får väl respektera att jag har en mening, utan att han fördenskull behöver sänka sig ned till personlig svartmålning.

Vad jag kan åberopa till stöd *för* min tes — och det tycker jag är rätt väsentligt — är att det system som jag har förordat har visat sig klara köbildningsproblemen på alla andra områden av samhällslivet. Där det systemet tillämpas har det skapats valfrihet. Det jag kan åberopa *mot* herr Svenning, det är att hans system har prövats i praktiken under tjugo år och att under den tiden förhållandena — köerna — bara blivit värre och värre.

Jag skulle vilja tillägga en sak i anledning av den kritik som herr Svenning riktade mot mig och som jag tycker tyder på att han inte har lyssnat, i varje fall inte lyssnat på det sätt som han borde göra. Jag har flera gånger i anförandena och även i replikerna sagt, att den omständigheten, att vi accepterar principen om att den enskilde själv skall betala vad bostaden kostar, inte innebär, inte får innebära och inte behöver innebära att samhället släpper allt ansvar för dem i samhället som har det svårt. Där har samhället fortfarande sitt ansvar kvar och sina skyldigheter att hjälpa till att övervinna svårigheter och överbrygga motsättningar.

Herr HEDLUND (cp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag tror säkert att det är alldeles riktigt, som herr Svenning säger, att man försöker att hjälpa de barnfamiljer som står i kön att få bostad. Herr Svenning behöver inte visa mig någon förteckning, som han har en

eller två trappor upp, för att jag skall tro honom. Jag tror det ändå.

Men vad visar det annat än att de finns i kön och att de, medan de står i kön, inte har detta stöd, dessa subventioner — inte förrän de har lyckats komma över en tillräckligt god bostad, eventuellt med herr Svennings medverkan. Jag har hört sägas att man från myndigheternas sida sträcker sig mycket långt i sin hjälpsamhet i sådana fall. Om det kommer till ett barn i en familj och familjen enligt bestämmelserna då skulle gå miste om ifrågavarande bostadstöd, händer det — har det sagts — att man tillråder familjen att sätta upp en tunn plywoodvägg för att på det sättet åstadkomma ett rum till. Det kan i så fall belysa karaktären av den reglering som nu finns.

Vidare säger herr Svenning att rivningshusen i Malmö ger mycket god avkastning. Jag fattade honom så, att det var 10—12 procent. Om dessa hus är användbara och ger så god avkastning — varför i all rimlighets namn river ni dem då? Om inte de nya husen ger 10—12 procent på de pengar som det gamla huset representerar plus bra avkastning på övriga pengar! Folk, som för ett vanligt sunt ekonomiskt resonemang river inte med mindre de får igen den avkastning som rivningshuset ger plus avkastningen på det nya huset. Det kan hända att herr Svenning varit med om något fall, där speciella skäl har gjort att man rivit ändå, men rent generellt kan man knappast handla mot sunda ekonomiska principer i sådana fall.

Herr SVENNING (s) kort gemmäle:

Herr talman! Till herr Bohman vill jag bara säga att jag är klart medveten om att vi befinner oss på var sin sida om barriaden, och den blir bara oöverkomligare oss emellan ju längre herr Bohman talar om sitt byggnadsprogram.

Jag vill bestämt säga ifrån att det som herr Bohman åberopar som försvar för sitt system inte säger att det skulle lye-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kas i Sverige. Herr Bohmans system tillämpas för närvarande i Danmark, Finland och England, med ytterst avskräckande resultat. Ett TV-program om förhållandena i England avslöjade hur det låg till där. Även om herr Bohmans partiordförande herr Heckscher tidigare talat om att man har hävt bostadsbristen i England, så visar verkligheten på att där råder de mest skrämmande förhållanden.

Vidare, herr Bohman, är det ju inte bara pensionärer och barnfamiljer som vi måste hjälpa, utan vi har också, som jag nämnt, låglönegrupper utanför dessa kategorier som behöver vårt stöd och vår hjälp, om de skall kunna placeras och få en chans till bostad någon gång. Glöm inte dessa grupper! De får inga särskilda subventioner och inget stöd, utan de måste räkna med omplacering inom bostadsbeståndet med hjälp av de räntesubventioner som regeringen kan bevilja, i den mån de kan få del av sådana.

Till herr Hedlund vill jag säga att barnfamiljerna i bostadskön blir gynnade och bör bli gynnade också. De står i allmänhet främst som bostadssökande och man bör på alla sätt försöka klara upp deras boendeförhållanden så snabbt som möjligt. Men det går inte att sätta upp en plywoodskiva för att öka rumsantalet, ty det finns statliga bestämmelser som säger hur lägenheterna skall se ut för att godkännas för subventioner. Ett sådant förfarande löser inte deras problem. Det enda som löser deras problem är större bostad.

Till sist vill jag säga till herr Hedlund, att vi inte river de äldre husen i Malmö, om de kan användas, utan vi moderniserar dem och förbättrar dem.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var inte *de* husen jag talade om. Jag talade om de hus som rivs.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, det gjorde inte

herr Hedlund. Han talade om de äldre bostäderna, de som måste rivas på grund av att ägarna inte får ta ut tillräckligt mycket vid hyressättningen. Det var inte alls tal om något annat än att det var nödvändigt att riva husen på grund av att ägarna inte kunde få ut ersättning för sina kostnader. Jag ville visa, att om de gick till en hyresnämnd och begärde hjälp för modernisering av husen, så skulle de kunna få en god kompensation.

Det kan hända, herr Hedlund, att de kan begagna sig av de möjligheter som redan finns. Om de är framsynta fastighetsägare, så gör de också det.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Propositioner och utskottsutlåtanden beskriver ofta verkligheten i försiktiga och återhållsamma ordalag — detta i synnerhet om denna verklighet inte kan tecknas med en ljus bild.

Statsutskottet konstaterar att »i många orter kvarstår ett avsevärt lägenhetsunderskott», och inrikesministern säger att »någon förbättring i läget på bostadsmarknaden inte synes ha inträtt i de orter som har mest kännning av bostadsbristen».

Vår bostadssituation skulle kunna beskrivas med mycket mera talande ord. Senast tillgängliga statistik visar att över 400 000 står i bostadskö. Det totala antalet människor i de cirka 80 kommuner som omfattas i statistiken är 3,6 miljoner, var nionde är alltså bokförd som bostadssökande. Eftersom flertalet sökande företräder en familj, kan det verkliga antalet köande uppskattas till drygt en miljon, d. v. s. var tredje invånare köar för bostad. Enbart i storstockholmsområdet står cirka 170 000 i kö. Av dessa saknar 75 000 egen lägenhet.

Vi är alla medvetna om att denna statistik av olika skäl inte ger en helt korrekt bild av bristens storlek, men den ger dock en belysning av bostadsläget.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Vi har alltså brist på bostäder. Vi har dessutom alltför många dåliga, omödrerna och trånga bostäder. Enligt senaste bostadsräkningen hade endast 54 procent av lägenheterna eget bad- eller duschrum. 18 procent av barnfamiljerna — vilket representerar nära en miljon av befolkningen — var trångbodda, och detta med en definition av trångboddhet som vi numera måste betrakta som föråldrad: mer än två boende per rum, köket oräknat. Vidare har vi hyressplittring, och den nyproduktion vi har fyller inte alltid de krav vi har rätt att ställa. Statsutskottets försiktiga ordalag skulle kunna utbytas mot ett enda ord: bostadskris.

De gångna tjugو årens och efterkrigstidens bostadspolitik har förvisso medfört en förbättring av vårt bostadsbestånd. Vi har en ökad nyproduktion, vi har omfattande ombyggnads- och utrustningsverksamhet, men bostadsstandarden är trots detta inte tillfredsställande.

En grupp drabbas i särskild grad av dagens bostadssituation och det är de unga människorna. Bostadsköerna i de större städerna är nu så långa, att unga människor har små möjligheter att få egen bostad till den numera vanliga giftasåldern. I Stockholms stad anvisas nu lägenheter till ensamstående som anmälde sig som bostadssökande 1955. Det är tio års väntetid. För två personer är väntetiden nio år, för en ettbarnsfamilj något kortare tid. Herr Bohman har tidigare i kammaren nämnt dessa kösiffror, och jag skall inte upprepa dem.

I dag är hälften av alla kvinnor gifta vid 23 års ålder och hälften av alla män vid 25 år. I de flesta familjer finns också barn efter ett par års äktenskap. Man kan emellertid anmäla sig som bostadssökande först om man fyllt 18 år, och två ungdomar kan i dag inte räkna med att få egen bostad förrän i 27-årsåldern, d. v. s. ett par år efter giftermålet, och då har de i allmänhet redan

barn. För att få bostad måste de unga ha kontakter av ett eller annat slag och vara beredda att uppträda på en marknad som ingalunda präglas av sociala värderingar. De måste ha tillräckligt med pengar, tid och kraft att uppträda som bostadssökande på denna marknad.

Därför är en ökad bostadsproduktion nödvändig, om vi inom rimlig tid skall kunna avveckla bostadsbristen. Den är desto mera nödvändig som efterfrågan kommer att öka under de närmaste åren. Antalet ungdomar i åldern 20—35 år, som under perioden 1945—1960 minskade med 200 000, beräknas under femtonårsperioden 1960—1975 öka med 400 000. Bostadsefterfrågan kommer att öka mest i de större tätorterna, och det är också i de orterna som bristen nu är störst. Därför är det rimligt att behovet av byggande i dessa orter nu särskilt beaktas.

De flesta inlägg i denna debatt har också präglats av medvetandet om det nödvändiga i en bostadsproduktion på hög och jämn nivå. Exempelvis herr Bohman karakteriserade vår bostadspolitik som allt annat än social. Det kan då synas anmärkningsvärt att statsutskottets majoritet, bestående av socialdemokrater och högermän — en kombination som vi ofta funnit under denna riksdag — har accepterat regeringens förslag att reducera bostadsbyggnadsprogrammet till 88 000 lägenheter, medan den faktiska igångsättningen 1964 omfattade 94 000 lägenheter. Jag är väl medveten om den problematik som den relativt starka produktionsökningen under de tre senaste åren har inneburit, men mot bakgrund av dels den omfattande bostadsbristen, dels vikten av kontinuitet i byggandet är det angeläget att produktionen inte minskar utan i stället kan öka också i fortsättningen. Den återhållsamhet som med hänsyn till konjunkturläge och kostnadsutveckling kan vara motiverad i dagens läge får inte innebära att byggandet reduceras. Från folkpar-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tiets och centerpartiets sida har föreslagits ett bostadsbyggnadsprogram på samma nivå som förra året, d. v. s. 90 000 lägenheter, och detta bör betraktas som ett minimiprogram.

Det räcker emellertid inte med att vi får flera bostäder, vi behöver också bättre bostäder. En stor del av dagens bostadsbyggande fyller inte rimliga krav på god bostadsmiljö. Miljövärdena beaktas inte tillräckligt, de boendes trivsel och berättigade önskemål sätts alltför ofta i andra hand. Genom hård markexploatering, dålig planering och dålig kvalitet på byggandet har bostadsmiljön många gånger blivit olämplig både för barn, ungdomar och vuxna.

Våra nya bostäder är väl utrustade och i allmänhet bättre planerade än de tidigare. Men åtskilligt kan kritiseras, t. ex. den bristfälliga ljudisoleringen. Låt mig citera några rader ur en byggnadsteknisk tidskrift: »Ett faktum är att av de bostadshus som byggts under senare år — och av dem som byggs i dag — är många så lyhörda att det kan vara svårt att skilja på om ett samtal kommer från grannen eller från den egna lägenheten. De ansvariga myndigheterna kan knappast stå till svars för detta lät-gå-system! Bullerproblemen börjar särskilt i våra tätorter att bli ett allvarligt hot mot folkhälsan — primärt den psykologiska men sekundärt också den kroppsliga. Det är fel i systemet när man bygger bostäder på löpande band, som godkänns av byggnadsnämnden, och kort tid efteråt, när klagomålen strömmar in, underkänns av hälsovårdsnämnden.»

I riksdagen har under årens lopp sagts många vackra ord om miljöpolitiken. Alla är nog ense om att vi bör verka för en så god boendemiljö som möjligt. Men vi får inte låta det stanna vid vackra ord och med hänvisningar till att miljöpolitiken i första hand är en kommunal uppgift.

Boendemiljöns gestaltning är en av våra viktigaste samhällsfrågor. Jag tror

att en viktig åtgärd på detta område är att åstadkomma en bättre samordning av hela planeringsfältet på bostadsbyggandets område. Redan 1962 uttalades i en proposition att en allsidig utredning rörande samhällsplaneringens olika delar borde komma till stånd. I årets statsutskottsutlåtande sägs att frågan om en sådan utredning övervägs inom berörda departement. Man tycker nog att frågan om tillsättande av en sådan utredning nu borde vara tillräckligt övervägd.

Frågan om bostadsbyggandets inriktning — fördelningen mellan småhus och andra hus — har berörts i flera inlägg och jag vill bara kort beröra en aspekt, nämligen byggandet av servicehus.

Först vill jag bara säga att jag delar synpunkterna om vikten av ett omfattande småhusbyggande, då denna boendeform från miljösynpunkt ofta har klara företräden. En koncentrerad höghusbebyggelse kan emellertid i vissa fall medföra fördelar i fråga om service, då det större invånarantalet inom området givetvis innebär ökat underlag för butiker, restauranger, daghem m. m. Möjligheterna att organisera en samlad service har emellertid i alltför ringa grad utnyttjats. Detta i förening med det stigande antalet familjer, där båda makarna förvärvsarbetar, har stimulerat debatten rörande byggande av servicehus. Det är för övrigt inte bara barnfamiljer utan också pensionärer och ensamföräldrar som har behov av god service i anslutning till bostaden.

I ett servicehus — eller ett serviceområde omfattande höghus och omkringliggande småhus — borde det finnas möjligheter till daghem för barn i olika åldrar och med sådana öppet-hållandetider att de kan utnyttjas även av dem som har mindre vanliga arbetstider; en centralt ordnad passning av tillfälligt och lindrigt sjuka barn; en matsal med tillgång till färdiglagad mat och med möjlighet att ta upp mat till

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

den egna lägenheten; lokaler och personal för tvätt, städning, matlagning, strykning o. s. v.

Efterfrågan på hus med sådan tillgång till service kommer att öka. Vi har i många av våra höghusområden fått höghusens nackdelar men vi har inte utnyttjat de fördelar som höghusen i vissa fall kan ha. Vid planeringen av nya höghusområden borde detta mera beaktas. En utbyggd service kan för övrigt också ordnas i småhusområdena.

Herr talman! Jag ansluter mig till de yrkanden, som herr Gustafsson i Skellefteå tidigare har framfört i denna debatt.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! I årets remissdebatt berörde jag bland annat förslaget till bostadsbyggnadsprogram och kunde konstatera, att målsättningen 88 000 lägenheter under 1965 kunde man godkänna i en högkonjunktur med många andra investeringsbehov. Men den fördelning som bostadsstyrelsen presenterat skulle bli svår att smälta för de län, som fått sin bostadskvot minskad med cirka 25 procent.

Tillsammans med några kammarkamrater har jag tagit upp detta problem i motion nr 110 i denna kammare, och det har också tagits upp i motion nr 82 i första kammaren. Grunden för motionen är den fördelning av bostadskvoten som bostadsstyrelsen gjorde och där storstadsregionerna fick en väsentlig utökning på det övriga landets bekostnad. Vi önskade samma ungefärliga fördelning, som man hade haft under tidigare år.

Jag skall villigt erkänna, att ingen av motionsundertecknarna hade den tanken, att vi inte behöver ett ökat bostadsbyggande i storstadsregionerna. Den saken är klar. Men ökningstakten och omfattningen kan alltid bli föremål för avvägning och diskussion.

När jag har sagt detta så kanske jag

får framföra några argument och motiv för min inställning till en ändrad tilldelningskvot, där landet i sin helhet får vara med på ett bättre sätt. Det viktigaste är planeringen av bostadsbyggandet — sedan flera år har kommunerna gjort upp bostadsbyggnadsplaner — så att inte alltför stora kastningar sker år från år. Sker alltför stora kastningar innebär detta betydande ekonomiska förluster. Det kan leda till att redan färdiga stadsplaner blir oanvändbara, redan utlagda gator och ledningar blir oräntabla under en längre tid.

Vi har dessutom starkt expanderande områden utanför storstadsregionerna. Expansionen sker här på grund av industriens utbyggnad, sammanläggningar av industriföretag till större enheter — ett typiskt exempel härpå är att Alfa-Laval flyttade en del av verksamheten ifrån Nacka till Finspångs köping, där det blev en större industri — och vidare har vi lokalisering av nya företag. På grund av industriens expansion och behov av ny arbetskraft har t. ex. den stad jag kommer ifrån beslutat bygga tillfälliga bostadspaviljonger för cirka 2 miljoner kronor för att täcka företagets aktuella arbetskraftsbehov. En annan grund för ett högt och väl planlagt byggande är den nödvändiga saneringsverksamhet, som gamla städer och samhällen måste bedriva, då en del av bostadsbeståndet är mycket dåligt. Men det skall vara en ur samhällets synpunkt vettig sanering och inget rivningsraseri i privat spekulationssyfte. Låt mig här tillägga att rivning av fastigheter sker ju inte bara för dess egen skull utan för att bostadsbeståndet är fruktansvärt dåligt och att samhället behöver mark för annan utbyggnad, t. ex. att åstadkomma trafikleder. Det gamla bostadsbeståndet är ett arv från det gamla samhället, och enligt min uppfattning bör det komma bort så fort som möjligt.

Ett väl planlagt bostadsbyggande kräver nya byggnadssätt, bl. a. ett indu-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

striellt byggande, och enligt vad jag förstår behövs det då ett jämnt byggande för att det skall bli ekonomiskt lönande och hjälpa till att begränsa de kostnadsstegringar vi nu har. Sedan är det ju så, att även utanför storstadsregionerna — fast inte i samma omfattning — har vi bostadsköer som ökar.

Statsutskottet och då närmast dess tredje avdelning har nu slutbehandlat bostadsfrågan och även vår motion. Resultatet av denna behandling har blivit en kompromiss genom att till reservkvoten på 3 000 lägenheter ställs ytterligare 2 000 lägenheter, som tas från storstadsregionernas tilldelning, att fördelas till landet i övrigt. Det är en framgång för vår motion. Jag kanske hade önskat litet mera för att vi skulle ha fått en bättre balans och därmed också hållit planeringen bättre ute i landet.

Reservationen 1 d går litet längre än utskottsmajoriteten. Anledningen till att jag inte, herr Nilsson i Tvärålund, kan gå med på den reservationen är, att jag inte kan godta hela skrivningen, som framför allt bygger på lokaliseringspolitik.

Jag utgår ifrån att storstadsregionerna och de län dessa ligger i inte erhåller något av reservkvoten utan att den helt tillfaller de län, som fick en minskad kvot vid bostadsstyrelsens fördelning. Naturligtvis skall, som man har sagt i motionen, expanderande områden komma i första rummet, men sysselsättningsproblemen får inte heller glömmas bort vid tilldelningen.

Dessutom vill jag kraftigt understryka utskottets skrivning »att Kungl. Maj:t följer utvecklingen med största uppmärksamhet och — såsom departementschefen själv ställt i utsikt — vidtager sådana åtgärder att uppkommande möjligheter till en ökning av bostadsbyggnadsprogrammet tillvaratas». Då bör de områden som fått minskad tilldelning först komma i fråga.

Herr talman! Kunde vi dessutom få

ett ökat bostadsbyggande genom att tränga tillbaka andra *icke* livsviktiga investeringar vore mycket vunnet. Det kanske inte är populärt, men det vore ändå en framkomlig väg.

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Simrishamn och *Forsberg* (båda s).

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna fråga herr Johansson i Norrköping vad det är i utskottsutlåtandet som han inte kan godta. Är det den meningen som lyder: »Utskottet vill peka på de möjligheter som finns att lätta trycket på bostadsmarknaden i storstadsområdena genom en aktiv lokaliseringspolitik.» Kan inte herr Johansson instämma i detta? Den därpå följande meningen ströks i plenum i statsutskottet men finns tyvärr kvar i utskottsutlåtandet.

Vi bygger inte huvudsakligen på lokaliseringsargumentet, utan vi tar även hänsyn till kontinuiteten, häftiga förändringar och allt annat som herr Johansson påpekade i sitt anförande. Jag tycker sålunda att vi borde kunnat enas. Jag hade varit intresserad av bättre kontakter vid reservationskrivningen.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag skall stå för en reservation, ser jag naturligtvis till att jag får vara med om att utforma och granska skrivningen.

Vidare vill jag — utan att vi skall behöva tvista alltför mycket om saken — erinra om några uttalanden som göres i centerpartiets reservation på sid. 27 i utlåtandet. Reservanterna skriver: »Samtidigt befarar utskottet att den plötsliga förändring av storstadsområdenas bostadsbyggande inte överallt kan utnyttjas på grund av att planering inte skett i tillräcklig utsträckning.» För min del är jag inte hundra procentigt säker på hur det ligger till

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

med den saken och därför skulle jag inte vilja skriva under en sådan mening.

Sedan säger reservanterna: »För att den lokaliseringpolitiska målsättning, som riksdagen under fjolåret fattade beslut om, skall fullföljas är det enligt utskottets mening inte möjligt att göra den omfördelning av bostadsbyggande som föreslås i propositionen. Utskottet vill peka på de möjligheter som finns att lätta trycket på bostadsmarknaden i storstadsområdena genom en aktiv lokaliseringspolitik.» Såvitt jag förstår kan inte gärna statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ha varit med om att utforma och förverkliga vår nuvarande lokaliseringspolitik, om han inte hade tänkt även på detta problem. Därför tycker jag inte heller att man kan skriva under det uttalande som reservanterna i detta avseende gjort.

I en realistiskt betonad fråga som bostadsfrågan måste man väl vara så realistisk att man enar sig om att göra det bästa möjliga av situationen, och det har också varit utskottets uppfattning. Och jag tror att utskottet bakom sig har en sådan majoritet att det skulle ha varit demonstrationspolitik, om man gått på en annan linje. För min del vill jag inte medverka till att föra någon sådan politik.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till oss i centerpartiet har då och då sagts att vi bedriver demonstrationspolitik, men efter kanske ett eller ett par år har denna politik fullföljts genom de åtgärder som vidtagits av regeringen och departementen. Jag skulle därför vilja rekommendera herr Johansson i Norrköping att även ta litet hänsyn till det arbetssätt som oppositionen måste använda.

Vad beträffar den mening i reservationen som börjar med orden: »Samtidigt befarar utskottet», ligger väl i uttrycket »befarar» att man inte är hundra procentigt övertygad om att det för-

håller sig si eller så. Jag tror att detta mycket väl kan utläsas ur den meningen.

Vad beträffar de följande meningarna i reservationen, som berör lokaliseringpolitiken, så har vi reservanter faktiskt den uppfattningen att den nuvarande handläggningen av bostadsfrågan innebär en fara för att den lokaliseringpolitiska målsättningen icke skall kunna infrias. Bostadsbyggande och industrilokalisering har ju ett nära samband.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund glömde en sak, som inte heller är omnämnd i reservationen. Såsom jag framhöll i mitt första anförande finns det också andra expanderande områden än storstadsregionerna som man måste ta hänsyn till när det gäller bostadsbyggandets omfattning. Därför råder det kanske inte heller i detta avseende några delade meningar mellan reservanterna och utskottets övriga ledamöter, även om man inte i reservationen har tryckt så kraftigt på saken som vad fallet skulle ha varit, därest jag själv varit med om att författa en reservation i detta ärende.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Frågan om den regionala fördelningen av bostadsbyggandet mellan länen och storstadsområdena har redan varit föremål för åtskillig debatt, men jag skulle också vilja säga några ord om den saken.

Det förhållandet att regeringens förslag om den regionala fördelningen har vållat mycket stark kritik och oro kan inte vara okänt för någon av kammarens ledamöter. Storstadsregionerna har för sig fått reserverad en ökning med 7 600 lägenheter samtidigt som bostadsproduktionen ute i länen minskas med ungefär 25 procent. Ett län, Jämtlands län, har fått vidkännas en reduktion

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

med 42 procent, och för mitt hemlän utgör minskningen ungefär en tredjedel; antalet lägenheter minskas från 2 487 till 1 700. Jag kan nämna att vid en uppvaktning inför inrikesministern har representanter för vårt landstings förvaltningsutskott och Kommunförbundets länsavdelning visat att det aktuella byggnadsbehovet för året uppgår till 3 100 lägenheter. I jämförelse med det verkliga behovet utgör alltså det beviljade antalet lägenheter, 1 700, inte mer än 55 procent.

Jag har i detta sammanhang bortsett från den lokaliseringkvot som enligt regeringens förslag skall stå till förfogande, men inte ens med den ökning som förordas av utskottsmajoriteten kan man räkna med att bostadsbyggandet ute i länen får en tillfredsställande omfattning.

Det är inte underligt att en sådan här ryckighet i bostadspolitiken väcker starka protester, inte minst i områden där man önskar att en ganska stor del av bostadsbyggandet skall ske i form av småhus. Det finns risk för att småhusbyggandet minskas till föga mer än hälften, om det inte händer någonting.

Jag skulle också vilja fästa uppmärksamheten på det förhållandet att man från myndigheternas sida med mycken skärpa uppmanat kommunerna, deras förtroende- och tjänstemän, att lägga ner stor omsorg på upprättandet av realistiska bostadsprogram, så att länsbostadsnämnderna skulle kunna få uppgifter om det verkliga bostadsbehovet och kommunernas möjligheter att bygga bostäder. Man har understrukt att bostadsprogrammets realistiska karakter skulle vara en garanti för en rättvis fördelning av lånemedlen.

Så kommer plötsligt förslag om en fördelning som ger det intrycket att man inte har brytt sig om de kommunala bostadsprogrammen och som leder till — såsom herr Johansson i Norrköping mycket riktigt påpekade — att en rad kommuner här i landet, både

expansiva kommuner och andra, befinner sig i den situationen att sedan de väl skaffat mark, ordnat med projektering och gjort investeringar för att exploatera områdena, kommer dessa dyrbara anordningar att vara mer eller mindre outnyttjade under en viss tid, vilket måste förorsaka kommunerna förluster i form av räntekostnader.

Regeringens bostadspolitiska intentioner innebär en kraftig ökning av bostadsbyggandet i de tre storstäderna, där man har brist på arbetskraft och bostadsköer. Man skall inte heller glömma en mycket stark tendens till kostnadsstegring i bostadsbyggandet. Ökningen i storstadsregionerna skall då ske på bekostnad av bostadsbyggandet ute i länen, där man också har behov av att bygga bostäder och där man ju har arbetskraft. Det kan inte vara klokt med en sådan ryckighet beträffande bostadsbyggandets omfattning som ju, om ingenting inträffar, ställer tusentals byggnadsarbetare i landet inför valet att antingen gå arbetslösa eller flytta hemifrån.

Nu säger utskottets socialdemokratiska ledamöter och högerens representanter att principerna för den av inrikesministern föreslagna regionala fördelningen står i överensstämmelse med fjolårets uttalande av statsutskottet. Såvitt jag kan läsa innantill förhåller det sig inte så. Var och en kan själv studera uttalandet från i fjol. Där heter det att utskottet understryker departementschefens uttalande. Ser man då efter på föregående sida i utskottsutlåtandet skall man finna att departementschefen sagt, att man skulle öka bostadsbyggandet i storstadsregionerna genom att öka tillgången på arbetskraft. Hur skulle detta ske? Statsrådet hade pekat på att ökningen av arbetskraften skulle ske för det första genom att man lät de byggnadsarbetare som redan är sysselsatta inom dessa regioner i större utsträckning än tidigare ägna sig just åt bostadsbyggande. För det andra skul-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

le man öka utbildningskapaciteten, och för det tredje skulle man flytta över byggnadsarbetare till dessa regioner från områden med sysselsättningssvårigheter och där jämvikt inträtt på bostadsmarknaden. Man skulle alltså flytta över byggnadsarbetare från områden där de inte kunde få sysselsättning på grund av att byggnadsarbetarkåren var större än vad som motsvarade det lokala behovet.

Herr talman! Detta är någonting helt annat än att med en plötslig och väsentlig omDispositionering av bostadsbyggandet framkalla en arbetslöshet för flera tusen arbetare, som då tvingas att flytta, för att man skall kunna utnyttja deras kapacitet på andra orter.

Man måste också instämma i herr Johanssons i Norrköping, liksom även herr Nilssons i Tvärålund, uttalande att det är en felaktig föreställning att denna diskussion bara gäller fördelningen mellan tre storstäder och landsbygden. Vi har ju också expansiva orter ute i länen där det är nödvändigt att bygga, och vi har därtill en rad mindre expansiva områden och kommuner där det också är nödvändigt att man har en byggnadsverksamhet, om man skall förnya bostadsbeståndet och tillgodose de behov som föreligger. Det kan inte vara mindre angeläget att skaffa en bostad där, om det finns arbetskraft, än att man framtingar en flyttning av människorna till en central ort eller en större ort där man då givetvis också skall bygga ny bostad. Man får intrycket att detta stämmer ganska dåligt med de allmänna principer för lokaliseringpolitiken som det i alla fall rått ganska stor enighet om.

Låt mig bara ta ett par exempel från mitt eget län. I en kommun där försöker man nu verkligen satsa på att den industri som finns och något företag utifrån skall kunna hålla arbetslösheten borta och skapa sysselsättningstillfällen. I denna kommun, som ligger inom det norra stödområdet, byggde man i fjol

106 lägenheter. I år får man bygga 40, och de kommunala myndigheterna har förklarat att man egentligen skulle behöva bygga 250 lägenheter för att klara det behov som gör sig gällande just på grund av de ökade sysselsättningsmöjligheterna på industrisidan.

I en annan kommun som jag hörde talas om härom dagen behövede man 40 lägenheter för ett stort företag. Kommunen ligger för övrigt utanför en stad. Man behövede 40 lägenheter enbart för industriens behov, och tilldelningen uppgår till 15 lägenheter.

Jag kan ta ett tredje exempel som skymtat i pressen, där ansvariga kommunalmän har fått göra uttalanden. Det gäller också en kommun inom det norra stödområdet. I sommar sätter man där med myndigheternas tillstånd i gång den första etappen av ett skolbygge som enligt uppgift kostar 3,5 miljoner kronor. Men medan man har ett behov av att bygga minst 20 lägenheter i år, bl. a. för att tillgodose behovet av nödvändiga lärarbostäder, får nu kommunen endast bygga tre.

I Falun, för att ta ett exempel som åberopas i bl. a. landstingets framställning till inrikesministern, håller vi på att bygga om centrallasarettet. Det blir en utbyggnad av lasarettet som medför behov av att öka vårdpersonalen.

Hur skall man kunna klara en sådan situation, om det inte finns möjligheter att i någorlunda rimlig utsträckning få nya personalbostäder? Jag nämner detta därför att det ju inte bara är fråga om bostäder för industriens behov. Det finns också på vårdsidan behov av bostäder, både för centrallasarettet och för andra anstalter i länet. Jag skall inte ta flera exempel.

Vi har från centerpartiets sida velat framhålla att man i princip bör tillämpa samma grund för fördelningen mellan länen i storstadsregionerna som i fjol när det gäller minimiprogrammet. Jag skulle vilja säga till herr Bergman, att jag är på det klara med att detta ut-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

talande, som innebär att igångsättningen sker i samma omfattning och med samma fördelning som föregående år, kan föranleda något missförstånd. Men läser man vidare i reservationen får man saken klar för sig. Det är här kanske litet bristfälligt uttryckt, men vad saken gäller är att man inom det minimiprogram, som nu förordas och som det är diskussion om, i princip skall följa samma fördelningstal som i fjol — inte att man till varje pris måste ha samma omfattning i länen av byggandet som i fjol. Det tycker jag ändå är uppenbart.

Är projekteringen klar och det finns arbetskraft och resurser i övrigt, så har vi självfallet inom centern ingenting emot ett totalt ökat bostadsbyggande. Låt storstadsregionerna få en ökning, om möjligt en kraftig ökning! Men vi kan som tidigare sagts inte godta utskottsmajoritetens förslag. Eftersom också ett drygt tjugotal socialdemokrater i motioner starkt har kritiserat den regionala fördelningen i år måste jag uttala min förvåning över — det vill jag säga till min vän herr Johansson i Norrköping och andra — att de motionärer som tillhör statsutskottet inte anslutit sig till centerns reservation utan lämnat blanka reservationer. Jag kommer faktiskt att tänka på Hamlet — jag hoppas att jag citerar rätt: »Så går beslutsamhetens friska hy i eftertankens kränka blekhet över, och företag av märg och eftertryck vid denna tanke slinta ur sin bana och mista namnet handling.»

Nu säger herr Johansson att han inte vill driva demonstrationspolitik. Vad skall man då säga om att ett trettiotal socialdemokrater i olika motioner starkt har kritiserat fördelningen? Är det demonstrationspolitik eller inte? Om det inte är demonstrationspolitik att man yrkar på att vi i princip skall följa samma linje som nu centern förordar, då kan det inte vara demonstrationspolitik av oss i centern att gå på

samma linje — och inte av herr Johansson heller att ansluta sig till den, såvitt jag förstår.

Låt mig så övergå till att säga några ord om småhusbyggandet och miljöfrågorna. Den regionala fördelningen i år innebär ju risk för att småhusbyggandet avsevärt reduceras. Det är så mycket allvarligare som vi i vårt land inte kommit högre än till 28 å 29 procent för småhusens andel av den totala nyproduktionen. I andra länder i Väst-europa är andelen 50—60 procent och i Förenta Staterna över 80 procent. Man måste fråga sig, herr talman, om det beror på att vårt land har så mycket mindre markresurser än andra länder eller om det beror på skillnader i politisk regim. Eller beror det på förhållandena inom byggnadsindustrien? Ja, den frågan tror jag tål att fundera över. Är det några intressen i vår byggnadspolitik som hindrar en utveckling av vårt småhusbyggande? Jag ställer frågan. Det enda jag vet är att mark har vi i varje fall inte mindre gott om än andra industriländer i den västliga världen. Detta är kanske inte den enda heta potatis som man inte vågar ta i sin mun i debatten om bostadsbyggandet.

Nu har inte bostadsbyggandet varit föremål för någon särskild reglering i samband med långivningen, utan bostadsbyggandet har kunnat motsvara bygginitiativen. Vi menar att det i den situation vi hamnat i är nödvändigt — det framgår av reservationerna från bl. a. centerhåll — att riksdagen säger ut att bostadsbyggandets omfattning bör bestämmas av konsumenternas verkliga efterfrågan, en efterfrågan som med all säkerhet ökar med den allmänna standardökningen, den ökade fritiden och bilismens expansion. Men det måste sägas att bostadskostnadernas oroande utveckling tenderar att bli ett hinder för många familjer att förverkliga drömmen om ett eget småhus. Det krävs krafttag för att befordra en rationalisering och en begränsning av kostnads-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ökningarna inom byggandet om de breda folklagren inte skall ställas utan möjlighet att skaffa sig de bostäder de behöver.

Jag skall här inte ta upp någon debatt om Åkereds-fallet, men nog tror jag att många människor här i landet frågar sig om inte det som där skett är ett uttryck för att det inte på alla håll finns den rätta viljan att medverka till en rationalisering av bostadsbyggandet och ett förbilligande av bostadskostnaderna.

På andra områden i näringslivet har man fört en mycket hård debatt om rationaliseringsproblemen och krävt att man skall hålla kostnader och priser inom snäva gränser. Man frågar sig då om utvecklingen på bostadsbyggandets område är rimlig, med tanke på de stora belopp samhället här satsar. De som är sysselsatta inom bostadsproduktionen har nu en mera trygg och jämn sysselsättning än förr. Men ändå kan man undra hur det egentligen står till — detta gäller särskilt på vissa mycket expansiva orter — med det intresse som borde föreligga att hålla byggkostnaderna inom rimliga gränser.

Jag är medveten om att dessa frågor kommer att behandlas av en utredning, och jag hoppas bara att man där ser med stort allvar på problemen. På politiskt håll har man enligt min mening varit alltför rädd för att gripa sig an med dessa problem. Bostadsfrågan är av så grundläggande social betydelse för den enskilda människan, och framför allt för barnfamiljerna, att det är ett samhällsintresse av första ordningen att bereda en god bostad till rimligt pris. Det finns alls ingen anledning att av rädsla undvika kontroversiella frågor i det sammanhanget, utan problemen måste tas upp till grundlig prövning.

Vidare måste vi genom förmånliga låne- och amorteringsvillkor söka förbilliga bostadskostnaderna under de första åren. Jag hänvisar därtill de kon-

kreta förslag som framlagts i några reservationer, dels att höja lånegränsen för bl. a. småhus och dels att ränte- och amorteringskostnaderna skall få erläggas i form av en fast annuitet. Det är viktigare i initialskedet än några år längre fram i tiden att bostadskostnaderna kan hållas på en låg nivå.

Låt mig sedan säga några ord om reservation 2. Där understryker reservationerna att miljöfrågorna hittills har ägnats otillräckligt intresse och att det är nödvändigt med en ändring på den punkten. Jag har vid åtskilliga tillfällen här i kammaren ganska hårt kritiserat höghusbebyggelsen. Jag påpekar att kritiken inte gäller all höghusbebyggelse, men det finns inte så långt från riksdagshuset, om man studerar stadens omgivningar, exempel på mycket hård markexploatering, där höghusbebyggelsen är så koncentrerad att utrymmena för lekplatser och grönområden blivit klart otillräckliga inte bara med hänsyn till dagens behov utan än mera om man ser till framtidens krav på den yttre boendemiljön. Jag upprepar att det inte kan vara rimligt att samhället satsar mycket stora belopp på ett bostadsbyggande, som riskerar att på 1970- och 1980-talen bli slumbostäder — i varje fall om det då finns ett fritt bostadsval. Jag understryker att mina anmärkningar här gäller de avskräckande exempel man ibland kan få se.

Nu skall jag gärna erkänna att den kritik som från olika håll framförts mot bostadspolitiken har lett till att planeringsmyndigheter och bostadsstyrelsen numera ägnar dessa frågor långt större uppmärksamhet än förr. Men det behövs ändå en bättre samhällsplanering och mera forskning, om vi skall kunna undgå riskerna för felinvesteringar. En god boendemiljö är inte främst en samhällsekonomisk fråga, även om de ekonomiska aspekterna ofast står i förgrunden i debatten, utan här gäller det i första hand den enskilda människan. En god boendemiljö har

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

den allra största betydelse för den enskildes trivsel och trygghet. Jag tänker här särskilt på att barn och ungdom skall ha möjligheter att växa upp i en miljö som t. ex. tillåter lek och hobbies både inom- och utomhus. Det gäller att motverka en psykisk otrygghet hos det uppväxande släktet, en otrygghet som lätt kan uppstå om bostadsbyggelsen planeras fel.

Vi är säkert alla medvetna om att man måste inrikta planeringen mera på att söka tillgodose den enskilda människans önskemål och behov, vi vet bara ännu så litet om de här sakerna. Och tyvärr har vår forskning på området kommit på efterkälken. Jag framhöll för ett par år sedan från denna talarstol att vi måste komma till klarhet i dessa frågor. Även om vi i dag satsar en hel del på byggnadsforskning — dock alltför litet på den yttre miljön — kan det inte vara rimligt att ha en sådan disproportion mellan forskningsresurserna och bostadsbyggandet. Vi satsar ju miljarder på bostäderna. Det är en kritik som jag tycker att vi riksdagsledamöter mer än en gång har anledning rikta till oss själva.

Det händer ofta att vi satsar mycket stora belopp på reformer, men alltför sällan kollar vi med forskning upp vad de faktiska resultaten blivit även ur andra synpunkter än de rent ekonomiska, t. ex. hur åtgärderna inverkar på människornas trivsel och trygghet och hur de själva uppfattar reformerna.

Vi måste mera inrikta samhällsplaneringen och bostadsbyggandet på att tillgodose den enskilda människans önskemål och behov. Det kan ju inte vara en acceptabel målsättning, det kan inte vara en tillräcklig ambition att söka anpassa människan till miljön och dess brister.

Jag tror att den diskussion som har förts och som måste föras också framöver ändå skapat större förutsättningar för att vi lättare skall kunna komma till rätta med problemen. Jag tror att alla

som sysslar med samhällsarbetet — inte minst de som har ansvaret ute i kommunerna — har börjat inse att samhällsplanering och byggnadsplanering inte är någonting som kan överlätas åt några experter. Utformningen av samhället är en angelägenhet för årtionden framåt. Samhällsplaneringen har betydelsefulla konsekvenser inte bara och inte i första hand ekonomiskt, utan den har betydelse för människornas möjligheter till ökad trivsel och trygghet. Jag tänker inte minst på psykisk trygghet — välbefinnande och möjligheter över huvud taget till ett rikare liv. Dessa aspekter börjar alltmer, glädjande nog, träda i förgrunden, och jag tror att debatten om hithörande problem är den enda garantien för att det verkligen blir sörjt för en bättre planering för framtiden.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer som upptar bl. a. mitt namn.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Eliasson för att han var generös nog att erkänna, att det kan finnas skäl för den tolkning jag gjort av det under förmiddagen debatterade avsnittet på s. 27 i utlåtandet.

Jag är emellertid ledsen att jag inte kan fortsätta att tacka herr Eliasson för att han läser och tolkar vad utskottet skrivit. Han har nämligen, om jag blivit rätt informerad, beskyllt oss inom utskottsmajoriteten för att lägga in en annan mening i vad riksdagen förra året beslöt än vad som — enligt herr Eliassons åsikt — skulle vara riktigt. Jag finner det därför angeläget framhålla, att det har vi inte gjort. Vi betraktar förra årets formulering på det sätt som departementschefen har gjort, och den formuleringen ligger ju till grund för de principer departementschefen i år har presenterat.

Ett av inlagen i årets beslut är kvoteringen. Att den kvoteringen i sin utformning kanske inte blev sådan som

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

man hade väntat sig framgår bl. a. av att utskottet har korrigerat Kungl. Maj:t på denna punkt och dessutom lagt in motiv för ett något annorlunda handlande än det Kungl. Maj:t föreslagit. Det är fråga om en gradskillnad.

Men vad det innehållsmässiga beträffar ber jag att få erinra herr Eliasson om vad vi uttalade på s. 9 i statsutskottets utlåtande nr 42 förra året. Det heter där:

»Läget på bostadsmarknaden påkallar enligt utskottets mening kraftfulla åtgärder för att få till stånd en ytterligare ökning av bostadsproduktionen.» Det gäller hela riket det. »I första hand gäller detta de tre storstadsområdena, där knappheten på bostäder i förhållande till efterfrågan fortfarande är mycket besvärande.»

Det är sålunda alldeles klart att man ville ge prioritet för storstäderna. Den prioriteten var inte beroende av ökningen — en betydelse som herr Eliasson nu vill lägga in i utskottets uttalande — ty förra året hade vi onormalt stor igångsättning. År 1963 var igångsättningen bara 86 000 lägenheter, år 1962 92 000 och år 1961 76 000. Bilden av i dag blir alltså olikartad, beroende på vilket år man väljer för jämförelsen.

Får jag dessutom påpeka att vi kan plocka fram kommuner i detta fält som ena året får bygga låt oss säga 100 lägenheter, medan de andra året inte får bygga en enda lägenhet. Det kan ju förefalla katastrofalt, och nu får varje sådan kommun utgöra argument i denna diskussion.

Här har talats om arbetslöshet. Jag tror att herr Eliasson är helt på det klara med att om en reglering av denna art skulle skapa arbetslöshet på någon ort, så bleve dessa förhållanden inte gamla. Jag tror sålunda inte att det ligger realitet bakom resonemanget att kvoteringen kommer att skapa arbetslöshet.

Att kvoteringen inte kan stämma med de planer som kommunerna har gjort upp är ju inte så egendomligt, liksom

att den inte kan stämma med de behov som föreligger. Det finns ju inte en kommun som får sina behov tillgodosedda härvidlag. Behoven får graderas.

Jag måste alltså hävda att det är fel att söka ge sken av att det vi säger i år är något annat än det vi sade förra året.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn och jag kanske kan sluta diskussionen om skrivningen, ty vi kan ju inte diktera skrivningen för varandra. Och det gjordes ju ändå en del strykningar vid slutbehandlingen inom utskottet. Jag har emellertid tidigare motiverat varför jag inte kan dela de framförda synpunkterna, och jag tycker att jag har rätt att hysa denna mening.

Vidare är det väl ändå, herr Eliasson, resultatet vi skall se till. Utskottet har ändå givit vika för trycket från opinionen ute i landet samt från inte bara vår utan även övriga motioner inberäknat centerpartiets på denna punkt och överflyttat ytterligare 2 000 lägenheter.

Vi har ännu inte fått höra inrikesministerns uppfattning på detta område men vi kanske kan få del av den senare. Jag hoppas dock att också han godkänner detta avsnitt och även utskottets skrivning i övrigt. I så fall skulle jag anse utskottets skrivning vara stark. Men låt mig samtidigt framhålla, att jag inte är helt nöjd. Det kanske man inte heller kan bli i detta fall med hänsyn till hurudana förhållandena är ute i landet.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta diskussionen med herr Johansson i Norrköping, eftersom vi har klargjort våra synpunkter.

Herr Bergman överraskade mig med att påstå, att nedkrämpningen av bostadsbyggandet i exempelvis mitt hemlän med en tredjedel och i Jämtlands

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

län med 42 procent inte behöver skapa någon arbetslöshet, eftersom en sådan förmodligen skulle motverkas genom kompletterande åtgärder.

Jag tillåter mig i anledning härav, herr talman, att ställa en enkel fråga — om än inte i formell mening — till inrikesministern, vilken jag nu ser i kammaren: Är herr statsrådet beredd att garantera, att fördelningen och de fortsatta åtgärderna på detta område icke kommer att innebära någon arbetslöshet för de många byggnadsarbetare, som nu riskerar att friställas om inte fördelningen ändras?

Till herr Bergman vill jag bara säga, att jag står fast vid mitt uttalande att statsutskottets påstående att årets fördelning står i full överensstämmelse med fjolårets principer inte stämmer. Herr Bergman läste upp en mening ur statsutskottets utlåtande i detta ärende förra året, men han fortsatte inte att läsa på sidan 9, där det heter: »Utskottet hälsar därför med tillfredsställelse departementschefens uttalande angående åtgärder för att öka tillgången på arbetskraft till storstadsregionernas bostadsbyggande för att därigenom skapa förutsättningar för en ökning av bostadstillgången.»

Vad departementschefen i fjol uttalar står på sidan 8 i samma utlåtande: »Vissa möjligheter härtill» — d. v. s. möjligheter till att öka bostadsbyggandet — »torde föreligga, om tillgången på byggarbetskraft i dessa områden kan ökas. Ansträngningar bör därför göras att tillföra bostadsproduktionen i storstadsregionerna ökad arbetskraft genom att de byggnadsarbetare, som redan är verksamma inom dessa regioner, i högre grad än nu sysselsättes inom bostadsbyggandet, genom ökning av utbildningskapaciteten och genom att arbetskraft överföres från sådana områden i landet där sysselsättningssvårigheter för byggnadsarbetarna föreligger och jämvikt inträtt på bostadsmarknaden.»

Detta uttalande innebär något helt an-

nat än att man skall flytta arbetskraft på grund av att myndigheterna framkallat arbetslöshet.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vore tacksam att få veta var någonstans kvoteringen framkallat arbetslöshet i vårt land. Detta påstående tror jag att herr Eliasson får svårt att bevisa.

Vidare vill jag understryka att principerna är riktiga. De är desamma i år som förra året. Det är det praktiska utfallet som är diskutabelt. På denna punkt har statsutskottet gjort ett uttalande som innebär en korrigerings av detta utfall.

De 88 000 lägenheter vi i dag satt upp som minimiprogram skall, herr Eliasson, jämföras med de 85 000 lägenheter som var vårt minimiprogram när vi förra året beslöt om principerna på detta område. Att det sedan blev 94 000 lägenheter är en helt annan historia. Vad det kommer att ha blivit när detta år är slut vet varken herr Eliasson eller jag. I varje fall kommer det inte att bli exakt 88 000. Jag hoppas att det skall bli flera, men det får vi se då. Principerna är dock desamma i år som i fjol. Det är den praktiska tillämpningen vi i dag tvistar om.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror ändå att herr Bergman måste medge att en så radikal minskning av bostadsbyggandet som det här är fråga om måste påverka sysselsättningsmöjligheterna. Det är riktigt som herr Bergman säger att man i och för sig inte kan jämföra de planerade 88 000 lägenheterna med det i fjol uppnådda antalet 94 000. Men genom den förskjutning som man härvidlag åstadkommit får man ändå en lägre sysselsättningsgrad.

Jag hänvisar bl. a. till de motioner som väckts av herr Bergmans partivänner på skaraborgsbänken, i vilka man

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

räknar med att denna nedskärning i hemlänet i jämförelse med fjolårets siffra skulle innebära 500 arbetslösa. Jag har inte sagt att man nu har framkallat någon arbetslöshet. Men om man inte gör något på detta område, är det risk för att man får en sådan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag hemställer att få besvara några interpellationer, som direkt berör det ämne vilket vi nu diskuterar. Svaren på interpellationerna innehåller också en del uppgifter som kan betraktas såsom kommentarer till de tidigare anförandena. Jag kommer senare igen till dessa under den fortsatta diskussionen.

Herr Öhvall har frågat om jag vill medverka till en ökning av byggnadskvoten för bostäder till lägst 3 500 lägenheter i Norrbotten under innevarande år.

Herr Grebäck har frågat vilka bedömningsgrunder bostadsstyrelsen har använt vid fördelningen av bostadskvoten när det gäller länsdelen utanför Storstockholm.

Vidare har herr Eriksson i Bäckmora frågat, om jag överväger att vidtaga åtgärder för att öka bostadsbyggandet genom att låta småhusbyggande och byggande av invalidbostäder ske utanför de tilldelade kvoterna.

Jag ber att nu få besvara dessa tre interpellationer i ett sammanhang.

Den av bostadsstyrelsen gjorda fördelningen av bostadslånemedel för år 1965 är preliminär och grundar sig på föregående års riksdags beslut om ett bostadsbyggnadsprogram för året på 85 000 lägenheter. Vid fördelningen har bostadsstyrelsen beaktat de riktlinjer regeringen föreslagit i årets statsverksproposition. Sålunda har lånemedlen fördelats med prioritet för områden, som har särskilt stort lägenhetsunderskott på sin bostadsmarknad, främst

storstadsregionerna. Fördelningen inom länen har gjorts av respektive länsbostadsnämnder, som därvid haft att beakta angelägenheten av att i första hand tillgodose bostadsbehovet i orter med ett expanderande näringsliv.

En definitiv fördelning av lånemedel är avsedd att företagas snarast möjligt efter att riksdagen fattat beslut om årets bostadsprogram.

Enligt förslaget i statsverkspropositionen skall det vid fjolårets riksdag bestämda bostadsbyggnadsprogrammet för år 1965 ökas till 88 000 lägenheter. Lånemedel avseende denna ökning på 3 000 lägenheter har ännu inte fördelats. Regeringen har för sin del föreslagit, att dessa lånemedel skall fördelas med särskilt beaktande av det byggnadsbehov som har samband med nyetablering eller utvidgning av industriföretag, bl. a. såsom resultat av lokaliseringpolitiska åtgärder. Såsom framgår av föreliggande utlåtande av statsutskottet (SU 1965:38) har utskottet föreslagit, att ifrågavarande reserv skall ökas till 5 000 lägenheter. Om riksdagen bifaller utskottets förslag, skulle det alltså återstå att fördela lånemedel för 5 000 lägenheter. Dessa lånemedel torde helt komma att tillfalla orter utanför storstadsregionerna. Enligt vad jag har inhämtat av chefen för bostadsstyrelsen överväger ämbetsverket vidare att beträffande de för storstadsområdena avsedda kvoterna utvidga tillämpningsområdet till vissa kommuner utanför de områden, som hittills har ansetts tillhöra storstadsregionerna i lånesammanhang. Innebörden härav skulle bl. a. bli att en del kommuner i Stockholms län skulle kunna påräkna en viss förstärkning av sina byggnadskvoter. Vilken effekt på igångsättningsmöjligheterna som den återstående lånemedelsfördelningen kommer att få i de olika länen är jag inte beredd att uttala mig om.

Vad särskilt angår bostadsbyggandet i Norrland vill jag vidare erinra om att

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

norrlandslänen jämte Kopparbergs och Värmlands län fick en extra tilldelning av bostadslänemedel förra sommaren. Härigenom möjliggjordes igångsättning i dessa län av 2 000 lägenheter utöver det ursprungliga programmet. Detta innebär att norrlandslänen och de två andra nämnda länen blev särskilt gynnade i fråga om byggnadsmöjligheterna under fjolåret.

Herrar Öhvall och Eriksson i Bäckmora har framhållit, att den gjorda fördelningen kan medföra arbetslöshet bland byggnadsarbetarna. I anslutning därtill vill jag påpeka, att det i statsverkspropositionen föreslagna bostadsbyggnadsprogrammet uttryckligen har angivits vara ett garanterat minimiprogram. Regeringen kommer att medverka till en ökning av byggandet därutöver, om utvecklingen i fråga om kapitalresurser och arbetskraftstillgångar skulle göra en dylik ökning möjlig. Angelägenheten av en sådan ökning har också understrukits i statsutskottets utlåtande. Med denna utgångspunkt är det givet att regeringen följer utvecklingen på byggarbetsmarknaden med största uppmärksamhet. Jag vill i detta sammanhang vidare erinra om att propositionsförslaget även förutser en betydande ökning av ombyggnads- och förbättringsverksamheten, framför allt i syfte att tillgodose behovet att rusta upp åldringarnas bostäder. Riksdagen har redan bifallit en proposition med förslag om ett anslag av 28 miljoner kronor på tilläggsstat till räntefria förbättringslån. Nyligen har regeringen förelagt riksdagen förslag att anvisa ytterligare 10 miljoner kronor på tilläggsstat för detta ändamål. Det synes rimligt att räkna med att denna intensifierade förbättringsverksamhet kommer att lämna ett inte oväsentligt bidrag till att skapa sysselsättningstillfällen för byggandsarbetare, inte minst i glesbygden och i mindre tätorter.

Herr Eriksson i Bäckmora har i sin

interpellation anfört att byggkvoten för småhus inte motsvarar bygginitiativet samt att det finns risk för att de minskade igångsättningsmöjligheterna kommer att gå ut över småhus och invalidbostäder. Till detta vill jag anmärka att någon särskild byggkvot för småhus inte finns. Bostadsstyrelsen har nämligen beslutat fördela länemedlen enligt sådana grunder, att det lokala initiativet får avgöra om pengarna skall användas för småhus eller flerfamiljshus. Statsutskottet har i sitt utlåtande understrukit att småhusbyggandet inte bör erhålla en generell prioritering, oavsett var husen byggs. Såvitt jag kan finna innebär utskottets uttalande ett accepterande av de fördelningsprinciper bostadsstyrelsen tillämpat i fråga om småhus. I den mån det skulle visa sig att flerfamiljshusen ges företräde inom ramen för de lånemöjligheter, som kommer att stå till buds, torde detta få ses som ett uttryck för att kommunerna — som har det grundläggande ansvaret för planeringen av bostadsförsörjningen — själva anser byggandet av flerfamiljshus såsom mera angeläget än byggandet av småhus. Jag har emellertid svårt att dela herr Erikssons mening om riskerna för att produktionen av invalidbostäder skulle bli missgynnad till följd av bostadsstyrelsens fördelningsregler. Såvitt jag kan finna skulle det innebära ett helt omotiverat underbetyg åt kommunerna om man förutsätter att de skulle låta invalider och handikappade komma i efterhand när det gäller bostadsförsörjningen.

Den fjärde interpellationen har ställts av herr Lundberg som frågar om statsministern uppmärksammat »den nödsituation och upprörande rättslöshet som bostadslös ungdom och andra utsättes för vid sökande efter bostad eller vid innehav av nödbostad, på grund av att vi tillåter obskyra bostads-, tomt- och fritidsmarksjobbare att bedriva sin asociala verksamhet och därför att vi

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

saknar en effektiv inköps-, pris-, försäljnings- och uthyrningskontroll i samhällets regi».

Herr Lundberg frågar vidare, om man kan förvänta att statsministern är beredd att till årets riksdag, med beaktande av de synpunkter som anförts i motiveringen till interpellationen, komma med »effektiva förslag, som kan hindra enskilda spekulationsintressen att få köpa fastigheter och markområden, innebärande att samhällets skyldighet att säkra mark till bostads- och fritidsändamål ges företräde och att staten ställer ekonomiska resurser till förfogande för landsting och kommuner för inköp av lämpliga fastigheter samt att lantbruksnämnderna även får till uppgift att ekonomiskt stödja en sådan utveckling». Herr Lundberg frågar slutligen, om vi i år kan få en provisorisk lagstiftning om inköps-, pris-, försäljnings- och uthyrningskontroll i samhällets regi.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Interpellanten gör gällande, att samhällsorganen står passiva till bostadskrisen, att lagstiftarna resignerat inför de markpolitiska problemen och att företrädare för profit- och spekulationsintressen tillåtes dominera lagstiftning och andra samhällsinitiativ på det bostadspolitiska området.

Herr Lundbergs skildring av de nuvarande förhållandena på bostadsmarknaden är genomträngd av en stark indignation över de möjligheter som rättsystemet och marknadsförhållandena erbjuder att för egen vinning utnyttja den rådande bostadsknappheten till andra människors förfång. Interpellantens motivering bärs upp av patos och medkänsla för människor, som oförskyllt drabbas av de orättvisa situationen på bostadsmarknaden medför. För detta hyser jag all respekt för herr Lundberg.

Jag kan emellertid inte underlåta att

framhålla, att herr Lundbergs beskrivning av förhållandena utgör en svartmålning, där sakligheten och sinnet för proportioner har dränkts i en mäktig känslolvåg. Läget på bostadsmarknaden är långtifrån tillfredsställande, och förhållandena i fråga om fastighetshandel och markaffärer lämnar åtskilligt övrigt att önska, men det står inte fullt så illa till som herr Lundberg hävdar. När man läser interpellationen skulle man kunna tro, att myndigheterna sitter med armarna i kors och bara låter bostadsbristen växa. Detta är ju inte alls förhållandet. Verkligheten är i stället den att vi sedan länge arbetar på gränsen till ekonomisk överansträngning för att söka lösa bostadskrisen. Bostadsproduktionen växer oavbrutet. Dess omfattning är sådan att Sverige med sin höga produktionsnivå intar en mycket framskjuten ställning bland industriländerna.

I fråga om markpolitiken förmedlar herr Lundbergs interpellation det intrycket att kommunerna förhåller sig passiva och låter enskilda markspekulanter ohejdat roffa åt sig bebyggelsemarken. Även denna skildring innebär en grov överdrift. Det är sant att det fortfarande finns möjligheter för enskilda spekulanter att göra avsevärda vinster på markaffärer, men till bilden hör också att kommunerna utvecklar en betydande aktivitet för att förvärva mark i syfte att göra sig oberoende av mark i enskilda vinstspekulanter ägo. Markpolitiska utredningen har undersökt markfrågans läge i 370 kommuner, vilka svarade för 95 procent av flerfamiljshusbyggandet åren 1960—1962. Undersökningen visar, att huvudparten av bebyggelsemarken i dessa kommuner för bostadsproduktionen under åren 1958—1962 hade förmedlats av kommunerna. I fråga om flerfamiljshus inom nyexploateringsområden svarade kommunerna för mer än 80 procent av all mark. Inom saneringsområden var

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbygandet, m. m.

kommunernas aktivitet inte lika stark, men de svarade dock för en tredjedel av marken. I fråga om småhus svarade kommunerna för ungefär 65 procent av markförsörjningen.

Trots att kommunernas åtgärder har denna stora omfattning kom markpolitiska utredningen till den slutsatsen att en ytterligare aktivisering av de kommunala markpolitiska åtgärderna är behövlig. Utredningen föreslog också åtgärder för att stärka kommunernas markpolitiska beredskap. Jag tror för egen del att ökade kommunala insatser är av stor betydelse för bostadsbyggandets långsiktiga planering. Men det vore enligt min mening oriktigt och orättvist mot kommunerna att låta detta förhållande undanskymma de stora insatser som kommunerna, ofta under betydande uppoffringar, gör redan i dag inom markpolitiken. Det är fel att kalla dessa insatser för blygsamma, ännu felaktigare att beskriva dem som samhällelig passivitet.

Enskilda personers spekulationsköp av mark drar emellertid uppmärksamheten till sig, inte minst från pressens sida, i långt högre grad än de kommunala förvärven. Detta torde bero på att det finns en stark opinion till stöd för aktivare kommunala åtgärder. Jag vill erinra om att regeringen har utlovat en proposition till höstriksdagen angående statliga krediter till kommunerna för tomträttsupplåtelse. Detta är ett första steg i riktning mot en aktivisering av markpolitiken. Syftet är att med en sådan kreditgivning säkra kommunernas möjlighet att behålla den mark de har förvärvat i sin ägo, så att de inte av likviditetsskäl skall nödgas avyttra den i samband med samhällets utbyggnad.

Även frågan om krediter för markförvärv skall övervägas närmare. Man kan emellertid inte komma ifrån att göra en avvägning av detta kreditbehov mot andra föreliggande investeringsbehov.

Beträffande expropriationslagstiftningen pågår utredning sedan några år tillbaka. Utredningsarbetet redovisas successivt, och några betänkanden har lagts fram.

Andra frågor av stort intresse på det markpolitiska området är spörsmålet om kommunal förköpsrätt till mark och om åtgärder för att förbehålla samhället en ökad andel av markvärdestegringen. I båda dessa ämnen har utredningsarbetet kommit långt på väg, och 1963 års markvärdekommitté har ställt i utsikt en redovisning under nästa år.

Naturligtvis kan man i likhet med herr Lundberg beklaga att utredningar tar lång tid. Grundlighet och noggrannhet i utredningsverksamheten är dock av ett så betydande värde, att ett ingripande för att påskynda utredningarna bör komma i fråga endast när det påkallas av alldeles särskilda skäl.

Jag kan inte dela herr Lundbergs uppfattning att provisoriska åtgärder bör vidtagas för att komma till rätta med de markpolitiska problemen. Med hänsyn till läget i de arbetande kommittéerna bör det emellertid finnas rimliga utsikter att under loppet av nästa år få fram huvudlinjerna i ett fullständigt markpolitiskt program. Med den aktivitet som våra kommuner lägger i dagen inom markpolitiken torde denna väntan inte behöva inge några större betänkligheter.

Interpellanten går också in på frågan om principerna för fördelningen av bostadsbeståndet. Det vill synas som om herr Lundberg närmast är inne på tanken att vi i ökad utsträckning bör kriminalisera sådana företeelser som går under beteckningen svart bostadsmarknad och göra större insatser för att beivra olagliga transaktioner på bostadsmarknaden. Jag vill erinra om att åtgärder av den art herr Lundberg syftar på redan är straffbelagda. Från polisens sida har vidare lagts ned ett betydande arbete på att efterspana och lag-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbygandet, m. m.

föra personer som har gjort sig skyldiga till brott mot hyresregleringslagen. Under det senaste året har denna verksamhet intensifierats.

Att komma till rätta med bostadsmarknadens missförhållanden enbart genom lagföring och straff är emellertid inte möjligt. Det är nödvändigt att i första hand inrikta sig på positiva åtgärder som är ägnade att undanröja grunden för rådande missförhållanden, med andra ord att söka förbättra själva marknadsfunktionen på bostadsområdet. Främst måste detta ske genom att vi medverkar till en ökning av bostadsutbudet. En åtgärd i denna riktning — för vilken regeringen och det ansvariga ämbetsverket har fått uppbära kritik från många håll — har varit att i bostadslångivningen prioritera de regioner där bristen på bostäder är mest framträdande, främst storstadsområdena. Regeringen är inte heller främmande för tanken att låta priset på bostaden få ett ökat spelrum på bostadsmarknaden. Förutsättningen är dock att detta kan ske med bibehållande av ett rimligt lagskydd för de boendes vitala intressen. Dessa frågor övervägs av hyreslagstiftningssakkunniga, som väntas lägga fram sitt betänkande i år. Vi har även anledning att ägna frågan om de generella subventionerna fortsatt uppmärksamhet. Slutligen vill jag nämna att bostadsförmedlingsutredningen har i uppdrag att skyndsamt och med förtur pröva frågan om gemensam bostadsförmedling i sådana av flera kommuner bestående regioner, som utgör en enhet när det gäller bostadsförsörjningen. Enligt vad jag har erfarit från utredningens ordförande kan ett delbetänkande i denna fråga väntas bli avlämnat före halvårsskiftet.

Jag har med denna översiktliga redovisning av pågående utredningsverksamhet och redan vidtagna åtgärder velat visa, att de frågor herr Lundberg tar upp i sin interpellation redan är

föremål för behandling och att resultatet av utredningarna kan väntas inom relativt kort tid. Av det anförda framgår också att regeringen inte är beredd att förorda några brådstörtade provisorier.

Slutligen, herr talman, vill jag besvara en interpellation, som framstälts av herr Gustafsson i Kärby, som frågat vilka åtgärder jag har för avsikt att vidtaga för att skapa möjligheter att bevilja förbättringslån för upprustning även av åldringsbostäder inrymda i flerfamiljshus, som har annan ägare än kommun.

Enligt gällande bestämmelser får förbättringslån för hus med fler än två lägenheter utgå endast till kommun. Emellertid synes det inte uteslutet att dispens från ifrågavarande föreskrift skulle kunna lämnas. Enligt vad jag inhämtat undersöker bostadsstyrelsen f. n. möjligheterna att genom en sådan dispens lämna medverkan till vissa aktuella förbättringsarbeten av den art interpellanten åsyftar.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om samhällets stöd till pensionärernas bostadsförsörjning nyligen har övervägts inom bostadsförbättringsutredningen, som förra året lade fram ett betänkande om bostadsstöd åt pensionärer. Betänkandet har remissbehandlats och prövas nu inom Kungl. Maj:ts kansli. Utredningens förslag bygger på den allmänna principen att samhällets kreditstöd för bostadsförbättringar inte skall vara kombinerat med kapitalsubventioner och att eventuellt erforderliga subventioner i syfte att nedbringa bostadskostnaderna skall lämnas i form av löpande bidrag. Med denna konstruktion har utredningen velat uppnå likvärdighet i stödet till pensionärerna, oavsett om de bor i egnahem eller i flerfamiljshus. Syftet har också varit att komma till rätta med en grundläggande svårighet, som är förenad med kapitalsubventioner för lägenheter i fler-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

familjshus, nämligen att skapa garantier för att subventionernas värde verkligen kommer de avsedda bostadshushållen till godo. Jag är inte i detta sammanhang beredd att uttala mig om, hurvida utredningens förslag bör genomföras eller inte. Oavsett vilket resultat den fortsatta prövningen av förslaget leder till, är det emellertid min avsikt att ta upp frågan om kreditförsörjningen för bostadsförbättringar till närmare granskning.

Herr ÖHVALL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för det svar som jag fått på min interpellation angående byggnadskvoten för Norrbotten. Något direkt svar har jag emellertid inte fått, utan statsrådet säger att regeringen kommer att medverka till en ökning av byggandet utöver minimiprogrammet om utvecklingen i fråga om kapitalresurser och arbetskrafttillgångar skulle göra en dylik ökning möjlig.

Inrikesministern har dröjt med svaret på interpellationen fram till den dag då bostadsprogrammet i dess helhet är föremål för debatt. Låt mig då säga att jag naturligtvis förstår att de flesta områden av landet har anledning att vara missbelåtna med den ryckiga regleringspolitik som förts på bostadsområdet. Någon lätt uppgift har för visso inte de lokala planeringsmyndigheterna. Med min interpellation har jag emellertid velat peka på de speciella förhållanden och de återverkningar som kommer till uttryck när Norrbottens län får vidkännas en nedskärning av detta slag, verkningar som utgör en direkt följd av minskat bostadsbyggande.

Ingen bör vara förvånad över att man i Norrbotten är besviken över denna nedskärning av byggnadskvoten. Om man ser siffran mot de tre föregående årens genomsnitt, kommer man fram till att nedskärningen betyder en minskning av nära 40 procent. Till detta kom-

mer att länet brottas med en strukturförändring, som torde vara enastående i sitt slag i detta land. Bostadsbyggandet utgör i sig självt en nyckelaktivitet, som man inte kan bortse ifrån i ett besvärligt sysselsättningsläge. Den primära målsättningen måste emellertid vara att få fram bostäder till dem som behöver dem. Tillgängliga siffror visar att i Norrbottens län bor 101 personer per 100 rumsenheter, medan motsvarande siffra för hela landet ligger på 83. 25 procent av barnfamiljerna är trångbudda, vilken siffra kan ställas mot 18 procent för genomsnittet i landet.

Länsmyndigheterna har presenterat siffror, som belyser de onormala folkomflyttningar som skett och de strukturförändringar som pågår inom basnäringarna. Länets tätorter utvecklas intensivt. Tre av A-regionerna uppvisade under perioden 1950 till 1960 en befolkningsökning som överstiger 30 procent, eller mer än dubbelt av riksgenomsnittet. Ökningen ligger högst i landet. Antalet bostadssökande är i Luleå 3 335 eller 10,4 procent av folkmängden. Det betyder att bostadsbristen i Luleå är lika stor som i storstadsregionerna, om man skalar bort de bostadssökande som önskar bostad i en icke närmare preciserad framtid.

Min interpellation angående byggkvoten för Norrbottens län lämnades redan den 20 januari. Inrikesministerns betänketid har sålunda varit mycket lång. Under denna tid har inrikesministern hunnit med att besöka Luleå, och han har där haft tillfälle att avläsa temperaturen i länet. Inrikesministern besökte den 24 januari ett socialdemokratiskt möte i Luleå. Den 25 januari skrev en socialdemokratisk tidning med fet stil: »Regeringen är beredd att snabbt öka bostadskvoten till Norrbotten, om så blir nödvändigt.» Att en ökning är absolut nödvändig har länsmyndigheterna med eftertryck givit till känna. Jag hade därför anledning att räkna med att

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

svaret på min interpellation skulle bli helt positiv. Så blev inte fallet, och nu frågar jag inrikesministern: Var tidsningsuppgiften felaktig eller har inrikesministern ändrat uppfattning?

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Orsaken till denna har varit den oro man har känt i de kommuner inom Stockholms län, vilka är belägna utanför Storstockholms-området, i fråga om fördelningen av byggnadskvoterna. Av inrikesministerns kortfattade och summariska svar finns en viss tröst att hämta. Statsrådet meddelar att man inom bostadsstyrelsen överväger att utvidga kvoternas tillämpningsområde inom vissa kommuner utanför de områden, som hittills ansetts tillhöra storstadsregionerna i länssammanhang, och det skulle innebära att en del kommuner — kranskommunerna till Storstockholms-området — skulle kunna påräkna en viss förstärkning av sina byggnadskvoter.

Den totala effekten i fråga om bostadsbyggandet inom Storstockholms-området och dess kranskommuner blir densamma, men det blir en bättre spridning och större möjligheter att bättre använda de resurser som står till buds. Men för de kommuner, som ligger utanför denna krets, är situationen ganska mörk, vilket jag kan belysa med några siffror.

Kommunerna hade önskat att få till stånd ett bostadsbyggande på 3 218 bostadslägenheter, men kvottilldelningen uppgår till 2 000 lägenheter. Av dessa faller inte mindre än 1 500 på Södertälje och Nynäshamn, vilket är bra i och för sig, men då blir det bara 500 lägenheter över till det övriga länet. En hel mängd av dessa kommuner inom Stockholms län får ingen tilldelning alls, och andra får sina önskemål starkt nedprutade. Vad min egen kommun,

Knutby, beträffar hade vi räknat med att försöka komma till rätta med problemet och skaffa våra pensionärer, som vi har mycket gott om, lägenheter. Vi hade tänkt bygga 25 pensionärslägenheter, men kvottilldelningen inom hela kommunen är bara 12. Vi har avsatt mark och planerat. Allt var förbättrat, men nu spolieras dessa möjligheter.

Detta är några exempel på konsekvenserna av den bostadspolitik som bedrivs och vi har litet svårt att förstå meningen med den.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få framföra ett sedvanligt tack till inrikesministern för svaret som jag emellertid inte finner särskilt positivt. Jag uppfattar det närmast som ett polemiskt svar.

På min fråga i interpellationen om möjligheterna att öka bostadsbyggandet genom att låta uppförandet av småhus och invalidbostäder gå utanför kvoterna svarar inrikesministern att det är att ge ett underbetyg åt kommunernas ambitioner om man förutsätter att småhusspekulanter och invalider skulle sättas i efterhand i fråga om bostadsförsörjningen.

Om det är i den andan inrikesministern vill diskutera bostadsproblemet kan jag ge honom beskedet att jag ingalunda ger underbetyg åt kommunerna i detta sammanhang. Dessa gör nog vad på dem ankommer. Om jag skulle ge någon ett underbetyg blir det inrikesministern, som genom kvoteringen och den ryckiga bostadspolitiken kullkastat kommunernas byggplaner på detta område.

För exempelvis Gävleborgs län innebär kvoteringen en nedskärning av bostadsbyggandet med cirka 45 procent, om jag räknat rätt. Det skulle vara orimligt att tro annat än att en sådan kraftig nedskärning också går ut över småhus- och invalidbostadsbyggandet.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

Förhållandet är vidare detta, och det känner förmodligen också inrikesministern till, att många kommuner först på allra senaste tiden tagit med invalidbostäderna i byggplanerna. I detta läge och med det uppdämda behov som finns hade säkerligen många kommuner varit tacksamma om exempelvis invalidbostäderna gått utanför kvoteringen. Det skulle säkerligen ha stimulerat till ökade insatser på detta område. I stället tvingas nu kommunerna att banta ned sina byggnadsplaner även i fråga om invalidbostäder.

Inrikesministerns nedskärning av bostadsbyggandet kommer också att få återverkningar på lokaliseringpolitiken. Åtskilliga företag som tillkommit genom statsmakternas lokaliseringspolitiska stöd har lyckats så bra att de behöver expandera och få tillgång till ytterligare arbetskraft men hämmas därvid av bl. a. bostadsbristen. Nog tyder väl vad som här sker på bristande samordningsåtgärder och på att inrikesministern inte riktigt håller reda på vad den högra och den vänstra handen gör.

Herr talman! Jag måste uttala min besvikelse — en besvikelse som alla bostadslösa och egnahemsbyggare säkerligen också känner — över att inrikesministern inte i sitt hårt nedskurna bostadsbyggnadsprogram kunnat låta uppförandet av småhus och invalidbostäder ske utanför kvoteringen.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag får pliktskyldigast tacka herr inrikesministern för svaret.

Den form inrikesministern valt för att svara på min interpellation är anmärkningsvärd och gör det fullkomligt meningslöst för mig att gå in i en debatt. Jag förutsätter att statsministern vid något senare tillfälle kan besvara interpellationen och att det då skall bli möjligheter till en diskussion av de allvarliga problem som uppkommer genom svårigheterna för inkomsttagare

med årslöner mindre än 15 000 kronor att skaffa sig en tillfredsställande bostad, svårigheterna för vår ungdom att få tillgång till bostäder och allt det sociala elände som följer i bostadsbristens spår.

Eftersom också herr talmannen torde ha uppfattningen att riksdagens arbetsformer bör följas och att inget statsråd skall sätta interpellationsinstitutet ur spel avstår jag från ytterligare kommentar.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom den interpellation som jag har lämnat till inrikesministern inte är av samma format som herr Lundbergs, vill jag tacka för det svar som lämnats. Jag tror också att tiden för min del räcker till att brodera litet i anledning av svaret.

Bakgrunden till frågan är att den pågående undersökningen av åldringarnas bostadsförhållanden ger anledning till många reflexioner. Det visar sig att behovet av bostäder åt åldringar är utomordentligt stort. Det är alldeles uppenbart att man får ta vara på alla möjligheter om det över huvud taget skall kunna göras något åt denna fråga.

I länsbostadsnämnden i Östergötland hade man ett fall, där det såg ut att finnas möjlighet att förbättra bostadsförsörjningsmöjligheterna för några gamla. På en ort lades en mindre industri ned. Företaget ägde en fastighet, vari fanns nio bostäder. Hyresgästerna var alla äldre personer. De bildade en bostadsrättsförening som förvärvade fastigheten. Den kan rustas upp för en mycket ringa kostnad och förses med sanitära anordningar. Bostadsrättsföreningen sökte förbättringslån och anhöll att detta lån på 2 400 kronor skulle vara räntefritt och stående och lämnas utan in-tecknings säkerhet. De lånesökande levde alla i mycket knappa ekonomiska omständigheter. Det var bara en av dem

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

som hade en beskattningsbar inkomst överstigande 6 000 kronor.

Här fanns det alltså möjlighet att mot en låg kostnad ordna acceptabla bostadsförhållanden för en grupp gamla människor. Men då säger reglerna ifrån. En kommun måste äga huset för att förbättringslån skall kunna beviljas. Annars blir det inga pengar. Nu säger statsrådet i sitt svar till mig, att det inte är mycket att göra åt detta förhållande men att det inte är uteslutet att dispens kan lämnas om man ansöker därom. Detta uttalande är tillfredsställande. Jag är övertygad om att det kommer att leda till att man söker sådan dispens och hoppas att vederbörande behandlar framställningen med all tillbörlig välvilja så att det blir möjligt för dessa människor att skaffa sig ifrågavarande bostadsförbättring.

Till det som statsrådet i slutet av svaret yttrade om utredningens resultat vill jag bara säga att utredningens synpunkter är mycket intressanta. Jag förstår å andra sidan att statsrådet kanske ännu inte vill avge någon deklaration om hur den kommer att bedömas. Det är kanske litet svårt att få grepp om den utan vidare.

Jag ber än en gång att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Mina svar till interpellanterna har fått ganska skiljaktiga kommentarer. Ingen har väl varit helt nöjd, och det räknade jag väl inte med. Jag trodde knappast heller att någon skulle vara så missnöjd som herr Lundberg tycks ha blivit.

Vi har ju ändå den ordningen, herr Lundberg, att herr Lundberg visserligen bara har sex minuters repliktid till sitt förfogande, men därefter står ju talarlistan öppen för en anmälan. Då kan

herr Lundberg ta upp hela det problemkomplex som han i sin interpellation har velat aktualisera. Jag kan inte tänka mig att herr talmannen kommer att förvägra herr Lundberg att anteckna sig på talarlistan. Jag kan garantera att jag skall vara inne i kammaren om det finns någon chans därtill och även lyssna till herr Lundberg. Om jag sedan skall gå upp i debatten blir väl en sak som jag får fundera över med hänsyn till vad som sägs.

Jag har försökt behandla herr Lundbergs interpellation på ett så hyggligt sätt som möjligt, beaktat den indignation som lyser igenom och talat om att interpellationen bärs upp av ett socialt patos men att jag inte kan bortse från att en del av innehållet måste betecknas som överdrifter, mot vilka jag tvingas invända att förhållandena inte präglas av en sådan passivitet utan gräns, som herr Lundberg i sin interpellation vill beskriva.

Jag vill också tala om de möjligheter, som enligt gällande lagstiftning står till buds, samtidigt som jag i mitt direkta svar till herr Lundberg säger att vissa av de ting som han berör är föremål för utredning och att vi, när arbetet härmed är färdigt, kommer att framlägga förslag till lagstiftning rörande de ömtåliga områden som herr Lundberg har pekat på. Men jag har också mycket bestämt sagt, att vi inte är beredda till några provisoriska åtgärder, som vi kastar in här och var, utan att vi gärna vill ha ett rimligt underlag för att bedöma vad som skall göras. Det må sedan gälla expropriation, hyresreglering eller andra åtgärder.

Som sagt, jag skall gärna lyssna till herr Lundberg om han kommer igen, och jag har självfallet ingenting att erinra om statsministern eventuellt vill ta upp interpellationen ytterligare en gång. Han har överlämnat den till mig för besvarande, och detta har jag tagit som ett tecken på att han ansett att

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

den hör samman med den bostadspolitiska debatt som vi för.

Beträffande de övriga interpellanterna skall jag bara säga till herr Öhvall, att om herr Öhvall i början av januari begär en bestämd kvottilldelning för Norrbotten, så är det väl alldeles orimligt att begära att jag skall kunna stiga fram och svara på den frågan förrän jag någorlunda vet hur riksdagen kommer att ställa sig till omfattningen av denna kvot år 1965. Vi har föreslagit 88 000 lägenheter. Vi har föreslagit en omfördelning som har blivit mycket diskuterad under de senaste månaderna och som också har blivit föremål för ett uttalande från statsutskottet, som har gjort en justering av den preliminära fördelning bostadsstyrelsen på grundval av våra intentioner har gjort.

Jag kan redan nu säga att jag ingen-ting har att erinra mot denna justering med 2 000 lägenheter ytterligare till lokaliserings- och industriexpansionskvoten, och jag har i mitt svar också framhållit att en vidgning av gränserna för storstadsregionerna även kan betyda att dessa egentliga storstadsområdets kvottilldelning kan minskas med kanske ytterligare ett tusental lägenheter — vi kan inte ange någon exakt siffra. Jag kommer heller inte att ha någonting att invända mot att områden som gränsar till storstadsregionerna får del av storstadskvoterna, då jag anser att ett sådant byggande skulle komma att lätta trycket på dessa storstadsregioners kärna.

Mitt uttalande i Luleå — om det är exakt återgivet eller inte kan jag inte säga, eftersom jag inte kan komma ihåg tidningsrubriken — skall jag alltså inte uttala mig om här, men jag skulle tro att jag i den debatten sade att vi är beredda att överväga en ökad tilldelning åt Norrbotten. Denna måste emellertid då grunda sig på den kvotdel som kommer att stå till förfogande, och den kvotdelen fastställs ju i dag, om denna

kammare liksom första kammaren hinner fram till ett beslut. Jag kan garantera att bostadsstyrelsen har träffat förberedelser i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen för denna fördelning efter hörande av länsmyndigheterna — länsbostadsnämnderna och länsarbetsnämnderna — och jag skulle tro att de har åtminstone en preliminär plan klar för denna fördelning. Sedan får vi väl se vilken andel som kan komma Norrbotten till del.

Herr Eriksson i Bäckmora var litet bekymrad och sade att mitt svar var polemiskt. Jag svarade egentligen på ett direkt uttalande som herr Eriksson i Bäckmora gjorde i interpellationen, där han sade att den begränsade byggverksamheten kommer att betyda att det blir ett mindre antal invalidbostäder. *Kommer att*, sade han. Då vill jag säga att detta är en avvägningsfråga som har flyttats över till kommunerna. Jag tror inte att kommunerna medvetet kommer att låta invalider eller andra sitta i kläm i detta sammanhang. Det uttalandet har jag redan gjort här. Där emot har jag klart angivit att jag inte varit beredd att ställa några särskilda typer av bostadsbyggande utanför kvoteringsramen, eftersom de alla har en benägenhet att ta sin andel av det totala utrymmet i anspråk. Då skall man arbeta med en fri sektor, som man anser kan ligga utanför kvoteringen, men jag förmenar att det då också måste bli en bedömning av det totala utrymmet först. Sedan kan man säga: All right, man kan lägga en del utanför. Men det begränsar ändå totaliteten. Det är detta man bör ha klart för sig.

Herr talman! Jag skulle från denna direkta fråga, som herr Eriksson i Bäckmora tagit upp, vilja gå över till det uttalande som han gjorde i sitt inlägg om lokaliseringspolitiken och där han förmenade, att vi nu har minskat ner verkningarna av de lokaliseringspolitiska ansträngningar som görs genom

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

den omfördelning av bostadsbyggandet som vi har rekommenderat.

Det är inte bara herr Eriksson i Bäckmora som har kommit in på denna fråga, utan den har varit ett tema även för andra talare. Jag har uppmärksammat att såväl herr Nilsson i Tvärålund som herr Eliasson i Sundborn och herr Hedlund tidigare har tagit upp detta spörsmål.

Innan jag går över till den frågan skulle jag emellertid vilja säga att när jag har lyssnat till debatten och tagit del av utskottets utlåtande och reservationerna har jag haft anledning att med andra talare göra den reflexionen, att vi i fråga om bostadspolitiken i stort sett tycks vara ganska överens. Detta gäller också i fråga om ramen för bostadsbyggandet. Det är klart att vi väl alla bär på ett önskemål att det skulle vara möjligt att bygga väsentligt fler bostäder än vad som nu är föreslaget. Men vi har också klart för oss att omfattningen bestäms av det ekonomiska utrymme som vi bedömer föreligga, en bedömning som vi årligen får försöka att göra. Vi får försöka mäta trycket på vår konjunktur och anspråken på arbetskraft, kapital och material. Vi måste avväga detta mellan de intresseområden som vi har att tillgodose; kommunernas investeringar, statens egna investeringar, näringslivets och bostadsbyggandets. Här får vi försöka träffa ett avgörande.

Under de senaste åren har vi gjort så, att vi har föreslagit vad vi vill kalla en basram, en minimiram för bostadsbyggandets omfattning, en ram som har grundat sig på den bedömning som vi från regeringens sida gjort inför framläggandet av statsverkspropositionen. Men vi har också velat säga att i den mån det kommer att visa sig att ytterligare utrymme står till buds, så skall detta utrymme utnyttjas för en ökning av bostadsproduktionen. En sådan ökning har också skett under de senaste

åren. Bostadsbyggandet har varit av väsentligt större omfattning än vad som angivits i vad vi har kallat basnivån. Det beror på att det har funnits ledigt kapital samt ledig arbetskraft och material.

Vi skall emellertid inte bortse från att bostadsbyggandet har varit av den omfattningen att vi ansträngt våra resurser så kraftigt att vi inte har kunnat undvika en kostnadsstegring, en kostnadsutveckling som jag tror att många av oss känner en betydande oro inför. Denna oro är motiverad inte minst därför att vi kan komma i det läget, att priset för de bostäder som vi bygger kan bli så högt, att många människor i de lägre inkomstgrupperna får svårighet att kunna hyra dem. Samma sak gäller i fråga om egna hemmen, där vi har haft en kostnadsutveckling som medfört att t. ex. inkomsttagare i 15 000-kronorsläget knappast har möjlighet att skaffa sig ett eget hem.

Om vi bara fortsätter att bygga vidare som om ingenting hänt och sålunda anstränga våra resurser, får vi vara beredda på att nämnda kostnadsutveckling fortsätter med de fördyringar den har i sitt släptåg. Ingen kan bortse från att den omfattning av bostadsbyggandet som vi bestämmer oss för också har sin stora betydelse för den prisutveckling som vi har att emotse. Här gäller det att gå fram med försiktighet. Vi får försöka överväga i vilken omfattning kommunerna och staten kommer att ta i anspråk investeringskapital, och vi har också i detta sammanhang att beakta näringslivets intressen.

På denna punkt behöver vi kanske inte föra någon större debatt. Näringslivets möjligheter att kunna öka sina investeringar är förutsättningen för att vi skall kunna öka våra gemensamma tillgångar. Vi har varit med om att näringslivets investeringar har legat på praktiskt taget samma nivå under några år. Det har varit ett önskemål att få

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

till stånd en ökning i detta avseende, och vi har också gjort försök att stimulera en sådan ökning. Nu har det från näringslivets sida anmälts intresse för en ökad investeringsverksamhet. Enkäterna under hösten gav klara besked i denna riktning. Under sådana förhållanden är det nödvändigt att vi, när vi gör denna avvägning, beaktar detta krav och försöker skapa utrymme för den tillväxt i fråga om investeringarna på näringslivets område som man har anledning att emotse. Skulle de utebli, kommer kanske resurser för ett ökat bostadsbyggande att stå till förfogande. Kommer däremot näringslivet att begagna sig av de ökningsmöjligheter som föreligger är kanske den ram på 88 000 lägenheter som vi har föreslagit ungefär den som kan vara rimlig för 1965.

Herr talman! På denna punkt tycks det inte vara så stora meningsskiljaktigheter. Jag bortser från de 2 000 lägenheter som mittenpartierna tycker att man kan gå in för utöver vad som innefattas i regeringens program. Vi är vanda vid att folkpartiet sträcker sig en liten bit längre än vi, och det kan vi acceptera. Jag har ingen anledning att kritisera det. Jag bara konstaterar att det är på det sättet att sedan regeringen har framlagt sina förslag, så har folkpartiet gått en liten bit utöver vad regeringen föreslagit. När vi sedan har kunnat öka bostadsbyggandet och komma utöver den gräns regeringen har satt, så har folkpartiet sagt: Vad var det vi sade, det fanns utrymme utöver vad regeringen hade tänkt sig. Jag betraktar det inte som någon stor politisk strategi, men om det i folkpartikretsar betraktas som god politisk taktik, har jag inte något att erinra mot det glädjeämnet för folkpartiet. Jag tror att vi skulle ha känt det litet ödsligt, om inte folkpartiet hade framlagt detta förslag. Lika väl hade vi väl varit besvikna, om inte folkpartiet gått en

liten bit ovanför den miljon lägenheter som regeringen rekommenderat riksdagen att sätta upp som mål för en tioårsperiod. Folkpartiet har nu gått upp till 1 100 000 lägenheter.

Det är en skickligt vald siffra och vi kanske kan få höra motivet för att just denna decimal har valts.

Om det är djärvt eller inte med en miljon lägenheter skall jag inte diskutera. I dagens läge är det en målsättning som vi tror är rimlig men som dock, det bör vi vara medvetna om, kommer att innebära en ganska betydande ansträngning från samhällets sida eller också en konjunkturförändring, som öppnar möjligheterna för väsentliga vidgningar i verksamheten i vad vi betecknar som den offentliga sektorn.

Beträffande bostadsbyggandets omfattning är vi i stora drag ganska överens, beträffande fördelningen har meningarna däremot varit delade. Jag kan mycket väl förstå att man ute i landet tycker att den fördelning som gjorts är hård i ett läge där vi inte kan se fram emot en väsentlig ökning av årets bostadsbyggande i förhållande till fjolårets. Men, ärade kammarledamöter, vad skall vi ha för utgångspunkt när vi gör en fördelning av det utrymme som står till förfogande? Bör inte bevekelsegrunden för våra åtgärder vara att där bristen är som störst måste vi bygga mest? Måste vi inte beakta att under de senaste åren har det i praktiken gjorts en omfördelning av bostadsbyggandet, varvid storstadsregionernas relativa andel sedan 1962/63 minskat med ungefär 4 procent i förhållande till landet i övrigt, samtidigt som dessa områden — de tre storstadsregionerna — svarar för ungefär 80 procent av landets totala befolkningstillväxt? Man kan inte bara bortse härifrån som om det inte hade inträffat.

Vi kan vara överens om att de som flyttat in till storstadsregionerna inte har gjort det för att där funnits ett bo-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

stadsöverskott. Nej, där har rått brist sedan länge. De har flyttat dit därför att de där har sökt och funnit sin utkomst eller möjligheter till sin utbildning. Vi kan inte heller säga att de flyttat dit därför att det förekommit en industrilokalisering som dragit till sig arbetskraft. Tvärtom har antalet industrisysselsatta minskat i de tre storstadsregionerna i förhållande till landet i övrigt. För åren 1952—1960 visade sysselsättningen inom industrien utanför storstadsområdena en ökning med ungefär 12 procent. I Storstockholm var den ungefär 5 procent, i Göteborg ungefär 6 procent och i Malmö ungefär 8 procent. Siffrorna från de senaste åren för Storstockholmsområdet visar en ytterligare minskning av denna andel i antalet industrisysselsatta. Vi bedriver nu en aktiv lokaliseringspolitik i syfte att försöka åstadkomma en omfördelning där en sådan är möjlig. Det har inte inträffat något som ändrat vår uppfattning om lokaliseringspolitikens aktivitet.

Det är alltså bristproblemet som är avgörande för den fördelningsnorm som vi har velat skriva in i statsverkspropositionen, förhållandet att ungefär 70 procent av de bostadssökande finns i de tre storstadsområdena och att ungefär 68 procent av dem är familjer med barn och ensamstående med barn. De är mellan 20 000 och 24 000 — jag kan inte ange den exakta siffran. Det är alltså den sociala, mänskliga synpunkten som vi beaktar när vi nu rekommenderar att relationerna i någon mån återställs till vad de var för några år sedan. Vi har inte föreslagit att allt bostadsbyggande skall äga rum i storstadsområdena.

Då säger herr Eliasson: Ja, men det var inte det statsutskottet menade när man 1964 i statsutskottets utlåtande hälsade med tillfredsställelse departementschefens uttalande angående åtgärder för att öka tillgången på arbetskraft för storstadsregionernas bostadsbyggande

för att därigenom skapa förutsättningar för en ökning av bostadstillgången.

Ja, vad tänkte sig departementschefen när han skrev detta, och vad tänkte sig utskottet? Avsikten måste väl ändå ha varit att man skulle försöka flytta över arbetskraft, framför allt byggarbetskraft, till storstadsområdena för att få fram resurser för ett ökat bostadsbyggande? Vi gav myndigheterna i uppdrag att försöka fullfölja dessa intentioner. Arbetsmarknadsstyrelsen kunde också redovisa en betydande omflyttning av arbetskraft, till Malmö—Lundregionen mellan 1 100 och 1 200 under 1964, till Stockholm ungefär 500, till Göteborg ungefär 400. Därmed har man skapat förutsättningar för ett bostadsbyggande i en omfattning som i Storstockholmsområdet rör sig om cirka 18 000 lägenheter. Arbetsnämnden i Stockholm säger också i ett uttalande att det finns tillräckligt med arbetskraft i Storstockholm för att klara ett bostadsbyggnadsprogram av den omfattningen. Om sedan planeringen fortskridit tillräckligt långt för att detta program skall kunna fullföljas helt och fullt kan jag för dagen inte uttala mig exakt om. Storstockholm och byggnadskommittén har emellertid sagt till bostadsstyrelsen, att de anser att detta skall vara möjligt under innevarande år.

Jag tror att bostadsstyrelsen har stora utsikter att göra en viss gradering genom att räkna med att en del av den kvot som ställs till Storstockholmsregionens förfogande, om det visar sig bli svårigheter, kan fördelas inom länet på det sätt som jag tidigare har talat om.

Herr talman! Jag kan inte finna att den fördelningsprincip som vi här har rekommenderat är sådan att man med fog kan påstå att den är felaktig. Att man söker sig fram efter andra bevekelsegrunder har väl inte heller någon velat göra gällande, åtminstone inte någon inom vare sig folkpartiet eller

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

högern som har något av direkta kontakter med storstadsområdena.

Centerpartiet vill starkt räkna med de lokaliseringspolitiska aspekterna, men man gör det ungefär som om man skulle vilja säga: Låt oss bygga bostäderna i andra delar av landet för att vi därmed skall kunna förmå industrier från storstadsområdena att flytta ut och då också dra med sig till dessa orter, till vilka vi gör en lokalisering, en del av dem som bor i storstadsområdena.

Jag har redan tidigare sagt att de människor som under de senaste åren flyttat hit inte flyttat därför att det finns bostäder, utan det faktiska skälet har varit att de här sökt och funnit sina utkomst- och utbildningsmöjligheter. Det innebär därför ett stort mått av cynism när man tycks vilja bedriva en politik på bostadsområdet som skulle medföra att man genom lokalisering av bostäderna utanför storstadsområdena tvingade människor att flytta därifrån. Jag tror inte att man kan göra en sådan avvägning i detta sammanhang.

Jag har också i anslutning till de lokaliseringspolitiska bedömningarna starkt velat framhålla, att ett av de motiv som vi haft för en aktiv lokaliseringspolitik har varit, att vi har outnyttjade resurser ute i landet som vi skall tillvarata, och att vi, om vi låter en befolkningsuttunnning gå för långt, får en kapitalförstöring. Jag är här i gott sällskap.

Jag skulle vilja citera ur centerpartisekreteraren Jonnergårdhs bok om aktiv lokaliseringspolitik i vilken han just talar om det outnyttjade samhällskapitalet och anför, att detta ändå varit den gemensamma motiveringen för de lokaliseringspolitiska motionerna under några år och de åtgärder som vidtagits. Citatet lyder: »Nationalekonomiskt betyder outnyttjade skolhus, bostäder och andra byggnader och anläggningar i glesbygder en kapitalförstöring.»

Ärade kammarledamöter! Det är

klart att vi kan vara överens om detta, men låt oss då inte föra en argumentation som går ut på att det inte finns något sådant kapital, att det inte finns bostäder och människor utanför dessa områden från vilka vi vill lokalisera ut företag. Jag undrar hur man i företagarkretsar kommer att ställa sig när vi anmäler vårt intresse för deras val av lokaliseringssort, om man skall bygga bostäderna samtidigt som man lokaliserar. På sina håll kan vi behöva göra detta och därtill är vi också beredda. Den särskilda kvotandel som ställts till förfogande för fullföljandet av lokaliseringspolitiken är ett bevis härpå, men vi skall inte underskatta det argument i vår lokaliseringspolitiska debatt som områden med tillräcklig arbetskraft till vilka vi kan flytta företagen utgör. Det starkaste argumentet i sammanhanget är ju inte att vi begär att företagen skall väga sin företagsekonomiska bedömning mot det samhällsekonomiska intresse som vi har av att hålla ett sådant kapital tillgängligt. Därför har jag velat varna för att man skall överdriva lokaliseringsspekten. Den har sin givna betydelse i sammanhanget, men överdriv den inte, ty då kan den bli ett argument mot oss.

Jag tror att det var herr Eliasson i Sundborn som talade om att det finns ett par orter i Dalarna där man behövde lokalisering och behövde bygga bostäder för att få arbetskraft. Jag träffade häromdagen en av ledarna för en storindustri i Göteborg och han frågade, om vi ändå inte kunde hjälpa till så att de kunde få ett bostadsbyggande av den omfattningen i göteborgsområdet, att de kunde få arbetskraft till de där befintliga industrierna, som under många år saknat ungefär 5 000 anställda. Man kan väl tala om att det är ett icke fullt utnyttjat kapital som ligger i några av de stora industrierna i Göteborg — Volvo, SKF, Götaverken, Arendalsvarvet och vad de nu heter — in-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

dustrier som det inte är så lätt att flytta eller omlokalisera. Jag tror att vi skall vara en smula försiktiga i denna debatt.

Herr talman! Det har också sagts att med den ram för bostadsbyggandet som vi nu rekommenderar finns det risker för arbetslöshet bland byggnadsarbetarna. Jag tror att det var herr Eliasson i Sundborn, som frågade om jag kunde lämna en garanti för att ingen byggnadsarbetare förblir arbetslös. Jag kan inte lämna en sådan garanti.

Det inträffar ju förskjutningar i fråga om sysselsättningen mellan olika uppgiftsområden. Under fjolåret hade den egentliga industrien praktiskt taget ständigt ett latent behov av 20 000—25 000 anställda som inte kunde tillgodoses, och även på andra områden råder en betydande brist på arbetskraft. Samtidigt har vi fått uppleva att byggnadsarbetarkåren under åren 1962—1964 ökat med 5 å 6 procent. Jag menar nu inte att man skall bedriva en politik som tvingar över en del av byggnadsarbetarna till andra områden — det kommer nog inte att ske — men jag har velat erinra om att det finns en allmän sysselsättningsbrist som gör att arbetsuppgifter inte alltid kommer att föreligga för dem som önskar sådana.

Dessutom får vi inte glömma att i den mån industrien kan utvidga sin investeringsverksamhet, kommer detta inte minst att resultera i ett ökat byggande. För första hälften av innevarande år har anmälts intresse för en byggnation som motsvarar ca 300 miljoner kronor. Även på industriens område får vi alltså räkna med en ökande byggnadsverksamhet.

Vidare har vi att notera den pågående utvecklingen inom bostadsbyggandet, som i februari månad detta år kunde mätas i 113 000 lägenheter under arbete. Detta är 13 000 lägenheter mer än vid motsvarande tid i fjol. Och även med den ram av 88 000 lägenheter, som

regeringen rekommenderar, har man från bostadsstyrelsens sida bedömt utvecklingen på det sättet att under andra kvartalet i år ungefär 111 500 lägenheter skulle vara under arbete, under tredje kvartalet 120 000 och under fjärde kvartalet 112 000. Byggnadsverksamheten kommer alltså att ligga väsentligt högre än i fjol. Även om rationaliseringen inom byggnadsverksamheten har medfört en ökad kapacitet, kan inte denna utveckling av bostadsbyggandet baseras uteslutande på rationaliseringsvinsterna.

Slutligen har vi också att ta hänsyn till den förbättringslåneverksamhet som det här nyss talats om. Länsbostadsnämnderna har ute i kommunerna gjort en undersökning om behovet av förbättring av åldringarnas bostäder. Denna undersökning visar att ungefär 50 000 lägenheter behöver bli föremål för sådana förbättringar som kan utföras inom ramen för anslaget till detta ändamål. Regeringen ställer till förfogande medel i all den omfattning som kommunerna är beredda att genomföra en förbättringsverksamhet av detta slag, och självfallet kommer därigenom att engageras ytterligare en del byggarbetskraft.

Jag vill alltså inte utesluta att det på sina håll kan uppkomma vissa störningar i fråga om byggnadsarbetarnas sysselsättning, men jag vill med skärpa framhålla att den omläggning av kvottilldelningen som företagits inte sammanhänger med att det skulle ha gått en ström av ny arbetskraft till storstadsområdena. Det finns i dessa områden tillräckligt med arbetskraft för att kommunerna skall kunna fullfölja sina bostadsbyggnadsprogram, och dessutom kan man när det gäller industrier och bostäder prioritera byggnadsföretag vilka betraktas såsom angelägna. En reglering av detta slag har också satts i tillämpning. Om jag inte missminner mig har arbetsnämnden i februari bordlagt

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

byggnadsärenden som avser uppförandet här i Stockholm av varuhus och kontorsbyggnader, kyrkor och bensinstationer för ungefär 120 miljoner kronor. Dessa byggnadsprojekt får alltså vänta tills läget i Stockholm bedömes vara sådant att även företag av detta slag kan komma till utförande.

Om jag skulle ha gjort exempelvis som centerpartiet önskar och rekommenderat en byggnadsverksamhet ute i landet av samma omfattning som under fjolåret, skulle det ha inneburit en minskning av bostadsbyggandet i de tre storstadsområdena, trots att det där finns tillräckligt med arbetskraft och material för en större bostadsproduktion och trots att kapital bör kunna ställas till förfogande för denna. I den situationen skulle vi snabbt tvingas att släppa fram även oprioriterade företag, men jag tror inte att man från centerpartiets sida i varje fall har medvetet eftersträvat något sådant.

Herr talman! Låt mig till slut erinra om vad jag i ett interpellationssvar sade om fördelningen av bostäder, som också är en mycket viktig fråga. Det gäller ju inte bara att bygga nya lägenheter, utan också att fördela dem på ett så rättvist sätt som möjligt. Såsom jag framhöll i interpellationssvaret kan utredningen om en gemensam bostadsförmedling i områden, vilka omfattar flera kommuner och som utgör en enhet i fråga om bostadsförsörjningen, beräknas vara klar vid kommande halvårs-skifte. Jag vill emellertid begagna tillfället säga att den ökade prioritering av bostadsbyggandet i storstadsregionerna, som regeringen har föreslagit, utgör ett mycket starkt skäl att påskynda samordningen av bostadsförmedlingen i dessa områden. Att storstadsregionerna får förtur till lånepengar är motiverat av rådande bristförhållanden på bostadsmarknaden, vilka är särskilt accentuerade i storstadskommunerna. Det är därför angeläget att nyproduk-

tionens fördelning mellan de bostads-sökande motsvarar syftet med prioriteringen.

Vi får som sagt tillfälle att återkomma till denna fråga, men jag har redan nu velat understryka att jag betraktar åtgärder för en ökad samordning av bostadsförmedlingen inom bristområdena såsom en utomordentligt angelägen uppgift.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är helt överens med inrikesministern om att kommunerna inte självmant begränsar någon del av bostadsbyggandet och framför allt inte de sektorer jag frågat om i min interpellation. Men jag har svårt att föreställa mig att man kan skära ner byggnadsprogrammet med cirka 45 procent utan att det också måste gå ut över sådana kategorier som småhus och invalidbostäder. Där har kommunerna inte något val, utan de har endast att ta konsekvenserna.

Av svaret på interpellationen framgick också, att ett antal lägenheter ännu inte har fördelats. Jag hoppas verkligen att regeringen vid fördelningen av dessa lägenheter beaktar de byggnadsbehov som har samband med lokaliseringen och utvecklingen av industriföretag.

Får jag motivera detta med ett exempel från mitt eget län, där jag tror att de lokaliseringpolitiska åtgärderna, framför allt i Hälsingland, har lyckats förhållandevis bäst i landet. Där har på ett och ett halvt år, under tiden juli 1963—december 1964, tillkommit 34 nya företag, som skapat sysselsättning åt cirka 1 400 anställda. Och där föreligger i dag anmälan om ytterligare nyanställningsbehov av cirka 1 200 personer. Möjligheterna att genomföra detta är beroende av huruvida det kommer

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

att bli möjligt att bygga bostäder på sådana orter där man nu fått ett så lyckat resultat av lokaliseringspolitiken.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern ironiserade över vårt bud, 90 000 lägenheter, och det är vi vana vid. Det har funnits bostadsministrar som haft ännu större fallenhet för den uppgiften än den nuvarande har.

Jag tycker emellertid att hans beskrivning av vad som hänt var en smula slarvig. Han sade, att sedan regeringen lagt sitt förslag kommer vi med vårt bud. Men vad är det som har hänt? I fjol framlades ett program för i år, där regeringen föreslog 85 000 lägenheter och vi 90 000. Då var skillnaden rätt stor. I år har vi hållit fast vid fjolårs-siffran 90 000, medan regeringen har ökat sitt bud till 88 000. Nu är skillnaden mindre, men det beror på att regeringen flyttat sig närmare oss och inte tvärtom.

Detta är emellertid en bagatell. Viktigare är planeringen på lång sikt. Därvidlag har vi sagt 1,1 miljon och regeringen 1 miljon. Inrikesministern ironiserar över denna enda decimal. Men den decimalen betyder i alla fall i genomsnitt 10 000 fler lägenheter per år och är alltså inte så obetydlig.

Nu frågade inrikesministern efter argumenten för vårt förslag. Jag försökte i mitt första anförande här i dag att ge dessa argument. Nu kan jag bara i korthet säga, att om man tar hänsyn till de demografiska faktorerna, till den ökade bostadsefterfrågan som blir följden av reallönstegringen, till väntad invandring m. m. och räknar med att hyran skall hållas i ett sådant läge att det inte blir en allvarlig försämring av relationen mellan inkomst och hyra, så är det ändå troligt att de flesta bedömare skulle komma till resultatet att 100 000 lägenheter per år i tio år är otillräck-

ligt — precis som alla våra tidigare långtidsprogram visat sig vara otillräckliga.

Det är inte likgiltigt vilken siffra vi väljer i detta fall, ty det är ju ändå inte ödet som avgör hur mycket bostäder som kan byggas. I någon mån beror det också på den politik som förs. Man bör alltså planera för ett visst mått av byggande — det gäller för utbildningen av arbetskraft och en rad andra saker. Därför tror jag att det är ganska viktigt att vi nu, inför nya flerårsplaner, har en realistisk bedömning av vilket bostadsbyggande som skall behövas och inte, som man alltid har gjort tidigare, tar till en aldeles för låg siffra.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern sade att han inte kunde lämna någon garanti för att det inte skulle uppstå arbetslöshet bland byggnadsarbetarna ute i landet. Det hoppas jag herr Bergman noterade.

Sedan förmodar jag att inrikesministern måste känna sig mycket trängd i debatten och hysa oro inför opinionen mot hans förslag, när han behöver återropa ett uttryck i en reservation där det, som jag redan tidigare har förklarat, inte kan råda någon oklarhet om var centern står. Vi kräver att det minimiprogram på 88 000 lägenheter, som det är fråga om, fördelas i ungefär samma proportioner som i fjol, och att ökningen av minimiprogrammet i första hand ges till storstadsregionerna.

Inrikesministern talar om cynism. Jag har bott i denna stad i fjorton år av mitt liv, och jag saknar inte känsla för de mänskliga tragedier som här utspelas i bostadskön. Men de sociala och mänskliga problemen finns också bland de människor som kräver bostad på andra orter. Vi har även expansiva städer och andra orter utanför stor-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

stadsregionerna. Men det är alldeles felaktigt, herr inrikesminister, att säga att centern står fullständigt likgiltig för storstadsregionernas problem. Vi kräver att det skall bli en ökning, och den ökningen vill vi ge i första hand till de stora birstorterna. Men vi kräver att minimiprogrammets fördelning skall följa ungefär samma proportion mellan länen och storstadsregionerna som i fjol.

Utan att vara expert på bostadspolitik och rivningsfrågor vill jag ändå ställa frågan: Kan det vara rimligt, herr inrikesminister, att här i staden riva så många hus, när man samtidigt har så lång bostadskö? En lekman kan inte undgå att reflektera över om det verkligen är klokt att förfara på det sättet i ett läge, där man behöver alla bostäder man kan få.

När inrikesministern sedan polemiserade mot centern, förmodar jag att han också riktade sig till andra, fastän han inte nämnde det. Den ståndpunkt vi har intagit sammanfaller nämligen med de ungefär trettio socialdemokraternas som har motionerat i denna fråga. Och utskottets majoritet har också underkänt statsrådets egen linje, eftersom utskottet ju har gjort en korrigerande av fördelningen i statsverkspropositionen. Jag tycker att även den saken bör tas med i bilden. Vi har inte sagt att man inte skall öka bostadsbyggandet där detta mest behövs. Det är inte på den punkten vi strider. Till sist: man får en känsla av att inrikesministern gör sitt bästa för att nedvärdera betydelsen av att genom ett visst bostadsbyggande också ute i länen, i dess gleskommuner, städer och tätorter, minska trycket på storstädernas bostadsköer.

Herr ÖHVALL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag återkommer till det interpellationssvar jag fick, där inrikesministern säger att han inte har varit i tillfälle att besvara interpellation

tionen förrän nu. Detta kan jag till nöds förstå. Men då förstår jag inte hur han under den tid interpellationen legat obesvarad kunde yttra sig så preciserat som han gjorde under ett besök i Norrbotten. Jag citerar ordagrant: »Regeringen är beredd att snabbt öka bostadskvoten till Norrbotten, om så blir nödvändigt, lovade inrikesministern». Något sådant löfte hittar jag inte i interpellationssvaret. I tidningsreferatet sägs det t. o. m. att det i första omgången blir 200 à 300 lägenheter.

Under de senaste fem åren har vi från Norrbotten sänt i väg i runt tal 20 000 personer. En rörlighet på arbetskraft måste vi acceptera. Men man måste fråga sig hur länge vi skall kunna hålla på med en sådan avtappning av de mest produktiva åldrarna utan att vålla obotlig skada. Bilden är för närvarande inte mörk. De mest expansiva orterna visar faktiskt att de lokaliseringpolitiska insatserna börjar ge ett visst utslag. Men det går givetvis inte att föra en lokaliseringpolitik som innebär att man försöker stimulera och bromsa samtidigt.

Motiveringen för en statlig, direkt långivning har varit att medlen skall stå till förfogande även när de reguljära kreditvägarna är stängda. Men genom att krympa bostadskvoten stryper man nu utvecklingen i Norrbotten som annars onekligen visar positiva tendenser. Kan det vara en god politik?

Inrikesministern säger att han inte kan tänka sig att några byggnadsarbetare skulle behöva bli arbetslösa på grund av denna nedskärning, men i Norrbotten har vi bortåt 2 000 arbetslösa byggnadsarbetare, och ändå skickade vi i väg 700 under föregående år.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Johansson håller mycket hårt på att det är endast bostadsbristen som skall diktera bo-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

stadsbyggandet. Utskottet uttalar, herr statsråd, att bristen på bostäder inte får vara enda kriteriet för bostadsbyggandets storlek. Även andra omständigheter måste tas med i sammanhanget, t. ex. planering och liknande.

Nu säger statsrådet att arbetskraft finns, men att han inte i dag vet hur det ligger till med planeringen. Detta är förvånande. Vi vet att planeringsarbetena ligger väl framme i landsorten, och det har väl också varit orsaken till att man i landsorten under några år har fått en något större andel av bostadsbyggandet.

Sedan tycker jag att statsrådets lokaliseringsresonemang i bostadssammanhanget är litet onyanserat. Vi som bor i de berörda områdena tror att den kraftiga omfördelningen av bostadskvoterna kan komma att äventyra lokaliseringspolitik. Det är riktigt som statsrådet säger, när han citerar en bok från centerpartihåll, att samhällsinvesteringarna kan utnyttjas bättre vid en kraftigare lokaliseringspolitik. Jag kan ta exempel på det från min egen hemkommun. Men det är väl uppenbart för statsrådet att i de s. k. stödområdena sker lokaliseringen i mycket stor utsträckning till de stora, expansiva orterna, i mitt hemlän exempelvis till Umeå och Skellefteå. Att lappmarken minskade mer än hela länet är väl ytterligare ett bevis på den saken. Vår lokaliseringspolitik skulle givit 3 000 å 4 000 flera sysselsättningstillfällen än vad statsrådet nu vill vara med om att genomföra.

Att bygga 1 miljon lägenheter på tio år tycker jag inte är något särskilt djärvt mål, men om inrikesministern fortsätter att föra en så ryckig bostadspolitik som kännetecknar årets, tror jag att vi inte ens når så långt.

Något som också oroar mig är den starka och radikala förändring av bostadsbyggandets inriktning som fördelningen innebär. Jag tror att vi är på

väg att göra en mycket stor felinvestering, om vi så starkt som inrikesministern och utskottet föreslår inriktar bostadsbyggandet på höghus och flerfamiljshus. Bostadsundersökningarna har ju visat att bostadskonsumenterna betraktar småhusen som mycket attraktiva, om de har möjlighet att välja. Men sådana valmöjligheter ges ju inte bostadskonsumenterna, framför allt inte i bristområdena. En omläggning som skulle minska småhusbyggandet med inemot en tredjedel ter sig avskräckande och oroande.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Beträffande planeringen sade jag, herr Nilsson i Tvärålund, att myndigheterna i storstockholmsområdet gjort den bedömningen, att planeringen skulle vara så långt framme, att man kan fullfölja det bostadsbyggnadsprogram som kan komma i fråga. Därvidlag får vi väl vänta och se hurudan utvecklingen blir.

Vad jag däremot med bestämdhet kunnat framhålla är att det finns arbetskraft — det var ju en av de väsentliga frågorna i den tidigare debatten.

Så till herr Öhvalls problem!

Herr Öhvall tycks inte vilja förstå mig när jag säger att mitt uttalande i Luleå innebar att regeringen är beredd att försöka tillgodose intressena i Norrbotten. Men självfallet är vi beroende av den ram för bostadsbyggandet som riksdagen fastställer, och jag har sagt att så fort den ramen är fastställd kommer fördelningen att ske, och då får vi se hur mycket som tillkommer Norrbotten.

Jag är, herr Öhvall, medveten om problemen i Norrbotten vad beträffar både sysselsättningsläget och omflyttningen. Men jag vill också framhålla att aktiviteten på byggmarknaden har varit hög i åtskilliga orter. Jag vill

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

nämna att under perioden 1961—63 byggdes i Luleå 16,4 lägenheter per 1 000 invånare och år, i Boden 15,6, i Älvsbyn 20,4 och i Piteå 20,2, medan motsvarande siffra för storstockholmsområdet var 10,2. Det kan vara anledning att uppmärksamma dessa siffror. Byggnandet per 1 000 invånare och år är alltså dubbelt så stort i Älvsbyn och i Piteå som i storstockholmsområdet, trots den redan uppdämda bristen i detta område.

Vidare har jag sagt att jag inte kan lämna någon garanti för att varje byggnadsarbetare vid varje tillfälle har arbete. Självfallet måste vi följa vad som händer med den största uppmärksamhet. Jag har velat anföra några argument för att man kan förvänta sig att byggnadsverksamheten inom industrien, förbättringsverksamheten för åldringarnas bostäder o. s. v. kommer att dra till sig en del av arbetskraften, samtidigt som jag med siffror har redovisat att det finns anledning räkna med en mycket hög pågående verksamhet i fråga om nya lägenheter.

Herr Gustafsson i Skellefteå och jag behöver kanske inte längre strida om folkpartiets lilla överbud. Jag har sagt: Ni får väl fortsätta med dessa överbud. Jag har också sagt att det skulle kännas litet ödsligt om ni inte gjorde det — då skulle vi fråga oss: Vad har inträffat?

Men låt mig göra en korrigerig. Herr Gustafsson sade att folkpartiet hade föreslagit 1,1 miljon och sedan hade regeringen föreslagit 1 miljon. Jag vill emellertid kasta om ordningen för att det skall vara korrekt: regeringen sade först 1 miljon och sedan kom ni med 1,1 miljon. Det är väl ändå anledning att observera denna lilla distinktion.

Vad framtiden beträffar tror jag vi kan vara överens om att det är fråga om rationaliseringsåtgärder, ett längre gående industrialiserat byggande. Vi får också vänta oss ökad standardisering

både av småhusbyggandet och av flerfamiljshusbyggandet. Det är angeläget att de utredningar som arbetar så skyndsamt som möjligt söker nå resultat, så att vi kan få grepp om prisutvecklingen och även möjligheter att öka kapaciteten samtidigt som vår egentliga industri kan få sitt arbetskraftsbehov tillgodosett.

Herr Eliasson i Sundborn kände sig väl litet pikerad i denna debatt om vad som skall utgöra bedömningsunderlaget för byggandefördelningen. Jag har velat ange det sociala motivet, bristen. Fördelningen måste ta hänsyn till i vilka områden vi har den avgjort största bristen. Men detta kan naturligtvis inte vara den enda bedömningsgrunden — det är jag överens med utskottet om. Vi har ju pekat på industriexpansionen, lokaliseringen och annat. Men vad vi gör är ett försök att återställa den relation vi hade för några år sedan, vilken förskjutits under ett par år då vi kunde släppa fram ett väsentligt ökat bostadsbyggande.

Herr Eliasson försöker att krypa bakom centerpartiets uttalanden om att en eventuell ökning av bostadsbyggandets omfattning skall förläggas till storstadsområdena. I ett läge där en bedömning visar att det kanske kommer att bli mycket svårt att verkligen genomföra en ökning av bostadsbyggandet utöver de ramar, som vi nu diskuterar, måste vi ändå göra en avvägning också med beaktande av bristfenomenen inom storstadsområdena. Det kan man inte komma ifrån.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern nämnde att det finns tillräckligt med arbetskraft i storstadsområdena och att man därför inte skulle behöva befara att den friställda arbetskraften från landsorten måste flyttas till storstadsområdena. Eftersom inrikesministern själv är högste

Främjande av bostadsförsörjningen m. m., tillika svar på interpellationer ang. ökning av bostadsbyggandet, m. m.

chef för arbetsmarknadsfrågorna vill jag gärna ställa en fråga till honom. Vad skall de byggnadsarbetare som eventuellt blir friställda i landsorten göra? Skall de omskolas till något annat eller gå ut i beredskapsarbete?

Om det nu finns ett behov av bostadsbyggande ute i landsorten vore det väl i alla fall rimligt att denna arbetskraft sysslade med sådant som den är utbildad för och kan utföra.

Herr Bergman sade tidigare i dag, att i detta land sitter inte en regering som inte kan ordna en god sysselsättning. Detta torde innebära en direkt uppmaning att något måste göras.

Inrikesministern förbigick i sitt huvudanförande frågan om den kraftiga förändringen av inriktningen inom bostadsbyggandet mot en minskning av småhusproduktionen. Det nämndes inget om detta förhållande i statsverkspropositionen. Jag undrar om inrikesministern när denna skrevs var fullt medveten om vilken stark förändring det var fråga om?

Vidare vill jag ställa frågan till inrikesministern, om det inte är en önskvärd målsättning för bostadsproduktionen att samhället rättar sig efter bostadskonsumenternas önskemål?

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är redan förekommen av herr Nilsson i Tvärålund. Statsrådets upplysning att det finns arbetskraft för den ökning av bostadsproduktionen, som skall komma i storstadsområdena, är överraskande. Min fråga blir då naturligtvis vad vi skall göra med den arbetskraft som mister sin sysselsättning på grund av nedskärningen av bostadsproduktionen inom länen.

Detta är den ena synpunkten. Den andra är enligt vad inrikesministern framhåller, att det kan bli svårt att öka bostadsbyggandet utöver den ram som nu utskottsmajoriteten förordar. Ja, men

i så fall är väl frågan, om man inte, när man ute i länen har planeringen klar och arbetskraften till sitt förfogande, ändå från samhällsekonomiska synpunkter skall utnyttja denna.

Detta önskemål får naturligtvis vägas mot andra aspekter. Det kan dock inte göras gällande, att det är ute i länen, som vi har problem med översysselsättning. En ökning av bostadsbyggandet i den riktning, som vi reserverar förordat, kan inte heller leda till samma tendenser till kostnadsstegring och inflation.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta inrikesministern på en punkt. Jag tror ändå att det var vi som kom först med ett långtidsprogram på bostadsområdet. Vi hade i 1964 års bostadsmotion framlagt ett tioårsprogram, där vi visserligen inte räknat ut slutresultatet, vilket vi kanske borde ha gjort, men om man gör detta kommer man fram till ett genomsnitt på 110 000 lägenheter per år. Efter det att detta program framlagts framförde regeringen sitt förslag om 1 000 000 lägenheter under dessa tio år.

Detta tycker jag emellertid är en bagatell. Viktigare är att den planering, som bör genomföras för bostadsbyggandet på längre sikt, utgår från realistiska bedömningar av bostadsbehovet. Detta har inte varit fallet tidigare, men det är på tiden att man börjar göra det.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall bara ta upp den sista frågan om sysselsättningen. Jag har sagt att arbetsnämnden i storstockholmsområdet angivit att det finns arbetskraft för den byggnadsverksamhet man planerar inom bostadssektorn. Vi har också såsom jag tidigare uppgivit regleringsmöjligheter, som trätt i tillämpning.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Från dessa utgångspunkter behövs det alltså inte någon ström av arbetskraft från landsorten för att klara bostadsbyggandet i storstadsområdena. Men det kan inträffa att det inom dessa storstadsområden släpps fram en byggnadsverksamhet på det industriella och även på andra områden, vilken kan bli arbetskraftskrävande. Vi får se vad som då kan hända.

Det blir en av de stora uppgifterna för våra myndigheter att nu följa utvecklingen också beträffande sysselsättningen för byggarbetskraften, d. v. s. i vilken omfattning den kan få sysselsättning inom sitt eget arbetsområde respektive i vilken utsträckning den visar benägenhet att övergå till andra områden eller flytta, detta gäller framför allt de som är bosatta inom delar av landet där sysselsättningsprognoserna i allmänhet ter sig mindre ljusa. Hur utvecklingen kommer att gestalta sig blir väl en av de bevekelsegrunder vi har att ta hänsyn till när det gäller att överväga om man skall öka den kvotram som vi nu fastställer.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping har i sitt inlägg tidigare i eftermiddag anfört en hel del av de synpunkter, som också jag velat framhålla. Jag kan därför begränsa mitt anförande till att helt kort göra några reflexioner kring den fråga vi nu har att behandla.

Det är fullt förståeligt att det skapas oro ute i landet när det blev känt att lägenhetsramarna utanför storstadsregionerna kraftigt skulle skäras ned. Dess bättre har utskottet föreslagit ändringar i detta förslag, som till en del eliminerar denna oro. Ute i landet finns det många orter som är expansiva men där bostadssituationen är det största hindret för utvecklingen. Vid flera tillfällen har understrukits — och med rätta — vikten av att industrien investerar i en sådan takt att vi hävdar oss sär-

skilt på exportmarknaden. Men lika viktigt är att det finns bostäder åt den arbetskraft som skall hålla industrien i gång. Vid de kontakter jag haft med en del företrädare för industrien har dessa framhållit, att det gäller att i första hand utnyttja de investeringar som redan gjorts i industrien, men härför fordras bostäder åt den arbetskraft som måste till. Bostäderna är en lika viktig faktor som fabriker och maskiner för att produktionen skall kunna hållas på en hög nivå.

Jag representerar ett län med ett flertal orter där bostadsbristen utgör ett allvarligt hinder för att företagen skall kunna driva produktionen på det mest rationella sättet.

Den nedskärning som skett har även förryckt de planer som kommunerna gjort upp i de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen. Man har också i en hel del fall tvingats dela upp byggnadsprojekten i etapper, vilket verkat fördyrande. Man kan då inte till fullo utnyttja de rationella byggnadsmetoderna. Exempelvis grupphusbyggandet av småhus har hämmats genom denna nedskärning. Utskottet har ju gjort en stark skrivning när det gäller betydelsen av en långsiktig planering och av att man kan följa uppgjorda planer. Jag vill kraftigt understryka vad som sägs i denna del av utskottets utlåtande.

En ljusglimt är, herr talman, att lånen till såväl ombyggnader som bostadsförbättringar är fria och går utanför kvoten. Departementschefen har nyss framhållit betydelsen av dessa lån. De möjliggör för kommunerna att i ökad omfattning gå in för förbättringar av bl. a. åldringarnas bostadsförhållanden, vilka kartlagts av socialpolitiska kommittén och vilka uppvisat skrämmande brister. I nuläget bör det vara lättare att få byggnadsarbetare till sådana arbeten. I Jönköpings län kan vi konstatera en glädjande ökning av antalet sådana lån. Under de tre senaste kvartalen har ungefär 400 ansökningar om för-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bättringslån inkommit till länsbostadsnämnden mot 100 ansökningar under de tre föregående kvartalen. Detta betyder mycket — särskilt på landsbygden — när det gäller att förbättra bl. a. de gamlas bostadsförhållanden. Å andra sidan kommer en nedskärning av lägenhetsramarna att drabba pensionärlägenheter i nybyggnader. De kommer i kläm genom att kommunerna vid valet av lägenhetstyp i stor utsträckning nödgas välja familjelägenheter för att tillgodose industriens behov.

Herr talman! Slutligen vill jag understryka angelägenheten av att fördelningen av den extra bostadskvot, som skall fördelas på de delar av landet som ligger utanför storstadsregionerna, görs så snabbt som möjligt för att svårigheterna inte skall bli större än nödvändigt.

Vidare vill jag understryka det angelägna i att regeringen och bostadsstyrelsen tillvaratar alla möjligheter till ett ökat bostadsbyggande som, trots ett kärt ekonomiskt läge, är till finnas.

Herr talman! Detta var några synpunkter som jag ville anlägga på den fråga vi nu behandlar.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Bostadspolitiken upptar en mycket viktig del av det politiska arbetet. Den griper in på många olika områden. Den gäller på ett särskilt påtagligt sätt omsorgen om människorna, alla kategorier av människor: barnen och ungdomen — och härvidlag har inte minst miljöfrågorna en utomordentligt stor betydelse — de äldre och inte minst våra åldringar. Bostadspolitiken angår alltså oss alla. Ett misslyckande med bostadspolitiken får allvarliga konsekvenser på många områden.

Det har talats mycket om detta under dagens debatt, och jag skall inte nämnvärt förlänga den. Jag vill emellertid föra fram några synpunkter på frågan, framför allt när det gäller bostadspolitikens samband med lokaliserings-

politiken. Här föreligger ett mycket nära samband; skall man föra en aktiv lokaliseringspolitik måste man också satsa på åtgärder, vilkas genomförande utgör en förutsättning för en framgångsrik lokalisering. Hit hör åtgärder framför allt när det gäller vägarna och bostadsbyggandet. Båda dessa samhällssekstorer behandlades ingående i lokaliseringsdebatten, men jag vill här ytterligare understryka de synpunkter som då framfördes. Det är angeläget att man ägnar såväl vägbyggandet som bostadsbyggandet den uppmärksamhet dessa områden förtjänar. Enligt min mening är bostadsbyggandet av avgörande betydelse i detta sammanhang. Saknas bostäder, saknas även förutsättningar för en framgångsrik lokaliseringspolitik.

I det län jag representerar har vi flera orter där industriföretag står beredda att bygga ut under förutsättning att bostäder kan anskaffas åt den arbetskraft, som man måste hämta från andra håll. I en del av länet — närmare bestämt Hälsingland, som tillhör norra stödområdet — ställer vi stora förhoppningar till den kvot som skall tilldelas lokaliseringsorterna. Denna kvot blev dock synnerligen begränsad, och vi hälsar givetvis med tillfredsställelse att kvoten under utskottsbehandlingen ökades från de av Kungl. Maj:t föreslagna 3 000 lägenheterna till 5 000.

Men denna extra tilldelning löser givetvis inte de problem vi har i övriga delar av länet. Vi har jämfört med föregående år fått vidkännas en prutning som är utomordentligt kännbar. Denna prutning är desto allvarligare som den medför en ryckighet i planeringen, som försvårar möjligheterna att bedriva en effektiv bostadspolitik. För Gävleborgs län är det fråga om en prutning från 3 455 till 2 200, d. v. s. en prutning med 36 procent. Det är klart att man inte kan göra en sådan prutning utan att det medför svårlösta problem. Det kommer givetvis att bli svårt att bedriva en effektiv bostadspolitik i det läge, som en

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sådan minskning av lägenhetstilldelningen medför.

Detta är givetvis inte några för Gävleborgs län specifika svårigheter. Samma svårigheter drabbar ju större delen av landet. Om vi bortser från storstadsområdena, är det fråga om en prutning från 61 269 förra året till 45 000 i år för landet som helhet. Gävleborgs län tillhör dock de särskilt illa utsatta länen. Medan genomsnittsminskningen är 26 procent, har vi fått vidkännas en minskning med över 36 procent. Vi hoppas givetvis på en förbättring när den slutgiltiga fördelningen ägt rum.

En av orsakerna till den inskränkning som skett är den specialdestinering till storstadsområdena som årets fördelning inrymmer. Jag har stor förståelse för de speciella problem man har i storstadsområdena. Jag kan därvidlag understryka vad som tidigare sagts, nämligen att man i den mån det är möjligt att öka bostadsbyggandet bör satsa på de områden som har en särskilt kännbar brist på bostäder. Men jag vill ändå ansluta mig till de talare som ifrågasatt, om man inte kunnat vänta med denna specialdestinering till dess man haft en kvot utöver den normala tilldelningen att föra över till dessa områden. Då hade vi inte behövt få den ryckighet i tilldelningen i övrigt, som så allvarligt äventyrar en målmedveten planering ute i de olika länen.

Jag hade tidigare en debatt med inrikesministern om de svårigheter denna ryckighet medför, och jag skall i dag inte upprepa vad jag då sade. Men givetvis hade det varit värdefullt, om man på ett tidigare stadium kunnat göra en fullständigare fördelning av den samlade bostadskvoten.

Inrikesministern har lovat, att han så snart riksdagen tagit ställning till frågan skall medverka till att den ytterligare fördelning som kan ske kommer till stånd så snart som möjligt. Det är naturligtvis angeläget. Vi är alla överens om att en sådan fördelning bör ske

så tidigt på året som möjligt. Nu kommer vi att få ytterligare svårigheter på grund av denna sena fördelning. Det är väsentligt, att man för framtiden försöker undvika ett upprepande av ett förfarande, där man tar undan en del av kvoten för senare fördelning. Jag tror, att detta förfaringsätt i år i viss utsträckning varit nödvändigt, eftersom vi velat binda en del av kvoten för att kunna satsa den på lokaliseringssorter. Men i princip bör man så långt som möjligt söka undvika ett sådant undantagande av lägenheter, som skall fördelas längre fram på året.

Till sist är det ju de bostadssökande som får sitta emellan; längre väntan och stegrade kostnader blir för dem följden av denna minskning och av ryckigheten i bostadsbyggandet.

Över huvud taget är det mycket angeläget att lösa bostadsfrågorna och att göra allt vad vi kan för att komma till rätta med köeländet på detta område. Det är inte lätt att anvisa någon radikal åtgärd, genom vilken man kan lösa de här aktuella problemen, men nog är vi överens om att allt som kan göras måste göras. Det kan inte hjälpas om vi för att åstadkomma detta måste låta något annat ändamål stå efter under någon tid. Här duger det inte med dröjsmål; krafttag måste till. Vi måste åstadkomma en långsiktig planering, som gör det möjligt att komma ifrån den ryckighet, som vi upplevt minst under det sista året. Planeringen måste därjämte vara effektiv och sådan att de ekonomiska resurserna tas till vara i full utsträckning. En sådan planering torde innebära att vi ibland får finna oss i att rusta upp äldre bostäder och använda dem en tid framöver för att på det sättet få fram fler bostäder än vi eljest skulle kunna åstadkomma. Genom att riva och bygga nytt över hela linjen när vi inte samma resultat. Det är givetvis också mycket angeläget att vi försöker öka resurserna. Detta gäller inte minst i fråga om mark utan även i fråga

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

om de ekonomiska ramarna och i fråga om arbetskraften. Vad arbetskraften beträffar har vi dock kunnat påvisa att det ute i länen — det gäller även i vårt län — förekommer arbetslöshet bland byggfacket folk. Vi skulle alltså med hänsyn därtill kunna bygga mer.

Ibland kan också begränsade åtgärder vara betydelsefulla. I fråga om åldringarnas bostäder har vi senast i dag fått veta hur man försöker satsa på att förbättra redan befintliga bostäder. Det är givetvis angeläget att så sker. I många fall kan det vara en riktig planering. Men låt oss inte glömma att många av dessa äldre människor har svårigheter att bo kvar i exempelvis sina egna hem. Fastighetens skötsel, snöröjning etc. gör det svårt för dem att bo kvar. De behöver av det skälet och kanske även därför att bostaden är mindre väl belägen flytta till centralare delar i kommunen. Det behövs alltså ett väsentligt byggande också av pensionärsbostäder.

Vi känner alla till att det nu uppkommit ett läge där kommunerna drar sig för att bygga pensionärsbostäder. Jag tror att detta är mycket olyckligt och vi måste söka efter en utväg, som gör det möjligt att också öka byggandet av sådana bostäder.

Jag vill till sist uppehålla mig något vid ett problem som herr Henning Gustafsson i Skellefteå tog upp till diskussion tidigare i dag. Han talade om behovet av bostäder för ensamstående. Jag tänker särskilt på sådana, som behöver bo i tätorter en viss tid, t. ex. för utbildning eller för förvärvsarbete. Det är angeläget att man försöker göra något för att lösa deras bostadsfråga. Mycket ofta är det här fråga om unga människor. Som herr Henning Gustafsson redan sagt bör åtgärder vidtas för att få fram en ökning av utbudet av bostäder för bl. a. dessa ungdomar.

Jag vill ställa frågan, och jag riktar den närmast till inrikesministern, om det inte vore möjligt att med stöd av

statsmedel få till stånd en kampanj i syfte att få fram ett väsentligt större utbud av hyresrum. Mig förefaller detta inte vara alldeles omöjligt. Även om det är en mycket liten detalj i sammanhanget, anser jag att den är av sådan vikt, att vi bör göra vad vi kan för att hjälpa till också i det avseendet.

Herr talman! Det gäller att med användande av alla de medel och åtgärder som det talats om under denna debatt och som bl. a. inrikesministern uppehållit sig vid försöka få fram ett större bostadsbyggande. För att det skall bli möjligt krävs en långsiktig och effektiv planering men därjämte åtgärder som gör att alla de resurser som här kan ställas till förfogande blir tillvaratagna.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Den fråga vi i dag har att ta ställning till tillhör de allra viktigaste i samhället. Människors rätt till en god bostad är oomtvistad. Med hänsyn till den livliga debatt som ägt rum under de senaste åren kan måhända en och annan förledas att tro, att frågan om bristen på detta område är av sent datum. Så är dock alls inte fallet. Jag skall här inte ingå på alla de orsaker till den aktuella bristsituationen, som i många sammanhang har redovisats. Låt mig endast göra det konstaterandet, att mycket stora framsteg har skett sedan samhället mera aktivt engagerades på bostadsbyggandets område. Ett sådant konstaterande innebär ingalunda att man kan vara nöjd med vad som har åstadkommit.

Beträffande bostadsbyggandets omfattning anföres i statsverkspropositionen, att läget påkallar fortsatta betydande insatser för en bostadsproduktion på hög nivå. Vidare anföres bl. a., att bostadsbyggandets lokalisering bör ses som en betydelsefull faktor när det gäller näringslivets utvecklingsbetingelser. En jämn och hög produktions-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nivå bör alltså eftersträvas även i fortsättningen.

I motion nr 82 i första kammaren och nr 110 i andra kammaren har frågan om bostadsbyggandets lokalisering tagits upp. Som framgår av motionen är vi motionärer ej helt överens med departementschefen i denna del. Vi hyser full förståelse för att byggandet bör ske där bristen är störst. Personligen anser jag emellertid att vad jag skulle vilja kalla »storstadsregiontänkandet» har snedvridit diskussionen. Som kammarens ledamöter väl känner till har vi även utanför de tre s. k. storstadsregionerna orter och regioner som är mycket expansiva. Departementschefen framhåller för övrigt, att fördelningen av bostadslånemedlen så långt möjligt bör äga rum under hänsynstagande till angelägenheten att få ett tillräckligt stort bostadsbyggande i expanderande industriorter ute i landet, och jag finner, herr talman, att dessa synpunkter mycket väl sammanfaller med de synpunkter som framförts i motionen.

Utskottet har ej kunnat i allt dela de synpunkter som framförts i den nämnda motionen. Emellertid har utskottet i viss mån tillmötesgått motionärerna genom att föreslå en något annan fördelning av lånemedlen. Man anför att fördelningen av bostadslånemedlen på olika orter och regioner bör ske under beaktande av efterfrågeöverskottets lokalisering. Vidare anför utskottet, att skälig hänsyn bör tas till betydelsen av kontinuitet i planering och produktion och att förutsättningen för en sådan kontinuitet är att produktionsvolymen inom en ort eller region inte underkastas alltför stora oförutsedda ändringar.

Kungl. Maj:t har i kungörelse 1962: 655 förordnat att kommuner med mer än 10 000 invånare skall upprätta s. k. bostadsbyggnadsprogram för att främja en ändamålsenlig verksamhet på detta område. Vid bedömning av det möjliga bostadsbyggandet skall endast hän-

syn tas till följande faktorer: marktillgång, bebyggelseplanering, fastighetsbildning, gator, vatten och avlopp samt husprojektering. Det av regeringen givna uppdraget måste anses som synnerligen välgrundat och ägnat att befrämja en god planering såväl centralt som lokalt. Jag önskar emellertid understryka, att kommunernas insatser på detta område kan bära frukt endast under förutsättning av att planerna i stort kan genomföras. Utskottet har för övrigt understrukit behovet av en långsiktigare planering då man framhåller, att det framstår som eftersträvansvärt att åstadkomma en sådan ordning att kommuner och byggnadsföretagare kan erhålla uppgift om sannolik lånemedelstildelning på något längre sikt än vad som sker för närvarande.

Herr talman! Utskottet har i sitt utlåtande också tagit upp frågan om bostadsbyggandets kreditförsörjning och i samband därmed den ogynnsamma kostnadsutvecklingen. Den aktuella situationen på detta område ger anledning till ett understrykande av vad utskottet har anfört i denna del.

Jag vill framhålla, att jag hyser full förståelse för angelägenheten av ett ökat bostadsbyggande där bristen är som störst och alltså mest besvärande för den enskilda människan. Det måste dock slås fast, att bristen känns lika besvärande oavsett om den är till finnas inom eller utanför de s. k. storstadsområdena. Skälet för en viss ändring av regeringens förslag har alltså i mitt fall helt andra motiveringar än de som framförts från centerpartiets sida.

Låt mig till sist framhålla, att det är ytterst angeläget att de lägenheter, som av en eller annan anledning eventuellt ej kan komma till utförande inom ramen för det ökade bostadsbyggandet i de s. k. storstadsregionerna, så tidigt som möjligt bör tilldelas övriga expanderande områden i landet.

Till herr Eliasson i Sundborn, som

Interpellation ang. förvaringen av järnvägmuseets samlingar

vid ett par tillfällen talat om de socialdemokratiska motionärer, som uppträtt i denna fråga, vill jag säga att den blekhet som han förmenade numera var mest karakteristisk för motionärerna, kanske ändå inte är en helt riktig beskrivning. I den mån man menar att en omfördelning av bostadsbyggandet skulle ha något av livsfärgen över sig kan sägas, att något av denna färg måhända dröjer kvar på motionärernas kinder.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förvarande utlåtande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 10

Interpellation ang. förvaringen av järnvägmuseets samlingar

Ordet lämnades på begäran till

Fröken ANDERSSON i Strängnäs (s), som yttrade:

Herr talman! Järnvägmuseet i Stockholm öppnades för allmänheten 1915. Verksamheten utvecklades och år 1929 fick museet lokaler vid Vasagatan för modeller och arkivalier. Originalföremålen sammanfördes 1942 och 1945 i provisoriska lokaler i Tomtebodas. Dessa lokaler är emellertid så bristfälliga, att det föreligger stor risk att den från historisk synpunkt dyrbara materielen kan förstöras.

Av ett svar på en interpellation av herr Lindahl i Laxå år 1946 framgick, att den då aktuella stängningen av museet var temporär och att verksamheten

skulle upptagas så snart förhållandena det medgav.

I juni 1950 öppnades museet på nytt i högst provisoriska lokaler i en källare vid Torsgatan, vad avsåg modeller samt en del föremålssamlingar. Under fyra museiföreståndare fram till 1960 tillfördes museet en ström av människor. År 1951 hade museet inte mindre än 44 000 besökare. Ur museets arkiv har beställts ungefär 2 000 kopior per år, och de provisoriskt förvarade handlingarna har rönt stor uppmärksamhet.

De lokaler som användes vid Torsgatan var dock ett provisorium i högsta grad. Kontraktet på lokalerna innebar, att uppsägning kunde ske efter en tioårsperiod och man visste således att läget då skulle kunna vara detsamma som år 1946. Ingen möda sparades från föreståndarna under dessa år, men jag tillåter mig konstatera att järnvägsstyrelsens intresse var i svalaste laget.

Denna borde ju annars under denna provisoriska tioårsperiod på något sätt medverkat till att permanenta lokaler anskaffats.

Vid det stora museet i Tomteboda var kampen från personalens sida ojämn, trots ett brinnande intresse. Aldrandet mättes i ett antal kilo bortknackad rost, och det stod klart för var och en, att föremålen i de provisoriska träskjulen, i vilka det regnade in och på vilkas golv svallisen kunde bli en halv meter tjock, inte i längden kunde motstå en hastig förintelse.

Första januari 1965 var nådatiden ute. En del av föremålen, tiondelmodellerna, skall ställas upp på Centralstationen, vilken avdelning skall öppnas den 23 maj i år. Övriga modeller och föremål är magasinerade på Liljeholmens station. En järnvägsvagn med ca 7 ton föremål är dock till finnas på Storviks station. Ingen av de här nämnda förhållandena är av sådan art, att de kan accepteras av någon som är intresserad av lämplig förvaring. En viss uppmärksamhet har ägnats lokaler i Gävle, men

Interpellation ang. statens vattenfallsverks system för ränteberäkning och vinstredovisning

också de är i högsta grad otillräckliga och kan innebära risk för ytterligare splittring av samlingarna.

Från fackmannakretsar anses de föremål som tillhör järnvägmuseet vara de förnämsta bland de europeiska samlingarna; det finns också de, som hävdar att de tillhör världens förnämsta.

Personligen tror jag också att ett välordnat järnvägmuseum kan vara av betydelse för SJ såsom affärsdrivande företag. Att det finns ett icke oväsentligt intresse från allmänhetens sida behöver jag väl inte särskilt framhålla.

Herr talman! Med hänvisning till det ovan relaterade anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

Kan statsrådet redovisa de åtgärder som är erforderliga för att de kulturtekniska och historiska föremål som nu ingår i järnvägmuseums samlingar skall kunna förvaras på ett betryggande sätt?

Kan statsrådet redovisa när föremålsamlingarna i full utsträckning kan inordnas i en härför lämplig museibygnad, så att de på samma sätt som övriga kulturföremålssamlingar kan betjäna allmänhet och forskare med intresse för detta område?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. statens vattenfallsverks system för ränteberäkning och vinstredovisning

Ordet lämnades på begäran till

Herr PETERSSON (h), som yttrade:

Herr talman! Med tillämpning från och med taxeringsåret 1964 har vidtagits vissa ändringar i kommunalskattelagen avseende reglerna för taxering till kommunal inkomstskatt av inkomst av rörelse. För beskattning av kraftverksrörelse innebar detta, att kraftverks-

kommun (kommun, i vilken kraftstation är belägen) i första hand tillgodoförs det s. k. garantibeloppet för fastigheten samt 30 procent (tidigare 25 procent) av den beskattningsbara inkomsten därutöver. Vidare går 5 procent av inkomsten utöver garantibeloppet till taxering i huvudkontorskommun (tidigare 10 procent), återstående 65 procent tillfaller kommun(er) där detaljdistribution sker.

Dessa förändringar i kommunalskattelagen torde medföra att de i enskild ägo varande kraftverken i de flesta fall betalar mera kommunalskatt än tidigare i kraftverkskommunerna. Då de statsägda kraftverken synes erlagga endast garantiskatt på taxeringsvärdet i kraftverkskommunerna har lagändringen för dessa kraftverk ingen effekt.

Den nu aktuella fastighetstaxeringen med ifrågasatt sänkning av repartitions-talet beträffande fastighetsskatten aktualiserar även frågan om vinstredovisningen av statens kraftverk i Norrland.

För de kommuner och landsting, som fått en stor del av sin vattenkraft utbyggd av statens vattenfallsverk, framstår det som otillfredsställande att de skall få lägre skatteinkomster av vattenkraftsutbyggnaderna än vad de kommuner får där kraftverken drivs i enskild ägo.

Ingreppen i natur, bosättning och utkomst i bygden är ju desamma oavsett vilken ägarkategori som exploaterar vattenkraften.

Skillnaderna i erlagd kommunalskatt anses bero på att statens vattenfallsverk har ett eget system för ränteberäkning och vinstredovisning. Skillnaderna kan bli mycket stora. Åren 1960—1963 redovisade t. ex. det i enskild ägo varande Hjäлта kraftverk i Långele kommun, Västernorrland, en vinst till kommunal inkomstbeskattning på mellan 7 och 11 miljoner kronor per år. Hjältas taxeringsvärde är i runt tal 93 miljoner kronor. Statens vattenfallsverk

har i Jokkmokks kommun, Norrbotten, kraftverk till ett taxeringsvärde av ca 1 043 miljoner kronor men betalar ingen kommunal inkomstskatt till kommun eller landsting.

Enligt min mening bör åtgärder övervägas som ger kommun med statliga kraftverk samma förutsättningar till kommunal inkomstskatt av el-produktionen som kommuner med kraftverk i enskild ägo har.

Med stöd av ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet redogöra för statens vattenfallsverks system för ränteberegning och vinstredovisning för i norrlandsälvarna byggda kraftverk?

2. Vill herr statsrådet lämna en prognos om när med nuvarande system vattenfallsverken i Norrland kan beräknas ge beskattningsbar vinst?

3. Anser herr statsrådet nuvarande förhållanden tillfredsställande?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.59.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 7 april

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1965/66 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att säga några ord om motion 226 i denna kammare. Men dessför-

innan vill jag lägga några synpunkter på den debatt som har förts här i dag. När man har lyssnat på den, har man fått intrycket, att bostadsfrågan i alltför hög grad bedömts utifrån storstadsregionernas horisont. Nu finns det emellertid, såsom har framhållits tidigare i dag, områden utanför storstadsregionerna som kan räknas till de expansiva. Utvecklingen visar detta klart på många håll. Det är områden som tidigare varit att betrakta som avfolkningsområden. Nu växer på många orter nya företag fram, och tidigare etablerade företag utvecklar sin rörelse, men utvecklingen av företagsamheten är, som vi litet var känner till, helt eller i mycket stor utsträckning beroende av bostadsbyggandets omfattning.

Även med risk att bli beskylld för att vara bygdepolitiker vill jag framhålla att det lilla obetydliga län, som jag har glädjen att få representera, den del av Småland som i olika sammanhang har betecknats såsom det mörka Småland, har förutsättningar att räk-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nas till de s. k. expansiva områdena. Men utvecklingen är i hög grad beroende av det bostadsbyggande som vi kan påräkna och den nedskärning av bostadskvoten, som vi har fått, kommer på många områden att hindra utvecklingen. Vi har stora företag, exportföretag, som kan få arbetskraft, men de kan inte få den utan att det finns bostäder.

Jag kan instämna i vad herr Johansson i Norrköping yttrade när han framhöll att det finns expanderande orter utanför storstadsområdena, men eftersom jag ser att han är inne i kammaren nu, kan jag inte låta bli att polemisera något mot det anförande som han höll tidigare i dag. Jag tycker att hans motivering för att inte följa upp sin egen motion var inte så litet krystad. Han ansåg sig inte kunna ansluta sig till centerpartiets reservation. Men jag trodde det var möjligt för en socialdemokratisk ledamot i utskottet att tillverka en egen reservation om det var så att han inte var nöjd med utskottets skrivning. Den reservation som herr Johansson sade sig inte vilja vara med om eftersom han betraktade den som en demonstration, kom mig att tänka på den motion som han själv har lämnat. Med den behandling som han själv varit med att ge denna motion frågar man sig om inte motionen som sådan var något av en demonstration.

Det har tidigare här poängterats nödvändigheten av lokaliseringspolitiska strävanden för att på längre sikt komma till rätta med bostadssituationen i storstadsområdena. Kan vi inte lätta på inflyttningsstrycket, kommer heller inte bostadsköerna att minska i storstäderna. Men regeringens förslag leder faktiskt till motsatsen. Ena gången ger man något litet med lokaliseringshanden och den andra gången tar man igen det med bostadshanden.

Ungdomens situation brukar ofta föras in i debatter här i kammaren, och i en debatt som denna brukar dess

situation mer än i andra sammanhang komma in i bilden. De förhållanden som f. n. råder på bostadsmarknaden drabbar i första hand ungdomen och de unga föräldrar som står i bostadskö. Om jag också ser bostadsfrågan från storstadens horisont, så har jag dock den uppfattningen att det inte kan vara ett intresse för storstadens ungdom, som står i bostadskön, att denna bostadskö ökas genom att allt fler människor flyttar in. Det kan heller inte vara av intresse för ungdomen utanför storstaden att tvingas ställa sig i denna kö på grund av att arbetsmöjligheterna finns inom området.

Det finns en grupp vars bostadssituation inte är den bästa, och det är pensionärerna. I den motion som jag förut nämnde, nr 175 i första kammaren och 226 i denna kammare, har jag tillsammans med några andra centerpartister tagit upp deras bostadsfråga. Som alla känner till, redovisade socialpolitiska kommittén förra året att mer än 100 000 gamla har bostäder som saknar vatten och avlopp. I följande beslut vi här i riksdagen om förbättrat stöd till upprustning av dessa bostäder. Kommunerna har sedan dess genomfört en inventering av pensionärernas bostadsförhållanden. Vi vet att till nämnda upprustning utgår lån, varav 10 000 kronor är ränte- och amorteringsfritt. Till icke pensionärer utgår också sådant stöd, men det är begränsat till högst 4 000 kronor. I vår motion har vi föreslagit att den övre gränsen för detta stöd skulle höjas från 10 000 till 12 000 kronor för pensionärer och från 4 000 till 8 000 kronor för icke pensionärer samt att gränsen för inkomstprövningen skulle höjas från nuvarande 6 000 till 9 000 kronor beskattningsbar inkomst. Det är angeläget att upprustningen av dessa bostäder genomförs så snabbt som möjligt. Den ökning av kostnaderna som har inträtt motiverar den höjning som vi har föreslagit.

Utskottet har, som det ofta heter i

denna kammare, skrivit välvilligt, och det är ju alltid tacknämligt. Men om denna välvilliga skrivning löser pensionärernas bostadsfråga är väl tveksamt. Nu hänvisar visserligen utskottet till bostadsförbättringsutredningen och säger att denna i sitt under fjolåret framlagda betänkande förde fram vissa förslag i ämnet. Enligt vad utskottet inhämtat är dessa förslag föremål för överväganden inom departementet.

Det är riktigt att denna utredning framlade vissa förslag, men enligt förslagen skulle övergångsvis fram till den 1 juli 1969 bostadsförbättringslånen bibehållas för åldringar och förtidspensionärer, och samma maximigräns som nu gäller för ränte- och amorteringsfria lån föreslås av utredningen skola gälla under övergångstiden.

Såvitt jag kan finna bygger utskottet upp sin argumentering på utredningens förslag, och enligt detta skulle det inte bli någon ändring förrän efter den 1 juli 1969. Jag vet naturligtvis inte vilka informationer som utskottet har fått från departementet och som det åberopar, men jag vill ställa frågan till utskottets representant om det är så, att utskottet har accepterat att ingenting händer på detta område förrän efter den 1 juli 1969, eller om de informationer som utskottet har fått från departementet är sådana, att man kan förvänta att mycket snart få fram ett förslag till ändring på den punkten.

Jag skulle vara mycket tacksam om utskottets talesman ville ge ett närmare besked på den punkten, och, herr talman, i avvaktan på det beskedet avstår jag tills vidare från att ställa något yrkande.

Därefter anförde:

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Gustavsson i Alvesta skulle jag vilja säga att jag är glad över att han kan dela en del av

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

de synpunkter som jag framförde i mitt tidigare anförande här.

Jag deklarerade då, att jag inte var helt nöjd med det resultat, som den motion som jag står för hade fått, men jag tyckte ändock att det var ett framsteg att vi hade kunnat flytta över 2 000 lägenheter från storstadsregionen till reservkvoten, som skall komma landets övriga delar till godo. Jag skulle vilja säga att det väl är få gånger som motioner blir helt bifallna i riksdagen; den behandling denna motion fått var väl ändå ett steg i rätt riktning.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Dagens debatt i bostadsfrågan har i stor utsträckning kommit att röra sig om de aktuella nedskärningarna av bostadsvolymen, vilka framför allt har drabbat de områden i vårt land som ligger utanför storstadsregionerna. Dessa nedskärningar har på många håll och i alla kretsar väckt undran och oro och inte så litet indignation.

Men de har också medfört ett vidgat intresse för den bostadspolitiska debatten. Denna har kommit att omfattas med intresse av allt vidare kretsar, och detta tror jag är nyttigt. Många människor, allt flera för varje dag, efterlyser om det är en rimlig anpassning mellan behovet av bostäder på en viss ort och tilldelningen av bostadsbyggande. Man efterlyser också samordning mellan tillgång på bostäder och de lokaliseringspolitiska strävandena och insatserna från samhällets sida. Ingen kan väl förneka att ett minskat bostadsbyggande på en ort kan direkt motverka lokaliseringspolitiska strävanden, och man har anledning att i denna situation fråga sig, om lokaliseringsminister Johansson verkligen till fullo vet vad bostadsminister Johansson gör.

Om man på allvar vill försöka undvika att befolkningsuttunnningen på en ort eller i en landsdel påskyndas, så är

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

det verkligen utomordentligt angeläget att man också anpassar bostadsbyggandet till tillgången på arbetskraft för bostadsbyggande. Sådana här tvära kast och drastiska nedskärningar i bostadsbyggnadsvolymen på vissa orter kan, när de drabbar landsdelar med påtaglig bostadsbrist, på litet längre sikt också medföra en stor risk för en onödig omflyttning och bortflyttning av byggnadsarbetare.

Inrikesministern deklarerade i dag, att målsättningen för hans avvägning har varit att där bristen är störst, där måste vi bygga mest. Ja, det är helt naturligt, och så har det ju alltid varit. Men man har anledning att ställa sig undrande och tveksam till de ändrade fördelningsregler som nu aktualiseras. Om man minskar bostadsbyggandet i andra delar av landet än tätortsregionerna, så försämrar man därigenom möjligheterna att där skapa nya arbetstillfällen för befolkningen, och därigenom kan man råka tvinga bort ytterligare människor till storstadsregionerna för att de skall få sin försörjning där. Därmed blir också bristen i storstadsregionerna ännu mera påtaglig än förut. Vi är alltså inne i en kretsgång som ytterst härrör från att vi alltför länge hållit fast vid en bostadspolitik som i hög grad präglas av regleringar, statliga ingripanden och förhållandena under den senaste kristiden.

Därför var herr Bohmans förslag, som tidigare framfördes i debatten, intressant. Han hävdade och yrkade att man borde försöka lösa bostadspolitikens problem över partierna genom en partiöverenskommelse av det slag som vi sett exempel på i några fall under de senaste åren. Jag vill vädja till inrikesministern att medverka till en sådan fullständig omprövning av bostadspolitik, en omprövning som måste vara fri från fördomar och fri från prestige. Om det visar sig möjligt att få till stånd en sådan omläggning av bostadspolitik, vilken enligt min

övertygelse efter en sannolikt icke alltför lång övergångstid skulle komma att leda till betydande lättnader i bostadsnöden, tror jag mig våga lova att vi från högerpartiets sida inte skall triumfera över regeringen. Vi skall inte säga: Vad var det vi sade? Vi skall inte häckla regeringen, utan vi skall tvärtom ge den vår fulla uppskattning för att den vågat kasta loss från regleringspolitiken.

I detta anförande instämde herr *Magnusson* i Borås (h).

Herr **BLOMKVIST** (s):

Herr talman! Jag skulle egentligen ha kunnat stryka mig från talarlistan och inte förlänga debatten i denna kammar. Men eftersom flera talare i olika sammanhang har hänvisat till vår motion vill jag ändå gärna framföra några synpunkter från motionärernas sida.

Låt mig då först få notera att en markant ökning av antalet färdigställda lägenheter har skett under den senaste fyraårsperioden, nämligen ifrån 75 100 1961 till 87 000 lägenheter 1964. Denna utveckling har säkerligen i mycket stor utsträckning berott på de enskilda kommunernas ökade möjligheter att på bästa sätt lösa planeringsfrågorna för bostadsbyggandet. Stora ansträngningar har naturligtvis föregått denna positiva utveckling, och synnerligen många kommuner har här gjort betydelsefulla insatser.

Utgångsläget för beräkningen av miniprogrammet för bostadsbyggandet under 1965 har ju varit att såväl arbetskraftsmarknaden som kapitalmarknaden kommer att vara synnerligen ansträngda under innevarande år. Utifrån det nu rådande ekonomiska läget har inrikesministern ansett det nödvändigt att räkna med en avsakning av bostadsinvesteringarnas ökningstakt. Dessutom har han räknat med att Kungl. Maj:t kommer att besluta en ytterligare ökning av bostadsbyggandet, om utvecklingen inom samhällsekonomin

och arbetsmarknaden ger möjlighet till detta.

Vidare har inrikesministern utgått ifrån att storstadsområdena, där bostadsköerna blir allt längre, måste tilldelas ökade resurser. Det finns säkerligen mycket goda skäl för en sådan inriktning vid fördelningen av lånemedlen. 70 procent av bostadskön är ju lokaliserad till storstadsområdena.

Å andra sidan bör man också uppmärksamma vad som kommer att ske vid en alltför stark begränsning av igångsättningen ute i landsorten. Vi har därför i motionerna I: 412 och II: 489 sökt belysa detta. I första hand har vi där framhållit vilka svårigheter för länsorganen, kommunerna och byggnadsarbetarna den föreslagna regionala fördelningen av lånemedel kommer att betyda. Som exempel på verkan av denna omfördelning har vi bl. a. anfört några uppgifter ifrån Skaraborgs län rörande sysselsättningen hösten 1964 jämfört med hösten 1965. Dessa siffror har ju tidigare under debatten nämnts i olika sammanhang. Enligt denna beräkning skulle det betyda ett sysselsättningsbortfall för cirka 700 byggnadsarbetare.

Jag kan i detta sammanhang nämna att enligt den senaste uppgiften om arbetslösa kassamedlemmar var drygt hälften eller omkring 300 byggnadsarbetare. Denna uppgift om arbetslösheten bland byggnadsarbetarna skapar självfallet en stark oro för den stundande utvecklingen, speciellt med tanke på det kommande vinterhalvåret. Med hänsyn till detta har vi i vår motion hemställt om att riksdagen vid behandling av denna fråga måtte uttala att vid den regionala fördelningen all tänkbar hänsyn toges till såväl byggnadsbehovet som sysselsättningen för byggnadsarbetarna. Motionerna har i utskottet fått en synnerligen positiv behandling. Utskottet skriver sålunda bl. a.: »Utskottet vill frambålla, att denna begränsning, i förening med att

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tyngdpunkten i byggandet förskjuts till storstadsregionerna, inte kan undgå att vålla olägenheter i fråga om bostadsproduktionen i områden utanför storstadsregionerna. Utskottet finner därför, att den oro beträffande produktionsutveckling och sysselsättning inom bostadsbyggandet, som kommer till uttryck i åtskilliga av de ovan nämnda motionerna, inte saknar fog.» Vidare har utskottet mycket kraftigt understrukit vikten av att man med vaksamhet följer den kommande utvecklingen. Dessutom har det föreslagit att en stor del av bostadslånemedlen skall reserveras för en senare fördelning, varvid riktpunkten skall vara att tillgodose det bostadsbehov som uppkommer i samband med nyetablering och utvidgning av industriföretag.

Vi motionärer är självfallet tack samma för en sådan skrivning. Under debatten har dessutom framkommit att denna reserv kommer att fördelas under den närmaste tiden, ja kanske omedelbart efter det att riksdagsbeslutet fattats i frågan. Jag tror att för berörda kommuners planering och för bibehållandet av sysselsättningen bör denna fördelning genomföras så snabbt som möjligt. Jag tror också att det är mycket viktigt, som inrikesministern påpekade, att arbetsmarknadsmyndigheterna med uppmärksamhet följer utvecklingen.

Jag kan instämma i vad herr Johanson i Norrköping har sagt här tidigare, att även om vi inte är helt nöjda med utskottets utlåtande anser vi dock att vår motion i denna fråga har haft betydelse. Med hänsyn till det ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Andra kammaren skall, såvitt jag förstår, om en liten stund sätta punkt för 1965 års bostadsdebatt. När man följt den under hela dagen kan man konstatera att den nästan helt och hållet rört sig om en enda sak,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nämligen fördelningen av byggandet ur geografisk synpunkt. Det var väl heller inte överraskande att så blev fallet. Regeringens utspel att specialdestinera en avsevärd del av bostadsbyggandet till de utpräglade bostadsområdena har föranlett reaktioner och livlig aktivitet runt om i landet, och de många talen i dag har tydligt vittnat härom. Det är annars föga märkligt, tycks det mig, att om man under senare år kunnat registrera totalt ett kraftigt ökat bostadsbyggande men en tillbakagång i de mest utpräglade bostadsområdena, d. v. s. storstäderna, inte bara relativt utan i absoluta tal, måste detta föranleda sådana initiativ som regeringen tagit. Det finns, det vet vi alla, en kapacitetsgräns för byggandet i landet. Arbetskraftstillgången, planeringsresurserna och kapitalförsörjningen är viktiga faktorer när den gränsen sättes. Som representant för ett utpräglat bostadsområde måste jag hävda att största möjliga del av tillgängliga resurser skall kanaliseras dit där bostaden på bostäder är störst.

Resonemanget i centerpartireservationen kan jag inte följa. Visst skall man ha en aktiv lokaliseringspolitik, men hur aktiv den än är bryter man inte helt inflyttningen till storstadsområdena. Vi vet exempelvis att till stockholmsområdet flyttar 20 000—25 000 människor per år. Det är väl också känt för centerpartiet att det pågår en hushållssprängning, en förbättring av boendestandarden, att man gifter sig tidigare och att allt detta utlöser behov av fler lägenheter. Faktiskt är detta fallet också i storstadsområdena.

Saneringsfrågorna är omfattande inte bara för att man skall kunna bygga varuhus och bankhus utan också för att eliminera helt sekunda bostäder. Det finns gott om sådant bostadsbestånd i de större städerna — ett bostadsbestånd som är daterat från tiden innan samhället gjorde något åt bostadsfrågans lösande. Allt detta har skapat ett bostadsunderskott som måste angripas.

Det var av den anledningen som jag personligen upplevde propositionens utformning med stor tillfredsställelse. Jag har haft starka betänkligheter innan jag kunnat ansluta mig till utskottets ställningstagande, varigenom man naggat i kanten den del som skall gå till de verkliga bostadsområdena. Vissa skäl har emellertid redovisats som föranlett mig att ansluta mig till kompromissen i statsutskottet. Framför allt har jag i bostadsstyrelsen fått kontakt med vissa uppenbara svårigheter att dra med byggandet ute i landet så mycket som var tänkt. De rullande femårsplanerna förlorar i värde om de inte i huvudsak kan följas.

Men om detta gäller ute i landet på industriorter med tämligen högt byggande, i de små kommunerna där man förberett ett fåtal lägenheter, gäller det naturligtvis även i storstadsområdena. När herr Nilsson i Tvärålund vältaligt beskrev problemen i, om jag fattade honom rätt, en grannkommun till hans egen hemortskommun skulle jag vilja anmoda honom att studera en eller annan storstockholmskommun. Jag är övertygad om att han då kommer att träffa på exakt samma problem, bara i en större skala. Ett så högt byggande som man skall pressa sig upp till i dessa bostadsområden behöver stimuleras och befrämjas med alla medel, inte minst med dem som statsmakterna besitter.

Den oro, som kommer till uttryck i centerpartireservationen, för att den plötsliga förändringen av storstadsområdenas bostadsbyggande inte överallt kan utnyttjas på grund av att planering inte genomförts i tillräcklig utsträckning, bör vi ha rätt att dämpa. Ansvariga myndigheter i kommunerna, i de kommunala samarbetsorganen och i länsstyrelserna samt de statliga bostadsmyndigheterna bedömer läget så att det planerade byggandet kan genomföras under en förutsättning — och en mycket väsentlig sådan — nämligen att det finns krediter till förfogande. På den

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

punkten vill jag till alla delar instämma i vad herr Bergman tidigare i dag har sagt.

Här i riksdagen har många gånger lämnats redogörelser för vad ett sådant samhällsbyggande som sker i våra stadsområden kostar. När man runt om i landet och inom olika partier ynkar de bostadslösa i storstäderna och inte sällan bekymrar sig över de kommunalt ansvarigas oförmåga att lösa bostadsproblemet, så borde man i stället försöka i handling bidra till att åstadkomma en lösning genom att avstå en del av sina egna resurser till förmån för bostadsbyggandet i storstadsregionerna. Kreditförsörjningen är i dagens läge en kärnfråga. Finansieringen av bostadsbyggandet kan bara till en del klaras genom höjd kommunal utdebitering. Ett flertal av de kommuner, som exempelvis i storstockholmsområdet står för den större delen av bostadsbyggandet, har en skattesats som i höjd väl mäter sig med andra kommuners och ibland även ligger över riksmedel-talet.

Befolkningstillflödet till en kommun föder ofantliga behov av investeringar, men skatteinkomsterna kommer som bekant först tre år efter det människorna flyttat till kommunen. Den service, som kommunerna i storstadsregionen kan bjuda, är inte alltid fullgod. Vi som bor i dessa kommuner och som känner till en del om förhållandena ute i landet, tror de inflyttade på deras ord, när de med grämelse efterlyser den fina idrottshallen som de vant sig att ha på den ort de lämnat eller när de tycker att det är trångt i våra skolor eller för övrigt påvisar brister i jämförelse med vad som är fallet i de samhällen som fått bättre tid på sig att växa fram.

På tal om miljö vill jag säga några ord i anslutning till vad den saulade borgerligheten anfört i reservationen på sid. 29 i utskottsutlåtandet. Man framhåller där att »miljöfrågorna hitills inte har ägnats tillräckligt intresse.

Hård markexploatering, koncentrerad höghusbebyggelse, otillräckliga utrymmen för lekplatser har i alltför hög grad präglat vårt bostadsbyggande». Jag vill för det första erinra om att dessa frågor har under senare år ägnats allt större uppmärksamhet. För det andra vill jag — och då utgår jag från förhållandena i storstockholmsområdet — påstå att om kommunerna fick ett mera jämnt fördelat ansvar, i lägenheter räknat, för att lösa bostadsfrågan, skulle en del av svårigheterna och bristerna elimineras. Ingen missunnar Djursholm dess golfbanor och ridstigar, men nog blir man ledsen när man i listan över planerad igångsättning av flerfamiljshus för innevarande år inte hittar en enda lägenhet i Djursholm. Och går man till kolumnen för småhus, står där också en nolla för Djursholm. När det gäller Stocksund är siffrorna 12 resp. 22. För Danderyds del hittar jag i båda kolumnerna en nolla. Saltsjöbaden uppvisar siffrorna 16 resp. 57.

Om jag tar en annan grupp kommuner i Storstockholm, finner jag exempelvis att Huddinge skall detta år bygga 1 000 lägenheter i flerfamiljshus och 250 lägenheter i småhus. För Järfälla kommun är motsvarande siffror 818 och 102, för Tyresö 480 och 396 samt för Österhaninge 939 och 70.

Dessa siffror och dessa grupperingar av kommuner är intressanta från flera synpunkter. För det första kan konstateras att de fyra förstnämnda kommunerna tillhör de absoluta lågskattekommunerna här i landet. Detta är däremot sannerligen inte fallet med den andra gruppen av kommuner; dessa befinner sig i fråga om skattesatsen på riksmedel-talet eller därutöver.

Det finns också skillnader ur politisk synpunkt mellan de olika grupperna av kommuner. De fyra förstnämnda kommunerna har en borgerlig majoritet och de andra en socialdemokratisk majoritet.

Kommunerna har inte på något sätt

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

godtyckligt utvalts i syfte att bevisa ett sådant samband som jag här talat om, utan det är faktiskt fråga om de kommuner inom hela storstockholmsområdet som för närvarande har det minsta, respektive största bostadsbyggandet. Jag tror också att jämförelsen talar för sig själv.

Låt mig sätta de siffror jag här nämnt i samband med herr Bohmans yttrande tidigare i dag, då han slog fast att samhället visar ett alltför stort intresse för bostadsbyggandet. Den högerstyrda staden Djursholm tycks leva efter den uppfattning som herr Bohman tydligen har, nämligen att man skall visa ett minimalt intresse för bostadsbyggande.

Herr Bohman beklagade också att kommunerna runt Stockholm fyller ut och förstör ekskogar och björkbackar genom att bygga punkthus. Ja, det gäller som bekant att försöka lösa bostadsfrågan i detta storstadsområde, och det kan inte ske genom att bygga ett fåtal lägenheter, utan man måste producera ett oerhört stort antal lägenheter. Det skulle vara tacknämligt, om även kommunerna med en borgerlig majoritet ville ta itu med detta problem, så att de andra kommunerna kunde få behålla en del av sina ek- och björkbackar.

Herr Mundebo beskärnade sig över miljöförstöring och allehanda samhällsliga brister. Jag tycker det är värt lägga märke till hur man från folkparti-håll agerar i bostadsfrågan. Man är varje år här i riksdagen angelägen att bjuda över och presentera förslag till ett större bostadsbyggande än vad regeringen gjort. I dag har vi bevittnat hur man från folkpartihåll sökt bevisa att man var först med att föreslå ett visst tal. Men när det är fråga om att ute i kommunerna genomföra bostadsbyggandet har representanterna för samma parti svårt att ansluta sig till förslag om en högt liggande bostadsproduktion. Man anför skäl för att dra ned bostadsbyggandet.

I min egen kommun, Huddinge, har

vi för inte alls länge sedan haft en sådan uppgörelse där folkpartiet funnit anledning att plädера för en lägre siffra och i debatten framhålla att det visst inte var säkert att det var mest angeläget att bygga bostäder, utan om man skulle välja mellan sådana och ett idrotts-hus skulle man måhända välja det senare.

I Järfälla har vi nyligen upplevt en liknande historia då folkpartiet dragit sig ur ett utredningsarbete för det framtida bostadsbyggandet, därför att man inte från början fick bestämma sig för en blygsammare målsättning än vad de andra önskade.

I riksdagen är man angelägen att vända sig till de bostadslösa, men ute i kommunerna vänder man sig själv-fallet även till dem som redan har en bostad. Där blir det miljöfrågorna och de olika attributen som hör till bostaden som man finner det angeläget att ta upp. Emellertid måste detta framstå som synnerligen ihåligt och avslöjande. Nu är emellertid vägen mellan Helgeandsholmen och kommunalhusen här i Storstockholm inte så lång, så förhållandet är väl ganska känt. Den samverkan över partigränserna som herr Bohman efterlyste får nog ske med andra utgångspunkter än det bostadspolitiska handlande som man presterar i de kommuner där det finns en borgerlig majoritet. För dagen är det uppenbart att man får trygga sig till de kommuner som har en socialdemokratisk majoritet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag skall inte alls försöka göra någon sammanfattning av denna debatt, ty det åligger inte mig, men jag har fått ett papper i min hand som jag tycker är ganska intressant.

Det är från Göteborgs stads bostadsförmedling. Jag ber att få citera följande rader: »I Göteborg byggs emellertid f. n. ett betydande antal större lägenheter i skilda nybyggnadsområden. Dessa lägenheter fördelas genom bostadsförmedlingen. För sökande till lägenhet om 3 rum och kök eller större lägenhet och som bor i de allmännyttiga företagens fastigheter är väntetiderna nu mycket korta. Bostadsförmedlingen är nämligen i stort behov av äldre lägenheter, som bl. a. anvisas till dem som bor i aktuella saneringsområden. Med hänsyn till de reducerade väntetiderna för större lägenheter vill de allmännyttiga företagen rekommendera de hyresgäster som är trångbodda att söka höja sin bostadsstandard genom att nu efterfråga lägenhet i nyproduktionen.»

Det är ganska intressant att bostadsbristen när det gäller 3 rum och kök samt större lägenheter, såvitt jag fattat skrivelsen rätt, numera är avskaffad i Göteborg. På baksidan av samma skrivelse finns det emellertid följande uppgifter om hyror: Kallhyran för Biskopsgården på 65—70 m² är 337 kronor per månad. Härtill kommer kostnader för värme, trappstädning, parkeringsplats och garageplats. Vidare kan nämnas Tynnered 380 kronor per månad för 65—70 m², Östra Kaverös kallhyra 357 kronor per månad för 71—75 m², men då tillkommer 9 700 kronor i insats, Östra Kaverös kallhyra 400 kronor per månad för 76—80 m² vid 10 895 kronor i insats. Jag skall inte trötta med flera exempel. Hyresregleringslagen gäller ju i Göteborgs stad, och nu skulle jag vilja ställa en fråga till högerpartiet: Verkar dessa hyror som man nu förmedlar genom Göteborgs stads bostadsförmedling och som alltså är minimieller kallhyror på något sätt chockerande på högerpartiet och dess talesmän? Anser ni att dessa siffror uttrycker ett marknadspris? Man måste ju hela tiden ha i minnet att det tillkom-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

mer värmekostnader, trappstädning och andra kostnader. Hur höga anser högerpartiet att hyror bör vara om de med alla dessa tillägg inte avspeglar marknadspriset?

Man måste utgå från vad en industriarbetare tjänar. Jag har just nu sett på statistiken. Timlönen ligger på 7: 91 för industriarbetare, låt oss säga 8 kronor jämnt. Detta innebär 16 000 kronor om året. En industriarbetare kan därför inte per vecka tjäna så mycket som månadshyran kostar, utan han måste arbeta ungefär en och en halv vecka.

Jag tycker att dessa uppgifter är ganska chockerande, bl. a. därför att man nu tydligen bygger så ambitiöst att man börjar få täckning för efterfrågan på större lägenheter i Göteborgs stad. Det är klart att det öppnas möjligheter för dem som önskar större lägenheter, men å andra sidan är jag rädd för att man kanske satsar en aning fel. Det intressanta är ju att man redan här begär sådana hyror att det för vanliga industriarbetare ter sig nära nog omöjligt att hyra lägenheterna. Man kan naturligtvis säga att ifall det behövs 3 eller 4 rum jämte ett kök är det fråga om barnfamiljer och dessa har barnbidrag liksom också bostadsbidrag, men dessa bidrag täcker i alla fall inte hyreskostnaderna i den utsträckning som man skulle önska.

Nu vill högerpartiet också ha bort dessa subventioner — visserligen med vissa begränsningar. Jag skulle önska att herr Bergman i Göteborg kommenterade detta. Kan man av detta papper utläsa att man nästan kan täcka efterfrågan på lägenheter om 3 rum och kök och därutöver, och vilken uppfattning har herr Bergman om de hyror som man här anser sig vara berättigad att utta?

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det är en praktisk omöjlighet för mig att här omedelbart ha en bestämd mening i så detaljrika

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

frågor som herr Nilsson i Gävle ställde. Jag är inte tillräckligt matematiskt skolad för att kunna göra omräkningarna så snabbt. Men jag gjorde ändå den kalkylen att hyran skulle röra sig om 60 à 65 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, och det är i dag ingen i och för sig onormal hyresnivå i Göteborg eller motsvarande ort. Jag säger onormal med tanke på de kostnader som i dag är förbundna med bostadsbyggande. Att hyrorna är höga, är en helt annan fråga, och att vi på olika vägar bör möta denna höga nivå är en helt annan frågeställning. Men sedda mot de kostnader som skall täckas, tror jag inte, att hyror av denna storlek är onormalt höga.

Sedan uppfattade jag inte vilken lönenivå den industriarbetare låg på, som herr Nilsson i Gävle tog som exempel, men jag hörde efteråt att han skulle vara berättigad till familjebostadsbidrag. Den saken gled herr Nilsson lätt förbi. Men sådana bidrag är ju till för att lägre inkomsttagare skall kunna efterfråga lägenheter som svarar mot deras behov.

Jag skall mycket gärna sätta mig ned vid ett bord tillsammans med herr Nilsson och räkna fram dessa siffror, men att jag skulle göra det så snabbt som herr Nilsson vill tycker jag är att begära för mycket. Jag ger upp inför sådana uppgifter.

Jag tror visst inte att bostadsbehovet i Göteborg är täckt på detta område. Om jag hörde rätt, riktades det en uppmaning till hyresgästerna i allmännyttiga bostadsföretag i Göteborg att söka över till lägenheter i högre prisläge, men då skapar man en byteskedja, där man får fram lägenheter till lägre kostnader. Det är man naturligtvis alltid i behov av i Göteborg såväl som i andra städer. Om det kommer någon utanför denna kedja och vill ha en trerumslägenhet, förmodar jag att kön i Göteborg är mycket lång, men i en byteskedja kan det gå snabbare. Jag tror inte att

någon är främmande för den teknik som man i sådana fall använder sig av.

Beträffande stora och små lägenheter vill jag säga att den frågan just nu är föremål för mycket intensiv debatt i Göteborg, och där har man i olika partier helt skilda meningar om vilken väg man skall gå fram på, om man skall satsa hårt på framtiden, då efterfrågan på stora lägenheter kommer att bli stor, eller om man skall bygga för dagens behov. Det är en mycket svår avvägningsfråga. Men den skall man i Göteborg rätt snart ta ställning till.

Slutligen vill jag också ta upp en annan fråga, som herr Gustavsson i Alvesta lär ha ställt, när jag beklagligtvis inte var närvarande i kammaren, nämligen vad vi menade med att påstå att frågan om stödet till bostadsförbättringar skulle prövas i departementet och att vi räknar med att det snart skall tas ett initiativ i den riktningen. På det vill jag svara att vi baserar det påståendet på ett besked från departementet. Vi var nämligen så lyckligt lottrade i tredje avdelningen, som hade detta ärende till behandling, att avdelningens sekreterare i bostadsfrågan var samme utredare som hade lagt fram det förslag som nu skall prövas. Vi hade alltså god kontakt i själva sakfrågan, och alla ledamöter i avdelningen nöjde sig med beskedet att frågan är föremål för prövning i departementet. Då ansåg vi — och det gjorde vi väl rätt i — att man kunde förvänta att det snarast skulle tas ett initiativ i frågan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Bergman att inrikesministern tidigare i dag i annat sammanhang har förklarat att han inte är beredd att i detta sammanhang uttala sig om huruvida utredningens förslag går att genomföra eller inte. Därför menar jag att utskottets avslagsyrkande på denna motion hänger i luften.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag förstår ju att ledamöterna vill gå till beslut.

Jag vill bara säga till herr Bergman: Är det inte ändå ganska betänkligt om man har kommit dithän i Göteborgs stad i den allmännyttiga bostadsbebyggelsen, att väntetiderna för tre rum och kök och större lägenheter nu är mycket korta? Eller hur är det ställt egentligen? Det verkar på något sätt märkligt. Är det inte så att hyreskostnaden för dessa stora lägenheter ligger på en sådan nivå att människor med vanliga inkomster inte kan hyra dem?

Det är klart att t. ex. de som har barn får sina subventioner, bostadsrabatter etc. Men dessa bidrag känner vi ju till — de är inte av sådan omfattning att de hjälper så rasande mycket när det är fråga om hyror och insatser av det slag jag nämnde.

Har man inte en ambition som är litet för hög när det gäller att bygga stora lägenheter? Lever man inte 20 år före i tiden? Är det inte Riksbyggens ambition som leker er i hågen, där man talar om att vi om 20 år har fördubblat våra inkomster och att vi därför måste bygga lägenheter i dag som kan bebos om 20 år? Har ni tänkt någon-ting på dagens hyresgäster i Göteborg?

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Till herr Gustavsson i Alvesta vill jag säga, att det förhållandet att inrikesministern inte är beredd att tala om, vilken ställning han kommer att ta, inte innebär att frågan inte är föremål för överväganden i departementet. Någon motsättning mellan vad inrikesministern sade och vad utskottet har skrivit föreligger enligt mitt sätt att se inte.

Till herr Nilsson i Gävle vill jag säga, att det förvånar mig att herr Nilsson här framträder och gör sig till tolk för den meningen att vi skall bygga mindre lägenheter. Vi har ju en press från hyresgästorganisationer och andra som

företräder hyresgästernas intressen, att vi inte skall fastna i det talet. Jag är klar över att om man bygger alltför stort, bygger man fel. Men tre rum och kök tror jag inte är för stort. Det är inte så att det inte finns några väntetider för lägenheter på tre rum och kök i Göteborg. Jag försökte förklara — herr Nilsson kanske inte lyssnade på mig — att det gäller byteslägenheter. När man erbjuder dem som i dag har två rum och kök eller ett rum och kök att söka sig över till en större lägenhet, om de anser sig ha behov därav och råd därtill, och lämna plats åt dem som vill ha en mindre lägenhet till lägre pris, så är det ju ett sunt arrangemang man försöker stimulera till. Det innebär inte att väntetiderna är korta för lägenheter på tre rum och kök.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Det är alldeles klart att det gäller byteslägenheter. Men förutsättningen för att den som redan har en lägenhet skall kunna få en större lägenhet är väl att denna lägenhet är avsedd för den som står i bostadskön och stått där i många år. Den som står i bostadskön och är utan lägenhet måste väl komma före. Det måste annars här ske någon orättvisa. Eller är det till äventyrs så att de höga hyrorerna avskräcker dem som står i bostadskön? De kan inte ta emot dessa erbjudanden, och därför måste man gå denna väg. Något fel någonstans måste det ju ändå vara i detta sammanhang.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag är ledsen — jag tror inte kammaren är road av att ytterligare detaljdiskutera denna fråga. Men om herr Nilsson i Gävle sätter sig in i hur en kommunal bostadsförmedling fungerar och bör fungera, så finner han att den beskrivning jag gav uttrycker dess målsättning. Den beskrivning som herr Nilsson försöker ge är

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

en vrångbild av en bostadsförmedlings verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

*Mom. 1***Hemställen**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställen, dels ock på bifall till reservationen 1 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställen i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 185 ja och 29 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställen.

Utskottets yttrande

Det stycke på s. 9 som börjar med »Förhållandena på» och slutar med »att förverkliga»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det

förslag, som framlagts i reservationen 1 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke på s. 9 i statsutskottets yttrande, som börjar med »Förhållandena på» och slutar med »att förverkliga», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 1 b) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 174 ja och 41 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Det avsnitt som på s. 10 börjar med »Vad angår» och på s. 11 slutar med »denna reserv»

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets yttrande; 2:o) godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 1 c) av herr Per Jacobsson m. fl.; samt 3:o) godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 1 d) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Nilsson i Tvärålund votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående det avsnitt i statsutskottets yttrande, som på s. 10 börjar med »Vad angår» och på s. 11 slutar med »denna reserv», antager reservationen 1 c) av herr Per Jacobsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 1 d) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 42 ja och 38 nej, varjämte 138 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner det avsnitt i statsutskottets yttrande, som på s. 10 börjar med »Vad an-

går» och på s. 11 slutar med »denna reserv», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 1 c) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 50 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel vid huvudvoteringen om det avsnitt, som på s. 10 börjar med »Vad angår» och på s. 11 slutar med »denna reserv». Jag röstade »Ja» men skulle ha röstat »Avstår».

Vidare lämnades ordet på begäran till

Herr JOHANSSON i Växjö (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel vid huvudvoteringen om det avsnitt, som på s. 10 börjar med »Vad angår» och på s. 11 slutar med »denna reserv». Jag röstade »Ja» men skulle ha röstat »Avstår».

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Det avsnitt på s. 12 som börjar med »Utskottet godtager» och slutar med »avstyrkes alltså»

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets yttrande; 2:o) godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 1 e) av herr Per Jacobsson m. fl.; samt 3:o) godkännande av det förslag, som framlagts genom motionerna I: 118 och II: 150 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i huvudvoteringen antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det avsnitt på s. 12 i statsutskottets yttrande, som börjar med »Utskottet godtager» och slutar med »avstyrkes alltså», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservation 1 e) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 81 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Utskottets yttrande i övrigt beträffande mom. 1

Godkändes.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 106 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i utskottets yttrande, som föreslagits i reservationen 3); och fann herr talmannen den förra

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i utskottets yttrande, som föreslagits i reservationen 3) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 186 ja och 30 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motiveering.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 187 ja och 30 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 5 a) av herr Per Jacobsson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 5 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Turesson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 5) i statsutskottets utlåtande nr 38 antager reservationen 5 a) av herr Per Jacobsson m. fl., röstar

Ja;

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 5 b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 78 ja och 34 nej, varjämte 107 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 5) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 78 nej, varjämte 25 av

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 7) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 106 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 8

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan, i mom. 8) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 186 ja och 30 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 9

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 9) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 10

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 10) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 11 och 12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 13

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 10 a) av

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

herr Per Jacobsson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 10 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Turesson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 13) i statsutskottets utlåtande nr 38 antager reservationen 10 a) av herr Per Jacobsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 10 b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 79 ja och 33 nej, varjämte 106 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 13) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 10 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 94 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 14

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 11); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 14) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 11) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Markförvärvs- och tomträttsfonder — Konstnärstipendier

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 175 ja och 35 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 15—31

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Markförvärvs- och tomträttsfonder

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om markförvärvs- och tomträttsfonder.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Vi har i anslutning till bankoutsrottets utlåtande nr 13 framlagt de likalydande motionerna nr 486 i första kammaren och 598 i andra kammaren.

Utskottet har avstyrkt motionerna med hänvisning till att förslag i denna fråga kommer att föreläggas höstriksdagen. Därmed har man i praktiken bifallit vårt motionsyrkande.

Jag vill, herr talman, bara säga att vi är nöjda och belättna och inte har något yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i stats- 5* — *Andra kammarens protokoll 1965. Nr 16*

verkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande punkten 1 må omfatta även punkten 2, men yrkanden beträffande sistnämnda punkt framställs först sedan densamma föredragits.

*Punkten 1***Konstnärstipendier**

Kungl. Maj:ten har (bilaga 10, punkt B 1, s. 15—20) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 474 000 kr., innebärande en anslagshöjning med 480 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 163) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 197), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen å åttonde huvudtitelns driftbudget för budgetåret 1965/66 måtte anvisa ett reservationsanslag av 2 889 000 kr. till Konstnärstipendier — en ökning med 415 000 kr. i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag — att användas i enlighet med vad som föreslagits i motionerna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson* (I: 164) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Björk* i Göteborg och *Johansson* i Trollhättan (II: 187);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg* (I: 398) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Oskarsson* och *Fridolfsson* i Stockholm (II: 478), i vilka hemställts, såvitt nu

Konstnärstipendier

var i fråga, att riksdagen måtte besluta att till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 849 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson m. fl.* väckt motion (II: 442), vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen ville besluta att de dramatiska författarna alltjämt skulle räknas till gruppen »konstnärer i övrigt» och att anslaget därför höjdes med 70 000 kr. utöver vad i statsverkspropositionen föresloges.

Utskottet hemställde,

I. att motionen II: 442, i vad den avsåge frågan om till vilken konstnärsgrupp de dramatiska författarna borde hänföras, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 163 och II: 197, I: 398 och II: 478 samt II: 442, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 474 000 kr.;

III. att motionerna I: 164 och II: 187 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Thorsten Larsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Arvidson, Nelander, Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 442, i vad den avsåge frågan om till vilken konstnärsgrupp de dramatiska författarna borde hänföras, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas därom anfört;

b) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Thorsten Larsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nelander, Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II: 442 samt I: 398 och II: 478 ävensom med bifall till motionerna I: 163 och II: 197, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 889 000 kr.;

c) av herrar *Kaijser, Wallmark, Tureson* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 163 och II: 197 samt II: 442 ävensom med bifall till motionerna I: 398 och II: 478, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 849 000 kr.;

d) av herr *Arvidson*, som ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 163 och II: 197 samt I: 398 och II: 478 ävensom med bifall till motionen II: 442, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnärstipendier för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 544 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Sedan budgetåret 1961/62 har det statliga stipendiestödet för konstnärer utbyggt kontinuerligt. Under de senaste fyra budgetåren har medelsanvisningen ökat med drygt 1,8 miljon kronor.

Alla är vi överens om att stipendiestödet till konstnärerna bör fortsätta att öka. Det är bara takten i ökningen, som diskussionen gäller. Departementschefen har förordat och statsutskottets majoritet föreslår en ökning för nästa budgetår med 480 000 kronor. En något kraftigare ökning vore i och för sig motiverad, men budgetsituationen lägger hinder i vägen. Därtill kommer, att departementschefen också förordat och

Konstnärstipendier

statsutskottets majoritet föreslår ett ökat anslag till de s. k. konstnärbelöningarna med 200 000 kronor.

Vi godtar det av Kungl. Maj:t föreslagna sammanlagda anslaget till konstnärstöd i vad det avser stipendier och belöningar tillsammansantagna. Penningutrymmet torde inte medge större utgifter just nu. Däremot menar vi, att man kan diskutera fördelningen mellan de båda stödformerna. Vi kan inte finna annat, än att konstnärbelöningarna är en stödform som inte har samma prioritet som konstnärstipendierna.

När konstnärbelöningarna infördes vid föregående års riksdag, riktades ganska skarp kritik mot deras utformning. Det sades bland annat, att det ligger i sakens natur att konstnärbelöningarna också bör inrymma ett gott stimulansmoment. Det kan emellertid inte ligga någon större stimulans i ett system, som innebär, att ökade insatser, och därmed ökade inkomster, leder till en reducering av en belöning. Varje inkomstökning under den maximerade inkomsten blir i realiteten, tillspetsat uttryckt, en subvention till staten. Hitillsvarande erfarenheter är inte stora men tyder på att de konstnärer, som kommit i fråga till dylika belöningar, befunnit sig på en inkomstnivå, där obetydliga eller inga belöningar utgår.

Nu har departementschefen visserligen föreslagit en omprövning av reduceringsregeln. Den föreslagna förändringen innebär ett litet steg i rätt riktning, även om den än inte är tillfredsställande. Tills vidare måste man anse, att en utökning av den statliga och kommunala stipendiegivningen förbättrar kulturskaparnas villkor i högre grad än inrättande av ytterligare konstnärbelöningar. Detta gäller alltså i dagens läge.

När stipendieringen är helt utbyggd, är det lämpligt att återkomma till en utbyggnad av konstnärbelöningarna, varvid deras konstruktion naturligtvis ytterligare kan bearbetas.

Av den för nästa budgetår under anslaget till konstnärbelöningar förordade medelsanvisningen bör alltså enligt vår åsikt 375 000 kronor överföras till anslaget till konstnärstipendier. Det medger en icke föraktlig ytterligare utdelning av stipendier, särskilt till gruppen konstnärer inom måleri m. m. samt inte minst till författare och översättare.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1 c vid punkten nr 1 av herr Kaijser m. fl.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Den höjda materiella standarden har medfört ett ökat intresse för högre kulturell standard. Människor önskar i ökad omfattning komma i kontakt med den seriösa kulturen. Detta gäller såväl bildskapande som scen och konst, och därför hälsas med intresse att ecklesiastikministern även i år har begärt ökat ekonomiskt stöd till kulturfrämjande åtgärder.

Av utskottets utlåtande framgår att det inte råder några stora meningsskiljaktigheter när det gäller behovet av anslag för kulturfrämjande åtgärder. Meningarna har varit delade i fråga om hur mycket som skall anslås utöver det som regering och utskottsmajoritet har föreslagit.

Till utskottsutlåtandet har fogats en reservation 1 b i fråga om konstnärstipendier, och här har begärts en uppräkningslista av vad departementschefen har föreslagit. Vi har velat ge uttryck åt att vi anser det vara välbetänkt att öka antalet s. k. mindre arbetsstipendier till konstnärer. Vi anser att detta skulle vara betydelsefullt, framför allt för yngre konstnärer.

När en konstnär lämnar sin utbildningsanstalt ställs han i en annan situation än de allra flesta andra när dessa lämnar sina utbildningsanstalter. Konstnären skall skaffa sig ateljé och material för att kunna producera, men när produkterna sedan är färdiga, gäller

Konstnärstipendier

det också att finna köpare. Ibland lyckas detta bra, i andra fall kan det dröja årtal innan en konstnär har lyckats vinna allmänhetens bevägenhet och intresse för sina alster. Ingenting säger emellertid att den som får vänta en längre tid innan hans eller hennes alster efterfrågas är en mindre framstående konstnär. Det är bara så att en del lyckas snabbt; för andra tar det rätt lång tid. Sedan skall givetvis inte förnekas att det finns de som inte lyckas alls, ty så är det inom alla yrken. När en ingenjör, en läkare eller en lärare lämnar sin utbildningsanstalt, erhåller han ett arbete som ger honom försörjning, men konstnären måste inte sällan ägna sig åt annat arbete. Därmed får han mindre tid över för konstnärligt skapande och han får också mindre möjligheter att utveckla sina konstnärliga egenskaper.

Med tanke på detta har vi reservanter funnit det lämpligt att öka antalet mindre arbetsstipendier. Beträffande de större arbetsstipendierna på 12 000 kronor har vi i reservation 1 b, punkt 1, begärt att riksdagen skall anslå medel som möjliggör inrättandet av 50 sådana stipendier. Det är 10 mera än vad som regering och utskottsmajoritet föreslår. Dessa stipendier utgår till kvalificerade konstnärer och är alldeles säkert av värde för deras verksamhet och utveckling. Konstnärernas egen riksorganisation har sagt att dessa stipendier är ett av de mest värdefulla initiativ som tagits till förmån för den enskilde konstnären i hans arbete. Genom dem har konstnärerna fått del av samma för vårt kulturliv så väsentliga stöd som sedan lång tid åtnjutits av den vetenskapliga forskningens företrädare. Vi reservanter föreslår att riksdagen som sagt bör kunna anslå medel till femtio sådana stipendier.

I motion 442 i denna kammare har anförts synpunkter i fråga om utdelning av stipendier till dramatiska författare. Departementschefen anser att denna

författargrupp, som nu erhåller stipendier av medel för »konstnärer i övrigt», i fortsättningen skall tilldelas stipendier av medel som disponeras för författare och översättare. Enligt vad motionärerna framhållit önskar de dramatiska författarna vara kvar där de nu är, d. v. s. bli tillgodosedda i gruppen »konstnärer i övrigt».

Utskottet säger för sin del, att man inte blivit övertygad om det lämpliga i att överföra dramatiska författare från en stipendiemyndighet till en annan och att frågan härom bör ytterligare övervägas. Det är möjligt att utskottets utlåtande skall fattas såsom ett besked att utskottet önskar att man inte skall överföra ifrågavarande författare till annan stipendiegrupp.

Vi reservanter anser att de dramatiska författarna, på de skäl som motionärerna åberopat i sin motion nr 442, fortfarande bör tillhöra gruppen »konstnärer i övrigt», och detta vill vi att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna.

I vår reservation ingår också ett äskande om anslag på 29 000 kronor till resestipendier, som skulle möjliggöra en utomeuropeisk resa och en kortare resa. Vi har ansett att det skulle vara av värde om dessa medel beviljades, så att därför lämpade konstnärer skulle kunna resa ut och erhålla kontakt med konsten i andra länder.

Som här tidigare har sagts, inrättades förra året 25 stycken konstnärbelöningar, och i år har 100 sådana föreslagits att utgå för nästkommande budgetår. När detta förslag förra året lades fram, var det en utbredd mening att man inte skulle minska konstnärbelöningen med 100 procent, då konstnären i fråga hade inkomster på försäljning av sina alster. I år har föreslagits att konstnärbelöningens konstruktion skall ändras så, att dess storlek skall reduceras med 75 procent av skillnaden mellan egen inkomst och ett basbelopp. För belöningsinnehavare med

Konstnärstipendier

inkomst under ett basbelopp föreslås belöningen utgå med skillnaden mellan fem basbelopp och innehavarens hela inkomst utan reducering.

I och med denna ändring av reduktionsregeln och framför allt genom ökningen av konstnärbelöningarna anser vi att det finns anledning att tro att stödformen blir ännu bättre. Men vi ifrågasätter om det som nu föreslås i fråga om konstnärrens rätt att få tillgodogöra sig egen inkomst är tillräckligt. Man frågar sig om det räcker med att få behålla 25 procent av det vederbörande erhåller vid försäljning av sina alster. Vi reserverar här bedömt det så, att det bleve bättre förutsättningar för att konstnärerna producerar, att de framställer konstnärliga alster i större utsträckning, deltar i utställningar och säljer sina alster, om de får behålla en större del av inkomsten. Vi har därför föreslagit 50 procent. Det är detta som är motiveringen för den reservation som vi har fogat till punkten 2 rörande konstnärstipendier.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationerna vid punkten 1 rörande konstnärstipendier och punkten 2 rörande konstnärbelöningar.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Detta är det enda tillfälle under året då man kan diskutera kulturpolitikens syften och uppläggning. Jag använder här ordet kulturpolitik. Det kanske är hybris att använda detta ord för ett mycket begränsat område av kulturen. Med kulturpolitik skulle man kunna förstå all samhälls- eller verksamhet som främjar mänsklig kultur, från utdikning av myrar till inrättande av professorer i filosofi. Ordet kulturpolitik har emellertid fått en mycket mera begränsad betydelse. Det betecknar den verksamhet som från det allmännas sida utövas för att befrämja produktion och konsumtion på de konstnärliga och estetiska områdena.

Men även med den begränsningen spänner kulturpolitiken över vida områden. Vi har försökt beteckna dessa områden med fyra korta ord: ordkonst, bildkonst, tonkonst och scenkonst — de är alltså objekt för kulturpolitiken.

Huvuduppgiften för politiken på detta område måste vara att skapa en kulturvänlig miljö, en miljö som utgör en god jordmån för konstnärligt skapande och som aktiviserar intresset för det estetiska livet. Att få växa upp i en sådan miljö, att ha tillgång till böcker, till musik, till konst, till teater, att få lära sig att förstå de konstnärliga uttrycksmedlen och att tillägna sig ett estetiskt betraktelsesätt vid bedömningen av livs- och samhällsföreteelser är så betydelsefullt att man, om intentionerna på detta område blir verklighet, kan hoppas på en mänsklig och samhälls- eller förnyelse med helt nya anspråk på arbete och fritid, på vanor och livsföring, på samliv och ensamhet. Ur den synpunkten kan kulturpolitiken göra anspråk på den centrala platsen i det samhälls- eller reformarbetet, men det bör samtidigt understrykas att förutsättningarna för en sådan kulturpolitik är en gynnsam ekonomisk utveckling i landet, ett högt utvecklat utbildningsväsen och en grundfäst folkfrihet.

Vi har inte någon sammanfattande utredning om den svenska kulturpolitikens mål och medel. En sådan utredning kommer så småningom att bli nödvändig. Det har under senare år framlagts förslag i riksdagen om en sådan utredning, men de har avslagits. Jag har själv menat att det har varit ändamålsenligt att vänta med denna utredning, även om jag ibland blir tveksam om den ståndpunkten — som jag blev nyss då jag hörde herr Nordstrandh.

Motiveringen för att man skall vänta med en utredning om den statliga kulturpolitiken är den, att denna kulturpolitik sedan några år tillbaka håller

Konstnärstipendier

på att ta form närmast inom ecklesiastikdepartementet och att detta lyckosamt påbörjade arbete inte bör avbrytas. Tvärtom kan denna kulturpolitik ge de erfarenheter som en utredningskommitté behöver för att kunna bedöma betydelsen av de kulturpolitiska åtgärderna.

Man kan skönja vissa huvudlinjer i de senaste årens statliga kulturpolitik. Först och främst har det gällt att hos allt bredare lager av vårt folk skapa intresse för och behov av konst i alla dess yttringar. Det viktigaste medlet härför är skolreformen. Genom skolpliktens förlängning till nio år och genom utbyggandet av ett gymnasialt skolstadium som är öppet för alla vill man höja vårt folks bildningsnivå, vilket är en förutsättning för konstförståelse. Inom den nya skolan söker man genom samordning av kursplanerna i de skilda ämnena ge en systematisk estetisk fostran. Att dessa intentioner ännu inte förverkligats i skolans dagliga liv får inte bortskymma den utveckling som här är på väg. Ett annat viktigt medel är folkbildningsarbetet, inom vilket de estetiska aspekterna gör sig alltmånga gällande i takt med att resurserna växer. Ett tredje medel är massmedia, framför allt radio och TV, som ännu inte i tillräckligt hög grad kunnat inriktas mot estetisk folkfostran. Viktiga medel i den estetiska fostrans tjänst är vidare biblioteken, museerna, teatrarna, orkestrarna, biograferna. Deras resurser att betjäna allmänheten har på senare år genom statens hjälp betydligt ökat.

I samband med detta har arbetet på att underlätta distribueringen av konstnärliga produkter till alla samhällslager och till alla delar av vårt land intensifierats. Det har gällt att hjälpa de skapande och utövande konstnärerna, så att de kan vinna ny publik och få ersättning för sina verk. Allt detta gäller konsumtionssidan.

På produktionssidan har man inrik-

tat krafterna på att förbättra utbildningen av blivande konstutövare på olika områden, bl. a. musik, teater, film och bildkonst, och även att ge allt fler kvalificerade aspiranter möjlighet till sådan utbildning. Slutligen har man genom direkta ekonomiska åtgärder, framför allt arbetsstipendier, velat möjliggöra för konstnärerna att helt ägna sig åt konstnärligt skapande och att känna trygghet i denna yrkesutövning. Viktigt har också varit att man genom ökade anslag till konstnärliga institutioner möjliggjort högre arvoden och löner åt en del utövande konstnärer.

Det är förklarligt att man på detta vidsträckta område ännu trevar sig fram. Man kan emellertid konstatera en målmedveten expansion. Denna har bl. a. tagit sig uttryck i årliga höjningar av anslagen och i tillkomsten av nya anslagspunkter. Man har bara att önska att takten i denna expansion skall öka.

Behovet av en snabb expansion gör sig tydligast gällande i fråga om den direkta ersättningen till konstnärerna för deras arbete. Att konstnärligt arbete betalas så dåligt beror i främsta rummet på att avnämarna är för få. De kommer att bli fler, när skolreformen genomförts och när folkbildningsarbetet fått tillräckliga resurser. Då kan läget för konstnärernas del bli ett annat.

Att avnämarna är så få sammanhänger också med att vårt kultur- och språkområde är så litet. En viktig uppgift är därför att sprida svenska konstnärliga alster i utlandet. Det är här fråga om att genombryta en vall. Det gäller frågan om hur svenska böcker skall bli översatta och sålda i andra länder, hur svensk bildkonst skall kunna utställas och säljas ute i världen, hur svensk musik skall bli känd och uppskattad jorden runt, hur svensk film skall finna vägen till utländska biografer och hur svenskt konsthantverk skall bli alla folks egendom. Allt

Konstnärstipendier

detta är ett gigantiskt problem, som man ännu inte på allvar har börjat penetrera.

Medan publiken ännu är fåtalig och avsättningen obetydlig, måste emellertid konstnärerna få arbete och känna trygghet i sitt arbete, såvida man över huvud taget anser att man skall ha en kvalificerad yrkeskår av kulturarbetare. Konstnärerna kan i regel inte leva på sitt konstnärliga arbete och ännu mindre känna trygghet i detta arbete. Ändå skulle de kunna ställa krav på att liksom de flesta andra yrkesutövare få ha en god standard och säkra inkomster. Helst skulle de vilja ha avlönat arbete. Det har vissa av dem, skådespelare, regissörer, dansare, koreografer, operaartister och orkestermedlemmar. De har ordnat arbete och regelrätta löner, låt vara att anställningarna ofta är kortvariga och osäkra och lönerna inte alltid tillräckliga för försörjning.

De flesta konstnärer, författarna, översättarna, målarna, skulptörerna, grafikerna, tonsättarna och många so- lister samt formgivare av olika slag, är emellertid egna företagare. Som sådana är de beroende av inspiration och skaparkraft, av förläggares värderingar, av kritikers och recensenters växlande omdömen och av allmänhetens varierande köplust. Alla konstnärers tillvaro är ekonomiskt osäker. Många också betydande konstnärer kan inte leva på sitt konstnärliga arbete, och de flesta måste försörja sig av arbete vid sidan av den verksamhet som de betraktar som sin livsuppgift.

Det är detta som är bakgrunden till den statliga anslagspolitiken på detta avsnitt. Det samhälleliga stödet till konstnärlig verksamhet kan sägas ha två former, direkt ersättning för utfört arbete och indirekt ersättning för sådant arbete. Direkt ersättning för utfört arbete får författarna genom det anslag som betecknas »Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.». Bild-

konstnärerna får en motsvarande direkt ersättning genom anslaget »Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader». Också beställningsarbeten från hel- och halvstatliga institutioner till författare, tonsättare och bildkonstnärer ger kulturarbetarna direkt ersättning för utfört arbete.

Till kategorien indirekt ersättning för utfört arbete hör konstnärbelöningar, konstnärstipendier och andra anslag av den typen. De avses inte vara ersättning för visst arbete utan för konstnärens verksamhet över huvud taget. De konstnärliga yrkesutövarna själva lägger huvudvikten vid anslagen till direkt ersättning men understryker kraftigt att även den indirekta ersättningen är ersättning — för det arbete som faktiskt har utförts eller som håller på att utföras. Denna indirekta ersättning, som nu lämnas i skilda former, bör enligt konstnärssammanslutningarna utbyggas till regelrätta konstnärslöner.

I årets statsverksproposition har under rubriken »Allmänna kultur- och bildningsändamål», punkt a, uppförts ett antal poster som har uppräknats med betydande belopp. Att en sådan uppräkning pågår, därom vittnar båda de punkter vi här behandlar, »Konstnärstipendier» och »Konstnärbelöningar». För konstnärstipendierna föreslås en anslagshöjning på nära en halv miljon kronor, och beloppet skulle därmed gå upp till ungefär 2,5 miljoner kronor. De stipendieutdelande myndigheterna har i sina petita begärt betydligt mera, nämligen en höjning på nära 2 miljoner kronor. Medlen användes nu i första rummet till arbetsstipendier som utgår med 12 000 kronor. Till författarna utgår 30 och till bildkonstnärerna likaledes 30 sådana arbetsstipendier. Antalet arbetsstipendier till tonsättarna är 15 och till gruppen konstnärer i övrigt 45.

Det är en mycket god hjälp som de svenska skapande konstnärerna på detta

Konstnärstipendier

sätt får. Dessa stipendier, som i år utdelas för första gången, är emellertid avsedda att behållas av sina innehavare även nästa år. Det innebär att det inte blir några nya stipendier nästa år, om inte anslaget höjes. Ecklesiastikministern föreslår nu en betydande höjning av anslaget. Författarna skulle få 12 nya arbetsstipendier på 12 000 kronor, bildkonstnärerna 10 och gruppen konstnärer i övrigt 5, medan tonsättarna som relativt sett varit bäst tillgodosedda inte får någon höjning.

Här finns emellertid ett litet krux, som herr Mattsson redan berört och som väl närmast beror på ett olycksfall i arbetet på ecklesiastikdepartementet. Ecklesiastikministern säger själv i sin proposition: »De i princip treåriga större arbetsstipendier, som införts fr. o. m. innevarande budgetår för författare och översättare, kommer i stor utsträckning att bli bundna även under nästa år till de stipendieinnehavare, som nu utses. Det är därför synnerligen angeläget att kunna ställa nya stipendier till förfogande för författargruppen.»

Det föreslås 12 nya sådana stipendier. 30 + 12 blir 42. Men av de 12 större arbetsstipendierna skall 2 gå till kulturjournalister — det är alltså en ny grupp som kommer i fråga, och det hälsar vi bara med glädje — och ett visst antal skall gå till de dramatiska författarna, som hittills tillhört gruppen konstnärer i övrigt och fått sina stipendier från ett annat anslag. Fem av stipendierna är bundna för dramatiska författare. Det skulle alltså bli endast fem nya stipendier kvar för författare och översättare. Jag undrar om ecklesiastikministern egentligen hade tänkt sig ett så ringa antal.

Olycksfallet i arbetet hänför sig närmast till placeringen av de dramatiska författarna. I och för sig är det ganska naturligt att de flyttas över till gruppen författare, ty de dramatiska författarna är ju också för-

fattare. Men man har härvid inte samvärt med Svenska dramatikerförbundet. Enligt vad detta förbund hävdar anser sig de dramatiska författarna höra hemma i den konstnärsgrupp dit skådespelare, regissörer, koreografer, dansare och andra scenkonstnärer räknas. De dramatiska författarna vill inte bli bedömda av styrelsen för Sveriges författarfond. Den sysslar endast med den litteratur som finns tryckt, men den dramatiska litteraturen är sällan tryckt, den är endast spelad. Beträffande den litteraturen har styrelsen för Sveriges författarfond ingen expertis. Expertisen finns i KLYS' stipendienämnd som har hand om gruppen konstnärer i övrigt. Det är därför naturligt att de dramatiska författarna vill stanna kvar i den gruppen, och så har även utskottet bedömt frågan.

Om de dramatiska författarna får stå kvar i gruppen konstnärer i övrigt försvinner emellertid fem av stipendierna på författarsidan. Detta är bakgrunden till att jag i en motion och i en reservation begärt ytterligare 70 000 kronor i stipendier för dels fem större arbetsstipendier på 12 000 kronor vardera, dels ett belopp för mindre stipendier. Det förefaller mig som om detta vore ofrånkomligt. Om man inte ställer dessa medel till förfogande, kommer det att bli mycket svårt att komma till rätta med problemet att ha kvar de dramatiska författarna i gruppen »konstnärer i övrigt».

I fråga om punkten konstnärstipendier ber jag få yrka bifall till reservationerna 1 a och 1 b. I övrigt har jag samma ståndpunkt som utskottet.

Innan jag slutar vill jag emellertid gärna säga några ord om konstnärbelöningarna — den andra punkten som vi här behandlar.

Det är fråga om en annan stödform. Den introducerades i förra årets statsverksproposition. Enligt förra årets proposition skulle belöningarna utgå till 25 konstnärer som gjort mycket be-

Konstnärstipendier

tydande konstnärliga insatser. Belöningen hade karaktären av inkomstgaranti som i regel innebar att en konstnär med mindre än 24 000 kronor i årsinkomst av staten skulle erhålla utfyllnad upp till detta belopp. Denna garanti skulle ges på livstid och alltså bl. a. vara ett slags pension. Bakom ecklesiastikministerns förslag låg konstnärorganisationernas ofta framförda krav på att konstnärerna skulle äga ekonomisk trygghet i sin yrkesutövning, och det står också i årets statsverksproposition följande: »Det nya konstnärstodet är avsett att vara både ett bidrag till lösningen av konstnärernas trygghetsproblem och en utmärkelse för bestående insatser inom svenskt kulturliv. Belöningsinnehavarna tryggas mot för låg inkomst och mot inkomstvariationer samt får sin ålderspensionering säkrad. De får härigenom ökade möjligheter att avstå från förvärvsarbete av icke konstnärlig art för att helt kunna ägna sig åt sin egentliga uppgift.» Detta var tanken — men när den offentliggjordes riktades en bitter kritik mot den både i pressen och senare i riksdagen, inte minst från konstnärerna själva, speciellt sedan den första gruppen belöningsinnehavare hade utsetts. Man gick t. o. m. så långt att man i pressen insinuerade att man genom att utse berömda konstnärer som inte hade behov av dessa belöningar skulle spara på de 300 000 kronor som hade anslagits för ändamålet. Kritiken sköt över målet. Den vände sig emellertid först och främst mot denna stödform av en annan anledning, som herr Nordstrandh nyss redogjort för. En konstnär med inkomster under 24 000 kronor skulle inte ha något intresse av att få betalt för sitt arbete, eftersom han ändå skulle få ut pengarna av staten. Han kunde lika gärna skänka bort exempelvis sin tavla som att sälja den. I pressen och riksdagen framfördes därför förslaget att konstnären enligt en viss reduceringsregel skulle få behå-

la en del av den egna inkomsten, eller rättare sagt en del av belöningen.

Jag var redan då förslaget om konstnärbelöningar först framlades övertygad om att man med denna stödform hade slagit in på en riktig väg. Jag tog avstånd från den kritik från vissa håll som utdömde stödformen. Visserligen kunde denna stödform te sig en smula parodisk så länge antalet belöningar stannade vid tjugofem. De tjugofem utsedda innehavarna hade alla berömda konstnärnamn och det stora flertalet hade en god, i vissa fall en mycket god ekonomi. Jag vill emellertid gärna understryka att om antalet konstnärbelöningar mångdubblas och blir tusen i stället för tjugofem kommer det att betyda en revolution i fråga om de ekonomiska villkoren för det konstnärliga skapandet i vårt land. Varje betydande konstnär skulle helt kunna ägna sig åt konstnärligt skapande utan att behöva oro sig för ekonomi eller ålderdom. Värdet av stödformen är alltså beroende av att antalet belöningar blir tillräckligt stort.

Jag tror att de kritiker som förra året här i riksdagen framlade ett förslag om att konstnärbelöningarna skulle ersättas med arbetsstipendier av långtidskaraktär inte hade förstått grundtanken i systemet med konstnärbelöningar, och jag måste säga att jag är glad över att högern i år är ensam om denna värdering.

Jag skulle gärna vilja säga följande till herr Nordstrandh. Ecklesiastikministern har föreslagit en ökning av antalet konstnärbelöningar från tjugofem till hundra. Han räknar med att kostnaderna för dessa hundra konstnärbelöningar blir 500 000 kronor. Om man nu tänker sig en höjning av antalet konstnärbelöningar till 1 000 skulle det med samma beräkningsgrund kosta 5 miljoner kronor. För 5 miljoner skulle man alltså kunna lösa de ekonomiska problemen för våra tusen främsta konstnärer — med andra ord vi hade

Konstnärstipendier

löst kulturarbetarnas existensproblem. Men, herr Nordstrandh, slå ut dessa 5 miljoner kronor på konstnärstipendier till samma antal konstnärer. Konstnärerna skulle då få 5 000 kronor vardera om året. Detta är i och för sig bra men inte löser det de svenska konstnärernas existensproblem. Jag menar alltså att tanken på konstnärbelöningarna är helt riktig. Om den följs vidare och antalet konstnärbelöningar blir tillräckligt stort kommer det att betyda en revolution på området.

Nu är jag emellertid ense med kritikerna om att konstruktionen kanske kunde förbättras. Ecklesiastikministern har tagit fasta på kritiken från förra året och föreslår att reduceringen av konstnärbelöningarna med hänsyn till konstnärernas egna inkomster inte skulle bli 100-procentig utan bara 75-procentig. Konstnärerna skulle alltså få behålla 25 procent själva. Tankegången var att de på detta sätt mera skulle spöras att göra sin verksamhet ekonomiskt bärande. Jag är inte säker på att det är tillräckligt med en reduktion av 25 procent, utan jag tror såsom herr Mattsson att man bör gå vidare till 50 procent, så att konstnärerna får behålla hälften av vad de förtjänar under den inkomstgräns på 25 000 kronor som det i år är fråga om.

Detta är emellertid — att döma av utskottets ställningstagande — en sak som får skjutas på framtiden. Men för min del vill jag ändå yrka bifall till den reservation som jag har ställt mig bakom, nämligen reservation 2 a av herr Per Jacobsson m. fl.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arvidson kom i första delen av sitt anförande — den längre delen som väl får betecknas såsom en grundlig inledning till en handbok i kulturstöd, innehållande huvudsakligen sådant som vi här i kammaren är överens om och som över huvud ta-

get är ganska självklart — in på frågan om en utredning om kulturpolitiken. Han sade sig själv ha önskat en sådan utredning, men hade böjt sig för — såsom jag förmodar — departementet och inte påfordrat någon utredning. Sedan han nu lyssnat till mig här i kammaren, ansåg han det nödvändigt med en snabb utredning om kulturpolitiken — tydligen plötsligt seende mig som en kulturfara som omgående måste elimineras.

Jag vill då erinra herr Arvidson om att utgångspunkterna för den föreslagna omfördelningen av anslagen till konstnärstödet är dels en önskan att få till stånd en snabbare utbyggnad av stipendiestödet, och så långt kan vi vara överens, dels det förhållandet att konstnärbelöningarna trots vissa föreslagna förbättringar — det skall jag gärna erkänna — ännu inte fått sin rätta utformning och att erfarenheterna av den utdelning som ägt rum inte har varit de allra bästa; och även beträffande den saken kan vi väl vara överens.

Jag menar alltså, utan att därför betrakta mig själv som något slags kulturfara, att utbyggnaden av konstnärbelöningarna — observera att jag talar om utbyggnaden av dessa belöningar; jag förnekar dem alltså inte, när de får en hygglig form — inte har högsta angelägenhetsgrad, förrän stipendiesystemet har blivit fullständigare, och det lär väl ganska snart vara fallet, om vi fortsätter att lika kraftigt som hittills bygga ut detta system. Då är tiden inne att återkomma till frågan om konstnärbelöningarna och den form av trygghet som dessa innebär för ett stort antal konstnärer.

Jag tror också liksom herr Arvidson, att antalet konstnärbelöningar måste bli betydligt större. Jag kan inte yttra mig om huruvida det är tillräckligt med 1 000 belöningar, men jag är övertygad om att de 100 belöningar som nu föreslås utgör en halvmesyr. Även efter denna utökning skulle nog systemet med konstnärbelöningar ge en hel del dåliga er-

Konstnärstipendier

farenheter, och det är därför bättre att vänta ett par år, tills stipendiesystemet i övrigt är färdigt.

Fru GARDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! I likhet med föregående talare vill jag konstatera att det politiska klimatet har blivit alltmer kulturvänligt. Intresset för konsten har onekligen ökat från myndigheternas sida, vilket tagit sig uttryck i allt större ekonomiskt stöd till olika konstarter. Men i förhållande till de stora behoven är stödet fortfarande relativt litet och för många konstnärer gäller alltför att de lever på en mycket låg standard och har svårt att klara sig på inkomsterna av sin konstutövning.

I fråga om konstnärstipendierna, som vi nu närmast diskuterar, föreslås en anslagshöjning med 480 000 kronor, som till övervägande delen skall användas till nya större arbetsstipendier åt bl. a. konstnärer inom måleriet. För min del kan jag inte hålla med utskottsmajoriteten om att detta belopp är väl avvägt och att den föreslagna lösningen, vilken överensstämmer med propositionens förslag, är tillfredsställande. Även med denna utökning är anslaget till konstnärstipendier alldeles för litet.

Herr Mattsson utvecklade delvis den saken i sitt anförande nyss och sade att antalet större arbetsstipendier borde ha ökats med ytterligare minst 20, vilket skulle ha kostat 126 000 kronor. Jag håller med honom därom. Detta har också begärts av konstnärernas riksorganisation. Dessutom borde man ha anvisat medel till mindre arbetsstipendier för i synnerhet unga konstnärer. Herr Mattsson utvecklade även den synpunkten i sitt anförande, och jag vill understryka att de unga konstnärerna nu blir så gott som helt lämnade utanför den utbyggnad av det statliga stödet som föreslås i propositionen.

Det är med en viss förvåning man konstaterar detta. Man tycker annars att det mest skriande behovet av ekono-

miskt stöd åt konstnärer möter hos just de unga konstnärerna, som ännu inte är färdiga med sin utbildning och som behöver lugn och arbetsro för fortsatta studier och fortsatt arbete. De kan inte försörja sig på vad försäljningen av egna konstverk och alster inbringar och tvingas därför ofta att ta arbete av det mest skiftande slag för att klara av de nödvändiga utgifterna för sitt uppehälle. Det kan inte vara lyckligt för deras konstnärliga utveckling att de tar statistarbete på teatrar och jobb på restauranger eller på kontor och andra arbeten som helt skiljer sig från deras konstnärliga utbildning.

Lika väl som det är sörjt för att övriga ungdomar i samhället skall få studiehjälpen och studieunderstöd tycker man att vi också borde tänka på alla unga konstnärer som har behov av vidareutbildning och studier långt efter det att de lämnat sina konstkolor och utbildningsanstalter. De behöver det för att mogna och bli färdiga konstnärer.

Härondagen läste vi i tidningarna om en debatt som förts mellan ecklesiastikministern och medlemmar i Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS). Där sade ecklesiastikministern enligt referaten att vi inte får driva kulturpolitiken med sociala motiveringar och att man måste förhärda sig och alltid hålla på kvalitetskravet utan att snegla på sociala förhållanden. Man måste belöna efter förtjänst, inte efter behov, sade han. Detta kan låta rätt och riktigt då det gäller att bedöma dem som redan är färdiga med sin yrkesutbildning och då vi skall välja mellan sådana konstnärer som redan har vunnit berömmelse genom sin konst. Men när det är fråga om unga personer, tycker jag det är ganska hjärtlöst att tillämpa en sådan princip.

De unga konstnärerna borde kunna räkna med ett bättre stöd från samhällets sida, oavsett om de har nått kvalitativt högstående resultat eller inte. Det kan ju dröja olika länge för konstnärer-

Konstnärstipendier

na innan de lyckas eller får bevis på att de inte har lyckats. De unga konstnärerna borde få tillgång till stipendier som syftar till att ge dem lugn och arbetsro, till dess att de är färdiga och kan klara sig på sin konstnärliga verksamhet.

I motion II: 197 har föreslagits att ett belopp på 200 000 kronor ställes till förfogande för fördelning på 40 mindre arbetsstipendier inom konstnärgruppen måleri m. fl. samt att dessutom 29 000 kronor anslås till resestipendier i enlighet med vad som begärts av konstnärernas riksorganisation. Man föreslår att anslaget till stipendier för konstnärer inom måleri m. fl. skall ökas med tillhoppa 355 000 kronor — alltså tillsammans med de förut nämnda 126 000 kronorna. I likhet med vad som uttalats i reservation 1 b anser jag också att det till arbetsstipendier för författare och översättare bör utgå 60 000 kronor mera än vad utskottsmajoriteten föreslagit, d. v. s. medel till ytterligare 5 större arbetsstipendier för den gruppen.

I punkt 1, Konstnärstipendier, ber jag med åberopande av vad jag nu anfört att få yrka bifall till reservation 1 b av herr Per Jacobsson m. fl.

Jag ber också att med några ord få beröra punkt 2, Konstnärbelöningar. Herr Arvidson har här närmare utvecklat innehållet i reservationerna vid den punkten, och jag vill uttala min glädje över att herr Arvidson och jag i år är överens därvidlag. Samtidigt konstaterar jag att anledningen till att herr Arvidson är mera nöjd i år är att antalet belöningar har ökat från 25 till 100. Herr Arvidson stannar inte heller vid de hundra föreslagna belöningarna utan tänker sig redan nu antalet ökat till 1 000, och då blir situationen självfallet en helt annan än den vi hade förra året. Felet med konstruktionen av belöningarna förra året diskuterade vi då, och den kritik som den gången framfördes tror jag var alldeles riktig. Man kan nog inte heller helt bortse från att den kriti-

ken har medverkat till att förslaget i år fått en annan utformning.

Givetvis är det antalet belöningar som helt och hållet bestämmer betydelsen av dem för konstnärerna. Om det blir så många belöningar som 1 000, måste man gå mycket längre ned i grupperna av konstnärer, och man kan inte längre hålla så strängt på kravet att det skall vara mycket betydande eller mera betydande konstnärer utan kommer kanske rent av ned till normalstandarden på konstnärerna.

Även vid ett relativt stort antal belöningar måste man dock vidhålla kravet på att reduktionsregeln utformas på ett lämpligare sätt än nu. Där är herr Arvidson och jag helt överens. Det skall villigt erkännas att reduktionsregeln i år utformats på ett betydligt lämpligare sätt än förra året, men propositionen räknar fortfarande med en alldeles för låg inkomst som norm för dessa högstående författare och målare. I den motion som jag nyss nämnde och som stöds av reservation 2 a föreslås en reduktionsregel på 50 procent av vederbörandes egen inkomst. Jag tycker det är en betydligt lämpligare reduktionsregel än den som tillstyrkes av utskottsmajoriteten, ty därigenom kan faktiskt en utövande konstnär komma upp till en inkomst av 50 000 kronor innan han mister rätten till den belöning som han är tillerkänd.

Herr talman! Jag skall be att liksom herr Arvidson få yrka bifall till reservation 2 a av herr Per Jacobsson m. fl.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp).

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt delta i diskussionen om anslagen på de olika punkterna, om man skall öka antalet stipendier med 10 eller 20, om man skall öka med en halv miljon eller lägga på ytterligare 100 000 eller 200 000 kronor. Det var fru Gärde Wide-

Konstnärstipendier

mars apostrofering av mitt debattinlägg för några dagar sedan som kallade upp mig i talarstolen.

Det är riktigt refererat av fru Gärde Widemar. Jag har nämnt det många gånger, eftersom det är en av huvudprinciperna för den kulturpolitik vi nu för. Detta beror helt enkelt på att det inte går att verkligen få en förankring hos svenska folket för stora, betydande insatser på kulturpolitikens fält, om man går fram med sociala motiveringar och säger åt människor, som själva har det ganska knalt, att man tycker det är synd om målarna, eller om man lägger sig till med en filantropisk attityd och tycker att ett pittoreskt, fattigt inslag i gatubilden alltid är mycket värdefullt.

I och för sig är det inte mera synd om konstnärerna än om alla andra människor med dåliga inkomster, utan det är, fru Gärde Widemar, synd om oss andra. Det skulle bli förfärligt trist i detta samhälle, och vi skulle bli kulturellt och andligt utarmade, om vi inte förstod att satsa på den lilla gruppen människor ned konstnärlig begåvning. Det är det jag menar är en kulturpolitisk motivering. Vi gör det för vår egen skull, för samhällets skull, och inte därför att en och annan författare — t. o. m. många — eller andra konstnärer har det socialt eller ekonomiskt prekärt. Det är så många människor som då står upp och säger med en förfärlig bröston: Det finns ju andra jobb i samhället att ägna sig åt. Vi skall över huvud taget vara mycket aktsamma när vi vänder oss till medborgarna — och det skall vi verkligen göra — för att få en ökad satsning på kulturella ting.

Jag vill inte här, herr talman, åberopa den danska debatten — den är ju litet kuslig. Det har där faktiskt blivit en reaktion i djupa led mot en kulturpolitik, som man tycker har tagit sig felaktiga uttryck.

När vi diskuterar konstnärstipendier är det samma problematik här. Vi kan naturligtvis fullkomligt bortse från

konstnärernas ekonomiska standard och deras inkomster så länge vi är mycket exklusiva i vårt urval. Om vi väljer den lilla grupp som praktiskt taget hela svenska folket kan enas om, de konstnärer som så att säga tillhör våra nationalhelgon, är vår gemensamma nationalegendom, så har det ingen betydelse om vi vill hedra och utmärka dem och lägga ett stipendium eller en lön på 20 000 eller 25 000 kronor ovanpå deras inkomst oavsett hur hög den är, ty den gruppen är ganska liten. Jag har aldrig träffat på en människa som blivit särskilt förgrymmad över att en person fått Nobelpriset. Alla jämförelser upphör när det gäller en sådan nivå.

Men, ärade kammarledamöter, det skulle inte bli så särskilt många konstnärstipendier om vi skulle ha den mycket exklusiva urvalsmetoden. Jag har velat öka detta antal. Vi har nått 100 i år, och det är inte heller den definitiva gränsen; vi skall väl gå vidare. Detta är alltså ett led i en stor politik. Då menar jag att vi måste ha en reduceringsregel för att just få alla andra inkomsttagargrupper och inte minst dem som representerar det stora ekonomiska mellanskiktet här i landet att inse det riktiga och vettiga i vår politik.

Jag tror t. ex. inte att man gagnar kulturpolitiken när man som reservanterna säger att det finns anledning att ifrågasätta värdet av stödformen så länge reduceringsregeln inte ändras mer radikalt. Vad skall människorna egentligen tro, när det är fråga om inkomster på 20 000—30 000 kronor, om man säger att så pass stora tal inte har någon betydelse för konstnärerna. Det är alltså, fru Gärde Widemar, med en helt annan utgångspunkt som jag har använt uttrycket att vi skall närma oss stödfonderna med en kulturell motivering och inte en social motivering.

Dessutom är det självfallet så att även när man satsar på unga konstnärer — och det var närmast det fru Gärde Widemar avsåg — är det fråga om kvali-

Konstnärstipendier

terskrav. Jag kan aldrig tänka mig annat än att författarfonden, författarföreningen eller något annat stipendieutdelande organ, även om man kanske inte satsar på en etablerad konstnär, satsar på förhoppningen om begåvning. I varje fall satsar man på en person som verkligen har visat talang, och det är hela tiden fråga om kvalitet. Annars kunde ju vem som helst så att säga knacka på porten och anmäla sitt intresse av att få del av kulturstöd och stipendiestöd såsom bokförd kulturarbetare. Det kan vi inte gärna acceptera.

Det är, herr talman, bara dessa mer principiella och mer allmänna synpunkter jag har velat anlägga på denna fråga, eftersom jag blev uppmärad därtill av fru Gärde Widemar.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få svara ecklesiastikministern genom att säga, att vad jag yttrade gällde inte stödformerna i allmänhet — därvidlag skall man givetvis gå efter kvalitetsgrunder — utan jag ömmade för de unga konstnärerna, som inte är färdigutbildade och om vilka man ännu inte vet huruvida de har någon större begåvning eller inte. Det är klart att de måste ha visat talang för att över huvud taget få stipendier. Vad jag anmärkte på var att det inte finns ett tillräckligt stort antal stipendier för de unga som visat talang men som har svårt att klara vidareutbildning på grund av sina ekonomiska förhållanden.

Givetvis är det inte min mening att stipendieformen skall användas för att skapa en försörjningsinrättning för alla konststuderande. Nej, jag menar att de som visat talang men som måste vidareutbilda sig för att bli färdiga konstnärer skall ha möjlighet att få stipendier i större utsträckning än för närvarande.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Som herr Nordstrandh

inledningsvis påpekade har de anslag som vi nu diskuterar inte funnits — åtminstone inte i sin nuvarande form — mer än ett par år. Utdelandet av dessa konstnärstipendier och konstnärbelöningar är därför något av en försöksverksamhet, och det är säkerligen mycket viktigt att vi varje år grundligt diskuterar frågorna och för fram synpunkter på dem.

Att den hälft av statsutskottet som jag representerar till alla delar vill bifalla årets proposition betyder att vi anser, att för i år kan vi vara nöjda med den utbyggnad och den avvägning av anslagen som departementschefen har stannat för, men det betyder naturligtvis inte att vi anser att detta är sista ordet eller den högsta visdomen. Inte på någon punkt har emellertid motionärerna och reservanterna kunnat övertyga oss om att deras förslag och deras avvägningar är bättre än dem departementschefen föreslår. Anslagen har ökat högst betydligt, och då måste ju dessa anslag liksom alla andra avvägas i förhållande till vad vi kan ha råd med.

Vi är övertygade om att det kommer att bli en fortsatt utbyggnad. Vi tror också — liksom herr Arvidson ansåg och som statsutskottet redan förra året uttalade — att det så småningom är lämpligt med en översyn, en större sammanfattande utredning över kulturpolitikens hela fält, men vi tror inte att tiden ännu är mogen härför. Försöksverksamheten bör fortgå ett tag till och vi bör ytterligare utbygga stödet åt kulturarbetarna, innan vi gör denna stora sammanfattande utredning.

Än mindre vill vi vara med om att bryta ut någon detalj och göra en särskild utredning om den. Detta gäller hela det avsnitt av åttonde huvudtiteln som vi diskuterar i dag, och jag tror jag kan spara tid genom att säga det nu och slippa upprepa det vid varje särskild punkt.

Vad beträffar de två punkter vi nu närmast diskuterar är det naturligtvis

Konstnärstipendier

aldrig möjligt att nå fullständig enighet om hur urvalet skall göras, var det största stödet skall sättas in o. s. v.

Vi som representerar utskottsmajoriteten tycker också därvidlag att avvägningen är lämpligt gjord inom den ram som vi för närvarande rör oss med.

Framför allt vill vi inte gå med på den omfördelning som föreslås i högerreservationen, d. v. s. att man skall flytta över en väsentlig del av anslaget från konstnärbelöningar till arbetstipendier. Det gäller i detta fall människor, som redan gjort en stor kulturinsats, och framför allt är det fråga om deras ålderdomstrygghet.

Vi är alla tämligen ense om att folkpensionen och de övriga pensionsreformererna är de största av de sociala reformer, om vilka vi fattat beslut i detta hus. Dessa grupper får visserligen folkpension men de är helt utestängda från tjänstepension. Det gäller att på något sätt sörja för ålderdomstryggheten framför allt för de människor, som gjort stora och bestående insatser i vårt samhälle, och detta kan inte vänta.

Det viktiga med dessa belöningar är från denna synpunkt inte att stimulera till fortsatt produktion. De stora och framstående kulturskaparna måste lika väl som andra människor ha rätt att bli gamla och om de så önskar helt avstå från att göra något mer. Det bli naturligtvis en annan sak om vi kommer därhän att vi kan bygga ut dessa belöningar så att de omfattar även lägre åldersgrupper. I så fall får man också vänta sig mera av stipendiaterna för framtiden. Men dessa första stipendier måste väl ändå betraktas huvudsakligen som pensioner åt våra främsta kulturarbetare.

Jag tror inte såsom herr Arvidson att vi har så många som 1 000 framstående kulturskapare, som vi är beredda att ge livstidslön redan i yngre dagar. Om vi sträcker oss så långt som till 1 000 sådana stipendier, får vi allvarligt överväga någon annan konstruktion av detta

stöd. Men ännu så länge finns det säkerligen tillräckligt många framstående kulturskapare för att det skall vara motiverat att öka antalet stipendier till 100 utan att minska ned dem för de yngres skull.

De yngre har dock tiden framför sig. Även om det säkerligen bland dem finns många, som vi skulle önska att vi tidigare kunde ge arbetsmöjligheter, har de dock tid att vänta. Med den utbyggnad som i år föreslås kan också ytterligare en avsevärd grupp få större eller mindre stipendier.

Vi anser inom utskottsmajoriteten att detta ungefärligen är vad vi har råd med i år, och vi tillstyrker alltså propositionens förslag i dessa avseenden.

Behandlingen av de dramatiska författarna trodde herr Arvidson utgjorde ett olycksfall i arbete. Detta är nog något för mycket sagt. Det finns troligen även skäl för att flytta över dem. Utskottsmajoriteten har inte velat gå så långt som att kräva att de skall flyttas tillbaka utan har i stället rekommenderat att det görs en omprövning av denna fråga. Däremot har vi inte velat gå med på att i detta sammanhang ytterligare höja anslaget utan vi har ansett, att man om de dramatiska författarna skulle flyttas över till en annan grupp eventuellt får överväga att göra jämkningar mellan de olika delarna av anslaget. Vi håller alltså fast vid den summa som föreslås i statsverkspropositionen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet hemställt under punkten 1.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter gi-

Konstnärstipendier

ven varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 78 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1 b) av herr Per Jacobsson m. fl.; 3:o) bifall till reservationen 1 c) av herr Kaijser m. fl.; samt 4:o) bifall till reservationen 1 d) av herr Arvidson; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Nordstrandh votering, i anledning varav herr talmannen

för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande sistnämnda kontraposition begärde dock herr Arvidson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1:o) mom. II) i statsutskottets utlåtande nr 8 antager reservationen 1 c) av herr Kaijser m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 1 d) av herr Arvidson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Arvidson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 39 ja och 50 nej, varjämte 125 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i den förberedande voteringen antagit den under 4:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1:o) mom. II) i statsutskottets utlåtande nr 8 antager reserva-

Konstnärbelöningar

tionen 1 b) av herr Per Jacobsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 1 d) av herr Arvidson.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Arvidson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 76 ja och 50 nej, varjämte 89 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 b) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering me-

delst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 74 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 2***Konstnärbelöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt B 2, s. 20—23) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 163) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 197), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, I. att reduktionsregeln för konstnärbelöningar ändrades i enlighet med i motionerna angivna grunder samt II. att riksdagen å åttonde huvudtitelns driftbudget för budgetåret 1965/66 måtte anvisa ett förslagsanslag av 800 000 kr. — en ökning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 300 000 kr. — till Konstnärbelöningar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg* (I: 398) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Oskarsson* och *Fridolfsson* i Stockholm (II: 478), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att till Konstnärbelöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson m. fl.* väckt motion (II: 442).

Konstnårsbelöningar

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 163 och II: 197, i vad de avsåge ändrade grunder för bestämning av konstnårsbelöning, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionen II: 442, i vad den avsåge grunder för bestämning av konstnårsbelöning, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 163 och II: 197 samt I: 398 och II: 478, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnårsbelöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Thorsten Larsson och Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Arvidson, Nelanders, Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under I. och III. bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 163 och II: 197, såvitt nu var i fråga, godkänna av reservanterna förordade ändrade grunder för bestämning av konstnårsbelöning;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 163 och II: 197 ävensom med avslag å motionerna I: 398 och II: 478, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnårsbelöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 800 000 kr.;

b) av herrar *Kajiser, Wallmark, Turesson* och *Nordstrandh*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen 1 c) ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 398 och II: 478 ävensom med avslag å motionerna I: 163 och II: 197, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnårsbelöningar för

budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MATTSSON** (cp):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anförde under punkt 1 ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 a av herr Per Jacobsson m. fl.

Fröken **OLSSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I och III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) mom. I) och III) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 81 nej, varjämte 3 av

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mon. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

Kungl. Maj:t hade (punkt B 4, s. 23 och 24) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 1 600 000 kr., vilket innebure en anslagshöjning med 400 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 163) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 197), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte I. å åttonde huvudtitelns driftbudget för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kr. — en ökning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 400 000 kr. — till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader samt II. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionerna anförts beträffande anslaget till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson m. fl.* väckt motion (II: 442), vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen ville besluta att höja anslaget till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader med 400 000 kr. utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 163 och II: 197 samt II: 442, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kr.;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 163 och II: 197, i vad de avsåge åtgärder för ett återinförande av enprocentregeln, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförde rörande norm för beräkning av förevarande anslag.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsström*, *Gillström*, *Einar Persson*, *Birger Andersson*, *Fritz Persson* och *Rikard Svensson*, fru *Wallentheim*, herrar *Mårtensson*, *Gustafsson* i Stockholm, *Almgren* och *Bergman*, fröken *Olsson* samt herrar *Berg*, *Björk* i Göteborg och *Jönsson* i Arlöv, vilka ansett att utskottet under I. och II. bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 163 och II: 197 samt II: 442, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 1 600 000 kr.;

II. att motionerna I: 163 och II: 197, i vad de avsåge åtgärder för ett återinförande av enprocentregeln vid beviljande av anslag till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Här är det den gamla enprocentregeln som spökar. Jag skall inte ta upp kammarens tid med att upprepa de skäl som gör att reservanterna inte heller i år vill vara med om den.

Vi anser det vara riktigare att detta anslag liksom andra prövas för varje

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

år och även i övrigt behandlas som andra anslag.

När det gäller anslagets storlek har utskottsmajoriteten tidigare uttalat, att den bör höjas kontinuerligt. Reservanterna anser att den av Kungl. Maj:t i år föreslagna höjningen är så pass väl tilltagen, att vi kan vara nöjda med den.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen 3 av herr Näsström m. fl.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Det mest avgörande momentet när det gäller att stimulera konstskaparna är en ökad konsumtion. Konstnärsbelöningarnas och stipendiernas antal och storlek är förvisso av betydelse, men det viktigaste är dock att få en efterfrågan av vad konstnärerna skapar. Vi måste därför hos folkets flertal stimulera konsumtionen av olika konstyttringar. Grunden härför måste vara en förståelse som resulterar i ett behov av och en längtan efter det sköna. Här har skolan genom sin estetiska fostran och även våra folkrörelser en viktig uppgift att fylla.

De förhållanden jag antytt bör dock inte få undanskymma det faktum, att även staten har ett ansvar härvidlag. Icke minst måste detta gälla i fråga om det anslag kammaren just nu behandlar, anslaget för konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader.

För det första måste det väl ligga i statens intresse att göra sina byggnader så tilltalande som möjligt. Detta gäller inte blott i fråga om praktiska detaljer utan även beträffande den konstnärliga utsmyckningen.

För det andra måste väl staten fungera som ett föredöme för andra byggare, vilket den dess värre hittills inte gjort. Vill staten stimulera en konstnärlig insats vid uppförandet av byggnader, som skall stå kvar 50 eller 100 år eller ännu längre, så måste staten även göra en insats då den själv står som byggare.

Det är mot denna bakgrund som vi, som kommit att bilda statsutskottets ma-

ajoritet, funnit det riktigt att riksdagen beslutar sig för en målsättning beträffande kostnadsparten för konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader. Vi anser att det bör ges så mycket utrymme för nya och djärva mål. Vi har därvid ansett att det vore rimligt om man i första hand bestämde sig för att eftersträva en konstnärlig utsmyckning motsvarande minst en procent av byggnadskostnaden. För att klart och tydligt markera denna avsikt har det även syntts oss riktigt att föreslå en uppjustering av Kungl. Maj:ts anslagsäskande. Vi har ansett det riktigt att, som föreslagits i partimotioner från mellanpartierna och även i motioner från socialdemokratiskt håll, uppräknat anslaget med 400 000 kronor. Det synes oss rimligt att så sker.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset nämnde mellanpartierna som de goda initiativtagarna i detta fall. Jag skulle därför vilja påpeka, att vi i högerpartiet på denna punkt har samma åsikt som mellanpartierna.

I likhet med vad herr Larsson antydde anser jag, att den i det långa loppet bästa vägen att effektivt stödja våra konstnärer och ge dem den plats i samhällslivet, som de har rätt att ställa anspråk på, är att på alla upptänkliga sätt skapa ökade arbets- och inkomstmöjligheter för dem. Stipendier och belöningar, som vi nyss intensivt diskuterade, i all ära men de är dock i stort endast hjälpmedel och inte ett slutgiltigt mål. Konstnärer vill i likhet med alla andra yrkesutövare producera arbeten för försäljning. De vill ha uppskattning och ersättning för vad de gör genom att stat, kommun och enskilda köper deras verk. Att samla på egna arbetsresultat för samlandets egen skull torde inte tillfredsställa någon, även om stipendier uppehåller livhanken nöd-

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

torftigt. Jag skall här inte gå in på den glädje samhället och människorna i samhället har av konstnärernas insatser ur miljösynpunkt.

Jag skulle också vilja anlägga ett par mera principiella betraktelser i detta sammanhang.

Det finns en barriär mellan den s. k. finkulturen (konst, teater, musik, litteratur) och den stora massan av folket. Detta anses nu bevisat, åtminstone i fråga om Malmö, där en sociologidocent gjort en vetenskaplig undersökning av teaterpublikens beskaffenhet och fritidsvanor. Resultatet kan sannerligen inte sägas vara uppmuntrande. Den s. k. finkulturen — terminologien är tyvärr ganska misslyckad men jag använder hans terminologi — har inte nått de bredare massorna. Det är mest en angelägenhet, konkluderar han, för socialgrupp 1, i någon mån även för socialgrupp 2 och i mycket liten utsträckning för socialgrupp 3 — för att nu använda dessa försök till klassificering. Slutsatsen är att intresset på det hela taget dock är lamt inom alla grupperna.

Här har vår kulturpolitik otvivelaktigt en stor uppgift. Hittills har förhållandeviss litet åtgjorts. Uppgiften kan kanske enklast formuleras ungefär så här: kontakten mellan konsten och folket, mellan konstnärerna och publiken måste intensifieras. Till någon del är detta ett distributionsproblem. Kulturskapelserna måste vara lätt tillgängliga, måste bli lätt uppmärksammade.

Vad gäller just målar- och bildkonsten, som vi nu talar om, måste människorna lära sig att uppskatta konsten för att själva eventuellt vilja äga sådan. Ju mer de möter konsten, desto mer närmar de sig den, upplever den, förstår den, njuter den — så vågar man kanske hoppas. Mer konst på offentliga platser och offentliga byggnader kan givetvis jämte andra åtgärder bidra till att raseras barriären mellan finkulturen och den stora massan av människor. Det är förvisso en process på mycket lång

sikt, men det är en nödvändig process i det samhälle som önskar kalla sig ett kultursamhälle. En rikare konstmiljö inom det offentliga livets ram och i dess byggnader och lokaler kan göra sitt. Det är väl ingen som tror på underverk, men man kan tro på en utveckling.

Också jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag under punkt 4.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Olsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Näsström m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 105 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Då sålunda de avgivna rösterna befanns lika delade, nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens an-

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

modan fröken *Andersson* i Strängnäs ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar; och befanns den upptagna sedeln innehålla nej.

Kammaren hade alltså fattat beslut i enlighet med nej-propositionens innehåll och bifallit reservationen 3) av herr *Näsström* m. fl. i motsvarande del.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken *Olsson* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr *Näsström* m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 107 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 3) av herr *Näsström* m. fl. i motsvarande del.

*Punkten 5***Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt B 5, s. 24—27) föreslagit riksdagen att till Ersätt-

ning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 2 040 000 kr., vilket innebure en höjning med 20 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Adolfsson* (I: 76) och den andra inom andra kammaren av herr *Hector* m. fl. (II: 104), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1966 års riksdag beträffande höjning av ersättningsbeloppen för utlåning av författares verk genom biblioteken samt om en översyn i samband därmed av bestämmelserna rörande utbetalandet av dessa ersättningar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kajser* (I: 155) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nordstrandh* och *Hedin* (II: 211);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 163) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 197), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen å åttonde huvudtitelns driftbudget måtte anvisa ett förslagsanslag av 3 736 000 kr. — en ökning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 696 000 kr. — till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. i enlighet med i motionerna föreslagna grunder;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Arvidson* m. fl. väckt motion (II: 442), vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen ville besluta att då det gällde Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. höja anslaget med 1 720 000 kr. utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna, varvid de beräkningsgrunder som styrelsen för Sveriges författarfond föreslagit tillämpades.

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 163 och II: 197 samt II: 442, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 2 040 000 kr.;

II. att motionerna I: 76 och II: 104, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag till 1966 års riksdag om höjning av ersättningsbeloppen för biblioteksutlåningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 76 och II: 104, i vad de avsåge översyn av bestämmelserna rörande utbetalandet av ersättning för biblioteksutlåningen, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 155 och II: 211 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Per Jacobsson, Edström, Källqvist, Thorsten Larsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Arvidson, Nelander, Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna II: 442 ävensom med bifall till motionerna I: 163 och II: 197, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 3 736 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Det synes mig som om frågan om ersättning åt författare för utlåning av deras verk principiellt är en fråga om betalning för gjorda arbetsinsatser. Jag kan därför nöja mig med

att hänvisa till vad jag tidigare har anfört och ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen 4.

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! En höjning åt författare och andra för utlåning av deras verk genom bibliotek är faktiskt aktuell. Så långt vill jag gärna instämma med reservationerna. Vi har också inom högerpartiet sympatier för en sådan åtgärd, även om vi just nu ställer oss något avvaktande, och detta inte bara med hänsyn till budgetläget. Vi väckte redan vid förra årets riksdag motioner om utredning rörande förslag till ändrade grunder för fördelningen av författarpenningen och för insamlande av statistik över bokutlåningen, allt i avsikt att vinna större rättvisa. Dessa motioner har vi upprepat i år.

Statsutskottet framhöll i fjol, att de frågor som motionärerna berörde var av sådan karaktär, att de borde övervägas inom styrelsen för Sveriges författarfond. Så har egendomligt nog inte skett. Utskottet förutsätter i år, att så sker och att styrelsen för författarfonden framlägger de förslag eller synpunkter, som övervägandena kan leda till.

I avvaktan på att vi äntligen skall få en bedömning av våra propäer, negativ eller positiv, väntar vi med ett ställningstagande till frågan om en höjning av biblioteksersättningen. Att statsbidragets konstruktion för närvarande icke är tillfredsställande synes ganska uppenbart. En förändring har alla förutsättningar att bli en förändring till det bättre, och då blir det också för oss alla betydligt angenämare att biträda ett förslag om höjning av statsmedelsanslaget.

Jag skall alltså falla fröken Olsson i ämbetet och yrka bifall till utskottets hemställan under punkten 5.

Herr **ARVIDSON** (s):

Herr talman! Inom styrelsen för Sveriges författarfond pågår ständigt en

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

undersökning av grunderna för utdelandet av stipendier ävensom av själva bakgrunden till det hela, nämligen hur utlåningen fördelar sig på de olika författarna. I den mån man inom författarfonden kommit till den uppfattningen att principerna bör ändras tillkännager författarfonden detta. Men hittills har så icke varit fallet, och det är väl anledningen till att ingenting har rapporterats i denna fråga.

Jag vill i samband med behandlingen av denna punkt framhålla att författarfonden för närvarande är mycket hårt pressad. Behoven överstiger många gånger om tillgängliga medel. Därför har jag varit med om att reservera mig för en höjning av författarpenningen från 5 till 8 öre. Jag vill betona att det är ur denna fond som författarna skall pensioneras. Här har tidigare i kväll talats om ATP till konstnärliga yrkesutövare. Författarna kan i varje fall inte få någon ATP, det har vi undersökt. De måste alltså på något sätt ordna sin egen pensionering.

Nu är ifrågavarande anslag författarnas egna pengar. Det är egentligen inte statsmakternas uppgift att ge direktiv om hur fonden skall användas. Men uppenbart är att pensionering av äldre författare och pensioner till författarankor är en av fondens stora uppgifter. För närvarande är den för liten för att ens tillnärmelsevis kunna motsvara de behov av pensioner som föreligger.

Detta, herr talman, är den egentliga orsaken till att jag har motionerat i ärendet och reserverat mig. Jag räknar inte med att det skall bli något resultat av denna motion och denna reservation, men jag uttalar förhoppningen att eklestiastikministern skall finna det möjligt att till nästa år framlägga förslag om höjning av författarpenningen och att han då inte nöjer sig med en höjning från 5 till 6 öre utan tar steget fullt ut och höjer från 5 till 8 öre. Blir det fallet, skall jag under min återstående riksdagstid — såvitt inte något all-

deles särskilt inträffar — avstå från talan i detta ärende.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid punkten 5.

Herr HECTOR (k):

Herr talman! I anledning av motion II: 104 vill jag särskilt understryka själva den princip som motionen bygger på, nämligen att det konstnärliga arbetet måste bedömas som en organisk del av samhällsbyggnaden och inte endast som en mera löst hängande utstoffering på densamma. Med den senare grundsynen blir det naturligt att hjälpa huvudsakligen genom att ge belöningar och uppmuntran åt konstnärerna liksom medeltida furstar gjorde. Man bör inte förakta sådan hjälp, men det är tydligt att t. ex. bibliotekersättningens karaktär av dylikt bidrag och dess rättsliga anknytning placerar den i den förra, riktigare grundsynen.

Ersättningens storlek kan naturligtvis diskuteras. Jag citerar motionen nr 442 av herr Arvidson: »De av bokutredningen föreslagna fem örena bör i dag motsvaras av tio öre.» Vi har just föreslagit dessa tio öre för nästa budgetår.

Vidare vill vi motionärer beträffande själva ersättningssystemets konstruktion ifrågasätta riktigheten av att sätta en godtycklig såväl övre som nedre gräns för dess funktion och sedan hålla på att skjuta den fram och tillbaka. Utskottets motivering för avslag på denna punkt, nämligen att en sådan åtgärd skulle få till följd ett mycket omfattande merarbete och medföra splittring av författarfondens resurser kan vi inte anse så berättigande. Med vårt förslag kommer vi över från ett mera invecklat system till ett i princip enklare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 104.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Herr Arvidson framhöll att en av författarfondens viktigaste uppgifter är pensioneringen av författa-

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken

re och att det räcker inte pengarna till. Nu har det väl ändå blivit någon liten avlastning genom konstnärbelöningarna, men denna är naturligtvis inte tillräcklig. Utskottet förutsätter därför att Kungl. Maj:t i sina överväganden i fråga om den fortsatta utbyggnaden av konstnärstödet också uppmärksammar författarfondens möjligheter att fullgöra sina uppgifter.

Med hänvisning till detta uttalande av utskottet och vad herr Arvidson har sagt om de utredningar som pågår inom författarfonden ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 5:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emel-

lertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 128 ja och 86 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 76 och II: 104 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 76 och II: 104 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. IV

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 6—39

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken

Kungl. Maj:t hade (punkt B 40, s. 98 och 99) föreslagit riksdagen att till detta ändamål anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr., vilket innebure en anslagshöjning med 75 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lidgard* och fröken *Stenberg* (I: 160) samt den andra inom andra kammaren

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken

av herrar *Oskarson* och *Magnusson* i Tumhult (II: 215), i vilka hemställts att det till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken ifrågasatta reservationsanslaget av 400 000 kr. måtte uppräknas med 100 000 kr. att användas till ersättning åt ägare av byggnadsminnen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elofsson m. fl.* (I: 272) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Nilsson* i Kristianstad (II: 335);

dels en inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* väckt motion (II: 77);

dels en inom andra kammaren av herr *Franzén* i Träkumla väckt motion (II: 326);

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Stenkyrka och *Franzén* i Träkumla väckt motion (II: 452).

Utskottet hemställde,

I. att motionen II: 326 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 160 och II: 215, I: 272 och II: 335, II: 77 och II: 452, till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att på denna punkt mycket kort vädja till riksantikvarieämbetet, att ämbetet av det anslag som nu kommer att beviljas måtte ställa ett betydande belopp till förfogande för utgrävningarna i Lödöse.

För ett par år sedan motionerade representanter för Älvsborgs län i båda kamrarna om bidrag till dessa utgrävningar. I år nöjer vi oss med en vädjan om ett anslag för dessa. Detta är ett riksintresse. Lödöse var en av de största städerna i Sverige under medeltiden. Få fyndplatser är bättre bevarade, och de utgrävningar som har utförts visar en betydande fyndrikedom. Nu gäller det att fullfölja utgrävningarna. Hitintills har utgrävningarna väsentligen finansierats av enskilda donatorer och av kommunala medel. Riksantikvarieämbetet har gett ett bidrag på endast 3 500 kronor. Lödöse kommun, som ingalunda hör till de rikare kommunerna här i landet, har satsat 17 000 kronor för ändamålet, varjämte den lämnar anslag årligen för ett museum. Älvsborgs läns landsting har tillskjutit 15 000 kronor och privata donatorer har lämnat 75 000 kronor i bidrag. Nu behövs för fullföljande av utgrävningarna cirka 50 000 kronor under år 1965. Låt mig, herr talman, få vädja till riksantikvarieämbetet att lämna ett betydande bidrag till dessa utgrävningar under 1965.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Uddevalla (s), *Mattsson* (cp), *Carlshamre* (h), *Johansson* i Docared (cp) och *Antby* (fp), fröken *Anderson* i Lerum (s) samt herrar *Svensson* i Kungälv (s), *Gustafson* i Göteborg (fp) och *Johansson* i Öckerö (fp).

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! I anslutning till denna punkt vill jag med ett par ord beröra anlaget till riksantikvarieämbetet för vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnen. I sina äskanden för nästa budgetår har riksantikvarien upptagit 100 000 kronor för ersättning till ägare av byggnadsminnen. Enligt den nya byggnadsminneslagen åligger det nämligen riksantikvarien att, om direkt framställning göres att byggnad skall förklaras som byggnadsminne, un-

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken

dersöka om skäl föreligger för en sådan åtgärd. För att få tid för sådana undersökningar äger riksantikvarien, därest ägaren avser att förändra byggnaden, riva eller renovera densamma, utfärda föreskrifter om uppskov med planerade arbetens utförande i första hand under sex månader. Uppskovet kan sedermera upprepas. Om sådant uppskov för ägaren medför inskränkning i byggnadens eller områdets användning är ägaren berättigad till ersättning för den skada eller förlust han åsamkas. Om byggnaden sedan förklaras som byggnadsminne kan det bli fråga om inlösen. Innan riksantikvarien vidtar åtgärder som kan medföra ersättningsanspråk från ägaren skall han förvissa sig om att medel finns disponibla för ändamålet. Några sådana medel har icke av riksdagen ställts till ämbetets förfogande sedan lagens tillkomst. Hittills har i viss utsträckning uppkommande behov kunnat tillgodoses genom anslag från den s. k. Lawski-fonden. Men, som riksantikvarien framhåller i sin motivering till anslagsframställningen, är det självklart att avkastningen av den angivna fonden är otillräcklig för att tillgodose ett allt större behov. Följden har blivit, att några åtgärder av ämbetet i byggnadsminneslagens anda icke har kunnat vidtagas i de fall där ekonomiska förpliktelser har kunnat uppstå för statsverket.

Här har vi alltså givit ett ämbete skyldigheter och rättigheter att verka inom ett bestämt intresseområde, men icke några medel för att verkligen kunna åstadkomma några resultat enligt lagens anvisningar. Vi motionärer har tagit upp denna fråga och hemställer att det för riksantikvarieämbetet ifrågasatta reservationsanslaget på 400 000 kronor måtte uppräknas med 100 000 kronor för att användas just till ersättning åt ägare av byggnadsminnen.

Utskottet har i sin skrivning varit positiv och bl. a. uttryckt en förhoppning att önskemålen om ökning av de

samlade resurserna på detta område uppmärksammas i kommande budgetprövningar. Men längre än så sträcker sig icke utskottets välvilja, utan utskottet avstyrker sedan alla framställningar om höjda anslag och hoppas tydligen att riksantikvarieämbetet utan medelsanvisningar skall kunna verka enligt lagens anvisningar. Jag vill erinra om att vid lagens tillkomst uttalades, att det vore mycket angeläget, att lagens effektivitet icke hämmades av brist på medel. Detta är vad som sker nu. Och det är detta som i dagens läge synes oss mycket allvarligt med den saneringsstorm som sveper fram bl. a. över våra städer och framför allt över många av våra gamla stadskärnor, där mycket av kulturellt värde på byggnadsområdet för alltid försvinner, om vi inte är påpassliga och vaksamma. Vi får aldrig tillfälle att reparera skador och förluster av denna art.

Herr talman! För att ge riksantikvarieämbetet möjlighet till en aktiv verksamhet i enlighet med byggnadsminneslagens intentioner vill jag yrka bifall till motionerna I: 160 och II: 215 med hemställan om en uppräkningsanslag i enlighet med motionsyrkandet.

Herr **KELLGREN** (s):

Herr talman! Det var den vädjan som herr Johansson i Trollhättan riktade till kammaren som uppkallade mig. Jag förvånade mig över att en i konstitutionella frågor så förfaren man som herr Johansson i Trollhättan kan på detta sätt rikta en vädjan från denna plats till ett ämbetsverk att det alldeles särskilt skall uppmärksamma ett speciellt projekt där borta i Älvsborgs län. Här är inte platsen att göra detta, utan man måste räkna med att ett ämbetsverk av detta slag så objektivt som möjligt väger olika projekt mot varandra. Det hade varit mer i sin ordning om herr Johansson i Trollhättan hade motionerat om ett särskilt anslag för Lödöses

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken

del. Det kan vara mycket behjärtansvärt men att på detta sätt söka utverka medel för ett speciellt projekt tycker jag inte är värdigt att man gör från denna talarstol.

I detta anförande instämde herr *Carbell* (s).

Herr **JOHANSSON** i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket glad över att herr Kellgren vill uppehålla kammarens värdighet. Om denna värdighet kränks genom att en enkel representant för en enkel landsända framför en vädjan för denna landsända, så tror jag, att det har förekommit mycket av den arten under de många hundra år som riksdagen har existerat.

Låt mig emellertid, herr talman, få tillägga att för två år sedan, 1963, väckte vi en motion i detta ämne. Då skrev statsutskottet att man inte skall göra några specialbeställningar. Det förnåma statsutskottet har alltså motsatt sig att man går den vägen. När man i stället gör en vädjan, då träder herr Kellgren, som ju tillhör detta utskott, upp och säger att det är fel. Hur skall man egentligen föra fram en tanke?

I detta anförande instämde herr *Vigelsbo* (cp).

Herr **KELLGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! En värdig form för att framföra en tanke av detta slag är att begära anslag för ändamålet, herr Johansson i Trollhättan.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Med anledning av den motion som väckts av mig och några medmotionärer om höjning av anslaget till riksantikvarieämbetet för vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken vill jag understryka nödvändigheten av en sådan höjning. Eftersom utskottet i sin skrivning fak-

tiskt till nästa år har beställt en höjning, skall jag avstå från att yrka bifall till motionen. Jag vill dock kraftigt understryka det sakligt riktiga i att anslaget höjes. Dessa frågor berör i stor utsträckning byggenskapen, och sakägarnas och markägarnas berättigade krav på att snabbt kunna få i gång de arbeten och undersökningar vartill det behövs pengar från detta anslag måste tillgodoses. Jag hoppas därför att hänsyn tages i nästa års budgetprövning till de mycket starka krav som framförts i olika motioner.

Fröken **OLSSON** (s):

Herr talman! Statsutskottet anför i det utlåtande vi nu diskuterar, att bedömningen av vilka uppgifter inom fornminnes- och byggnadsminnesvården som skall prioriteras bör ankomma på vederbörande myndighet. Utskottet säger emellertid också att det är ytterst önskvärt att medel ställs till förfogande för fornminnes- och byggnadsminnesvården i en omfattning som medger ökad aktivitet, och utskottet uttrycker en förhoppning om att önskemålen om ökning av de samlade resurserna på detta område uppmärksammas i kommande budgetprövningar.

Eftersom här har talats om »det förnåma statsutskottet» vill jag påpeka att statsutskottet sällan uttalat sig så bestämt för en anslagshöjning som det gör i detta fall. Jag tycker att motionärerna bör kunna vara ganska nöjda med den skrivningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m.

dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionerna I: 160 och II: 215; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 41—44

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 45***Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt B 45, s. 108—111) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 315 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Blomquist* (I: 148) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ljungberg* (II: 204), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att anslagen till utställningar av svensk konst i utlandet och biennalkommitténs verksamhet måtte sammanföras till ett reservationsanslag benämnt Utställningar av svensk konst i utlandet samt att ifrågavarande anslag måtte placeras i anslutning till d) Internationellt-kulturellt samarbete i statsverkspropositionen bil. 10;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 380) samt den andra inom andra kammaren av herr *Kellgren* och fru *Renström-Ingenäs* (II: 462), i vilka hemställts att 1. riksdagen till utställningar av svensk konst i utlandet för budgetåret 1965/66 anvisade ett reservationsanslag av (150 000 + 35 000 =) 185 000 kr. samt 2. anslaget liksom hittills ställdes till Svenska institutets förfogande.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 148 och II: 204 samt I: 380 och II: 462, i vad de avsåge
7 — *Andra kammarens protokoll 1965. Nr 16*

särskilt anslag till utställningar av svensk konst i utlandet, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 148 och II: 204 samt I: 380 och II: 462, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 315 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Kaijser*, *Källqvist* och *Wallmark*, fröken *Elmén* samt herrar *Turesson*, *Arvidson*, *Nelander*, *Nordstrandh* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 148 och II: 204 samt I: 380 och II: 462, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att för budgetåret 1965/66 anvisa ett särskilt reservationsanslag av 185 000 kr. till Utställningar av svensk konst i utlandet, redovisat i riksstaten under avsnittet i åttonde huvudtiteln Internationellt-kulturellt samarbete, samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört angående handhavandet av anslaget;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 148 och II: 204 samt I: 380 och II: 462, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 130 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Utställningsverksamheten av nutida svensk konst i utlandet handhas för närvarande av två olika organ, dels en särskild kommitté inom Svenska institutets utställningsnämnd, dels den s. k. biennalkommittén. Verksamheten föreslås i statsverkpropositionen bli sammanförd till ett organ, och

Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m.

häremot finns ingenting att invända. För närvarande beräknas medlen för den inom Svenska institutet administrerade verksamheten under anslaget Utställningar av svensk konst i utlandet. Statsbidraget till biennalkommittén inrymmer däremot i ett anslag, betitlat Kulturellt utbyte med utlandet. Departementschefen föreslår nu, att det förstnämnda anslaget skall upphöra, varvid medel för den verksamheten liksom för biennalkommitténs från och med nästa budgetår skall beräknas under anslaget betitlat Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m. Utskottet biträder detta förslag.

Deltagandet i utländska utställningar är närmast av propagandakarakter, medan nationalmuseets utställningsverksamhet normalt har ett starkt pedagogiskt och folkbildande syfte. Man kan då säga, att det finns ganska goda skäl för att även framdeles hålla dessa båda anslag åtskilda, varvid anslaget för utställningsverksamheten i utlandet lämpligen bör placeras i anslutning till övriga anslag under titeln Internationellt-kulturellt samarbete — allt detta för att få en bättre överblick över den internationella kulturella verksamhet som vi bedriver och betalar. Därmed är dock inte sagt, att en fullständig och samlad överblick över den internationella kulturella verksamheten skulle föreligga, om reservationen till äventyrs skulle vinna kamrarnas bevägenhet. Det är i själva verket bara en liten begynnelse till ett klarare och tydligare redovisningssystem. Önskemålet om ett sådant system är gammalt och måste aktualiseras ideligen. En verkligt samlad överblick över vad som anvisas inom det internationella samarbetet på ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde kan knappast enligt utskottsmajoriteten »åstadkommas utan en genomgripande omdisposition av huvudtiteln». Detta är riktigt, det är inte tu tal om den saken, men något steg kan man väl ändå ta i väntan på denna hugstora omdisposi-

ring, som tröghets- och bekvämlighetslagen ideligen uppskjuter.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 5 vid punkten 45 av herr Per Jacobsson m. fl.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Denna punkt har den oskyldiga rubriken »Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet», men den har vållat mig åtskilligt bryderi. Vad det här gäller är inte pengar utan placering av ett anslag. Kungl. Maj:t och utskottet föreslår att 185 000 kronor överföres till nationalmuseum från ett anslag som hittills har administrerats av Svenska institutet och handhåfts av en allsidigt tillsatt kommitté, men såvitt jag har kunnat finna har inga bärande skäl angivits för denna överflyttning. Varför skall anslaget överflyttas från Svenska institutet till nationalmuseum? Har Svenska institutet misskött sig? Såvitt jag vet är detta inte fallet. Eller har Svenska institutet rent av önskat en sådan överflyttning? Man skulle tro det om man läser den recit som finns i utskottets utlåtande under denna punkt. När jag först såg skrivningen väckte den min förvåning. Skulle Svenska institutet verkligen självt ha begärt att få pengar överflyttade från institutet till nationalmuseum? Detta kunde väl inte vara riktigt.

Ser man nu på de petita som ingivits från Svenska institutet framgår det klart att man där har den rakt motsatta uppfattningen. I denna petitaskrivelse framhålls att nationalmuseum har såväl konstexpertis som utställningstekniker men att detta inte gärna kan vara något skäl för överflyttningen, eftersom kommittén för nutida konst — så heter kommittén — redan nu kan dra nytta av denna konstexpertis genom de representanter som nationalmuseum har i kommittén.

Vidare framhåller institutet att det för egna medel har en andre sekreterare och en kontorist anställda för att administrera anslaget. Nationalmuseum

Nationalmuseet: Pedagogisk verksamhet m. m.

har begärt att administrationen skall betalas genom anslaget, vilket skulle innebära en faktisk minskning av realanslaget med cirka 48 000 kronor, d. v. s. lika med institutets nuvarande kostnader.

Slutligen framhåller institutet att det genom sin mångskiftande internationella kulturutbytesverksamhet och genom sin förankring i den centrala planeringen av upplysningsmanifestationer i utlandet har särskilda möjligheter att effektivt distribuera konstutställningar i främmande länder.

På något sätt har institutet blivit missförstått. Jag tror att det egentligen är institutets eget fel. Ärendet har på detta sätt blivit felaktigt handlagt. Institutet bör få behålla detta anslag av rent sakliga skäl.

Svenska institutet har så småningom vuxit ut till den centrala institutionen för våra kulturoffensiver i utlandet och bör inte berövas denna roll. Såvitt jag förstår finns det inget annat sätt att lösa detta problem än att biträda reservationen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Herr Arvidson säger att Svenska institutet tydligen har blivit missförstått. Jag skall be att få citera den del av institutets yttrande som skulle ha vållat missförstånd. Det lyder: »Institutet anser rent principiellt att anslag som avser att främja kännedomen utomlands om vissa företeelser inom vårt kulturliv och sålunda är fixerade till ett speciellt ämnesområde inte bör administreras av ett upplysningsorgan utan av kulturinstitutioner som inom landet svarar för verksamheten på området.»

Jag tycker inte att ett sådant yttrande kan missförstås.

Vidare framhåller både Svenska institutet och nationalmuseum »att samarbetet mellan de båda institutionerna måste förbli intimt var än administrationen av

verksamheten förläggs». Det är väl detta som är det viktiga i det här fallet. Den nämnd som för närvarande handhar verksamheten består av två konstnärer, överintendenten och chefen för nationalmuseum, en representant för vart och ett av moderna museet, Riksförbundet för bildande konst och Svenska institutet. Kan det under sådana förhållanden vara av så avgörande betydelse, om anslaget betalas ut över Svenska institutet eller över nationalmuseum?

Konstnärernas riksorganisation går i stort sett på samma linje som motionärerna, men framhåller vikten av att frågor om utställningsverksamhet för svenska konstnärers arbeten utomlands handläggs av samma organ. Man vill då också föra samman biennalkommittén med detta organ. Visserligen opponerar sig Konstnärernas riksorganisation mot en för stark centralisering av konstlivet till nationalmuseet, men man finner den föreslagna förändringen godtagbar under förutsättning att det avgörande inflytandet på planeringen och genomförandet av utställningsverksamheten förläggs hos en representativ nämnd. Och det måste väl sägas att den nämnd, som redan finns för ändamålet, är synnerligen representativ.

Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts förslag, men påpekar också vikten av att det organ som skall handha verksamheten får en kompetens och sammansättning som tillfredsställer de olika intressen som är knutna till verksamheten.

Herr talman! Med hänvisning till denna motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Fröken Olsson åberopar vad som i utskottsutlåtandet säges om att Svenska institutet rent principiellt anser att anslag som avser att främja kännedomen utomlands om vissa företeelser inom vårt kulturliv och som sålunda är fixerade till ett speciellt ämnes-

Användande av riksbankens vinst för år 1964

område inte bör administreras av ett upplysningsorgan, utan av kulturinstitutioner som inom landet svarar för verksamheten på området. Detta institutets uttalande syftar inte på nationalmuseum, utan på KRO och Riksförbundet för bildande konst. Såvitt jag förstår har inte Svenska institutet på något sätt givit sin välsignelse åt att det ifrågavarande anslaget överförs till nationalmuseum.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5) av herr Per Jacobsson m. fl.; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 46—92

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 93

Lades till handlingarna.

§ 4**Användande av riksbankens vinst för år 1964**

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 7, angående användande av riksbankens vinst för år 1964.

Utskottet hade i fråga om bankovinsten för år 1964 inhämtat yttrande från *fullmäktige i riksbanken*. I skrivelse den 18 februari 1965 hade fullmäktige hemställt, att utskottet ville föreslå riksdagen besluta att av riksbankens tillgängliga vinstmedel

a) ett belopp av 100 000 000 kronor skulle inlevereras till statsverket under budgetåret 1964/65;

b) ett belopp av 67 000 000 kronor skulle överföras till kursdifferenskontot; och

c) återstående belopp, 375 915 kronor 01 öre, skulle kvarstå på räkningen för odisponerade vinstmedel.

Mot fullmäktiges beslut att föreslå denna disposition av bankovinsten hade reservation avgivits av herr *Wedén*, som ansett att ett belopp av 150 miljoner kronor borde inlevereras till statsverket.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte besluta, att av riksbankens tillgängliga vinstmedel

a) ett belopp av 100 000 000 kronor skulle inlevereras till statsverket under budgetåret 1964/65;

b) ett belopp av 67 000 000 kronor skulle överföras till kursdifferenskontot; och

c) återstående belopp, 375 915 kronor 01 öre, skulle kvarstå på räkningen för odisponerade vinstmedel.

Reservation hade avgivits av herrar *Hilding, Gustaf Henry Hansson, Akerlund, Regnéll, Berglund, Hansson* i Önnarp och *Jonsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta, att av riksbankens tillgängliga vinstmedel

a) ett belopp av 150 000 000 kronor skulle inlevereras till statsverket under budgetåret 1964/65;

b) ett belopp av 17 000 000 kronor skulle överföras till kursdifferenskontot; och

c) återstående belopp, 375 915 kronor 01 öre, skulle kvarstå på räkningen för odisponerade vinstmedel.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Då det gäller användandet av riksbankens vinst för år 1964, vilken tillsammans med balanserade vinstmedel från föregående år uppgår till 167 256 897 kronor 76 öre, har fullmäktige i riksbanken föreslagit riksdagen att ett belopp av 100 miljoner kronor inlevereras till statsverket, att ett belopp av 67 miljoner kronor överföres till kursdifferenskontot och att återstoden kvarstår på räkningen för odispone-

Användande av riksbankens vinst för år 1964

rade vinstmedel. Herr Wedén har inom bankofullmäktige anfört den avvikande meningen, att det belopp som skall inlevereras till statsverket bör höjas med 50 miljoner kronor till 150 miljoner kronor.

Önskvärdheten av en förstärkning av riksbankens reserv för mötande av förlustrisker vid handeln med värdepapper och valutor samt vid riksbankens internationella engagemang i övrigt har vi reserverat givetvis inte bortsett från. Vi menar dock att ett belopp av 17 miljoner kronor bör i dagens läge utgöra en mer realistisk avsättning till kursdifferenskontot än det av bankofullmäktige föreslagna beloppet.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som av herr Hilding m. fl. fogats till bankoutskottets memorial.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Efter hand som riksbanksvinsten vuxit har det blivit allt viktigare att göra en avvägning mellan hur mycket som bör inlevereras till statsverket och hur mycket som bör behållas inom banken. Så länge bankovinsten rörde sig om 30, 40 miljoner, såsom fallet var för tio år sedan, fanns det kanske inte så mycket att dividera och följaktligen inte heller så mycket att dividera om. Men när vi under de senaste åren haft att ta ställning till sex eller sju gånger större belopp, till nettovinsterna på upp emot en kvarts miljard, då är det allt skäl att ta ett ordentligt resonemang om saken.

I första hand är det ökningen i sedelmängden som tillfört riksbanken väldiga tillskott på inkomstsidan. I och för sig ger naturligtvis inte sedeltryckningen några inkomster, utan inkomsterna uppkommer såsom räntor på de skuldförbindelser — i form av skattkammарväxlar, obligationer och reverser av andra slag — vilka stat och allmänhet lämnar ifrån sig för att tillhandla sig sedlar. Och den handeln har under se-

nare år fått en betydligt ökad volym, med inflationsupplåsta belopp och höga räntesatser. Resultatet har blivit att riksbankens vinst stegrats på ett sådant sätt att den nu kräver en helt annan uppmärksamhet än tidigare.

Eftersom riksbanken är helägd av staten, kan det egentligen vara ointressant hur avräkningsförfarandet sker. Med vilket belopp och hur länge vinstmedlen står kvar i riksbanken spelar i och för sig inte någon roll. Pengarna finns så att säga i koncernen, vare sig de ligger i dotterföretaget riksbanken eller tagits hem av staten via budgeten.

Men med det litet primitiva resonemang, som vi brukar föra kring budgetbalansen, kan det bli av en viss betydelse vad som redovisas som inkomst från riksbanken. Om man har som ambition en viss budgetbalans och har en bestämd uppfattning om den tolerabla nyupplåningen, så uppstår kravet på att mellanskillnaden mellan statsutgifter och tolerabel nyupplåning skall täckas av skatter och övriga inkomster. Om övriga inkomster då tas upp med 50 miljoner mindre från riksbanken än vad som är möjligt, då kan det låga uttaget från riksbanken bli ett motiv för ett onödigt högt skatteuttag. De aktuella generationerna av skattebetalare får bygga upp en dold reserv åt staten.

Ur den synpunkten är det lämpligt, såvitt jag förstår, att successivt ta fram de riksbanksvinster som bör komma i fråga och inte ackumulera dem i riksbanken.

Detta är bakgrunden till mitt ställningstagande till förman för att 150 miljoner och icke 100 miljoner skall levereras in. Jag instämmer i det yrkande som framfördes nyss.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Frågan om hur mycket av riksbankens vinst som skall inlevereras till statsverket har ju varit föremål för debatt här under de senare åren, och nu har vi frågan här igen.

Inkomsten från riksbanksfonden

Utskottsmajoriteten har gått på samma linje som majoriteten av riksbanksfullmäktige. Det är klart att frågan alltid kan bli föremål för diskussion, men ytterst är det dock en avvägningsfråga, hur mycket man skall låta stanna kvar i riksbanken för att möta de eventuella förluster som kan uppstå. Jag förstår att man kan ha delade meningar om det, men majoriteten inom utskottet har som sagt haft samma uppfattning om denna sak som majoriteten inom riksbanksfullmäktige.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Hilding m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 98 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5

Inkomsten från riksbanksfonden

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner angående inkomsten från riksbanksfonden.

I vissa till bankoutskottet hänvisade motioner, nämligen *dels* de likalydande motionerna nr 488 i första kammaren av herrar *Nyman* och *Per Jacobsson* och nr 592 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Skellefteå, *dels* de likalydande motionerna nr 490 i första kammaren av herr *Harald Pettersson* och nr 597 i andra kammaren av herrar *Larsson* i Borrby och *Boo*, hade hemställts att riksdagen vid fastställande av riksstaten för budgetåret 1965/66 måtte under Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden upptaga en inkomst av 150 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 488 och II: 592 samt I: 490 och II: 597 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hilding*, *Gustaf Henry Hansson*, *Akerlund*, *Regnéll*, *Berglund*, *Hansson* i Önnarp och *Jonsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 488 och II: 592 samt I: 490 och II: 597, vid fastställande av riksstaten för budgetåret 1965/66 måtte under Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden upptaga en inkomst av 150 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! I motionerna I: 488 och 490 samt II: 592 och 597 har yrkats att riksdagen vid fastställande av riksstaten för budgetåret 1965/66 måtte under Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden upptaga en inkomst av 150

Inkomsten från riksbanksfonden

miljoner kronor. Motiveringen för detta yrkande är bl. a. att i betraktande av den faktiska vinst som riksbanken de senaste åren kunnat redovisa bör detta vinstbelopp upptagas till nämnda högre belopp jämfört med vad som föreslås i statsverkspropositionen, nämligen 100 miljoner kronor.

Centralbankens vinst är att jämställa med effekten av statsbeskattning. En mera rättvisande redovisning bör innebära att vinstleveranserna till statsverket bättre anpassas till det faktiska resultatet och att de inte sker utanför riksstaten. Motionerna har varit på remiss till bankofullmäktige, som inte har velat tillstyrka dem — med undantag för ledamoten herr Kollberg som ansett att de borde tillstyrkas. Någon ytterligare motivering för reservationen är enligt min mening inte behövlig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid bankoutsrottets utlåtande nr 8 fogade reservationen av herr Hilding m. fl.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Den i här nämnda motioner aktualiserade frågan gäller hur mycket av riksbankens vinst som skall inlevereras för nästa budgetår. I skrivelse till riksrevisionsverket har bankofullmäktige föreslagit att samma belopp som tidigare, 100 miljoner kronor, skall beräknas för det kommande året. I vad mån den faktiska inleverans som skall verkställas skall vara detta eller annat belopp blir det nästa års riksdag som slutgiltigt får ta ställning till. Frågan får alltså avgöras då.

Utskottsmajoriteten har i likhet med bankofullmäktige, som yttrat sig över motionerna, kommit till samma resultat i detta som i det förra ärendet som vi behandlade, och utskottet har inte kunnat tillmötesgå motionärernas önskemål.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Hilding m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 98 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs vart efter annat bankoutsrottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om skyldighet för riksbanksfullmäktige att avge yttrande över nationalbudgeten, och

nr 10, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående lönegradsuppflyttning av en tjänst som bankokommissarie.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar.

I en till bankoutskottet hänvisad motion, nr 96 i första kammaren av herr Åkerlund, hade hemställts att riksdagen måtte besluta att låta rengöra riksdagshusets fasader och gavlar.

Utskottet hemställde, att motionen I: 96 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Åkerlund, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att föranstalta om rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar samt bemyndiga fullmäktige att för ändamålet taga i anspråk erforderliga medel från det under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslaget Riksdagens ekonomibyrå: Omkostnader.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Skall riksdagshuset tvätas? Ja, det är en fråga som väckts vid årets riksdag genom en motion i första kammaren av herr Åkerlund. Om nu det här huset, i vilket vi befinner oss, skulle vara smutsigt och därigenom te sig mindre vackert och estetiskt tilltalande, skulle det säkerligen för flertalet ledamöter i denna kammare vara tämligen självklart med en rengöring. Dess värre är riksdagshusets fasader och gavlar täckta med tjocka lager av smuts.

Jag vill erinra om att riksdagen nästa år på olika sätt skall fira hundraårsjubileet av representationsreformen. Bl. a. kommer som bekant ett vetenskapligt bokverk att utges.

Huru lämpligt vore det ej att riksdagshuset snyggades upp inför högtid-

ligheterna! Tänk er en vacker och ljus junidag nästa år, mycket folk i feststämning församlat på riksdagshusplanen, eleganta tal och anslående musik — och, herr talman, ett smutsigt, grått och dystert riksdagshus!

Nog är väl ett hundraårsjubileum tillräckligt skäl för att riksdagshuset även till det yttre borde framträda i ett värdigt skick. Men för utskottets majoritet och remissinstanserna tycks inte en uppsnygning av riksdagshuset vara så självklar. Nej, remissinstanserna har presterat mycket ambitiösa yttranden för att påvisa motsatsen. Man har t. o. m. företagit en provtvättning på en del av fasaden mot Stallkanalen och kanslihuset.

Hur det än går i voteringen om en stund — reservationen höll som bekant på att vinna i första kammaren i fredags — anhåller jag, herr talman, att få föreslå kammarens ledamöter att promenera till denna historiska plats. Hade jag fått hålla mitt anförande i torsdags skulle kanske kollegerna i kammaren misstänkt att jag umgicks med planer på att lyckas med ett aprilskämt. Så är inte fallet. Jag försäkrar att provtvättning har ägt rum. Jag försäkrar också att ren sten är mycket vackrare än smutsig. Ren röd svensk granit är vacker. Ett tjockt lager av smuts är fult, mycket fult.

Ledamöterna i utskottet medger att man kan tala om en mycket stark nedsmutsning. Men i övrigt stöder sig utskottet tungt på remissinstanserna, och de ledamöter som tagit del av byggnadsstyrelsens yttrande har säkerligen haft ett visst nöje därav. Man kan få den uppfattningen att riksdagshuset skall vara smutsigt, eftersom byggnaderna i dess omgivning också är smutsiga. Huruvida huvudstadens vackra och monumentala byggnader i denna stadsdel är lika smutsiga meddelas inte.

Men smuts kan vara vackert. Detta uttalar åtminstone kungl. byggnadsstyrelsen och använder t. o. m. uttrycket »patina» vid bedömningen av byggnadernas smutslager. »Patina» är egentli-

Rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar

gen ett uttryck som enligt uppslagsboken beskriver metallers utseende och är beroende av metallens ålder. Om nu ordet patina kan användas, borde således riksdagshuset bli vackrare och vackrare ju äldre smutsen blir. Jag kan inte alls instämna i byggnadsstyrelsens uppfattning, inte minst därför att lagren av smuts kommer att bli ännu tjockare.

Herr talman! Detta ärende tillhör inte de stora inrikespolitiska frågorna. Jag tror inte heller att detta spörsmål kommer att föranleda de olika partikanslierna att ompröva de partipolitiska programmen. Men jag är övertygad om att många anser det vara en viktig angelägenhet att såväl riksdagshuset som andra statliga monumentalbyggnader i huvudstaden framträder till sin fördel för oss själva och inte minst för utländska gäster och turister.

Det är inte heller oväsentligt med tanke på demokratiens anseende, i vilket hus och i vilken omgivning riksdagen har sitt säte.

Herr talman! Min argumentering har kanske inte hört till de vanliga, men ärendet är också unikt. I detta unika ärende ber jag således att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nordgren* (h).

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Kammarens ledamöter torde ursäktas mig för att jag inte kan yttra mig i lika högstämda ordalag som min föregångare nyss gjorde.

Utskottet håller med motionären om att detta hus under årens lopp blivit starkt nedsmutsat. Att utskottet ändå föredragit att avstyrka att en tvättning nu skall företas beror i mycket hög grad på att utskottet i likhet med riksgäldsfullmäktige finner att denna fråga behöver prövas något närmare, innan man sätter i gång med någon rengöring, särskilt med tanke på att ingen repara-

tion pågår eller är planerad att äga rum i riksdagshuset.

Det skulle bli en ganska dyr affär att företa en rengöring av riksdagshuset. Riksgäldsfullmäktige anger 250 000 kronor såsom en beräknad kostnad, byggnadsställningar inräknade. Eftersom byggnaden är uppförd i granit och icke kan lida någon teknisk skada av nedsmutsningen, föreslår utskottet att man nu skall avslå motionen och se tiden an innan man vidtar några åtgärder.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag hade tänkt rösta för reservationen i detta ärende, men efter herr Wennerfors' anförande anser jag att detta inte är möjligt. Jag tycker visst att det är viktigt att riksdagen är mån om sin yttre renhet, men jag tycker att herr Wennerfors' anförande luktade något av fariseism, eftersom han inte berörde vikten av den inre renheten i riksdagen. Jag tycker att det kostar mindre pengar att slå vakt om det sistnämnda.

Med tanke på skaldens ord: »Strunt är strunt, och snus är snus/ om ock i gyllne dosor/ men rosor i ett sprucket krus/ är ändå alltid rosor» tycker jag att vi skall rösta för utskottsmajoritetens hemställan.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Denna fråga har redan för ett par dagar sedan debatterats i första kammaren. Här har nu framförts en del skämtsamma synpunkter. Frågan har också varit uppe i Hylands hörna.

Vi fick nyss höra att det var mer eller mindre ett demokratiskt renlighetskrav att riksdagshuset skulle tvättas för 250 000 kronor. Jag tycker att vi bör något tänka just på det belopp det är fråga om, alltså 250 000 kronor, och ställa det i relation till byggnadsteknikernas besked att smutsen som sådan inte skadar byggnaden, vilket däremot kan vara fallet i fråga om hus av andra stenarter.

Översyn av vissa bestämmelser i föräldrabalken

Vi hade för en stund sedan att ta ställning till det belopp som Vitterhetsakademien skall få disponera för sin vård av fornlämningar och byggnadsminnesmärken här i landet. För ändamålet anslog riksdagen sammanlagt 400 000 kronor. Det åligger Vitterhetsakademien att för detta belopp ta hand om ödekyrkor, slott och herrgårdar, Visby stadsmur, gamla borgarhus, allmogebyggnader o. s. v.

Det tycker jag är en liten tankeställare. Skall vi, om inte i samma penndrag så dock samma kväll som vi fattar beslut om detta otillräckliga anslag till Vitterhetsakademien, bestämma oss för att anslå 250 000 kronor för tvätt av riksdagshuset, vilket snart nog skulle vara lika smutsigt igen?

I går höll Vitterhetsakademien sin årliga högtidssammankomst och då sade riksantikvarien att han hade i uppdrag att fungera som »brandkår» för att ta vård om dessa gamla byggnader, som i många fall faktiskt far illa med spruckna tak o. d., men att han trots sin brandkårsfunktion bara var utrustad med något som han betecknade som en sifon. Han hade anhållit om 800 000 kronor, vilket möjligen kunde betecknas som en liten assuransspruta, men hade som sagt fått bara 400 000 kronor att röra sig med för vården av våra kulturminnesmärken.

I den belysningen tycker jag att det skulle framstå som litet mycket om vi för en tillfällig uppsnygning av riksdagshuset inför ett hundraårsjubileum skulle använda 250 000 kronor.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wennerfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Åkerlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wennerfors begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 175 ja och 18 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om tillhandahållande av ytterligare exemplar av riksdagstrycket till riksdagens ledamöter; och

första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om ökad rättssäkerhet vid bestämmande av ersättning till följd av övergången till högertrafik.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 9

Översyn av vissa bestämmelser i föräldrabalken

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om översyn av vissa bestämmelser i föräldrabalken.

Översyn av vissa bestämmelser i föräldrabalken

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som nu är föremål för behandling har föranletts av motion II: 382. Vi förordar i denna motion en översyn av de bestämmelser i föräldrabalken som rör förordnande av barnavårdsman. Vi anser att bestämmelserna i detta sammanhang bör vara likartade vare sig barnet är ett utomäktenskapligt barn eller ett barn från ett splittrat hem där föräldrarna varit gifta.

I föräldrabalken 8 kap. 3 § föreskrivs att för »barn utom äktenskap skall barnavårdsman städe förordnas», medan det av samma kapitel 1 § framgår att för barn, vars föräldrar varit gifta, skall barnavårdsman förordnas efter framställning från den av föräldrarna som fått vårdnaden av barnet, eller om barnavårdsnämnden finner »särskild anledning» föreligga.

Vi har i vår motion framhållit att den omständigheten att föräldrarna varit gifta, kanske bara en kort tid, visst inte innebär att de på grund härav skulle vara bättre skickade att klara upp sin situation än om de inte varit gifta. Vi har framhållit att skilsmässornas antal stiger och att det ofta är fråga om mycket unga makar och därmed också barn i allt lägre åldrar. Vi har understrukit det värdefulla stöd som en barnavårdsman kan vara för föräldrar som befinner sig i en svår skilsmässosituation, inte endast då det gäller vårdnads- och underhållsfrågor utan även i många andra sammanhang.

Jag önskar att tiden hade medgivit att jag i protokollet hade kunnat få läsa in vad första lagutskottet skrev i sitt utlåtande nr 34 år 1949, i vilket dessa frågor behandlades med anledning av proposition nr 93 samt motioner i anslutning till denna proposition. Jag skall emellertid inskränka mig till att be dem av kammarens ledamöter som intresse-

rar sig för denna fråga att läsa vad utskottet skrev på sid. 5, där det framför samma synpunkter som vi nu gör i motionen angående bestämmelserna om barnavårdsmans förordnande efter framställning.

Egentligen kan man förundra sig över att då det gäller barn till föräldrar, som av en eller annan anledning inte är formellt gifta, skall barnavårdsman förordnas, även om familjen lever i mycket harmoniska förhållanden, medan åt barn till föräldrar som varit gifta inte ges samma obligatoriska stöd ens när äktenskapet och hemmet brutit samman.

Det är, herr talman, dessa barn från trasiga äktenskap och dessa ofta mycket unga och rådlösa föräldrar vi hade i tankarna när vi skrev vår motion.

År 1961 framförde vi samma motionskrav. Första lagutskottet skrev då mycket positivt, även om utskottet yrkade avslag på motionen. Jag trodde mig då ha anledning att hoppas att socialstyrelsen skulle uppmärksamma utskottets skrivning, där utskottet »ifrågasatte om inte socialstyrelsen, i syfte att åstadkomma en i möjlig mån enhetlig praxis, borde giva vederbörande myndigheter till känna hur villkoret 'av särskild anledning' rätteligen borde tolkas».

Men ingenting alls hände, och när jag i januari i år genom riksdagens upplysningstjänst fick beskedet att socialstyrelsen inte uppfattat denna skrivning som någon uppmaning att göra något, så blev det alltså en motion igen.

Första lagutskottet remitterade denna motion bl. a. till socialstyrelsen. Denna remissinstans har tillstyrkt motionens huvudförslag om en översyn av föräldrabalkens bestämmelser i berörda hänseende. Socialstyrelsen säger i sitt yttrande bl. a. att »hela komplexet av bestämmelser, som rör barnavårdsmännen och deras verksamhet, bör överses». Socialstyrelsen understryker också att bestämmelserna i fråga varit i huvudsak oförändrade sedan barnavårdsmannainstitutionen infördes 1918.

Översyn av vissa bestämmelser i föräldrabalken

Då det gäller motionens andra yrkande, nämligen om en delgivning till barnavårdsnämnderna av hur villkoret »av särskild anledning» skall tolkas, förklarar sig socialstyrelsen nu beredd att i publikationen »Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor» ge barnavårdsnämnderna den avsedda informationen.

Med detta uttalande från socialstyrelsen har vi i alla fall vunnit någon liten framgång med vår motion. Första lagutskottet avstyrker emellertid även denna gång vår framställning om en översyn av lagens bestämmelser angående barnavårdsmyndighetsinstitutionen. Vi är givetvis tacksamma för att utskottets skrivning även denna gång är positiv. Vi har även noterat utskottets grundliga redovisning av ärendet. Givetvis anser vi att det hade varit önskvärt att denna grundlighet och den positiva skrivningen hade resulterat även i ett positivt yrkande.

Det är ju så, herr talman, att kommunförbundens sociala delegation har behandlat denna fråga och beslutat att hos regeringen begära en översyn, Stockholms stad är ute i ungefär samma ärende. Även om dessa förslag inte helt överensstämmer med förslagen i vår motion är det ändå tydligt att dessa bestämmelser är mogna för en översyn och att ärendet kommer igen.

Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande om bifall till motionen — jag vet att det är meningslöst — utan nöjer mig med att vänta och se vad som händer.

I detta anförande instämde fru *Renström-Ingénäs* (s).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 10

Till bordläggning anmäldes

första lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckta motioner om översyn av brottsbalkens regler om uppvigling,

nr 19, i anledning av väckt motion angående den allmänna preskriptionstiden för fordringar, och

nr 20, i anledning av väckt motion om ersättning till enskild för biträde åt polisen vid ingripande i samband med olyckshändelse; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner angående tillsynen av arbetarskyddslagstiftningens efterlevnad vid mindre arbetsplatser,

nr 39, i anledning av väckta motioner angående socialhjälp till anhörig vid frihetsberövande åtgärd mot familjeförsörjare, och

nr 40, i anledning av väckta motioner om kostnadsfritt tillhandahållande av visst läkemedel.

§ 11

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 112, angående kostnader för svenska FN-styrkor m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 12

Anmäldes en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 833, av herr *Sjönell m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 94, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 13

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Riksdagens andra kammare

Undertecknade anhåller härmed om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 20/4 t. o. m. den 26/4 1965 för beivrande av Interparlamentariska unionens rådssammanträde i Dublin.

Stockholm den 7 april 1965

Kaj Björk Bertil von Friesen

Riksdagens andra kammare

Härmed anhåller jag om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden måndagen den 26 till och med fredagen den 30 april 1965. Jag ämnar under denna tid deltaga i en resa med 1962 års fritidsutredning.

Stockholm den 7 april 1965

Ola Ullsten

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 14

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Börjesson* i Falköping, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående förenklad handläggning av vissa fylleriförseelser, m. m.,

herr *Björkman*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder mot luftförorening,

herr *Karlsson* i Huddinge, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tidpunkten för beslut om statsskatten, och

fröken *Elmén*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående installation av hissar för Operans publik.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.25 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
